◆ **کوردیکا** کتێبخانەیەکە تایبەت بە

١ـ کتێب و گۆڤاری کوردی لە هەر بابەتێکدا

٢ـ کتێب و گۆڤار بە زمانی بیانی سەبارەت بە کورد

◆ **پۆلێن کراو بە چەند شێوە:**

ـ ناوی نووسەر ـ ناوی وەرگێڕ ـ شوێن،چاپەمەنی،ساڵ

☜ بۆ ئەندامبوون لەم کاناڵەدا، ئەم لینکە (@kurdica) لە تێلگرامەکەی خۆتاندا بنووسن و کرتەی لە سەر بکەن.

دەچمە سەر ناڵەشکێنە

(کۆچیرۆک و...
چەند دەقێک)

حوسێن شێربەگی

@kurdica

دەچمە سەر نالّەشكێنە
(چیرۆک و... دەق)
نووسەر: حوسێن شێربەگی
پیتچن: محەمەدئەمین شاسەنەم
رووبەرگ: ئارەش شێربەگی
ئەژمار: ١٠٠٠ بەرگ
ساڵی چاپ: ٢٠١١

پێرست:

دەچمە سەر ناڵەشکێنە.. ٤
ئەو ڕۆمانە دوور و درێژەی کۆتایی نایە و نایە و... نا!!................................ ٢٦
بەردەوان.. ٣٢
دابڕان.. ٤٥
بابردەڵە... ٥٤
کۆچ... ٦٤
وەگەڕان... ٧٥
داو... ٨٥
ڕۆژەڕەش... ٩٤
هەوارچی... ١٠٧
ئەوماڵەی پەریان دەستیان لێداوە... ١٢٥
خزمەتگوزاری.. ١٢٩
هەی... هەیهەی!... ١٣٠
هەنار.. ١٣١
لۆرکێ؟..!... ١٣٢
تاسە... ١٣٣
سەمفۆنیای سەما.. ١٣٤
بۆهار.. ١٣٨
چریکەی چیرۆکی چوارچرا.. ١٤٢
ڕۆمانی سەدەی بیستەم... ١٥٤
چیرۆکی هونەری هەتا هەتایە، هەرمانە و نامرێ... ١٦٢
ایام ابری.. ١٨١
Oh Neckrassof.. ١٩٠
لباس نو.. ١٩٨
یک روز... ٢٠٤
کتاب.. ٢١٠

دەچمە سەر ناڵەشکێنە

پێشکەش بەم خۆشەویستانە:
جەعفەر مەجیدزادە، سمایل خزرزادە (سمکۆ)

من دەڵێم سەرگوزەشتەی هەرکەس هەر لە خۆی ببیسن، ئەگینا بە کار نایە. باوەکوو من ببڕاوببڕ خەیاڵی گێڕانەوەی سەربوردەی خۆمم نەبوو، بەڵام لە کۆڵم نەبوونەوە. بەتایبەت ئەم کوڕە نووسەرە هەر وازی نەهێنا. جارێکی دیکە لە چیرۆکێکی دیکەدا بڕێکی باسی من کردبوو، ئەمجاریش هەر هات و کوتی دەی، هەر هات و کوتی دەی... تەماشام کرد کوڕە بەسەری جەنابی سەیدی زەمبیل خۆشی دەوێم، دەیجا منیش وادە و قەول و قەرارم لەگەڵ دانا و بە درێژایی بەهاری ساڵی ١٣٥١ و ئەو سی چل شەو و ڕۆژەی هاوینی هەر ئەو ساڵە هەموو بەسەرهاتی خۆمم لە نووکەوە بۆ ئەو و *میرزاکەریم** گێڕاوە. با لە پێشدا ئەوەش بڵێم کوڕە من هاوینی ٥١ زۆر نەخۆش بووم، تەنانەت بڕێ جار لەسەرخۆ دەچووم و وڕێنەم دەکرد، کەچی ئەم دوو میرزایە وڕێنەکانیشیان نووسیوەتەوە، بڵێم چی، بە خودای ئەو وڕێنانەش بڕێکی وایە و بڕێکی... بڵێم چی؟

ئێوە هەمووتان من دەناسن: *حەسەن زیرەک*، هونەرمەندی کورد و کوردستان، باوەکوو هونەر هیچی بۆم نەکرد، لە شاربەدەری و ئاوارە بوون و چارەڕەشی بەدەر، بەڵام پەشیمان نیم، شانازی پێوە دەکەم، بۆ هونەرم کردووە، بۆ کوردم کردووە. بەم پێیە ئەوەی لەم چیرۆکەدا

بۆتانی دەگێڕمەوە، سەرگوزەشتەی ڕاست و درووستی من ئەوەیە و بێتوو کەم و کووڕی تێدابێ، تاوانی منە و بە خۆمی ببەخشن! بەڵام مەرجم بەو مەرجەی ئەوی بیگێڕمەوە ڕاستی بێ و ئەوەندە ڕاست بێ لەسەر هەر کەلیمەیەکی مشتومڕێک ساز بێ!

ئەوی ڕاست بێ تەواوەتی ژیان و سەربووردەی من دەبێتە تەقالا و تێکۆشان بۆ ئەوەی ڕۆژێ لە ڕۆژان بتوانم «بچمە سەر *ناڵەشکێنە*». لەبەر ئەوەی شەوێکیان خەونم بە پیاوچاکێکەوە دیت. ئەو شەوە تەماشا دەکەم کابرایەک لەو سەری حەوزە گەورەوە ڕاست لەبەر دەم دەرگای مزگەتی جامیعەوە نێوم دێنێ و بەرەو من دێ. کە گەیشتە پێشەوە، پیاوچاکێکی بەسالاچووی نێوچاوان نوورانی بە لیباسێکی قەدەکی ئاوداوێن سپییەوە بوو، من لەسەر خیابانی تازە ڕاست لە بن ئەو دارە ڕاوەستابووم کە *عەلی بەگی یەکشەوە*یان لەسەری.... کوێر بم. دەیناسن؟ لەبیرتانە؟...

(با لەسەر تۆ لە دارم دەن، وەک *شێربەگی یەکشەوە*...)...

کابرایەکی بڵێم چۆن بوو؟ هەر لە پیاوچاکی نێو نەقڵ و ئەفسانە دەچوو، کە گەیشتە بەردەمم، لێمی پرسی:

- تۆی *حەسەن*؟

* کام *حەسەن*؟

- *حەسەنی عەبلای*...

* بەڵێ منم، خۆمم.

دەستێکی بە سەرمدا هێنا و کوتی:

- تۆ دەنگت زۆر خۆشە *حەسەن*، بێتوو لە کێوی «*ناڵەشکێنە*» سەر کەوی و لەو لای «کونەبا»یەکەوە، لە بن دار هەنارە هەرە گەورەکەیا دانیشی - ئەو دار هەنارەی وا ساڵدەری دوانزە مانگە گوڵ و گەڵا و هەناری هەر پێوەیە - جا دەست بکەی بە گۆرانی وتن، بەو مەرجەی ئەوی ئەیڵێی نەیڵێیتەوە تا تینوویەتی لە زبانت ئەخا، ئەوسا هەستی و

هەر لەو کانییەی بن دار هەنارەکە تێرتێر ئاو بخۆی و تینوویەتی خۆت بشکێنی و بچیەوە ژێر دار هەنارەکە و دەست بکەیەوە بە گۆرانی وتن تا خەو بە لاتا ئەخا و ئەچیە غوڕابی خەوێکی قووڵەوە. جا خاترجەم بە لەسەر ئەم داری دونیایە، نە لە تۆ دەنگخۆشتر پەیا ئەبێ و نە کەس لە تۆ باشتر و لەبەردڵانتری ئەڵێ.

من هەر ئەوەندەم پێ سەیر بوو نەبێتەوە. خۆ ئاخە ئەو *ناڵەشکێنە*یەی من دیتبووم، دارهەنار و حەوز و کانی لێنەبوو، بۆیە پرسیارم کرد: کام دار هەنار؟ کام کانی؟ سەر *ناڵەشکێنە* دار هەنار و حەوز و کانی لێ نییە...

کابرای بەساڵاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی کراس ئاوداوێن سپی دای لە قاقا و کوتی:

- چۆن دار هەنار و کانی لێ نییە؟ یا... ئەی سەر *ناڵەشکێنە* نابێتە باخی میراوا؟ ئەی باخی میراوا هەمووی دار هەنار نیە؟ تەنانەت بێتوو لەسەر *ناڵەشکێنە* بە نێو باخی میراوایا بگەڕێی دار و دەوەنی شیلان و بەن و بایام و ڕەزیشی لێیە.

بەڵام بۆ بەیانی کە ئەم قسەم بۆ دایکم و ئەوان گێڕاوە، کەس باوەڕی پێ نەکردم. زۆری پێ چوو، ڕۆژێک لە ڕۆژان لەگەڵ دایکم و *زوبێد* و *سارا* و *کاکەمینە* و *حوسێنی* برام بۆ دۆزینەوەی کارگ و ڕێواس و شنگ و کەنگر چووبووینە سەر *ناڵەشکێنە*. *حوسێن* زۆر منداڵ بوو، من کەمێک باوخۆشتر بووم، *کاکە مینە* لە هەردووکمان گەورەتر بوو. ئێمە ئەم سیانە پێکەوە کایەمان دەکرد. *حوسێن* زوو ماندوو بوو، لە بن دار هەناری سەر کانیەکە خەوی لێکەوت. دایکم شتێکی بۆ ڕاخست و شتێکی پێدادا و بە منیشی کوت لە لای دانیشە و ئاگات لێی بێ. کوڕە هۆشیار نەبێ دەعبای کێوی یان دەیگەزن یان دەیخۆن، ئیدی برات نابێ. ئەلعان *حوسێن* جارجار دەڵێ ئەوانەم هیچی لەبیر نیە، چونکە زۆر منداڵ بوو. من جوان لەبیرمە، چونکە لەو باوخۆشتر بووم. *کاکە مینە* زۆر جوان

هەر هەمووی لەبیرە، چوونکە لە ئێمە گەورەتر بوو. دوایی دایکم و *کاکە مینە* و خوشکەکانم چوون بۆ دۆزینەوەی کارگ و ڕێواس و... *حوسێن* خەوتبوو، منیش لەبن سەری ئەو، پاڵمدا بە دار هەنارەکەوە و دەستم کرد بە گۆرانی کوتن. هەر گۆرانیم کوت، هەر گۆرانیم کوت تا لە پاش سێ چوار سەعات دایکم و ئەوان گەڕانەوە. ئەوەندەم گۆرانی کوت زمانم ویشک ببوو، نێو زارم ویشک ببوو، لە دەم و زمان کەوتبووم. هەستام و لەو کانیە ئاوساردەی بن ئەو دار هەنارە گەورەیە تێرتێرم ئاو خواردەوە. دیسانەکە هاتمەوە بن سەری *حوسێن*. پاڵم دا بە دار هەنارەکەوە و دەستم کردەوە بە گۆرانی کوتن. هەر گۆرانیم کوت، هەر گۆرانیم کوت... تا خەوم لێکەوت. دوایە تەماشام کرد ئەو خەونەی لەوە پێش دیتبووم، یانی کابرای بەساڵاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی کراس ئاودامێن سپی ئەوا هاتۆتە بەرامبەرم ڕاوەستاوە، من گۆرانی دەڵێم و ئەویش چەپڵە و چەقەنەم بۆ لێدەدا. دایکم خەریکی ئاور کردنەوە بوو، *کاکە مینە* و خوشکەکانم لە ویشکەڵ و چیلکەوچاڵ دەگەڕان، *حوسێن* هەستابوو و لە دەوراندەورمان کایەی دەکرد. دوایی کابرا لێم هاتە پێشەوە، لێمی پرسی: *حەسەن* تۆی؟ ـ بەرگی گۆڕیبوو، کۆت و شەڵواریکی هێندی کۆی ڕەشی قەترانی لەبەردا بوو ـ

* سەرم بەرەو پێشەوە لقاند و کوتم: ئمنم!

نێوچاوانمی ماچ کرد و کوتی: ـ ئافەرم *حەسەن زیرەک*، وەڵڵا لەسەر ئەم داری دونیایە کەس بە قەرا تۆ دەنگی خۆش نیە، کەسیش لە تۆ خۆشتر و لەبەردڵانتری نالێ، ئافەرم. ئا گۆرانییەکی دیکەشم بۆ بڵێ، لە دوورەوە گوێم لە دەنگت بوو، بە دەنگتەوە هاتم، ئایەی گۆرانیەکی دیکەشم بۆ بڵێ.

* پرسیم: چیت بۆ بڵێم؟ کام گۆرانی؟

ـ کوتی: گۆرانی «ئەچمە سەر *ناڵەشکێنە*»

* کوتم: نازانم، قەت نەمبیستووە.

ـ کوتی: ئاوا... دەستی نایە بناگوێی و دەستی پێکرد: «ئەچمە سەر *ناڵەشکێنە*، بەرامبەر بە بۆکانێ...» لە نیوەیدا منیش هەر لەسەر ئەو شیعر و ئاوازە دەستم پێکرد، چەند شێعرێکی خۆشم کردە نێوئاخن. ئەو ڕاوەستا و گوێی دایە من. منیش بۆم کوت. دوایە ماچمی کرد و کوتی: ئافەرم، *حەسەن زیرەک*.

ئەمجار دایکم چای تێکرد و بۆی هێنا. کابرا ڕۆییبوو. لەو هەرد و مەکانە نەمابوو. زۆرمان چاو گێڕا، زۆرمان هەرا لێکرد، دیار نەبوو، نەمابوو. دەتکوت بڕابڕ لەو هەرد و مەکانە نەبووە.

دایکم کوتی: وەڵڵا ئەوە *خدری زیندە* بوو...

کاکە مینە کوتی: نەخێر... *خدرەلیاس* بوو!

حوسێن کوتی: ئەی *سەیدی زەمبیل* نەبوو؟

سارا و *زوبێد* کوتیان: تۆ خودا ئیدی ببە *حەسەن زیرەک*، ئێمەش پێتدەڵێین *حەسەن زیرەک*.

ئیدی نازانم کەنگێ گەڕاینەوە، لە دوایە باسم دەکرد، *حوسێنی* برام هیچی لەبیر نەمابوو، بەڵام ئەو حەلێب نیە، ئاخە ئەو زۆر منداڵ بوو، *کاکەمینە* قاقا دەکێشێ و دەڵێ وا بوو، وا بوو. ئەو هەموو شتێکی لەبیرە، ئاخە ئەو لە ئێمە باوخۆشتر بوو، دایکم و کچەکان شتێک دەڵێن، شتێک ناڵێن، لە بیریانە، لەبیریان نیە... جاری وایە دەڵێن خەون بوو گێڕاتەوە، جاری وایە دەڵێن ئێمەش دیمان، جاری وایە...

خۆلاسە، کاری من بووە ئەوەی گۆرانی بڵێم، فیکر و زیکریشم ئەوە بوو کە چۆن بچمە سەر *ناڵەشکێنە*. ئاخە نەمدەتوانی. هێشتا هەرزەکار بووم. *ناڵەشکێنە*ش بە ڕواڵەت کێوێکی مامناوەندی شانی شاری بۆکانە، بەڵام نا، کێوێکی سەختە، زۆر ڕژدە، ئەسپ لێی سەرکەوێ ناڵی دەکەوێ، بۆیە پێی دەڵێن «*ناڵەشکێنە*».

هێشتا مێرمنداڵ بووم، پرسیارم کرد چۆن دەتوانم بچمە سەر *ناڵەشکێنە*؟

کوتیان هەر کەس دروێنە بکا، گێرە بکا، جەنجەڕ بگێڕێ، دەتوانێ بچێتە سەر *ناڵەشکێنە*. چەند ساڵ دروێنەم کرد،لە بن سوورەتاوی هاوین، گێرەم کرد، جەنجەڕم گێڕا... لە بن سوورەتاوی هاوین. ئارەقم دەڕشت، دەست و لاقم دەقەڵشی، لەبەر توونیەتی زمانم دەشکا. هەر دەمکوت قەیناکا، با بەهێز بم، با بەتوانا بم، با بتوانم بچمە سەر *ناڵەشکێنە*. جا کە چوومە سەر *ناڵەشکێنە*، لەبن ئەو دار هەنارە گەورەیە، لەسەر ئەو کانیە، گۆرانی بۆ دەڵێم و مەرج و بڕیاری خۆم دەبەمە سەر. چەند ساڵ ئەوە کاروپیشەم بوو، دێ بە دێ و شار بە شار دەگەڕام و دەچووم بۆ لای هەموو گۆرانیبێژێک، هەموو دەنگخۆشێک. گوێم دەدانێ، شێعر و ئاواز و گۆرانیم لێ هەڵدەگرتنەوە و هەر لە حەولی ئەوەدا بووم ئەوەندە بەتوانا بم تا بتوانم لە *ناڵەشکێنە* وەسەر کەوم و لەوێش ئەوەندەم شێعر و ئاواز و گۆرانی پێ بێ کە کاتێ لە بن دار هەنارەکە و لەسەر حەوز و کانیەکە دانیشتم و دەستم کرد بە گۆرانی کوتن، ئەوی کوتم نەیڵێمەوە تا مەرجی کابرای بەساڵاچووی نێوچاوان نوورانی کراس ئاودامێن سپی بەرمەسەر.

لە پاش پەنجا ساڵ تەقالا و تێکۆشان دوێنێ لە ناکاودا تەماشا دەکەم لەسەر دوندی *ناڵەشکێنە*م. ئاخ چەندە بە ئاواتەوە بووم بگەمە سەر ئەم دوندە. بێتوو بزانن ئەم شوێنە چەندە پیرۆزە و چەندە خۆش و دڵڕفێن و چەندە هەستبزوێنە. جا خۆ هەموو خەڵکی عالەم دەزانێ، دەبا لە لای ئێوەش پێی لێنێم، وەسیەتم کردووە «هات و مردم لەسەر *ناڵەشکێنە* بمنێژن». بەڵام دوندی ئەم کێوە نە هەورازە و نە زەرد و ماە و ڕەوەزە، تەختان و پانتاییەکە نەبێتەوە. باخی میراواش لەوێ بوو، هەمووی دار و درەخت و دەوەنی شیلان و بادام و تووترک و بەن و ڕەز و هەنار بوو. چەند کانییەکیشی لێیە، ئاوەکەی ئەوەندە سارد و خۆش بوو، هەر کەس ئاوی لێ بخواتەوە، ئاوی حەیاتی خواردۆتەوە. بە خۆم دەڵێم ئاوات و هیوای هەرە گەورە و گرانم ئەوەیە لەسەر ئەم دوندە بمنێژن. جا خۆ

مەگەر هەر خوا بۆخۆی بزانێ چەند ساڵ و ساڵگارە ئاواتەخواز و تامەزرۆی ئێرە بووم. ئۆخەیش ئەوا نەمردم و بە ئاواتی خۆم گەیشتم. دەبێ کاتێ دانیشم و ساتێ بحەسێمەوە. هەر لە بن دار هەنارە گەورەکە دادەنیشم، ئۆخەیش، چەندە چاوەڕوانی کات و ساتێکی ئاوا بووم. دەڵێم هەموو هات و نەهات و نەیامەتی ژیانم دەگەڕێتەوە سەر... ئاخ بڵێم چی؟... بە زبانی خۆم نەبێ، خۆ لە هیچ شتێ، تەنانەت لە بەخت کردنی سەر وماڵیش، لە گیان و ڕۆحیش دریغیم نەکرد... ئاخ دەڵێن پیاو بۆ خۆی، بە زمانی خۆی بەسەر خۆیدا هەڵنەڵێ... دەڵێم چی نازانم، سەربووردێکە و دەیگێڕمەوە... قسەیەکە و ئەوا تەمەنێکە لە دڵمدا پۆنگ دەخواتەوە... ئیدی خۆم بۆ ڕاناگیرێ و دەبێ دەریبڕم!

مەمنا باسی خۆم و ئەو هەڤاڵەیە کە لە هەموو کەس خۆشترم دەوێ، بڕێک دوودڵم. کەچی ئەوەندی ئاختوچار دەکەم ناتوانم نەیگێڕمەوە و نەیڵێم، ئاخە بێتوو من نەیڵێم ئەی کێ بیڵێ؟ دەمرم و دەچمە ژێر خاکی گۆڕ و قسەکە ون دەبێ. بۆ هەر کوێ دەچووم، هەر چیم دەکرد، هەواڵی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی بەساڵاچووی کراس ئاودامێن سپیم هەر لەگەڵدا بوو، خەونم پێوە دەدی، تووشی دەهاتم. بۆ من لە باب باشتر بوو، ئامۆژگاری دەکردم، چاکە و خراپەی پێ نیشان دەدام، دایم و دەرهەم، یانی لە هەموو دیدارێکدا پێمی دەکوت:

«تا ئەتوانی پاک و خاوێن بە، لە دڵ و دەروونەوە جوان بە، جوانپەرست بە، جوانی جیلوەی زاتی خوایە. مەرد ئازا و جوامێر بە. چۆن ئەبێ خەڵک ڕووت و قووت و برسی بن، لە دەوروبەری ماڵ و بەر دەرگاتا لە نەدارییا بناڵێنن و تۆ یارمەتیت لە دەس بێ و یارمەتی‌یان نەیەی؟ ئەی هاوار، ئەی هاوار چۆن ئەبێ عەمارت پڕ بێ و بەشی برسی و هەژار نەیەی؟ ئەی جوامێری یانی چی؟ ئەی پاک و خاوێنی دەروون و جوانی و جوانپەرستی یانی چی؟ *حەسەن*... جوامێر بە جوامێر... دەسگیرۆیی هەوجێ مەندانت لە یادا بێ...»

هەزار کەڕەت لە دڵی خۆمدا بە خۆم دەکوت تۆش هەر زمانت هەیە، هەر قسە دەکەی و کردەوەشت نیە. ئەگینا ئەوەتانێ لە وڵاتی خۆت، لە شانی ڕاستتەوە، لاوێکی شەپڵە لێدراوی بێتوانای لەسەر پا وێستان، ئاوات و ئارەزووی ئەوەیە چەرخێکی هەبێ، چەرخێکی خاوەن تایر و تەگەر، تا لە سەری دانیشێ و بتوانێ دەر و ژووری ماڵەکەی بکات. نامەردت نەکەن بەزایە ناچێ. لە لای خودا ون نابێ، بۆی بکڕە. پووڵت نییە؟ دوو مافوورەت لە ماڵدا ڕاخراوە، یەکیانی بۆ بفرۆشە و بە پووڵ و پارەکەی ئەو چەرخەی بۆ بکڕە و بە دیاری بۆی بنێرە. دەی ئەم تەکانە لە خۆت دەی و ئەوەندەت لە قوون و هونەردا بێ. کورتی ببڕینەوە بۆم کڕی و بۆم نارد.

با ئەمجار بێینەوە سەر قسە و باسەکەی خۆمان، چەند ساڵ گێرە و دروێنە کردن ئەوەندەی بە توانا نەکردم کە بتوانم لە *ناڵەشکێنە* وەسەر کەوم. بەڵام ئەم کەڵک و قازانجەی بوو کە لەم دێهات و ئەو دێهات ئەوەندەم دۆست و دیوناس پەیدا کرد و ئەوەندەیان گۆرانی وڵاتی سۆرانی و ئەردەڵانی و کرمانجی و موکریانی و کەلوڕی لێوە فێر بووم نەبێتەوە. جارێک لە سابڵاخ لە چایخانەیەک دانیشتبووم، چایخانەکە پڕپڕ بوو لە خەڵک. یەکی دەنگخۆشیان تێدا بوو، خەڵک داوایان لێکرد گۆرانییەکیان بۆ بڵێ. دەستی پێکرد. ئەلحەق باشی دەکوت، بڕێک ماندوو بوو، کابرایەکی پیر کوتی بابم بە تەنێ نابێ، کێ دەنگی خۆشە لەگەڵیدا بیڵێتەوە؟ دووسێ بەندێکم لەگەڵدا کوت. هەموو خەڵکەکە پێیان خۆش بوو و پەسندیان کرد و چەپڵەیان بۆ لێدام. گۆرانی *ناڵەشکێنە*شمان کوت. لە دوایەدا پرسیم: ئەرێ کێ دەتوانێ بچێتە سەر *ناڵەشکێنە*؟ نازانم کێ بوو، کوتی بە پێیان نابێ. دەبێ شۆفێری بزانی، چەند ساڵان لەگەڵ ئۆتۆمبیلدا بی، کە مسافیر سوار دەبن قسە و باسیان لەگەڵدا بکەی، پرسیاریان لێبکەی و بزانی ئەوان دەزانن ڕچەی هەیە یان نا؟ بزانی بزنەڕێیەک بۆ وەسەر کەوتن دەزانن یان نا؟ هەروا ئاسان نییە. دەڵێن لە

زەمانی زەردەشتی پێغەمبەردا *ناڵەشکێنە* قەڵای زەردەشت بووە، قەڵای یەزدان بووە. نازانم زۆر شت دەڵێن. لەگەڵ ئۆتۆمبیدا بی و پرسیار بکەی باشە، ڕەنگە بە مەبەستی خۆت بگەی!!

هەر لە نێو حەشامەتی چایخانەکەدا کابرایەکی شۆفێری لێبوو، بۆخۆی وەزمان هات. کوتی من ماشیم هەیە، بۆ خۆشم شۆفێری ماشینەکەمم، چونکە دەنگت خۆشە وەرە لەگەڵمدابە. بووم بە شاگرد شۆفێر. کابرا هەر دەیکوت دەچین، ڕۆژێک دووان کار ناکەین و کەس سوار ناکەین و بار لێنادەین، دەچین بۆ *ناڵەشکێنە*، هەر کەس سواری ماشێنەکە دەبوو، لێیمدەپرسی: گۆرانی دەزانی؟ وەرە شەڕەلاوژە. کابرای شۆفێریش ئەم بەزمەی پێ خۆش بوو. لەگەڵ مسافیری ماشینەکە و لەگەڵ خەڵکی ئەم شار و ئەو شار و ئەم گوند و ئەو گوند و لەگەڵ دانیشتوانی چایخانە و چێشتخانە و دووکانان و چی و چی گۆرانیم دەکوت و فێر دەبووم. دنیایەکم گۆرانی تازە بیست، هەمووی فێر بووم، هەموویم هەڵگرتەوە. شەوانە بەر لەوەی خەوم لێبکەوێ، یان لە خەوندا هەواڵی بەساڵاچووی پیاو چاکی نێوچاوان نوورانی کە زۆر جار لیباسەکەی دەگۆڕی، پەیدا دەبوو، گۆرانیەکانی پێ دەورە دەکردمەوە، بۆخۆشی لەگەڵمدا دەیکوتەوە. قسەی خۆش لەوەدا بوو. کابرا مانای شێعری گۆرانییەکانیشی بۆ لێکدەدامەوە. هەر گۆرانی و دەرگا و دەروازەی دونیایەکی تازەی بە ڕوومدا دەکردەوە و دنیای قسە و باس و فیکر و زیکرمی بەرینتر و قووڵتر و بەربڵاوتر دەکرد. ڕۆژێکیان ئەوە فێر ببووم:

هۆ کاکی جووتیار، خاوەن گاپێڵە
گاکانت لێخوڕە، هەورەکەی لێڵە
داخوا چارەنووس لە دوای کێ وێڵە؟...

کە هەواڵەکەم ـ ئاخە تازە ببووینە هەواڵ ـ ماناکەی بۆ لێکدامەوە، لەوە بە دوا هەر نیگەرانی وەرزێڕ و ئەو مرۆڤانە بووم کە لە دەشت و

سارات دەمانەوە و مەترسی سەرما و گەرما و دڕندە و هەور و هەڵا و بەفر و باران و تەرزە هەڕەشەی لێدەکردن. یان گۆرانی:

هەورێکی هێنا، بارانی پێوە یاخوا نەبارێ، یارم بەڕێوە

ئەمە کە فێر بووم و لە ماناکەی گەیشتم سەرەندەری زۆر خەم و خەفەت و پەژارەی خەڵکم کرد، سەرەودەردی زۆر کەند و کۆسپی دەردەداران و فەقیر و هەژارم کرد و زۆر جاران هەم لە دڵی خۆمدا، هەم لە قسە و باس و کار و کردەوە لەگەڵ دۆست و دیوناس و باوەڕپێکراوی خۆمدا هاودەردی و هاودڵیم لەگەڵ زۆر کەسان و زۆر دەردەداراندا دەکرد.

بەڵێ کاک میرزا، هەر دوو کاک میرزا. ئێوە بە خوێندەواری و کتێب و ڕۆژنامە خوێندنەوە دنیاتان ناسیوە، من بە گۆرانی فێر بوون و گۆرانی کوتن. هی کاممان ڕەسەنترە؟ گۆرانی هی سەد ساڵ، دووسەد ساڵ، سێسەد یا هەزار ساڵ لەوە پێشترە، پەندی پێشینیانە، سامان و مڵک و ماشی ئەم خەڵکەیە. ئێوە پێیدەڵێن فەرهەنگ، کەلتوور...، من لە ڕێگای گۆرانییەوە دەرک و دەروازەی دنیام بەسەردا کراوە و سەرەودەرەی دنیام کرد و لەگەڵ خەم و خەفەت و پەژارە و کەند و کۆسپی خەڵکەکەدا بوومە دۆست و دیوناس و بوومە خەمخۆری ئەم خەڵکە. ڕۆژێک بە سواری ماشینەکە، بە گۆرانی کوتن و گەڕەلاوژە و شەڕەگۆرانی لەگەڵ چەند کەسێکدا بارمان بۆ لە ماشینەکە دابوون، بەرەو سەقز دەچووین، یا بەرەو بۆکان، یا بانە و مەریوان، نازانم، باش لەبیرم نەماوە، بۆ لە پڕدا ماشین وەرنەگەڕا؟ ماشین وەرگەڕا و کەسێک تێداچوو. بە هەمووان کوتیان تاوانی تۆ بووە، وەلا دەتگرن. دەتخەنە بەندیخانەوە. هەواڵی بەسالاچووی نێوچاوان نوورانی پیاوچاکم کە ئەمجار کۆت و شەڵوارێکی زەردی نارنجی لەبەردا بوو، لە بەر دەممدا قوت بۆوە و پێمی کوت هەڵێ، دەرەقەتیان نایەی، ئەوانە بەدن، بۆ تۆی خوار دەکەنەوە، لە بەندیخانەدا بێتاوان دەتکوژن. هەلاتم بۆ وڵاتێکی دوور، بۆ

گوندێکی دوورەشار و دوورەچاو کە کەس نەیدەناسیم. بوومە میوانی کابرایەک. شەوێ هێشتا شێو خواردن تەواو نەببوو، پرسیاری لێ کردم: چی دەزانی؟ کوتم: گۆرانی. کوتی: بیڵێ! دەستم نا بناگوێم و تێمهەڵکرد: «دەچمە سەر *ناڵەشکێنە*...» دوایە کە گۆرانییەکە تەواو بوو، کابرا کوتی ناتوانی بچییە سەر *ناڵەشکێنە*، *ناڵەشکێنە* زۆر دوورە، زۆر ڕژدە، سەرکەوتن لە *ناڵەشکێنە* زۆر ئەستەم و چەتوونە. مەگەم پچی بۆ بەغا. زیارەتی غەوس و دۆستایەتی *عەلی مەردان* پکەی، بەشکوو یارمەتیت بەن، یان بچی بۆ سلێمانی، بۆ زیارەتی *کاکەحمەدی شێخ* و دۆستایەتی *کەریم کابان* و کاک *ئەنوەر*، دەبێ لە هەر دوو لاش بمێنیەوە، کار پکەی و خەڵک بدۆزیەوە گۆرانیت بۆ بڵێن و گۆرانییان بۆ بڵێی. لێیانەوە فێر بی و فێری گۆرانی خۆتیان پکەی. خزمەتی گۆرانی و هونەر پکەی. خزمەتی خەڵک پکەی. ئەگەم پێگەیشتی و توانیت خزمەتی هونەر و گۆرانی و کەلیمەی کوردی پکەی و شانس و ئێقباڵت بیگەیەنێ و ئەم زاتانەش یارمەتیت بەن، ڕەنگە ئەمجار بتوانی لە *ناڵەشکێنە* وەسەر کەوی.

شەوێ لە سەربان خەوتین. لەو سەربانە بڵندە، لەو گوندە دوور و نەناسراوە هەر وەکوو لەنێو جێ و باندا خەو لە چاوانم زەڕیبوو و ئەم شان و ئەو شانم دەکرد و فیکر و زیکری خزمەتی گۆرانی و کەلیمە و کەلتووری کوردی دایگرتبووم. تەماشام کرد لە بەندەنی کێوی *ناڵەشکێنە*م، بەڵام بەر حوکمی ئەوەیان کردووم تا بەردێک بنێمە سەر شان و بەرەو لووتکەی کێوی *ناڵەشکێنە* وەڕێ کەوم و ئەو بەردە بگەیەنمە ئەو دوند و ترۆپکە.

تەماشای بەردەکەم دەکرد و سەرم ڕادەوەشاند، لە دوایەش دەمکوت: نا، نا! بارێکی زۆر زۆر قورس نیە، کارێکی دژوار و چاوەڕوان نەکراو نیە. بەردێکە، بەردێک. گریمان بە بارستایی نیو مەتر و بە کێشی نیوەی کێشی خۆم. دەستم بۆ برد. ئەملاو ئەولای بەردەکەم دەگرت. ڕەق و سارد و سڕ. هێز و توانام وەبەر خۆم دەنا. تێی ڕۆدەهاتم. هەڵمدێنا و

دەمنایە سەر شانم. جا سەرەو ژوور وەڕێ دەکەوتم. بە خۆم دەکوت دەبێ بیگەیەنمە دوندی *ناڵەشکێنە*. بێتوو نەیگەیەنم ئەرکی خۆم بەجێ نەهێناوە، بەڵام دەتوانم. لە خۆم ڕادەبینم بیگەیەنمە تۆقی سەرم و لەم چیا سەرکەشە وەسەری خەم. وام بە خۆم دەکوت و بەرەو ژوور دەڕۆیشتم. سەرەو ژووریکی ڕژد و دژوار بوو، بەرە بەرە پشووم سوار دەبوو، ئارەق، ئارەق... لە ئازای ئەندامموە... هەڵدەقوڵی... ئارەق... تەواوی لەشم، دەبووە شەلاڵی... تویژاڵی ئارەقە. دەڕۆیشتم، دەبایە... بڕۆم... بڕۆم... سەکەوم... بێتوو نەڕۆم و ئەرکی خۆم بەجێ نەهێنم... هەموو شتێ... تێکدەچێ. هەموو شتێ... بەڵام، بێتوو نەڕۆم... دادەڕووخێ... تێکدەڕمێ... بەڵا و کەند و... کۆسپ. زام و ئازار... وڵات دادەگرێ. هەموو شتێ... تێدا دەچێ... کەلیمەی کوردی... نامێنێ، نامێنێ. نا... نا... نابێ لە ئەرکی خۆم... بخافڵێم. باری خومە و... دەبێ بیکێشم... دەبێ... بیکێشم... پشوویەک... ئاخ میرزا... پشوویەک.. ئەی هاوار... خۆ بەردەکە... لەسەر شانم داخزی و... لە دەستم بەربۆوە و... هاوار بە ماڵم... ئاخ، خللۆر، خللۆر... خللۆر بۆوە... ئەهـ.. سەر لەنوێ، لەنووکەوە... دەبێ بچمە بناری کێو... بەردەکە بدۆزمەوە... بینێمەوە سەر شانم و دیسانەکەش... بەرەو سەرێ... بەرەو سەرێ.

بەو نیوەشەوە، لەو سەربانە، ڕاچەنیم و هاتمەوە خۆ. ئارەقەیەکی سارد و سڕ تەواوی لەشمی خووساندبوو. کزەبایەک وە لەرزەلەرزی خستبووم. لە سەرما هەڵدەلەرزیم. پاش شێو خواردن و کاتی خەوتنان هەوا گەرم بوو، ئارەقەم کردبوو، ماوەیەک لە نیوەشەو تێپەڕیبوو، کزەبایەکی سارد چی بەسەرهێنابووم؟ لێفەکەم لە خۆم هاڵاند و چوومە ماڵی فیکرەوە. بەردی کوێ و *ناڵەشکێنەی* کوێ و ئەرکی کوێ؟ من کوێ و بناری *ناڵەشکێنە* و شاری بۆکانی کوێ؟ لەم کوێندەرکوێ**یەدا لە نێو چاوانی من نەنووسرابوو لە زێدی خۆمدا بم و حەواوە و حەساوە بم. لە چارەنووسی منیان نەنووسیبوو بگەمە سەر *ناڵەشکێنە*. سبەینێ لە

نەخۆش دەچووم، بە نەخۆشی ئاوژووی ئەدیو بووم و بەغا خۆت بگرە و هاتم. لە بەغا لە ئوتێل و ڕەستوورانێکدا کارم دەکرد. لە هەشت و نۆی بەیانەوە تا نیوەشەو. ئەم شوێنی کار و ئیشە لە کەناری دیجلە بوو، ڕووباری دیجلە لەبەر ئەو هەموو ئاوە لە دەریا دەچێ. شەوانە لە یازدە و دوازدەی شەو بەو لاوە، لە ژوورەکەمدا یەکێ لە ژوورەکانی ئەو ئوتێلە ـ کۆ دەبووینەوە من و *مام جەلال* و هەڤاڵێکی دیکە، پەنجەرەی بەرەو ڕووی دیجلەمان دەکردەوە و لە دیجلەمان دەڕوانی. گەمی بە سەر ئاودا دەهاتن و دەچوون، ئەویندارن تێدا. گەنج و لاو، کیژ و کوڕ. ژن و پیاوی لاو و مامناوەندی ئەویندار بە کەناری دیجلەدا دەهاتن و دەچوون. قۆڵ لە نێو قۆڵی یەکتردا، سەرخۆش و دڵتەڕ و دڵبەدنیا. تەماشامان دەکردن، خۆزگەم بە خۆیان. بێخەیاڵ بوون، سەرخۆش و ئەویندار بوون، ئێمە نەماندەتوانی وا بین. کورد بووین، بەردێکمان بە کۆڵەوە بوو. دەبایە ئەرکی خۆمان لەیادا بایە، هەواڵەکەم دەیزانی دەنگم خۆشە، لێمی بیستبوو، بۆ *مام جەلال*ی گێڕابۆوە.

شەوێک *مام جەلال* فەرمووی: دەڵێن دەنگت خۆشە. داتۆغا بیڵێ و ئەو عارەبانەم بۆوەجۆش خە! تێمچریکاند، نە گۆرانییەک، نە دووان و نە... شووشەی تەواوی بەغا خرمەی دەکرد و دەڕژا، دڵی تەواوی ئەویندارن لە کوتە دەکەوت و دەکەوتەوە کوتە کوتێکی خێرا. فرمێسک بە گۆنامدا هاتە خوار و کەوتمەوە یادی *ناڵەشکێنە*...

مام جەلال فەرمووی: دەبێ بچی بۆ ڕادیۆ بەغا... دەبێ لەوێ بیڵێی. لەسەر ئاساسۆنی بەغا. هەر بۆخۆی جێبەجێی کرد و ناردمی، چووم... چۆن چوونێک؟ بوومە *حەسەن زیرەک*. دەرک و دەروازەی دنیایەکی تازە و هەزار دۆست و دیوناس بە ڕوومدا کراوە. ئای دنیا چەندە بەرین و بەربڵاوە؟

شەوێک هەواڵی بەساڵاچووی نێوچاوان نوورانی پیاوچاکم بە کەواو پانتۆڵی ئەفسەرییەوە هات بۆ لام و کوتی: *ناڵەشکێنە* بوو بەچی؟ کوتم

هـەر لـە خـۆم دەنووسـێم و دەروەسـتی نایـەم. ئێسـتاش ئـەو ماشـینە وەرگـەڕاوە. کـوتی کـاری ئۆتۆمبیلـەکـە جێبـەجـێ بـووە، کاریـان بـە تـۆ نەماوە. *ناڵەشکێنە*ش کاتی هاتووە.

لە خۆشیان بەو نیوەشەوە کە تەواوی خەڵکی بەغدا لە غوڕابی خـەودا بوون، تێمچریکاند، تەواوی خەڵکی بەغدا وەخەبەر هاتن. هەموویـان ئێخـە و بەرۆکمیان گرت و نەڕاندیان: ئەوە چیە بـەو نیوەشـەوە؟ شـێتی؟ شـێت بووی؟ کوتم ئا، ئا، شێتم، شێتی بۆکان و *ناڵەشکێنە*م.

لـە ڕێـی هـەولێر و بـارزان و سـۆران و حـاجی عومرانـەوە هاتمـەوە. چووم بۆ زیارەتی *بارزانی*. قەت لـە بیرم نـاچێ. تاقـە مـاچێکم کـرد، ئیدی نەیهێشت. دەستی بە سـەرمدا هێنا و فەرمووی: ئەمانەتێک هـەیە، دەیبـەی بۆ ئەو دیو؟ کوتم ئەوە تاقە شانازی تەواوی ژیانمە.

نەگەیشتمەوە بۆکان، لە سابڵاخ چوومە ئەساسـۆنی ڕادیـۆی ئاڕتـەش. ئـەوی پێم خـۆش بـوو کـوتم. لـە دنیـادا تـەقیـەوە، دەنگـی داوە. بـۆ خـۆیـان داوەتیـان کـردم بـۆ ئـەساسـۆنی ڕادیـۆی تـاران. هـەمـوو شـەوێ لـەسـەر ئـەساسـۆنی تـاران دەمکـوت. دنیـا دەلـەراوە، دنیـا هـەڵدەتـەکـی، لـەسـەر ئەساسـۆنی کرماشان دەمکوت، دنیـا دەگـۆڕا، موکوریـان، بۆکـان، سـابڵاخ، سـەقز، بانـە... سـنە، کرماشـان، مـەریـوان... سـەردەشـت، خـانێ، شـنۆ... هەمووی ئاوەدان بۆوە، هەمووی نێوبانگیان دەرکرد. هەمـووی بوونـە بـرا و هاوسێی دیواربەدیوار. کەڵکەڵـەی بۆکـان لێنـەگـەڕا. لـە تارانـەوە بـەرەو بۆکـان، بۆکـان خـۆت بگـرە و هـاتم. بـانگی شـێوان کـەمـێ زووتـر، *میـرزا* ڕەحیم و *میرزا حسێن* و *میرزا عەبڵا* لەبـەر دەرگـای گـارێژەکە چـاوەڕێم بوون. چاو بە یەک کەتنمان و بە بانگ و سەڵا گریانمان یەک بـوو. چـۆن، دووری ئاوایە؟ چۆن، خۆشەویستی ئاوایە؟ چۆن، هـەواڵ ئاوایـە؟ شـەوێ لە ماڵی *میرزا* ڕەحیم بووین. شێو کرابوو، میرزا *حوسێن* کـوتی خـەڵکی زۆر بیـرت دەکـەن، هـەر هـەمـوو خـەڵکـی شـارەکـە. بـە منـداڵ و پیـر و جەحێڵەوە، ژن و پیاو. مەگەم خودا بزانێ چەندەت بیر دەکەن.

کوتم ئەی من چی؟ ئەی پێت وایە من بیریان ناکەم؟

ئۆتاغەکە دوو نهۆم بوو، ئێمەش لە نهۆمی سەرێ بووین. دوو سێ پەنجەرەی گەورەی تێدا بوو، *میرزا عەبلا* هەموو پەنجەرەکانی کردەوە و کوتی: دەی. دەستم نا بناگوێم و تێمچریکاند: «کەویار هەی کەویار...» ڕاست لە پاش دوو دەقیقە لەبەر دەم حەوزە گەورەوە جوابیان دامەوە: «کەو موکریانی، کەو موکریانی...» نیو دەقیقە دواتر لە کۆڵانی حەمامی کۆنەوە: «کەو ئەردەڵانی، کەو ئەردەڵانی» دوایە لەسەر قەڵای سەردارەوە، ئەمجار لە خیابانی کۆنەوە، لە گوزەری *سەید سەدیق*ەوە، گوزەری خەیاتەکان، کۆڵانی قەپانی *قاسماغا* و قەپانی *حەمەدەمین ئاغا*، دەوروبەری چوارچرا، بەرەو پۆستەکە، بەرەو باغی برایماغا، دەوروبەری قەبرانی قەدیم و...

بۆکان هەر ئەوەندە بوو. تەواوی جحێڵ و کوڕ و کیژی بۆکانی پێکەوە تێمانچریکاندبوو: «کەویار هەی کەویار...» ئەرێ تا سەعات دوو و سێی نیوەشەو کەس خەوت؟ ئەرێ کەس بوو سەرخۆش و بەنەشە نەبێ؟ ئەرێ گۆرانی موکوریان مابوو ئەو شەوە نەمانکوتبێ؟ لای بەرەبەیان کۆتاییان پێهێنا. *میرزا* ڕەحیم کوتی بیری کوێ دەکەی؟ کوتم: سەر *ناڵەشکێنە*. کوتی سبەینێ نا، ماندووین، نەخەوتووین، دووسبەی دەچین. کوتی دەی بیری کوێ دەکەی؟ کوتم: باخی میراوا، زەمبیل، بەستەنیخانەی مەحموودی سەیدسووڵی. دوایە کوتی: ئەی بیری کێ دەکەی؟ زۆرم فیکر کردەوە: بیری هەموو کەس، دیوناسە قەدیمییەکان یەک بە یەک. میرزا دە ساڵ دواتر، شار بە شاری هەر چوار پارچەی کوردستان بۆ من بۆکان بوو. هیچ فەرقیان نەبوو، هەر هیچ. خۆشەویستی سەقز و بانە و سابڵاخ و کرماشان و سنە و شنۆ، هیچی لە خۆشەویستی بۆکان کەمتر نەبوو. خۆشەویستی کۆیە و هەولێر و قەڵادزێ و ڕەواندوز و سولێمانی و دهۆک و کەرکووک و... هیچی لە خۆشەویستی هیچ شارێکی ئەم دبو و ئەو دیو کەمتر نەبوو.

خۆشەویستی *کاکەمینە* و *حوسێن* و *زوبێد* و *سارا* لەگەڵ خۆشەویستی *ماملێ* و *عەبدوڵلازادە* و *خالەقی* و *محەمەد عارف* و *حەسەن جەزراوی* فەرقی نەبوو، خۆشەویستی ئەمان لەگەڵ خۆشەویستی *عەلی مەردان* لە کەرکووک و *تایەر تۆفیق* لە کۆیە و مشکۆ لە هەولێر و *کەریم کابان* لە سولەیمانی هیچ فەرقی نەبوو. نا، نا، ئەم خۆشەویستانە هیچ فەرقێکیان نەبوو. ئەوی ڕاست بێ هەواڵی بەسالاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی کۆت و شەڵوار ڕەشی قەترانی بەردەوام ئەوەی پێمدەکوت و دووپات و چەند پاتی دەکردەوە.

بەڵام ئەو هەمووو دۆست و دیوناس و وڵاتە هەر وەکوو خۆشەویستییەکی بەرین و بەربڵاوی پێکهێنابوو، ڕق و بەخیلی و تووڕەیی و نامیهرەبانی زۆرکەسیشی ئاوقام کردبوو. زۆر دیوناس لێم ببوونە غەریبە و نامۆ، زۆر دۆستی خۆشەویست لێم ببوونە نەیار و ناحەز. تەنانەت بڕێکیان زەم و لۆمە و غەیبەتیان دەکردم، تەنانەت لە پشتەوە بە خەنجەر لێمیان دەدا. زۆر جار بە سەر خۆمم نەدێنا. خۆم لە گێلی و بێخەبەری دەدا، بەڵام بەئێش و ئازار بوو. باوەکوو ئێش و ئازارەکان دەروونی بوون، کەچی دەمزانی ئەمانە هەمووی کاتییە و ڕۆژی خۆی کۆتاییان دێ. بەتایبەت ئەو زەنا و هەڵا و هەنگامەیەی سازیان کردبوو، هەر پێم هیچ نەبوو. ڕەنگە بە لای خۆیانەوە پێیان وا بووبێ ئەو دارەی بەسەر شانمەوە بوو، ئەو بەردەی بە کۆڵمەوە بوو، زۆر قورسە و لەبەر قورسی ئەو دارە و ئەو بەردە دەناڵێنم. بەڵام نا، نا، وا نەبوو. ئەو دار و بەردە کۆسپێکی دەرەکی بوون، بەردەوام بوونیان ڕۆژێک و دووان و سیان بوو و کۆتایی دەهات. بەڵام ئەو خەنجەرەی بە دەستی دۆست لە پشتە سەرمەوە لاقەبرغەمی هەڵدڕی... ئەوە جەرگمی بڕی... ئێش و ئازار و دەرد و ژانی ئەمەیە و کۆتایی نایە. ئاخ هەر وەکوو ئەو پیر و پیاو چاکە کوتی: (هەزار خۆزیا هەر نەمناسیبا، هەر نەمدیبا، هەر نەهاتایەو نێوچاوانمی ماچ نەکردایە و دەست و موشتاغی

لەگەڵمدا نەکردبایە و بەم چەشنە دەستنیشانی نەکردبایەم.و ئاخ پشوویەک میرزا... پشوویەک... مردن خۆشترە... ئەی ئەوەی دیکەیان؟ قەت بۆچی دۆستی گیانی بەگیانیت بێ.. لەمشۆدا شێوی لەگەڵتدا خواردبێ، کەچی هەر لە مشۆدا نەکەوێتە بەیانی و سێ کەڕەت لە برایەتی و دۆستی و دیوناسیت حاشا بکا؟ ئاخ... پشوویەک میرزا... پشوویەک... باکم لەو زەنازەنایە نیە، تەواو دەبێ، هەر ئەوەندەی بگەمە سەر دوندی ئەو بەرزاییە، ئەو کەژ و کێوە... تەواو دەبێ... پشوویەک... «خوایە... خوایە... بۆ تەنیام؟... بۆ بە تەنیا بەجێت هێشتووم؟...»***

هەواڵی بەساڵاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی قەدەک سەرتاپا نارنجی بەردەوام ئەم وتەیەی بۆ دووپات دەکردمەوە و پێمی دەکوت: بیکە ئامۆژگاری، بیکە ئەزموون، بیکە تایبەتمەندی ئاکار و خووخدەی خۆت. هەرواش بوو، هەر وامدەکرد. کەچی حەسوود و نەیار ئاخری ژەهری خۆیان ڕشت، ئاخری زەفەریان پێ بردم و وایان بۆ تێچاندم کە لە کونەڕەشیان توند کردم. گیرام، لێیان دام، دارکاری کرام، لەسەر کار لابرام، دووریان خستمەوە، ئاوارە و شاربەدەری غوربەتیان کردم. کەچی دەمزانی هەموو ئەوانە لە پێناوی چیدایە؟ دەمزانی بۆ وام لێدەکەن؟ ئەوە تاوانی خۆشەویستی هونەر بوو، ئەوە تاوانی خۆشەویستی خەڵک بوو، ئەوە تاوانی خۆشەویستی کورد و کوردستان بوو... دەبایە بیکێشم، بۆخۆم هەڵمبژاردبوو، بۆخۆم ویستبووم، دەیجا شانم دابووە بەری. دار و بەردی خۆمم بە شان و کۆڵی خۆم دەکێشا و نقەم لێوە نەدەهات. ڕێگایەک بوو بۆ خۆم گرتبوومە بەر، منەت لەسەر کەس ناکەم. گلەییم لەکەس نییە.

وەک «*ناسری*»م لێهاتبوو، لە *ناڵەشکێنە* سەرکەوتم، ئاخری توانیم بچمە سەر *ناڵەشکێنە*. ئاخ چەندە شوێنێکی پیرۆز بوو، چەندە ڕۆژێکی خۆش بوو!! ئاخ... بەڵام... وەک «*ناسری*»م لێهات. وەسەر کەوتم تا لە دارم دەن، وەسەریان خستم لە خاچم دەن... دیسانەکەش دەڵێم: قەیناکە

میرزا، قەیناکە، ئەمە کۆڵی سەرپشتی هەر هەموومانە، داروباری هەر هەمووومان ئاوا چێ کراوە، ئاوا، پێکهاتەی ئێمە ئاوا دارژاوە! پیاو چی بڵێ! ئەمە سەربووردێکە، ئاوا هاتووە و هەر واش دەڕوات. لە کۆنەوە لە جانی بنی جانەوە، ئەمە چارەنووسێکە و بە داغ و مۆر لە نێوچاوانمان نووسراوە... هەر من نا،... هەموومان، هەمووی ئەوانەی بە دوای هونەرەوەن، بە دوای مرۆڤەوەن، بە دوای خۆشەویستییەوەن، ئەمە سەربووردە و ئەمە چارەنووسیانە.

لە بەندیخانە بەربووم، ئاوژووی ئەو دیو بووم، بەینێک کارم کرد. سەری خۆم داخست و خەریکی چارەڕەشی خۆم بووم. کەچی لەوێش نەیار و ناحەزانم وەخۆ کەوتن و بە گرتنیان دام. لەوێش کەوتمە بەندیخانەوە. لێیاندام و کوتانم خوارد و چی و چی. ماوەی بەندیخانەم تەواو بوو، بەر بووم. ئاوژووی ئەمدیو بوومەوە لە بانە، لە کانی مەلاحمەد بۆ کار سەری خۆم داخست. نەبوو، نەبوو. بروایان پێ نەکردم. خرامە بەر چاودێری، ئەزرەبە و جەزرەبە درام. حاشا لەو گۆڕەی نووڕەی لێوە نایە. تێهەڵچوومەوە. شیعرم دانا، گۆرانیم کوت. گۆرانیم وەکۆ کرد، ڕێگەی *ناڵەشکێنە*م گرتەوە بەر. ئەوەندەی لە دەستم هات چوومە سەر *ناڵەشکێنە*، تێمچریکاند. دەرد و ئازار و کەند و کۆسپی وڵاتەکەمم کردە گۆرانی، گۆرانی لەوە پێش و ئەمێستای ئەم ژان و برک و ئێش و ئازارانەم کۆ کردەوە. بە گۆرانی تێمچریکاند و بڵاوم کردەوە. ئێدی دوور خرامەوە، لە ژن و منداڵ و یار و دیار، شاربەدەر کرام و بێکار کرام و ئەزیەت و ئازار درام. بەڵام باکم نەبوو، ئەوە ئێدی بۆ خۆم هەڵمبژاردبوو، سەرکەوتن لە *ناڵەشکێنە* و گۆرانی کوتنی سەر *ناڵەشکێنە* وباس و خواسی خەون و خولیا و خۆزیاکانی ئەم خەڵکە بە گۆرانی کردن و بە گۆرانی کوتن و تێچریکاندن، بۆ خۆم هەڵمبژاردبوو. هەر کە دەگەیشتمە سەر *ناڵەشکێنە* دەحەسامەوە. ئاخە دەزانن شوێنێکی چەندە خۆشە؟ چەندە پیرۆزە؟ باخی میراوا لەوێیە، ئەوی دار هەناری دنیایە

تایبەت ترین بنکەی کتێبی کوردی
کوردیکا
@kurdica

لەوێیە، حەوز و کانی و ئاوی خۆش و سارد لەوێیە. تام و چێژی خۆی هەیە، کەڵک و قازانج و شادمانی و کامەرانی خۆی هەیە. دەرد و ئێش و ئازار و خەم و مەینەتی خۆیشی هەیە. دەبێ ئەمانە هەمووی بزانین. بەڵام سەرکەوتن بۆ سەر ئەو دوندانە، بۆ سەر ئەو کێوانەش چەند چەشنە و چەند ڕواڵەت و مانای خۆی هەیە. یەکیان ئەو سەرکەوتنەیە کە زۆربەی خەڵک بە ڕواڵەت سەردەکەون. سەرکەوتن بۆ گەیشتن بەو پلە و پایە و بەرژەوەندەی دەیپەرستن و بۆ جێبەجێ کردنی هەموو شتێ دەکەن، هەموو شتێ قەبووڵ دەکەن، دەک سەگێ تێڕی ئەو پلە و پایە و بەرژەوەند و سەرکەوتنە، ئەرێ وەڵڵا دەک سەگی تێڕی.

دووهەم سەرکەوتن، ئەو سەرکەوتنەی «*ناسری*»یە بۆ ئەوەی لەو ترۆپکە لە خاج بدرێ، ئەوەی «*سیزیەف*»ە بۆ ئەوەی بەردی دەرد و مەینەت و ئێش و ئازاری نەتەوەیەک بگەیەنێتە لووتکە و خۆی فیدایان کات. ئەو سەرکەوتنەی «*پرۆمتێ*»یە کە خۆی فیدای خزمەت بە مرۆڤ و گەرما و ڕۆشنا و ئاگر گەیاندن بە مرۆڤ کرد و بە سزای ئەم تاوانە لە ترۆپکی کێوی خودایان چوارمێخەیان کێشا و قەل و داڵیان تێبەردا، تا بە زیندوویی جەرگ و دڵ و هەناوی ڕیشاڵ ڕیشاڵ کەن و بیخۆن.

جا نازانم چوونە سەر *ناڵەشکێنەی* من مانای چ بوو، یان مانای چیە، یانی ئەو کەش و هەوایە وا منی تێدا بووم، زۆرم سەرەندەر نەدەکرد. لووتکەی *ناڵەشکێنە* بۆتە مەزڵم و خۆم نازانم چۆن؟ بۆ؟ وەک «*پرۆمتێ*»م لێهاتبوو، لەو لووتکەیە بەسترابوومەوە، چوارمێخە، بەم زنجیرە، بەم هەڵدێر و ئەو گابەرد و ئەو تەلانەوە لە چوارمێخە درابووم، بە بێدەسەڵات و بە بێهێز و توانا. لەگەڵکوو خۆر سەری وەدەردەنا، لەگەڵ یەکەم تیرێژی خۆردا، باڵندەیەکی نەگبەتی دەگەیشتێ و دەستی دەکرد بە هەڵدڕینی پێستم. کەوڵی دەکردم، جەرگ و دڵ و سی و هەناومی شیتاڵ شیتاڵ دەکرد و دەیخوارد. دەمردم و زیندوو دەبوومەوە. زیندوو زیندوو، لە چوارمێخە درابووم، باڵندەی نەگبەتی

جەرگمی وەبەر زەبری دەنووک و چەنگاڵ دەدا و کوت کوت و لەتلەت و لەتوپەتی دەکرد و بە زیندوویی، لەبەر چاوی خۆم دڵمی دەخوارد، جەرگمی دەخوارد، سی و هەناومی دەخوارد... تا دەمردم، تا دەمردم، زیندوویان دەکردمەوە، مردن لە گۆڕێدا نەبوو، دیسانیش قەل و داڵ و ئەو باڵندە نەگبەتییە دەستیان پێدەکردەوە، ئاخ بڵێی لە کۆتاییدا، وەک پرۆمتێ ڕزگاری بوو، ڕۆژێک لە ڕۆژان دەستێک لەسەر شانم بنیشێتەوە، وەک دەستی *هێرکۆل* کە پرۆمتێی ڕزگارکرد. نێوچەوانم ماچ کات، خوێن و خوری دڵ و دەروون و هەناوم بشواتەوە، دەستێک بەسەر تەواوەتی ئازامدا بێنێ و برینەکانم سارێژ کا و پێمبڵێ: تەواو بوو، هەستە، نە زامت ماوە، نە ئێش و ژان و برک و ئازار. ئاخ، *هێرکۆل* بریا دەهاتی و باڵندەی نەفرەتی و نەگبەتیت دەکوشت و ڕزگارمت دەکرد، ئاخ... بەڵام منیش هێرکۆلی خۆم هەیە، بێئەمەگییە پێزانینم نەبێ، هەواڵی بەساڵاچووی نێوچاوان نوورانی پیاوچاکی لیباس ڕانک و چۆخە شینکی زۆرم بە فریا دەکەوێ. لە زۆر دەرد و مەینەت و کەند و کۆسپ ڕزگارم دەکات، بەتایبەت بۆ چوونە سەر *ناڵەشکێنە* زۆری هاندام. زۆری یارمەتی دام، یان بۆ ئامۆژگاری و ڕێنوێنی کاری باش و ڕێگەی باش. هەر خۆی بوو شەوێک پێیکوتم برۆ بۆ سەفەر. سەردانێکی یەک بە یەکی هەواڵەکانت بکە. لە سبەینێ زووتر نیە، سبەینێ وەڕێ کەوە، پێویستە ئەم سەفەرە بکەی، پێویستە.

لە مەهاباد خۆشتر کوێیە؟ لە *مامڵێ* خۆشەویستتر کێیە؟ چوومە ماڵێ، لە ماڵ نەبوو، *ئامینە* خانم کوتی: کاک *حەسەن*، *مامڵێ* یا لە خانەقای شەمزینانە یا لە مزگەوتی سوورە، هەموو ڕۆژێک ئەم دەمانە لەوێ دار و گوڵەکان ئاو دەدا. کە چووم بۆ مزگەوت، وا بوو. *مامڵێ* لە هەمیشە جوانتر و شیکتر بوو، شیلانکێکی بە دەستەوە بوو، زۆر بە سەرخۆشی و مەیل و تاسەوە دار و باخ و سەوزە و گوڵەکانی ئاو دەدا. کە سڵاوم کرد و چاوی بە من کەوت، کوتی: *حەسەن* گیان، هاتی؟ هەک بە خێر بێی. وەرە با جارێ

ئەم دار و گوڵ و سەوزەیە ئاو دەین، حەسارەکە بشۆینەوە، جا لە دوایە دەچینەوە، دەنێرین *عەبدوڵلازادە*ش بێ. گوڵ و گەڵا دەدرەوشانەوە و عەتری گوڵ و عەتری *مامڵێ* دنیای پڕ کردبوو. دوایی چووینەوە، *مامڵێ* لە کۆڵان کەسی نەناسیەوە، *عەبدوڵلازادە*ی نەناسیەوە، برایمی نەناسیەوە، جەعفەری نەناسیەوە، زۆر دڵتەنگ بووم، زۆر خەمبار بووم. بە *ئامینە* خانمم کوت: ئەوە خودا چۆن دڵی هات *مامڵێ* ئاوای لێ بێ؟ دانیشتم و سەرم بەرداوە، هیچ گۆرانییەکمان لە بیر نەبوو بیڵێین.

حەوت جار بە *ئامینە* خانمم کوت: (ئەرێ تۆغا، ئەوە خودا چۆنی دڵ هات *مامڵێ* گۆرانی لەبیر نەمێنێ؟ ئەی *مامڵێ* نەیڵێ کێ بیڵێ؟) دوایە چووم بۆ ماڵی *عەبدوڵلازادە*، لە ماڵ نەبوو، کوتیان لە مێژە لە ماڵ دەرکەوتووە و ماڵی چۆڵ کردووە. چووم بۆ سنە و تاران و کرماشان. کوتیان *مەزهەر* چووە بۆ فەڕەنگ. دانیشتم و تێرتێر گوێم بۆ گۆرانیەکانی شل کرد. *مەزهەر* لەو سەری کۆڵانەوە بەرەو من دەهات و دەیکوت: (ئەگەڕێمەوە بۆ وڵاتەکەی خۆم...) دڵ خۆش بووم.

چووم بۆ گەرمێن، مامۆستای خۆم، *عەلی مەردانی* زۆر زۆر خۆشەویست ماچی کردم. چاوی پڕ بوو لە فرمێسک و کوتی *حەسەن* ئەوە هاتی؟ وەڵڵا لە پاش تۆ گۆرانی کوتن حەرامە. دوایی چووینە بابەگوڕگوڕ و تێرتێرمان گۆرانی کوت. هەر دووبەدوو بووین. بۆ شەوێ مامۆستا هەواڵی ناردبوو، حەمە عارف و *تایر تۆفیق* و *حەسەن جەزراوی*ش هاتن، شێومان نەخوارد و دەرکەوتین، تێر بووین، کەس نازانێ چووین بۆ کوێ و چیمان کرد! لە بەینی خۆماندا بێ، ناردمان *مامڵێ*ش هات، دەستی یەکترمان گرت چووین بۆ یۆنان، بۆ کێوی خودایان، بۆ *ناڵەشکێنە* و گۆیژە و بابەگوڕگوڕ و قەڵای هەولێر و کەڵکی بەگزادان و قەندیل.

ئەوا هاتوومەتەوە، *حوسێنی* برام هێنامیەوە... لە سابڵاخ بووم میرزا... نەخۆش بووم، زۆر نەخۆش بووم. هەر ئەم نەخۆشییە... هەواڵی

بەساڵاچووی پیاوچاکی نێوچاوان نوورانی ڕانک و چۆغە سپی... پێمی کوت بڕۆوە. ئیدی سەفەر و سەرگەردانی و دەرد و مەینەت بەسە، لەگەڵ *حوسێن*دا بڕۆوە و سەردانی سەر *ناڵەشکێنە*ت لەیاد بێ... ئاخ *میرزا کەریم*، *حوسێن*... میرزا... ئاخ... *ناڵەشکێنە*؟ ئمممم....

ناڵەشکێنە تەشقی جوانی و هونەر و گۆرانی و بۆکانە... *ناڵەشکێنە* تەشقی.... ئێش و ئازار و.... دەرد و مەینەتە... *ناڵەشکێنە*؟ باخی میراوا... بەو هەموو دار هەنارەوە... بەتایبەت ئەو دار هەنارە گەورەیەی...ساڵدەری دوازدە مانگ... گوڵ و گەڵا و هەناری هەر پێوەیە... هەر پێوەیە... ئەی ئەو کانییە؟.... ئاوەکەی چەندە سارد و خۆشە... ئاوەکەی ئاوی حەیاتە... داتۆغا شەربەیەکم... ئاو دەنێ، ئاو... ئاو...

میرزا ئیدی بەسە، ئەوە نیە هەواڵە بەساڵاچووە پیاوچاکە نێوچاوان نوورانیە ڕانک و چۆغە مەرەزەشینکی لەبەرەکەم هاتووە و دەڵێ وەرە با بچین بۆ سەر *ناڵەشکێنە*، تۆخودا لێم ببوورە میرزا... حەڵاڵم کەن. ناتوانم بە قسەی نەکەم... دەبێ بە قسەی بکەم... زۆرم خۆش دەوێ، هەمووتانم خۆش دەوێ... ئازادم کەن... هەموو کەسم... خۆش دەوێ... هەموو... کەسم... خۆش دەوێ... دەچمە سەر *ناڵەشکێنە*... بەرامبەر بە بۆکانێ... لێم دیارە وڵاتی ئەردەڵانێ.... لێم دیارە وڵاتی بابانێ... لێم دیارە موکوریانێ... دەچمە سەر *ناڵەشکێنە*... دەچمە سەر *ناڵەشکێنە*.... بەرامبەر کوردستانێ... دەچمە سەر *ناڵەشکێنە*.... بەرامبەر بە ئینسانێ... بەرامبەر بە ئینسانێ... دەچمە سەر *ناڵەشکێنە*.... دەچمە... سەر... ناڵەش... کێنە... نا... ڵەش.. کێ... نە...

(ساڵی ٨٤ ـ ٨٢)

* میرزا کەریم خۆشناو

** کوێندەرکوێ: کوێندەرێ، ناکجاآباد

*** وتەی عیسای مەسیح لە کاتێکدا لە خاچی دەدەن.

ئەو ڕۆمانە دوور و درێژەی؛ کۆتایی نایە و نایە و... نا!!

دەفەرمێ: «مەندە و شەندە پێکەوە هاتنە ئەم وڵاتە.»

منیش دەڵێم ئەو عەیام ئەم وڵاتە نە زەوی و زاری باشی بوو، نە شیاوی جووت و گا و ژیوار و حەسانەوە بوو...

دەفەرمێ: «مەندە و شەندە کە پێکەوە هاتنە ئەم وڵاتە ئامۆزا بوون» هەر ئەمەندە و هیچی دی.

بەڵام من دەڵێم وێڕای ئەمانە، مەندە لە شەندە گەڕاوەتر و بەتەمەنتر بوو، قسەزان و کارنەکەر بوو، خاوەن ژن و مناڵ و کۆشێک نانخۆر و جێگر بوو.

لە دەقێکی پیرۆزدا نووسراوە: «شەندە و مەندە کە پێکەوە گەیشتنە ئەم وڵاتە و پێکەوە ئامۆزا بوون، مەندە لە شەندە گەڕاوەتر و خاوەن ژن و مناڵ بوو، بە وتەی نووسەر قسەزانتر و کارنەکەرتر بوو، پێکەوە مەرجیان بەست و قەرار وبڕیەیان دانا. پێکەوە دەستیان دایە دەستی یەک و شان بە شان دەستیان کرد بە کار و ئاوەدان کردنەوەی ئەم وڵاتە.»

بەڵام چۆنیان کار کرد و داهاتیان چۆن بەش کرد؟ دەقە پیرۆزەکان ڕووناکی ناخەنە سەر و ڕوونی ناکەنەوە، بەڵام من زیاتری لەسەر دەدوێم و بگرە هەر زۆربەی سەربوردەی خۆیان و تۆرەمەیانتان لە

نووکەوە تا ئەمڕۆ بۆ بگێڕمەوە، بەو مەرجەی تەمەن باقی بێ و کەس نەمێنێ!

کەسێک لە لایانگرانی ئەو دەقە پیرۆزە هەڵدەداتێ: «ئەی ئەگەر کەس نەمێنێ، بۆ کێی دەگێڕیەوە؟»

منیش دەڵێم تکایە هەڵمەدەنێ و قەراخی تێمەکەنەوە، ئێوە ئەوەندەتان لەسەرە هەموو قسێک ببیستن و قسەی ڕاست و درووست و باشتر هەڵبژێرن!

هەر ئەو زاتە دەفەرمێ: «نووسەر دەبێ دەمی خاوێن کاتەوە، نەک زۆری لەسەر بڕوا و قسەی لە دەمی خۆی زیاتر بکا و ببێتە یاغی و تاغی و باغی و دەست بکا بە هەڵیتە و پەڵیتە و قسەی وا بکا لەسەری زیاد بن...»

بەڵام نا... گوێ بگرن. من تەواوەتی سەرگوزەشتەی ئەو دوو کەسەتان بۆ دەگێڕمەوە کە ناویان مەندە و شەندە بوو، پێکەوە هاتنە ئەم وڵاتە، ئامۆزا بوون و مەندە لە شەندە گەڕاوەتر بوو، مەندە خاوەن ژن و منداڵ و کۆشێ نانخۆر و جێگر بوو، چارەنووسیان پێکەوە گرێدرابوو، مەندە کارنەکەر بوو، زوور و زەحمەت و خەرجی زگی خۆی و خێزانی لەسەر کار و زەحمەتی شەندە بوو. بەڵام قسەزانتر بوو، لێزانتر بوو. من گشت ئەمانە و شتی دیکەشتان بۆ دەگێڕمەوە، ڕووناکی دەخەمە سەر زۆر لایەنی تاریکی ئەم مێژووە و خوای دەکرد ئەو لایانگرانەی پێیان ناخۆشە و زگیان دێشێ، ملیان دەماسی و چاویان دەبوو بە گوێز و لووتیان دەبوو بە زوڕنا و پەنجەیان دەبوو بە خەیار و...»

لە دەقێکی عەهدی جەدیدا نووسراوە: «جا کە وایە ئێمەش زیاترتان بۆ دەگێڕینەوە. ئەو دوو کەسەی پێکەوە هاتنە ئەم وڵاتە... بە حوکمی خوای هەژدە هەزار عالەمیان، یەکەمینیان هەم ژن وماڵی بوو، هەم کۆشێ منالی بوو، هەم قسەزان و لێزان بوو، هەم عەقڵ و کەماڵاتی بوو، هەم کار و کەسبی بوو... خوداش زەوی و زار و جووت و گا و دەغڵ و

دانی پێ عەتا کرد! بەڵام هەر بە حوکمی خوای هەژدە هەزار عالەمیان ئەوی دووهەمیان هەم هەرزەکار بوو، هەم سەڵت و ڕەبەن و بە بێژن و ماڵ بوو، هەم بە بێ زەوی و زار و جووت و گا و دەغڵ و دان بوو، دەیجا دەبایە شەندە بەقسەی مەندەی کردبایە و مەندە چی دەکوت شەندە وای کردبایە.»

دیسان خۆم دەڵێم: «مەندە و شەندە کە پێکەوە ئامۆزا بوون، پێکەوە هاتنە ئەم وڵاتە، لە سەرێکەوە ڕاست وەک یەک وا بوون، یانی هەردووک دەستبەتاڵ بوون، بێزەوی و زار و جووت و گا بوون، ڕووت و ڕەجاڵ و برسی و تینوو بوون، ئەوەندەی بوو مەندە بەتەمەنتر بو، گەڕاوەتر بوو، خاوەن ژن و منداڵ بوو، ڕەش و ڕووت و نانخۆر و جێگری زیاتر بوو، دەسا دەبایە زیاتری کار کردبایە، کەچی کارەکە پێچەوانە بوو، ئەگەم مەندە کارنەکەرتر بوو، شەندە بەکارتر بوو، لە کاردا ئازاتر بوو، شەندە زۆر هەڵدەسووڕا و زگی ئەو عەشیرەتە ـ عەشیرەتی مەندە ـشی تێر دەکرد.

دەقی پیرۆزی عەهدی عەتیق دەفەرمێ: «ئەوە حیکمەتی خوایە؛ ڕزق و ڕۆزی دەهندە ئەڵڵایە، سەری بێڕۆزی لە ژێر خاکایە. کەس بەشی کەسی پێناخورێ، شەندە و مەندە هەر دووک کاریان ئەکرد و نانیان ئەخوارد و برادەرانە ڕایانئەبوارد...»

لە کتێبە کۆنێکدا نووسراوە: کابرای دووهەمیان کە نە زەوی و زاری بوو، نە جووت و گای بوو، نە ژن و ماڵی بوو، خوازبێنی کیژی کابرای یەکەمیانی کرد کە هەر لە هەوەڵڕا هەم ژن و منداڵی بوو، هەم گەڕاوەتر بوو، هەم کارنەکەرتر بوو، هەم خاوەن عەشیرەتی ڕەش و ڕووت و برسی و توونی و نانخۆر و جێگر بوو.

دەقێکی دیکەی عەهدی جەدید دەفەرمێ: «کە کابرای دووهەمیان (شەندە) هاتە خوازبێنی کیژی کابرای یەکەمیان (مەندە)، مەندە نەیکردە نامەردی و وتی: چارەنووس بەدەست خوایە، ئەوی خوا ئەیکا هەر وایە.

لە لای خوا فەقیر و دەوڵەمەند و دارا و نەدار و پیر و جوان و کورد و عارەب وەکوو یەک وایە... ئەوا من کە مەندەم، خاوەن زەوی و زار و جووت و گا و سەروەت و سامانم، خاوەن ژن و ماڵ و منداڵ و تایەفە و عەشیرەت و دەست و پێوەند و دەسەڵاتم، ئەم کیژەی خۆم، ئەم پارەی دڵ و ئەم جگەرگۆشە خۆشەویستەم دەدەم بە (شەندە) کە ڕووت و ڕەجاڵە، سەڵت و قوڵتە، بێسەروەت و سامانە، بێ ماڵ و حاڵە، بێکەس و کار و تەنیاباڵە. بەڵام مەرجمان بەو مەرجەی لە خۆمی دوور نەکاتەوە، ئاخە ئەم جگەرگۆشەیەمم زۆر خۆشدەوێ، بە بێ ئەم ڕیشەی دڵ و بەندی هەناوەم تاقە چرکە و خولەکێک لەسەر داری دونیا هەڵناکەم. ئەم کیژەم دەدەم بە شەندە، بەڵام دەبێ هەتا مابم لەسەر داری دونیایە، لێم دوور نەکەونەوە تا ڕۆحم لەبەردایە. دەستی کیژم بە دەستەوە بێ، چاوم لە چاوی بێ، قەدوباڵای هەر لەبەر چاوم بێ، ئاخە شەندە گیان خۆ تۆش نە ژن و ماڵێکی دیکەت هەیە، نە کار و کەسب و زەوی و زار و جووت و گای وات هەیە، نە بنەماڵە و خزم و کەس و عەشیرەتت هەیە، دەیجا لەگەڵ خۆمدا لە شانی خۆمدا بمێننەوە. لەبەر خۆشەویستی کیژەکەم و لەبەر دۆست و دیوناسی تۆ، زەوی و زار و جووت و گا و دەغڵ و دانی خۆت و نەوە و نەتیجەت لەسەر من و نەوە و نەتیجەی من هەتا دونیا لەسەر شاخی گا بێ و گا لەسەر پشتی ماسی بێ و ماسی لە نێو زەریا بێ...

کەسێک لە لایەنگرانی دەقە پیرۆزەکە دەفەرمێ: سەری بێڕزق و ڕۆزی لەژێر خاکایە، ڕزق و ڕۆزی هەر لە لای خوایە، لە تۆ هیممەت و لە خوا بەرەکەت. ئەم دوو کەسە بە بێ ناو و نیشانە، بوون بە شەندە و مەندەی نێو داری ئەم جیهانە. پێکەوە بوونە خەزوور و زاوا، پێکەوە کاریان کرد لە سەر زەوی خوا، ئەوی خوا کردبووی بە قسمەت، پێکەوە دەیانخوارد و پێکەوە دەژیان و شاد و ڕازی بوون، دونیاش کەوڵەنانێکی گەورەیە، خوا ڕایخستووە بۆ هەموان، بەشی هەموانی تیایە...»

منیش دەڵێم بەم پێیە، بەم حیساب و کیتابە، ئەم مەرجە بووە نەریت لە نێوان کابرای دووهەمدا کە هەر لە هەوەڵڕا نە ژن و ماڵی بوو، نە زەوی و زار و جووت و گای بوو، لەگەڵ کابرای یەکەمدا کە ئەویش لەسەرەتادا تاقە هەر مناڵ و ڕەش و ڕووت و نانخۆر و جێگری زۆر بوو و دەبایە بە کار و تێکۆشانی لەڕادە بەدەر زگیانی تێر کردایە. کەچی خۆی تەمەڵ بوو، تەوەزەل بوو، کارنەکەر بوو، بەڵام لێزان بوو، قسەزان بوو، تەڕڕاح بوو، گورگی دونیادیدە بوو، گەڕاوە بوو، بەتەمەن بوو، دونیای زۆر دیبوو، سارد و گەرمی ڕۆژگاری چەشتبوو، سەرما و گەرمای زۆر دیبوو، وەک دەوڵەت وا بوو کەرویشکی بە عارەبەی دەگرت، داهاتی ڕەنج و تێکۆشانی دیترانی بە تالآن دەبرد.

بەم پێیە، شەندەش بووە خاوەن ژن و ماڵ و مناڵ و نەوە و نەتیجە و تڕوتەوێڵە و تایەفە و عەشیرە، بووە کرێکار و ڕەنجبەر و کاسبکار و نۆکەری ئەو کابرایەی کە پێکەوە هاتنە ئەم وڵاتە و لە سەرەتادا کە هاتنە ئەم وڵاتە، هەر دووک وەکوو یەک وا بوون، یانی ڕووت و ڕەجاڵ و برسی و توونی بوون، بە بێزەوی و زار و جووت و گا بوون، بە بێ سەروەت و سامان بوون، بە بێ دەسەڵات و ئاغا و نۆکەر بوون، وەلحاسڵ وەکوو یەک وا بوون. کەچی لە ئاکامدا، لە سایەی قسەزانی و لێزانیدا، مەندە و تۆرەمەی بوون بە ماڵی بابەگەورە؛ لە سایەی شان و بازووشدا، شەندە و تۆرەمەی بوون بە چووکە، بوون بە خۆشنشین و کرێکار.

بەڵام ئەم ڕۆمانە دوور و درێژە، سەربووردەیەکی ڕاست و درووستە، هەر کەس هەر چی دەڵێ دەبا بیڵێ. لە پاش مەندە و شەندەش کیژ و کوڕانی کابرای دووهەم بوون بە کرێکار و نۆکەر و ڕەنجبەری کیژ و کوڕانی کابرای یەکەم کە ئێستا ئیدی زەوی و زار و جووت و گا و دەغڵ و دانی باشیان بوو، دارستان و عەشیرەت و دەسەڵاتیان بوو.

دەقە پیرۆزەکەی عەهدی عەتیق دەفەرمێ: «سەرەتا وشە بوو، وشە لای خوا بوو، وشە خوا بوو»، پیاو دەبێ لێزان بێ، کارزان بێ، قسەزان بێ، جا با بزانم چۆن نابێ بە مەندە...»

دەقە پیرۆزەکەی عەهدی جەدیدیش دەڵێ: «ئەگەر مەندە ژنی هەیە و ماڵی هەیە و مناڵی هەیە و کار و کاسبی هەیە، شەندەش ژنی هەیە و ماڵ و مناڵی هەیە و کار و کەسبی هەیە. ئەی بەس شەندە چی کەمترە لە مەندە؟»

منیش دەڵێم ئەمە ڕیوایەیە، مێژووە، نەقڵە، هەرچی هەیە دەبێ لێکدرێتەوە، دەبێ بگوازرێتەوە. بەڵام ئەمە ڕۆمانە و ئەم ڕۆمانە دوور و درێژە، هەر درێژەی هەیە و درێژەی هەیە و کۆتایی نایە و نایە و نا.....!!

بەردەوان

دەڵێم: نازانم لە کوێوە دەست پێ بکەم!... با لە پێشدا ئەوەم وتووبێ، من کە ئەم نەقڵە دەگێڕمەوە کوێخای ئەم گوندەم، تەمەنم لە پەنجا ساڵ تێپەڕیوە و بەرەو شەست ساڵان دەچم،دەیجا خۆ خوا نەخواستە، بە ڕیشی سپییەوە درۆتان بۆ ناکەم... مەرج بێ بە مەرجی پیاوان درۆم بە زماندا نەیەت. ئێوە پرسیاری سۆی عەزیزتان کرد و منیش باسی ئەوتان بۆ دەکەم.

ئەوا دەڵێم: ئەو ڕۆژەی ژنە قەرەجێکی ڕەش ئەسمەری ڕەزاسووکی خوێن شیرینی بەژن و باڵا دەستەی فاڵگر هاتە گوندەکەمان و وەکوو کوڕە جەحێڵەیەکی دەنگ خۆشی لە خۆ بایی، دەنگی لێ هەڵبڕی و هەتا هێز و توانای بوو تێی چریکاند: «فاڵگرم فاڵان دەگرمەوە، سەر بووردان دەخوێنمەوە، سەرگوڕەشتان دەگێڕمەوە، چارەنووسان پێش بینین دەکەم»

لەگەڵکۆو زایەڵەی دەنگی ژنە بەر مزگەوت و نێو گوندی شڵەقاند، زۆری پێ نەچوو چاوم بە سۆی عەزیزی میرەماڵی بەساڵاچووی پیاو ماقووڵی گوندەکەمان کەوت کە چۆن بە ڕاکردن و هەڵەداوان خۆی گەیاندە بەر دەستی ژنە قەرەج و نووزاندی و لاڵاوە: «کچێ خاتوون وەرە تۆ بی و تۆ جوانیت، تۆ دین و ئیمانت، تۆ بی و تۆ خواکەت و تۆ مەرگی ئازیز و خۆشەویستت، لە بەری دەست و نێو چاوانم بڕوانە، جوان ئەو خەت و مەتەی بخوێنەوە. جوان سەر بووردە و چارەنووسم لێک بدەوە و بزانە بەردە نووسەکە دەدەۆزمەوە؟ ئەو بەردە نووسەی

بیست سی ساڵ لەوە پێش ژنە قەرەجێکی زانا پێی ووتم دەبێ بە شوێنیدا بگەڕێم و دەست بەردار نەبم، تاکو دەیدۆزمەوە» وەڵڵا لە گەڵکوو سۆی عەزیزم ئاوا شێت و شەیدا و بێ قەرار بینی، بۆم دەرکەوت چما قسەی ئەم ژنە جوانکەیە بۆ هەموو کەس لاف و گاف و شات و شووت بێ، بۆ ئەم سۆی عەزیزە کەلامی کتێبی پیرۆزە. بەڵام کارەساتێک بۆ ئەم پیرەمێردە میرەماڵەی گوندەکەمان دەخوڵقێنێ و دووچاری ڕووداوێکی ئەفسوناوی دەکات کە گشتی ژیانی دەکاتە تەختەی سەر ئاو و کارەسات و هۆکارەکەی نە لەمڕۆدا و نە لە سبەیدا و نە دواتریش بۆ کەس لێک نادرێتەوە.

ئەوا دەڵێم: ئەو ڕۆژە تا ئێوارێ ژنە قەرجی بە باڵا دەستەی، بە ڕەنگ و ڕوو ئەسمەری، بە خوڵق و خوو خوێن شیرینی ڕەزا سووک لە نێو مەیانی بەر مزگەوت و لە کووچە و کۆڵاندا فاڵی گرتەوە و نووشتەی نووسی و سەربووردانی گێڕاوە و چارەنووسانی پێش بینین کرد و قول قول پووڵ و پارەی لە قوونی خەڵک دەرهێنا و خنیە نێو باخەڵ و نێو سنگ و مەمکۆڵانیەوە. من دەڵێم مەمکۆڵان و تۆ شتێک دەبیسی، بەڵام مەمکۆڵان چ مەمکۆڵانێک بوو؟ ئەو جووتە زەردە بەیەی لە سێوی لوبنانی ئاماڵ زەردتر بوون و لە بنە تووری سەرەتای پاییز سپی و سفت و توند و تورت‌تر بوون و ئەو ڕۆژە کاری منیان کردبوە ئەوەی لەملاو ئەو لا، لەبەر مەیان و لە کووچە و کۆڵان‌دا یان وەشوێن ژنە قەرەج کەوم یان لە شانی دانیشم و تکا و ڕجای لێ بکەم هەموو جارێ کە پووڵیان تێ داوێ کەمێک یەخە و بەرۆکی زیاتر ئاواڵە کات و جوانتر مەمکۆڵانی بەر سەیران و سەیاحەتی چاوانم بخات و جار و بارە چەند سکەیەکی قەرە پووڵم لە قوونێ دەربێنێ.

دەڵێم: باوەکوو سوور سوور دەمزانی ئەو سەربووردوە و چارەنووسەی باسی لێ دەکات هەمووی فڕ و فیشاڵ و جەفەنگێکی لە خۆڕایی مایە پوچ و بێ بناغەیە کە لە زاری ژنە قەرەجێکی ڕەزا

سووکی،خوێن شیرینی ڕەش ئەسمەری، بەژن و باڵا دەستەی بڕێک سووک و چرووک دێتە دەرێ،بەڵام بە هیچ زمانێک ئەو خەڵکەم بۆ حاڵی نەدەکرا کە پووڵ و پارەی خۆیان نەکەنە کوتە کاغەزێکی بێ بایەخ و نەیبارێنن بەسەر ژنە قەرەجدا، ئەوەم بۆ نەدەکرا هیچ،چوونکە گیرۆدە و ئاڵوەدای سنگ و بەرۆک و بەرگەردن و مەمکۆڵانی ژنە قەرەج بووم،و بەتەما بووم جارە و بارە بڕێک زیاترم بۆ وەدەر خا و پێ نیشانم بدات دەیجا هاکا چاوم بە کەسێک دەکەوت کە لە دوورەوە بەرەو ژنە دەهات فاڵی پێ بگرێتەوە،ژنەم حاڵی دەکرد و بەپەلە پەل بڕێک لە سەربوردەیم بۆ ژنە دەگێڕاوە تا قسەکانی لەراست بچێت و بۆ خۆشم لە لای شیرین بم.

ئەوە دەڵێم: لە لایەکی دیکەوە جاروبارەش کە ژنە قەرەج لە بەری دەست و نێو چاوانی ئەم و ئەو خورد دەبوەوە تاکو لەو خەت و مەتە خێچ و خوارەدا سەرەندەری نەهێنی ژیانیان بکات و بۆیانی باس بکات ئەوەندەی بە سەر و دەست و چاو و برۆ بە خەڵکەکەم دەووت نەکەن، نەکەن، پووڵ و ماڵی خۆتان مەکەنە کۆش و باخەڵ و گیرفانی ئەم ژنە درۆزن و دەست و گوێ بڕەوە بەڵام چما بۆم حاڵی دەبوون و چما کەس بە قسەی دەکردم؟!

هەیهۆ، هەیهۆ، من دەمووت نێرە و خەڵک دەیانوت دەیدۆشین،من چیم دەوت و خەڵک چیان دەکرد بە فاڵ گرتنەوە و پوڵ وەشان کردنی ئەم ژنە. دیسانەکە ئەمانە هەمووی لە لایە ک و شێت و شەیدا بوونی سۆی عەزیزی پیری میرەماڵی ئاخر شەڕی فلان فلان شودە لە لایەکی دیکە.

دەڵێم: نازانم بلێم چی! نەحلەت لە شەیتان، هەر ئەوەندەت دەدیت لەو لاوە دەهات و نیو ساعەت لە بەرامبەر ژنە ڕادەوستا، سەرنجی ژنە و هەموو ئەو کەسانەی دەدا کە دەهاتن و و فاڵ و تاڵحەیان دەگرتەوە، بگرە بتوانم بلێم بڕێکیش سەری لەم فڕ و فێڵ و درۆ دەلەسانە

دەرهێنابوو،تەنانەت لەوەش ئاگادار ببوو کە ئەوا لە نێوان من وژنە قەرەجی ڕەزا سووکی خوێن شیرینی بەژن و باڵا دەستەی ڕەش ئەسمەری بڕێ سووک و چرووکدا کەینە و بەینەیەک هەیە و سەبارەت بە مشتەری بە مشتەری شتێکی بۆ دەدرکێنم و ئەویش هەموو جارێ گەرد ن و سنگ و مەمکۆڵانیم بە بەرچاودا دەخشێنێ و سەمایەک بە مەمکۆڵانی دەکات و بڕێجار سکەیەک دوانیشم لە قونێ دەردێنێ.

دەڵێم: با وەکو دەبایە زۆر پیرانە و ژیرانە هەموو ئەم گاڵتە و گەپ و گەپجارە لە لای بەزمە ساتێک بێ و ببڕابڕ کلکی خۆی بە تەپکە و تەڵەوە نەدات، کەچی لە گەڵکوو بڕێک دەور و بەری ژنە چۆل دەبوو، سۆی عەزیزی بە ساڵاچووی خەرەفاوی پیری ئاخر شەڕی فلان فلان شودە، زۆر شێت و شوورانە دەهاتە پێشێ، ئەسکیناسێکی شینی شەقی دەنایە مشتی ژنە قەرەجەوە و دیسانەکە وەک هەتیووی باوک مردوو دەستی دەکرد بە تکا و ڕەجا و لاڵانەوە و پاڕانەوە: «کچێ خانم تۆ بیت و تۆ ئەو جوانیەت، تۆ بیت و تۆ گیانی ئازیز و خۆشەویستت، تۆ بیت و تۆ خوا و پێغەمبەر و دین و ئیمانت، جوان لە نێو چاوانم بڕوانە و لە خەت و مەتی بەری دەستم خورد بەوە و شتێکم لێ ڕوون کەوە، تۆغا بزانە ئەم بەردە نووسە دەدۆزمەوە کە بیست سی ساڵ لەمەوبەر ژنەقەرەجێکی زانا پێمی ووت دەبێ بە شوێنیدا بگەڕێم و ماندووم نەبم و سارد نەبمەوە چوونکە لە نێو چاوانم نووسراوە دەیدۆزمەوە و بۆ خۆم و حەوت پشتم و تڕ و تەوێڵەم پێی خەنی دەبین. خاتوون وەرە و تۆ گیانی خۆت و گیانی ئازیز و خۆشەویستت بزانە دەتوانی جێ و شوێنی ئەم بەردە نووسەم بە گوێدا بچرپێنی،تالەمە زیاتر وەیلان و سەرگەردان نەبم».

دەڵێم: ئای چ پێکەنینێک گرتبوومی و چ بەزمەساتێک لە نێو دڵ و دەروونمدا ساز ببوو! کوڕە ئاخر پیری خەرەفاوی ئاخرشەڕی فلان فلان شودە، دایکت چاک باوکت چاک چما ئەم ژنە قەرەجە ڕەش ئەسمەرە

خوێن شیرینە سووک و چرووکە بزانێ خەزێنە و گەنج و ژێر خاكی و بەردە نووس لە كوێدایە بۆچی بۆ خۆی نایدۆزێتەوە و خۆی لەم سوک و چروكی و سڕ و سواڵكەری وەدەركا و دەرک كردنە ڕزگار ناكات، كە ئەوەتانێ سەعاتی سێ چوار جار بۆ سكەیەكی قەرە پووڵ سنگ و مەمكۆڵانیم بە بەر چاودا دەگێڕێ و سەمایان پێ دەكات، بۆ چی بە تۆی دەڵێ تاكوو حەوت پشتت و تڕ و تەوێڵەت پێی خەنی بن؟!

دەڵێم: هاكا سۆی عەزیز ئاوا شێت و شوورانە دەپاڕاوە و دەلاڵاوە و داوای یارمەتی و ڕێنوێنی لە ژنە قەرەج دەكرد، هێندەم قین و ڕق هەستابوو لەوانەیە بڵێم شیری زولفەقاریش نەیدەتوانی دڵۆپە خوێنێک لە لەشم داچۆڕێنێ و هاكا بە مۆڕە و خێسە و چاو و برۆ هەڵتەكاندن نەمتوانی پیری خەرەفاوی ئاخرشەڕ حاڵی كەم، لە داخانا دراوێكی ڕەشی ئاسنینی بێبایەخی دیكەم لە بەر چاوی سۆی عەزیز هاویشتە كۆشی ژنەوە و داوام لێ كرد مەمكۆڵانی تەواو لە مەمكبەند دەربێنێ و جارێكی دیكەش بە بەر چاوانمدا سەمایەكیان پێ بكات، زیاتریش مەبەستم ئەوە بوو كابرای بەساڵاچووی ئاخرشەڕ بە چاوی خۆی ئەم بەزمەسات و كەینوبەینەی نێوان ئێمە ببینێ و بۆی دەركەوێ كە ئەم فاڵگرە گەڕیدەیە قەرەجێكی سووک و چرووک زیاتر نیە و كەشف و كەراماتی نیە و ناتوانێ جێ و شوێنی خەزێنە وبەردە نووس بو ئەو ئاشكرا كات.

دەڵێم: باوەكوو ژنە قەرەجی ڕەش ئەسمەری بەژن وباڵا دەستەی خوێن شیرینی ڕەزا سووكی گەڕیدە تاقە بۆ قەرەپووڵێكی بێ بایەخ سنگ و مەمكۆڵانی لە هەموو كەڕەتێ زیاتر و دڵاواتر بۆم ئاواڵە كرد و لە هەموو كەڕەتێ زیاتر بە بەرچاوە چنۆک و برسییەكان و بە بەردەم و لێوە ئاوە تێ زاوەكانمدا سەمای پێ كردن و وە ئامان لەرزانەی خستن و تەنانەت دەستەمۆ بوونی خۆی بۆم دەربڕی، بەڵام سۆی عەزیزی میرەماڵی خەرەفاوی پیری ئاخر شەڕی فلان فلان شودە هەر لە جیهانی خەون و خەیاڵەكانی خۆیدا بوو و لەوە خەرەفاوتر بوو سەرەندەری

ڕاستی کاری من و خۆی و ژنە بکات و هەر وڵامی پرسیارەکەی خۆی دەویست.

دەڵێم: ژنە قەرەجی گورگی باران دیدەش نەیکردە نامەردی و دوو سێ جار ئەسکیناسەکەی پێ زیاد کرد و لە پاشان زۆر ئاسایی دەستی بەرەو تەپۆڵکە توورەکە ڕێژەکەی شانی گوندەکەی خۆمان ڕاداشت و وتی: «ئەی پیری میرەماڵی جیهان دیدەی فرەزان، من کەس نیم و هیچ نیم و هیچ نازانم، بەڵام بەم دەم و زارەوە لە لایان سۆمای گلێنان و بینای چاوانەوە پێت ڕادەگەیەنم: تو هەڵبژاردراوی بۆ ئەوەی بە پلە و پایەی باڵا بگەی و ماڵ و سامانی بێ ئەندازەت دەس کەوێ، دەسا دەبێ هەموو شەوان لە پاش مال خەوتنان لە هۆو تەپکە توورەکە ڕێژەدا پیاسە بکەی و لاق بە عەرزیدا بکوتی و هەست ڕاگری، هەر کوێت پێ بۆشایی و ڕەهەندە و ڕەهۆڵە بوو بیکۆڵیەوە و خاتر جەم بە، بە مەبەستی خۆت دەگەی و خەزێنە وبەردەنووسی خۆت دەدوزیەوە و خۆت و ماڵ و مندال و نەوە و نەتیجە و تەنانەت حەوت پشتت پێی خەنی دەبن. جا پیاوم دەوێ ناهومێد و ماندوو نەبێ، بابزانین چۆن بە مرادان ناگات...».

منیش دەڵێم: جا پیاوم دەوێ لەوێ بایە و سۆی عەزیزی دیبایە کە چۆن وەکوو شێت و شووران،بە هەڵەداوان و ڕاکردن بەرەوە تەپۆڵکە توورەکە ڕێژەکە ڕایکرد، هەتا بۆ دۆزینەوەی خەزێنە و بەردە نووسی شانس و بەختانی خۆی تاقە ساتێکیشی کات بە فیڕۆ نەدابێ.

ئەوا دەڵێم: نیشانم بەو نیشانەی، هاکا پیری خەرەفاوی ئاخر شەڕ ڕایکرد و تەماشام کرد کەس بە دەور و بەری ژنە قەرەجی بە بەژن و باڵا دەستەی، بە ڕەنگ و ڕو ئەسمەری، بە خولک و خوو ڕەزا سووک و خوێن شیرینی برێ سەڵیتەوە نەماوە و لە کۆلانە تەنگە بەرە چۆڵ و هۆڵەکەی ماڵە خۆماندابن، زۆر بە دڵ ئاواییەوە ئەسکیناسێکی شینی شەقم پێ نیشان دا و پێموت: «هۆ کیژە قەرەجی بەژن و باڵا دەستەی

خوێن شیرینی ڕەش ئەسمەری ڕەزا سووک، کیژێ وەرەو لە بەر جوانی و کولم و لێوان و گەردن و مەمکۆلانت مرم، سالە وەختێکە ژن مردووم و بێوە پیاوم، ئا ئەم دەرکە زەلامە مالە خۆتە، خانم و خاتوون بە و لە گەلمدا وەرە با بڕۆینە ژورەوە و ئەمشەو میوانی ئەم ئەویندارە بریندارەی خۆت بە، مەرجم بەو مەرجەی لە گۆشت و پلاوت گرم و بە پوولێ هەلتکێشم. پێشت خۆش بوو کفتە و شۆرباوێکی چەور سازدەکەین، شۆرباوەکەی هەڵ دەقوڕێنین و کفتەکەی لێک ڕادەکێشین! مەرجمانم بەو مەرجەی تا ڕۆژی ڕوون لە بری هەر گورز و گەلایەکی شینی شەق شاباشی سمت و ساتان و گەڵ و گوانان و سنگ و مەمکۆلانت کەم.»

ئەوا دەڵێم: ئای مەخابن جا چ فایدە و کەلک و قازانجی،خۆ سۆی عەزیز تاقە ئاوڕێکی نەداوە هەتا چاوی پێ بکەوێ و بۆی دەرکەوێ چۆن ژنە فالگری گەڕیدەی سەلیتە لە خۆشی ئەو گەلا شینانە لیکاو لە دەم و زاریەوە شۆڕ بووەوە و هەر گڕشە و وڕشەی چاوانی دەهات و بە لەنجەی کۆتر و بە ڕەوتی کەوی خۆی لە دەستم ڕاپسکاند و بە ڕاکردن و هەلەداوان خۆی کرد بە حەسارەکەمدا و بەوەندەی یەک و دوو خۆی گەیاندە دیوە خان و خەریکی سەماوەر هەڵ کردن و ساز کردنی دام و دەزگای شێو و بەزمی شەوێ بوو.

دەڵێم: کە ڕێنوێنی ژنە قەرەجم کرد تا چی بکا و چی نەکا و جێ و شوێنی هەموو شتێکم بۆ دیاری کرد بۆ خۆم گەڕامەوە مەیانی بەر مزگەوتی نێو دێ و لەگەڵ پیاواندا وەکوو ڕۆژان کردمە جەفەنگ و قسە و باس و پاش سەعاتێک و لە دووای ئەوەی نوێژی شێوانم لەگەڵ دەر و دراوسێ و مەلا و سۆفیدا بە جەماعەت ئەدا کرد، زۆر ئاسایی و وەکوو هەموو ڕۆژێکی دیکە بەرەو ماڵ بوومەوە.

دیسان دەڵێم: نیشانمان بەو نیشانەی ئەو شەوە تا ڕۆژی ڕوون خەو لە چاوم نەگەڕاوە و هەتا توانیم سمت و ساتانی ژنە قەرەجم

هەڵگلۆفی و مەمکۆڵانیم هەڵگوشی و لێو و کوڵمان و بەر گەردنیم ڕامووسی و پێنج شەش چەلانم بە نێوگەڵی سەڵیتەی گەڕیدەدا کرد و دەمەو بەیانی زۆر زوو لە پاش ئەوەی تاقە دوو گەڵای شینم دایە دەستی، تا پشت ئاوایی بەڕێم کرد و ڕێگەی ئاوایی ژووروومم پێ نیشان دا و بۆ خۆم بە ئەستەغفوڕەڵڵا، ئەستەغفوڕەڵڵا ڕووم کردەوە حەوز و ئاوی بەر مزگەوت و خۆم لە ئاو هەڵ کێشا و غوسڵی ناپاکیم لە خۆم دەرکرد، هەتاکوو نوێژی بەیانیم قەزا نەبێ و لە پاش ئەم گشتە بەزم و ڕەزمە بەرە و ماڵ بوومەوە تاکوو سەرخەوێک بشکێنم.

دەڵێم: ئەو ڕۆژەی ژنە فاڵگری گەڕیدەی سووک و چرووکی سەڵیتە هاتە گوندەکەمان و وەکو کوڕە جەحێڵەیەکی دەنگ خۆشی لە خۆ بایی، دەنگی لێ هەڵبڕی و تێی چریکاند: «ئای فاڵگرم، فاڵان دەگرمەوە، سەربووردان دەخوێنمەوە، سەر گوڕەشتان دەگێڕمەوە، چارەنووسان پێش بینین دەکەم...» چما ئەم قسە لە بۆ هەموو کەس فڕ و فیشاڵ و درۆ و دەلەسان و گەپجاڕ بوو، بەڵام بۆ سۆی عەزیزی بە ساڵاچووی میرەماڵی هەناسە ساردی چارەڕەش کەلیمەی کتێبی پیرۆز و وتەی زانایان و فرەزانان بوو و سۆی عەزیزی پیری ئاخر شەڕی فڵان فڵان شودە هێندە شێت و شوورانە بە بێ قەرار پووڵ و پارەی کردە کۆشی سەڵیتەی گەڕیدەوە و تکا و ڕەجای لێکرد تەڵحەی لە بۆ بگرێتەوە، چما کەس بۆی نەچوو و نەیزانی ئەم وتەیە چی بەو کابرایە دەکا؟ من سوور سوور وەکوو ڕۆژی ڕوون لام ئاشکرا بوو ئەم کابرا خەرەفاوە لە خۆشی ئەم قسانە چی بە سەر خۆی دێنێ...

ئەوا من دەڵێم: سێ شەو دوواتر، لە نیوەی شەوێدا،یان بگرە بتوانم بڵێم شتێک بەر لە تاریک و ڕوونی بەیانیدا سۆی عەزیز یەک بە خۆی نەڕاندی و لە نێو گریان و گابۆڕ و پاڕانەوەدا، زایەڵەی شین و گابۆڕەکەی بە جارێ گوندەکەی وەک گۆمێکی بۆمبای ئەتۆمی تێبهاوێی، شڵەژاند و شڵەقاندو و لە هەموو ماڵانەوە گوێیان لە دەنگی بوو:

«ئەی داد، ئەی بێداد،تۆغا دا وەرن خزمینە، برادەرینە، ئای لە من، ئای لە من، ئای لە منی ڕەنج بە بادی، ڕەنج بە خەساری،پیری پشت شکاوی لێ قەماو! تۆغا خزمینە و برادەرینە بگەنە هانام. قەت بۆچی لە ماڵەخۆتدا، لە نێو جێ و بانی خەویدا،مار بە کوڕتەوە بدات و کوڕی مارانگازت لە بەر چاوی خۆت، بەژن و باڵای جوانی سارد بێتەوە و چیت لە دەست نەیە. دا تۆغا برادەرینە، خزمینە بگەنە هانام و یارمەتیم بدەن تۆغا ئێوە بڵێن چی بکەم و چ کەردەن بم؟...»

من دەڵێم: بەڵام ئەوە هەر من بووم کە سوور سوور دەمزانی ئەوەی پیری ئاخر شەڕی خەرەفاوی فلان فلان شودە دەیلێ و ئەم قسەیەی بۆ خەڵکی گوندەکەی دەگێڕێتەوە، وانیە و هەمووی درۆ و دەلەسەیە و ئەو گەنجە باڵا بەرزە جوانچاکە قارەمانە بە هەر دەردێک چووبێ و لە هەر کوێیەک گیانی پاکی لە کوولەکەی ڕۆحی دەرچووبێ لە ماڵی خۆیاندا نەبووە و قسەکە وا نیە...

دیسانەکەش دەڵێم: هاکا سێ چوار شەو لە دوای مەرگی یەکەم کوڕی سۆی عەزیزی میرەماڵی بە سالاچووی چارە ڕەشی هەناسە سارد، هەمیسان لە نیوەشەودا یان شتێک بەر لە تاریک و ڕوونی بەرە بەیاندا زایەڵەی دەنگی پیری خەرەفاوی ئاخر شەڕ بۆ لە جاڕ دانی مەرگی دووهەم کوڕی خۆی بەرز بۆوە، هەر لەو کاتەدا کە سۆی عەزیز بەیت و حەیران و باڵۆرەی تێکەڵ دەکرد و نەیدەزانی چۆن و بە چ زمانێک بە سەر کوڕە ئازیز و خۆشەویست و جوانەمەرگەکەیدا هەڵ بڵێ و هەموو خەڵکی گوندەکەش وێڕای ئەو شین و گابۆڕ و قوڕ پێوانیان بوو، سوور سوور وەکو ڕۆژی ڕوون دەمزانی ئەم قسە وانیە و کوڕی سۆی عەزیز بە هەر دەردێک چووبێ لادیواری بە سەر دا نەڕوخاوە و بەم دەردە نەچوە.

دەڵێم: دەبێ تاوانی ژنە قەرەجێکی ڕەش ئەسمەری بەژن و باڵا دەستەی خوێن شیرینی ڕەزا سووک بێ کە وەکوو فالگرێکی گەڕیدە

دەکەوێتە جەولە و شار بە شار و گوند بە گوند فالان دەگرێتەوە و سەربووردان دەگێڕێتەوە و چارەنووسان پێش بینین دەکا و خولیا و خەونی ڕەنگاوڕەنگ لە دڵ و دەروونی زۆر کەساندا پێک دێنێ و دەیا ن و سەدان زەلامی وەکوو سۆی عەزیزی بە ساڵاچووی میرەماڵی پیاو ماقوڵی گوندەکەی ئێمە شێت و شەیدای دۆزینەوەی بەردە نووسێک دەکات کە بە خەیاڵ بایەخ و پووڵ و پارەی فرۆشەکەی خۆی و ماڵ و مناڵ و تەنانەت پشتا و پشتی خەنی دەکات و لە بۆ بەدی هێنانی ئەم خەون و خولیایە ئاوا بە سەر خۆی دێنێ و دەبێتە سۆی عەزیزی پیری خەرەفاوی ئاخر شەڕی فلان فلان شودە و تەنانەت لە پاش ئەوەی دوو کوڕی لاوی لێهاتووی، خۆی وتەنی: (مەل و مەلایکە و قارەمان) بە گوللەوە دەنێ، دیسانیش و هەمیسان لە پاش مەرگی دووهەم کوڕی دەس بەردار نابێ و جارێکی دیکەش لە نیوەشەودا یان شتێک بەر لە تاریک و ڕوونی بەرە بەیاندا خوی دەگەیەنێتە پشت بلێندگۆی مزگەوت و ئاوا لە بانگ و سەلا دەدا:

«ئەی داد، ئەی داد، ئەی بێداد، هەی وەی لە منی پیری لێقەوماوی هەناسە ساردی چارە ڕەش، چۆن بوومە پیری ئاخر شەڕی بکووژی سێ کوڕانم و چۆن نەیامەت و نەهات و قۆرت و کەند و کۆسپان دەرکیان پێ‌گرتووم و کارەسات لە پشت کارەسات و نەهات ونەیامەت و قۆرت لە پاش نەهات و نەیامەت و قۆرتان بە سەرمدا دەبارن. ئەرێ تۆغا خزمینە، برادەرینە پێم بڵێن چی بکەم لە سەر ئەم داری دونیایە؟ قەت بۆ چی لە پاش مەرگی دوو مەل و دوو مەلایکە و دوو قارەمانم، شەوێ لە نیوە شەودا سێهەم کوڕم لە ناکاو خۆ بکا بە ماڵێدا و من لە تاریکاندا وا بزانم ئەمە خراپکارە و لە بۆ خراپە هاتووە، دەیجا هەڵکیشیمە خەنجێرێکی دەبانێ کە دەمەکەی جەوهەری لێ دەباری و لە چاو چووقانێکدا دڵ و دەروونی شەقار شەقار کەم و هیچ تاقە ئاهێکی بۆ هەڵ نەکێشرێ.

تایبەت ترین بنکەی کتێبی کوردی
کوردیکا
@kurdica

هەی داد، هەی داد، هەی بێداد، وەی لە منی پیری پشت شكاوی ئاخر شەڕی لێقەوماو... سێ مەل و سێ مەلایكە و سێ قارەمانم ڕۆ. قەت بۆ چی سێ كوڕانم لە بەر چاوم لە خوێندا بگەوزێن و لەشیان سارد بێتەوەو نەتوانم تاقە كەلامێكیان لەگەڵدا بدوێم و هەر لە بەر چاوی خۆم لە باوشی خۆمدا گیانیان دەرچێ. ئەی داد، ئەی داد، ئەی بێداد، وەی لە منی ڕەنج بە بادی ڕەنج بە خەساری پیری پەككەوتەی ئاخر شەڕی لێقەوماو... وەی، وەی وەی...»

ئەوا دەڵێم: خەتی خوار هەر لە ژێر سەری گای پیردایە! خۆ من ئەوەم نەووتوە، قسەی ئەمڕۆ و دوێنێ و پارو پێراریش نیە وزۆر لە قەدیمەوە ئەمەیان وتوە،ئاخە چما سۆی عەزیزی میرەماڵی بە ساڵاچووی پیاوماقووڵی ئەم گوندە بە سەری پیری لەونی لێ گۆڕابوو و ببووە پیرێكی خەرەفاوی ئاخر شەڕی هەناسە ساردی چارەڕەش، دەیجا خۆ ئەم هەموو كەیخودا و ڕیش سپی و پیاو ماقوڵی ئەم گوندە شێت نەببوون و عەقڵیان نەگۆڕابوو و ڕیشیان لە ئاشی سپی نەكردبوو، ئەی بۆچی لە پاش ئەوەی دوو كوڕە لاوی كاكۆڵ زێڕینی بەم چەشنە و لە سەر هیچ و پووچ و بە چەشنێكی جێی گومان تێدا چوون، ئەی لەبەرچی كەیخودایەكی پیاو ماقوڵی ڕیش سپی ئەم گوندە نەچوو یەخەی سۆی عەزیز بگرێ و پێی بڵێ: «كوڕە بابم سۆی عەزیز، خۆ وا نابێ، ئەم گەنجە بە بێ تاوانانە بۆ دەنێی بە گوللەوە؟ ئەرێ سۆی عەزیز بۆچی بە شوێن پڕ و پووچ و نەدیدە و نەشنفتە كەوتووی و ئەم تفلانە بۆ چی یەك بە دوای یەك دا دەكەیە قۆچی قوربان؟ بە كام گوناە و بە كام سەزاو و بە كام تاوان؟ كوڕە ماڵ كاول عەقڵداری گوندەكە دەزانن وەكوو تۆ دەڵێی وا نیە و ئەم تفلە مەل و مەلایكانە یەكیان وەژێر دیوار نەكەوتوە و ئەوەی دیكەشیان مارانگاز بووبێ...»

دەڵێم: جا كە ئەمەیان بە سۆی عەزیز نەوتووە، ئەی لە بەر چی لانی كەم ئەو تاقە كوڕەش كە مابوو، كەس ئامۆژگاری نەكرد و لەو

مـەترسـیەی چـاوەڕوانـی بـوو ئاگـاداری نـەکـردەوە؟ ئـەی بـۆ چـی و لەبەرچی؟ ڕەنگە لەبەر ئەوە بێ کە ئەوە تا دونیا دونیایە هـەرکـەس دزی گـای خۆیـەتـی و کـەس لەخـەمـی کەسـدا نیـە، ئـەی کـەس لـەم ئاوەدانیـەدا نەبوە کە پێش بینینی ئەم نەیامەتیانەی کردبێ؟

دەڵێم: پیاو نازانێ بڵێ چی! بێت و بچی و بە سۆی عـەزیزی پیری پەک کـەوتـەی خـەرەفاوی ئاخر شـەڕ بڵێی ئـەرێ کابرا نهێنی و ڕاسـتی مـەرگی ئـەم تفلانـە چۆن بـوو؟ بۆ خـۆی هـیچ، زۆربـەی پیـاوانی خێڵ و عەشیرەت و گوندەکە بە گژتدادێن و تف ونەحلەتت دەکـەن و بە سـەنگی سـیات هـەڵـدێنن، بـەڵام خـۆ منیش وەکـو و ئـەم چـەنـد ئـەقڵدارەی نێـو گوندەکە هەرگیز وتەی سۆی عەزیزم وەکوو خۆی دەڵێ نەسـەلماندووە و بـاوەکوو کارەسـاتەکـە دڵ و دەروونمـی ڕیشـاڵ ڕیشـاڵ کـردوە، بـەڵام وای بۆ دەچم سۆی عەزیز بۆ دۆزینەوەی ئەو بەردەنووسـە هـەر شـەوێ یەکێ لەم تفلانەی لەگەڵ خۆیدا بردووبێ.

وا مـن دەڵـێم: ڕەنگـە گـۆڕە کـۆنێکی دۆزیبێتـەوە و هـەڵیـانکۆڵیبێ و لـەوەدا یـەکـەم کـوڕی مـار گـەزیبێتـی. ڕەنگـە ڕەهۆڵـە و ئـەشـکەوتێکی دۆزیبێتەوە و هـەلیکۆڵیبێ و لایـەکی بـەسـەر دووهـەم کوڕیـدا ڕووخـابێ، ڕەنگە لە نێو گۆڕ و ڕەهۆڵە و ئەشکەوتێکدا بـەردێـک، کووپەیـەک، شـتێکی دۆزیبێتەوەو لەوەدا، لە سـەر ئەم شتە لـەگـەڵ سێهەم کوڕدا لێی بوبێتـە شـەڕ و چەقۆیەکی بە زگیدا کردبێ، یان نـا، سێهەم کوڕ لـە سـەرمـەرگی براکانی لەگەڵ سۆی عەزیز دایبەسـتبێ و ئـەویش چـەقۆیـەکی بـە زگیدا کردبێ. دەڵێن: نا هەر لە نووکەوە یەکەم کوڕ ڕێگەی لەگەڵ سۆی عـەزیز بۆ ئەم گەڕان و دۆزینەوەیە دانەگرتووە و ئەویش لـە داخانـا دەرمانداوی کـردووە. دەشـڵێن: ئـەم سـەردەرانـە دەرگـا و لادیـوارە ڕووخـاوەی سـۆی عـەزیـز دەڵـێ بـەسـەر دووهـەم کوڕیـدا ڕووخـاوە، نـاتوانێ ببێتـە هـۆی کوشتن و لەنێوبردنی گەنجێک و سۆی عـەزیز بەهـەر هۆیـەک و لـەسـەر

هەرچی بێ بۆخۆی بەردەپووتێکی بەسەریدا داوە و گوشتوویە و دوایە سەردەرانە و لادیوارەکەی بەسەردا ڕوخاندووە.

وتوویانە سێهەم کوڕ لە پشتەوە زامار بووە، یەکەم زەبری لە پشتەوەڕا خواردوە و ئەو زامەی پشتەوەی قووڵ و کاری بووە و ئەگینا زامەکانی قەبرغە و سەر زگ و سنگی شتێکی وا نەبوون.

لە بەینی خۆماندا بێ شتێکی دیکەش دەڵێن. دەڵێن سۆی عەزیز بۆ بەدیهێنانی مەبەستێکی بەرز کوڕەکانی یەک لە دوای یەک بە ڕێی پشت گوند ونێو شاخ و چیایە دەکرد و هەر سێکیان لە پێناوی بەدی هێنانی ئەو مەبەستە نهێنیەی سۆی عەزیزدا گیانی پاکیان لە دەست داوە!

دەڵێم: نازانم بڵێم چی؟ ڕەنگە ئەو قسانە هەر هەمووی ڕاست بن و هەر کامەی بە سەر کەسێک هاتبێتن! ڕەنگە هەر هیچی وانەبن و شتی وانەبووبێ و نەقەومابێ و هەمووی فڕ و فیشاڵ و قسەی خەڵک بن.

بەڵام لە پاش هەمووی ئەمانە قەت بۆ چی قسەی ژنە قەرەجێکی ڕەش ئەسمەری بەژن و بالا دەستەی خوێن شیرینی ڕەزا سووکی گەڕیدە و سەڵیتە وا بکات کە سۆی عەزیزی بە سالا چوی میرەماڵی پیاو ماقووڵ بکاتە پیرێکی پەککەوتووی خەرەفاوی ئاخر شەڕی فلان فلان شودە کە کەس نەزانێ چۆن و لەبەر چی سێ کوڕی خۆی بە گوللەوە نابێ!!!

هاوینی ٨٣و٨٢

دابڕان

خەڵک هەرچی دەڵێن با بیڵێن، بەڵام من دەڵێم سەردەمانێکی خۆشە، یان سەردەمانێکی خۆش بوو! چی؟...سەردەمی ئەوینداری... ئەویش ئەوینێکی چەند ڕەهەندە. ئەوەی دەیڵێم بڕیار بوو، بڕیار، بەڵێنی بوو بەڵێنی. بڕیار و بەڵێنی چی؟ ڕەنگە ئەم پرسیارە بکەی، ئەە ماڵتە تۆش...

بڕیار و بەڵێنی نێوان ئەویندارانی ڕێبازی ئەوین و جوانی. ئەوە دیسان پرسیارت کرد: چون؟ بڕیار و بەلێنیی ئەوەی ئەویندارا ن جارو بار دیداریان هەبێ و گەمەی ئەوینداری بکەن و لەجوانی و خۆشەویستی بدوێن.

بڕیاریان دابوو لە شەوان و ڕۆژانی هەور و هەڵا و دابارین و دابەفریندا، لە شوێنە پیرۆزو تایبەتەکان چاویان بەیەکدی بکەوێ... شوێنی پیرۆز و تایبەت؟ ئەم شوێنانە کوێن؟ ئەەهەی لە بەر تۆ... شوێنی تایبەت و پیرۆز ئەو شوێنەیە کارو بار و قسەو باسی پیرۆزی تێیا بکرێ، مرۆڤ بە ئاکار و کردەی پیرۆز، شوێن و زەمان و ژیان و جیهان پیرۆز دەکا، ئەگینا پیرۆز، پیرۆزی چی؟

ناو شار و گوندو شەقام و شۆستە و نێو دارستان و مێرگ و باخ و کەنار ڕووبار و زەریاو زێ و بەرقەدو ڕەوەزو سەرکەژ و شاخ هەمووی خۆش و جوانە، بەڵام ئەوە مرۆڤە کەبە ئاکار و کردەو گوتار و وتاری پیرۆز، پیرۆزیان دەکات. ئەو ڕۆژەی بۆتانی باس ناکەم! عەرز و ئاسمان سپی بوو، کافووری بوو، هەورو هەڵا بوو، بەفردابارین بوو، سێپەڕەی ڕازاوە لە حەوادا سەمای دەکرد و خولی دەخوارد و بەرگی

جوان و سپی بووکێنی بە بەر زەویدا دەکرد، بەڵام باسی ئەو ڕۆژەتان بۆناکەم!...؟ ئاخە ڕۆژی دابەفران بوو...

ئەی ئەو ڕۆژەی باران دادەڕژا و مەرمەرە شووشە بە ترووسکە ترووسک و گرشەو ورشە لە گەڵ ڕم و تان و پۆی خۆردا تێکەڵ دەبوو و لەو کات و ساتەدا شنەی شەماڵ و سەمای پەرە سلێرکە ژیان و جیهانی دەڕازاندەوە؟ نا،نا، باسی ئەو ڕۆژەشتان بۆناکەم، ئەویش قسەو باسی خۆی هەیە و جێگاکەی ئێرە و قسەو باسی ئەمڕۆمان نیە!... ئاخە ڕۆژی داباران بوو....

بەڵام ئەو ڕۆژەی باسی دەکەم... لە ژوورە چۆڵ و هۆڵەکەمدا بە تەنها دانیشتبووم و نووقمی مەلەیەکی قووڵ و گەورە و گران لە زەریای هزر و ئەندێشە بە بێ کۆتاییە کانی خۆمدا بووم، تەلیفۆنی ژوورەکە لە ناکاودا قیژاندی بیستۆکی تەلیفۆنەکەم نابە گوێمەوە، خۆی بوو...! ئەوین... کەژاڵی دۆستم. وتم دۆست، چوونکە نەلەگەڵ من و نە لە گەڵ شۆڕای دیوناسم و نە لە گەڵ کەسدا یەک لا نەببۆوە. وادیار بوو کاری پێم بوو، خۆی نەیکوت، بە گومان... ڕەنگە!

لەماڵ دەرکەوتین، لە جێ ژووان یەکتری گیر بووین!جێ ژووان؟ بەڵێ! ئاخە پێیمکوتبوو، شۆڕاش پێیکوتبوو، ڕەنگە کەسێک یان کەسانێکی تریش! بەڵام دوو دڵ بوو. بڕیار و بە لێنی لە گەڵ ئەوینی هیچماندا نەبە ستبوو، نەشیکوتبوونا! شتێک لە نێوان عەرز و ئاسماندا- هەموومان هەروا؟ ڕەنگە پاش نیوەڕۆ بوو، بەیانی نمە بارانێک بارییبوو، ئەودەمیش بایەکی دەهات و هەور و هەڵا بوو،ئامۆژگاریتان بێ چما ڕۆژی ئاوا بچنە نێو دارستان و نێو باخ، لە باو سەرما ڕزگاریتان دێ. جاقوربان بە سەرسنگی فەڕشی چیمەن و مافوورەی سەوزەڵان شیناوەردی ناو قۆپی و دارستان و باخدا وەرن و بڕۆن و عەتری خۆڵ و وێنجە و گوڵ هەڵمژن و لە ڕاوێچکەیەکی بەبێ بڕانەوەدا لە ژین و ژیان و جیهان بدۆین.

له بانوانی نێوان دارستاندا ڕاوێچکه‌مانه‌، نێو دارستان هێدی و هێمنه‌و «با» تێینا کا، له‌ ده‌ره‌وه‌ی دارستان تۆفان و تۆز و خۆڵ، به‌و «با» و هه‌ور و هه‌ڵایه‌وه‌ له‌ وه‌ده‌چیّ بباریّ. ده‌ک ئه‌ڵڵای ده‌کرد... ئه‌ڵڵائه‌ڵڵامه‌ بۆ باران، ده‌با باران به‌ تۆفانه‌وه‌ بیّ، خوای ده‌کرد ئه‌م جیهانه‌ کۆنه‌ی ته‌فرو توونا ده‌کرد. له‌ نێوه‌ڕاستی دارستاندا ده‌گه‌ینه‌ سه‌ر ئه‌ستێرێکی ده‌ستکردی په‌روه‌رده‌ کردنی ماسی و ڕاده‌ وه‌ستین، چاوده‌ بڕینه‌ هاموشۆ و یاری و گه‌مه‌ی ماسی. که‌ژاڵ ئه‌م پاو ئه‌وپا ده‌کا، چه‌ند که‌ڕه‌ت ده‌م ده‌کاته‌وه‌ و به‌ بیّ قسه‌ کردن ده‌م ده‌قووچێنێته‌وه‌. ده‌ڵێی قسه‌یه‌کی له‌ دڵدایه‌ و نایڵیّ. له‌ پاش برێ قۆنه‌ قۆن ده‌ڵیّ:

«ئه‌م ئه‌ستێره‌ زۆر بچووکه‌، ده‌ڵێی به‌ندیخانه‌یه‌، ئه‌ویش ده‌هلیزی تاکه‌ که‌سی. ئاوه‌که‌ی لیخن و گه‌نیوه‌، له‌ناو ئه‌م ئاوه‌دا ئۆکسیژن زۆر که‌مه‌، زۆری پێناچیّ ئه‌م چاره‌ ڕه‌شانه‌هه‌موو تیا ده‌چن، به‌تایبه‌ت ئه‌م کیژه‌ ماسییه‌ته‌نهایه‌ی له‌ گه‌مارۆی ئه‌و پۆله‌ قرژاڵه‌دایه‌! دڵته‌زێنه‌ دڵته‌زێن، مه‌رگی ئه‌م گشته‌... به‌ناشوکری نه‌بیّ، خۆئێوه‌ش چیتان له‌ ده‌ست نایه‌!»

قۆڵی ده‌گرم و له‌ ئه‌ستێره‌که‌ دووری ده‌خه‌مه‌وه‌، ده‌یبه‌مه‌ سه‌ر ئه‌و ڕووباره‌ به‌رینه‌ری به‌شانی دارستانه‌ که‌دا تێپه‌ڕ ده‌بیّ. باسی ماسی چۆم و زه‌ریا و ئۆقیانووسه‌کانی بۆده‌که‌م. باسی دڵی پر له‌ خه‌م و خورپه‌ و خۆفی ئه‌و ماسی یانه‌ی بۆده‌که‌م له‌ گه‌مارۆی نه‌هه‌نگ و کۆسه‌ و ماسیگرو له‌ ژێر ده‌سه‌ڵات و گورز و گوشاری ئه‌مانه‌دان.

دیسانه‌که‌ باسی به‌رزی و نزمی ئه‌و کێوانه‌ی ناو ئاوی زه‌ریا و ئۆقیانووسه‌کان ده‌که‌م و باسی به‌رز و نزم بوونه‌وه‌ی شه‌پۆلانی زه‌ریا و باسی مه‌ترسی قڕبوون و قه‌ڵاچۆی هه‌موو ماسییه‌کان. باسی ئه‌وه‌ی بۆ ده‌که‌م که‌چۆن پاشاوی ئاوی میره‌مالان و ماڵی پیاوانی میری ده‌ڕژێنه‌ نێو ئه‌م ڕووباره‌وه‌ و ئاوو ماسی و ڕووبار و زه‌ریا و ئۆقیانووس هه‌موو له‌ مه‌ترسی پیس و چه‌په‌ڵبوون و قه‌ڵا چۆو له‌ نێو چووندان، باسی... باسی...

دەسرپێژی هەور بۆ زەوی دەست پێدەکا، خوناوکە بارانێکی بلاوێن بە سەرماندا دەباری، دارژانی نەرم و ناسک و سەما و لار و لەنجەی دەنکە باران بە سەرماندا، سەر لە نوێ بەرەو نێو دارستان ڕاودوومان دەنێ. سەر خۆش و مەستی باران و عەتری خاک و خۆڵ و گژو گیای بەهار، لە نێو دارستان و لە شانی ڕووباردا پیاسە دەکەین.

لە سەر مافوورەی سەوزەڵانی بانووانی دارستان هەمیسان باس و خواس لە کوێستان و چیا و دوندو و بەرقەدو ڕەوەزو دارستان و چۆم و زێ و زەریا و ئەستێرەکەین. بڵێسەی ئاخ و گرمەی قاقا چوارەندەورمان دەتەنێ و تێکەڵ بەخرمە خرمی باران دەبێ. ئەوەتانێ سەر خۆشی ئەوەم لە ئامێزی دارستاندا، لە سەر سنگی چیمەن و سەوزەڵانی بەهارم و بە دوور لە دەست و زبان و چاوی شەیتان و شۆفار دەست لە ملان ودەست لە سەر شان و پیلی کیژۆڵە حەیرانی خۆم بە مۆسیقای خوناوکەیەکی بلاوین دێم و دەچم. ئای لە مۆسیقای خشەخشی گەڵاوەریوەکانی پایز لە ژێر لاقماندا، کەژاڵ ئەمڕۆ زۆر دڵتەنگەو تەنانەت بۆ گەڵاوەریوەکانی پار و پێرارو پێشتریش دەناڵێنێ و دەلاڵێتەوە، ئەوگەڵایانەی لە بەهاردا بەسەدان ئاوات و هیوا و تاسەو ئەوینەوە دێنە سەردونیا و لە پایزدا سەری نامرادی و جوانە مەرگی دەنێنە سەرخاک و خۆڵ و زەوی و بەردی ئەلحەد. منیش زۆر لە کەژاڵ هێدی و هێمن ترنیم و بۆدارستانی ڕەشپۆش و تازیەبار دەناڵێنم، ئەی هاوار گەڕانی چەرخی چاخی چەپەڵ چی بەسەر ڕۆژگاری دارستان هێناوە، ئاخ سووڕی پڕ سوڕ و نەهێنی و ناسۆڕی سروشت چۆن ناجوامێرانە و بە بێ بەزە بیانە لک و پۆپ و بارو بەرهەمی باخ و دارستانی شەڵاڵی خوێن کردووەو تەنانەت چەندەها دارو درەختی لە گەردن داوەو چەندەهای دیکەی لە زەوی داوە و سەر باقیشی گەمارۆ داوە و ئەمڕۆو سبەی قەلاچۆیان دەکات.

پێیدەڵێم: کەژاڵ ئەمەشت لە یادابێ گەڵا دەوەرێ و دەمرێ و دەبێتە کوودی دارستان و دارستان لە پاش سەدان و هەزارەها کەڕەت بینینی مردنی خۆشەویستان و ڕووت و قووت و تەنک بوونەوە، هەڵدەداتەوە، دەبووژێتەوە، گەشەدەکات و بەرین تر و بە گەشەونەشەتر دەبێتەوە. ئەمەت لە یادابێ: بووژانەوە، هەڵدانەوە، گەشەونەشە... هەروا لە بانووانە کاندا پیاسە و ڕاوێچکەمانە و زەم و لۆمە و سەر کۆنەی زەوی و زەمان دەکەین. وادیارە خوناوکە بۆتە ڕێژنە و زۆر بەتاو بە سەر دارستاندا دەبارێ. دەبێ بەرەو چارداخەکەی نێو دارستان «هەی پێ» بکەین هەتا تەڕنەبین. هەروا دەکەین و دەگەینە کن ئەوچارداخە دوورە چاوە بێدەنگەی لیپاو لیپی عەتری گوڵ و گیا و باران و خۆڵ و درەختە. دەخزاینە نێو چارداخ و خۆمان لە هێرشی ڕێژنە باران و باو سەرما دەرباز کرد. هەستی حەسانەوە و هێمنی دەکەم،سوکنایی و حەسانەوەیەکی چەشنی ئەوەی بڵێی هیچ کارم بە ژین و ژیان و جیهان و بە هیچ کەسێکەوە نەماوە. بەڵام ئێمە کارمان هەر بەوانەیە و هەر لەمانە دە دوێین. هەر کاممان پاڵ بە دارێکەوە دەدەین و بەرەو ڕووی یەک پاڵ دەدەینەوە. بێدەنگی ئێمە،... خرمەی ڕێژنەیەیان گۆپاڵە باران؟

کەژاڵ دەچێتە ماڵی فیکرەوە، دەڵێی قسەیەک لە گەروویا خنکاوە،یان گرێ یەک لە ناودڵیا پۆنگی خواردۆتەوە جار و بار لە من دەڕوانێ ـ دزە نیگایەک ـ جارو باریش هەر لەمهەردومەکانەنیە.

چیە کەژاڵ؟ چی بووە، لە فیکری چیدای؟

دە پەشۆکێ و ڕادە چەنێ. لە پاش ئاخ هەڵکێشانێک: هیچ، هیچ... بە خوا هیچ!

دیسانەکە دەچێتە ماڵی فیکرەوە و لەم شوێنە دادەبڕێ بە تووڕەییەوە دەپرسم: کەژاڵ، کەژاڵ... مەرج و بڕیارمان وابوو هیچ شتێک لێک نەشارینەوە.

بە پەشۆكاوییەوە دەڵێ: دەلیمگەڕێ، مەپرسە! وەكوو ئامۆژگاری بكەم، دەڵێم: كەند و كۆسپی خۆت مەشارەوە، لە بڕیارەكەشمان لامەدە. لە بیرت نەماوە مەرج و بڕیارچ بوو؟ دەزانی بەڵێنی چیمان دابوو؟

لە ناخەوە ئاخێكی سارد هەڵدەكێشێ: یانی خۆت نازانی دایكم نەخۆشە؟ زۆریش نەخۆش... وەك وڕێنە دەڵێم: با،با... خۆلێیم پرسیوە، ئەی پێكەوە نەچووینە دەواخانە و دەواو دەرمانمان بۆ كڕی؟ ئەی لە گەڵ دوكتۆردا قسەمان نەكرد؟ ئەی دوكتۆر نەیكوت چی نیە،چاك دەبێتەوە، ئەی بڕیار و بەڵینی نێوان خۆمان ئەوە نەبوو كە تەنگە و چەڵمە و كەندو كۆسپی تاكە كەسی خۆمان نابێ لە وزەمان بەرێ؟ بێج لە دایكت، دایكیشم نەخۆشە دایكیشمان نەخۆشە، ئەی ئەو، ئەو پێی ناوێ؟ ئەی ئەوان پێیان ناوێ؟

ئەسرینی ڕوون و ئاڵ و واڵی گەشی كەژاڵ لە سەر گۆنای، درەوشانەوەی دوڕو مروارییە لە سەر پەڕەی گوڵە باخی بەر نیگای خۆر. ببارێنە، دایبارێنە، قەیدی ناكا، جوانیشە و خەم و خورپەشت لە دڵ دەڕوا! نەرم و نیان لە بەر خۆمەوە دەیكەمەوڕێنە: كەژاڵ... كەژاڵ، پەڕە سلێركەی بێلانە و دانە بێنە بەر چاو، تەنهایی و برسێتی و سەرما و سەخلەتی زستان بۆمەلان و هەژاران بێنەوە یاد، داوەرینی گەڵاو ڕووت و قووت بوونەوەی دارستان و باخ لە پایز و زستاناندا بە یادكە و بیر لە تازیەباری و ڕەشپۆشینی ئەمانەش بكەوە، كۆیلەی نێو ڕكەی ئاسن دووپشت و سێ پشت و زیاتر بە كۆیلەیی لە ڕكەی ئاسنا دەمێنێتەوە و جوانی و گۆرانی و هەموو خۆشییەكی لێ فەرامۆش دەبێ، بۆ چی بیرلە دڵە كوتەی ماسی جوانی زەریا بەدەست نەهەنگەوە ناكەی؟ ئەسرینی زوڵاڵ و گەش لە چاوەكانی كەژاڵەوە هەڵدەزنێن و بەمەزرای ڕوخساریدا خوشەوخوڕە دەكەن و شۆڕاو گەدە بەستن و دادە بارێن بە سەر پەڕەی گوڵ و گەڵای گۆنادا و... چاوەكانی... چاوەكانی...بێدەنگ و مات، جارو بار لێیدەڕوانم و بڕێ جار ئەسرینی سەرگۆنای دەسڕم و دڵی

دەدەمـەوە. دەسـتێک بـە باسـکیەوە دەگـرم و دەسـتێکم دەبێتـە پـاپۆڕی سەرزەریای پەخش و پەرێشانی پرچە نرمەکەی.بەرز و نزم بوونـەوە و هام شۆی پاپۆڕی پەنجەکانم بە سەر زەریای پرچیدا هەور و تەمی خـەم و خەفەت لە دڵمان دەرەوێنێ. کەژاڵ لـە پـاش قـەدەرێک دەپرسـێ: بۆچی دەبێ باسی ئەستێرێکی بچووک و ماسی نێو ئەم ئەستێرە، یان باسـی دایکم و نەخۆشییەکەی لای تۆو شۆڕا گرینگ نـەبێ؟ بۆچی دەبێ باسـی دارسـتان و بـاخ و زەریـا و چیـا و ماسـی و نـەهـەنگ لـە سـەر زارتـان نەکەوێ؟ ئەی خۆمان؟ ئەی دۆست و دیوناس و خزم و کەسی نێوشـار و شەقام و و دووکان و بازار چی؟ ئەمانە هەونین؟

لـەم قسـانە هـەڵدەبـەزمـەوە، هـەرگیـز ئـاوا لـە ناکاودا قسـەو باسمان نەگەیشـتۆتە ئـەم ئاسـتە. بـە لام دۆش دانـامێنم و پێیـدەڵێم: ڕێبـاز، ڕێبـاز، سەرەکی و گرینگ ئەمەیە... لە قوڵپـەی گریان دەداو دەڵێ: با بڕۆینـەوە، دایکم زۆر نەخۆشە... با بڕۆینەوە...

باران وێستاوە و نابارێ. لە چارداخە چکۆڵـە دەردەکەوین، شنە بـای دەمەو ڕۆژئاوا گاڵتە بە باڵای گژو گیا و پرچی دارستان دەکا. لـە بـانوانی دوورو درێژی نێوان دارو درەختـەوە بـەرەو جادەی شـار دەگـەڕێینـەوە. کـەژاڵ دوا دەکـەوێ و پێش دەکـەوێ. نـەرم، نـەرم و خاوخـاو، چـەشـنی ڕەوتی ڕۆینـەی کـەو، وەک کاریلـە و ئاسـک. بـە تایبـەت کـە لـە ژێر لێوڕا ئاوازێکی خەمین دەچڕێ، جارجار دەنگی برێ بەرز دەبێتەوە و برێ جار بە شەرمەوە دزە نیگایەکم دەکا. دەنکە هەنار دەنک دەنک بە سەر گۆنایدا تلۆر دەبنەوە.ئاخ دەنگ و ڕەنگ و ڕوخساری ئەم کیژە چیم لێدەکا؟ دڵـم دادەکـەوێ، دەمـارەکـانم ڕەپ دەبـن، ماسـوولکەکـانم ئـاور دەگـرن و... لـە دارستان و دەرەوەی شار دەترازێین و جادەی شـار زۆر زوو بـە پـەنجـە چنگنەکانی ئێخە و بەرۆکمـان دەگرێ و دەمانهاوێتـە ژێر سم و مست و چەپۆکی دێو و درنجی چیمەنتۆو ئاسـن و ئۆتۆتۆمبیل و هـەڵلا و زەنـا و گوشاری شارەوە. دەگەینە سەر شۆستە و شەقامی شار و یەکەم کۆڵان.

هەور تەواوەتی ئاسمانی داگرتووە، کەش و هەوایەکی خۆڵەمێشی و سارد و دڵتەنگ شاڵاومان بۆ دێنێ. هەوری تووڕە و تۆسن و نەزۆک، یەڵخی یەڵخی بە ئاسمانی شاردا دەخولێنەوە،بەڵام کەڵکی نیە! نابنە باران و دایناباریێنن. شارێکی پڕ لە تۆز و خۆڵ و سرتە و چپەیە و خەڵک هەموو کز و بێدڵ و دەماخ و مانوو.

لە کۆڵانی ماڵی خۆیاندا، کەژاڵ سێ چوار جار بە ئاشکرا و بە دزەجۆرە نیگایەکم دەکا، دەم دەکاتەوە قسەیەک بکاو نایکا. لەحاندی دەرگاکەیاندا خولێکم دەکا و ناکا. لە گەڵیدا دەچمە ژووری، بۆ هەوالپرسینی دایکی. هاکا دەچینە ژووری دایکی، کەژاڵ بەجێمان دێڵێ و دەڕوا بۆ ژوورێکی دیکە، زۆر سەیرە، دایکی نەخۆش نیە!! دایکی کەژاڵ هەواڵپرسییەکی سارد و سڕم لە گەڵدا دەکا ـ بە پێچەوانەی هەمیشە ـ لە پاشان بە بێ هیچ قسەو باسێک پێمدەڵێ: کوڕم دەتوانی لە دوڕۆژاندا کەژاڵ بخوازی و تا سەری حەوتو و بیگوێزیەوە؟ دەزانم ناتوانی! ئافرەتە، زایفەیە، چارەڕەش دەبێ، ئەمساڵ شوو نەکا، دەبێ پرچ و پەلکەی سپی لە ماڵە باباندا بهۆنێتەوە و هەر بووکی دایکی بێ! خوازبێنی کەریکی باشی هەیە.پێکهاتووین! پیاوە پیاو، جوامێرو مەرد ئازایە، پێکهاتووین، کەژاڵ ڕازییە. تۆش دەبێ لە سەر چارە ڕەشی ئەو نەبی...

گوێم لە پاشماوەی قسەکانی نیە، غەنیم بە حەفتا جووت دەست یەخەم دەگرن، بە پاڵ پێوەنان و گورزی دڵخوازی خۆیان لە ماڵی دۆست وەدەرم دەنێن. مۆتەکە چۆکی داوەتە سەر دڵم، چنگنێکی شڕو دڕ بە چنگ و نینۆخ سی و جەرگ و دڵ و هەر هەموو هەناوم هەڵدەکۆڵێ و ڕیشاڵ ڕیشاڵی دەکاو لە ناخ و دەروونمەوە حەوایان دەداتە دەرێ. پشووم سوارە و تەنگە نەفەس بوون بڕستی لێبڕیوم. تۆفانێکی بە هێزی زیخ و خۆڵاوی ڕفێن ڕفێن بە جل و بەرگ و هەموو ئەندامەکانم دەکا و تۆز و خۆڵ و خێزی ورد لە سەر و پۆتراک و چاوەکانم ڕۆدەچن. ناهۆشیاروون لە کۆڵانە لاڕووخاوە خوار و خێچە کانی نێو شاردا

دەخولێمەوە، هەور بە ئاسمانی شاردادێن و خەم و خەفەت دەڕژێننە ناخ و مۆخەوە و نایبارێنن، بە خۆم دەڵێم: ئای لە کەژاڵ چی بە سەر هێناین؟ ئە بۆچی بە نەهێنی؟ هەوا ساردتری کردووە، لە نێو دارستان بەهار بوو،لێرە زستانە، هەورەکان دێن و دەچن و نابارێ و نابارێ و نابارێ، ئای لە کەژاڵ چی پێکردین؟ شۆڕا لە تاراوگەیەکی دوورە، لە مەنفایە، ئەنفال کراوە، دوور خراوەتەوە، بەندیی نێو ئۆردووگایەکی غەریبستانە، شار بەدەرکراوە. ئای شۆڕای غەنیمم لەم ئەوینەدا! ئەرێ ئەوین؟ ئەرێ هاودڵ و هاوخەم و هاوکار یاغەنیم؟ ئای کەژاڵ چۆنت پێکردین؟ لە پاش ئەم هەموو چاوەڕوانییەی ئێمەی هاوەڵت، دەستت لە گەڵ ملهوڕێکی نامۆدا تێکەڵ کرد و ئێمەش؟... خۆتان خۆش! شۆڕا لە تاراوگە شار بە دەرە، من لە ژێر چاودێریدا دەستە وەستان کراوم و کەژاڵ هەر دووکمانی بە چڵە پووشێک، بە کابرایەکی نەناسیاوی بگرە نامۆ و بیانی فرۆشتووە. کەژاڵ ئەوین بوو، دەسەڵاتی بنەماڵەو بێدەسەڵاتی ئێمە، زۆرزانیی غەنیم دەستیان دایە دەستی یەکدی و بردیان و ڕۆشتن.

کزەبا ڕوومەت دادەبڕێ، لە تەواوی جیهاندا هەروەرزێک بێ، لێرە زستانە زستان. هەوری خۆڵەمێشی هەردێ و گەواڵ گەواڵ زیاد دەکاو و گۆکادەکا. خوابکا دایبارێنێ، چ باران و چ تۆفان!

یا ئەڵڵای دەکرد تۆفانێکی سامناک و بەهێز دەهات و ئەم کەلاوە کۆنەی دادەڕووخاند و خوڕڕەمە بارانێک گرد گۆی زەوی لە ناو سێڵاو ولافاودا دەڕشتە ئەسفەلە سافلینەوە. لە پاش ئەم هەمووو هیوا و ئاوات و چاوە ڕوانییە، ئای کەژاڵ چی پێکردین! دەبا دابارێ، دابارێ، دابارێ، چ باران و چ تۆفان.

بابردەڵە

دەیکوت: «ئەمڕۆ ئەم یاڵ و پرچەت کورت کەوە، پرچت لە پرچی کچان درێژترە، بەزیاد نەبی چ پیاوێکی!»

ئەوەیان دەنگی باوکم بوو، کار و پیشەی هەموو ڕۆژێکێتی. سوور هەڵدەگەڕێ، لێوی دەکرۆژێ. لە حەوشەوە بۆ ژووری، لە ژوورێوە بۆ حەوشە، دێ و دەچێ و دەنگی هەڵدەبڕێ و دەنەڕێنێ، دەنا لە بەرەو ڕوومدا دەچەقێ، مۆرە و خێسەم لێدەکا و دەست پێدەکا: «ئەمڕۆ ئەم پرچ و یاڵەت...»

دەیکوت: «تۆبی و تۆ خودا، ئیدی سمێڵت مەتاشە، ئاخە ڕۆڵە؛ پیاوی بێسمێڵ چی لە ژن زیاترە؟!...»

ئەمەشیان دەنگی دایکمە، وەک شتێک بۆتە خووخدەی، بە دەم چێشت لێنانەوە، بە دەم ماڵ گەسک دانەوە، بە دەم دروومان و دەرزی و دەزوو کردنەوە... دێ و دەڕوا و هەڵدەستێ و دادەنیشێ ئامۆژگاریم دەکا... بەڵام هەر جوابیشیان نادەمەوە... ئاخە کەللەی کۆن فڕی بەسەر دونیاوە هەیە؟ ئەمانە لە دونیا دەگەن؟ ئەویش چی؟ ئامۆژگاری من بکەن کە خوێندکاری ساڵی ئاخری زانکۆم، ئاداب دەخوێنم و دەیان شاکاری نووسەرانی ئەمریکا و ئۆڕووپام خوێندۆتەوە! ئاخ چما دەستم دەڕۆیی، وەڵڵا هەر دووکیانم دەناردە «ماڵی پیران»، ئەگینا لەو سەری حەوشە وەتاغ و پێشخانەیەکم بۆ ساز دەکردن و دامدەکردن...

دەڵێم: گوێم بەم قسانە نابزوێ، چ خۆم شلوێ ناکەم. هەروەک ڕۆژانی پێشوو، دەچمە ژووری تایبەتی خۆم، لەبەر ئاوێنە باڵانوێنەکەدا

مووی سەرم جوان جوان، بە دڵی خۆم بە شانە دەکەم، بەرگی "دەرەوە" دەکەمە بەر، شنێلە سوورە تازەکەم بە شانمدا دەدەم و لە ماڵ دەردەکەوم.

دەیکوت: کۆڵان و شەقام لەبەر بۆنی سەوزە و گوڵی بەهاری ڕازاوەتەوە، شنەیەکی میهرەبان و هێدی دەمانلاوێنێتەوە، خۆری خودا گیانیش زۆر سەخی و دەست بڵاو تیشک و گەرمایەکی دڵخوازمان بەسەردا دەبارێنێ. لەگەڵ سارای دەستەخوشکم لا دەدەینە کۆڵانی ماڵی کوڕە جەحێڵە جوانچاکە خوێن شیرینەکە، بە خۆم دەڵێم حەهـ سارا چەندە جوانە، خۆزگەم بە خۆی، بۆیە ئەو جەحێڵە جوانچاکەش تەماشای ئەو دەکا و تەماشای من ناکا. ئەوا بەرەو ڕوومان دێ. لە قەبرغەی سارا دەکوتم و بە جۆرێکی ئەو کوڕەش گوێی پێوەبێ دەڵێم: «سارا، سارا، شایکە ئەو لاوە جوانچاکە خوێن شیرینە شنێلێکی چ جوانی لەبەردایە؟ حەهـ چەندەی لێدەکاڵێتەوە... حەیف زۆر خۆی دەگرێ... زۆر لە خۆی دەرچووە...»

دەڵێم: ئەمەیان دەنگی ناسک و نازدار بوو، بەڵام هەر دەنگی خۆش بوو، ئەگینا زۆر جوان نەبوو، لە دوورەوە کوژی لەنزیک خەسار بوو. دەستەخوشکەکەی کە وا دیار بوو ناوی سارا بووو، زۆر زۆر جوان بوو. دەمزانی لەبەر من بەم کۆڵانەدا دێن و دڵیان پڕ لە مەیل و خۆشەویستییە بۆ من، بزەیەکم بە ڕوخساریاندا کرد و هیچم نەکوت. ئاخە دڵم لە لای کەسێکی دیکە بوو، (ڕۆمینا)... ئەو کیژە جوان و نازدارە ئاسۆرییەی ئەوا چەند ڕۆژ بوو پێکەوە بووین. خەڵکی شارەکەی ئێمە نەبوو، هەر بۆ ڕابواردن و سەردانی ماڵە خزم و کەس میوانی شارەکەی ئێمە بوو. خۆم کرد بە گوڵفرۆشییەکدا. چەپکێ گوڵی سووری زۆر جوانم کڕی و پاڵم دا بە پەرژینی ئاسنی دەوری مەیانەکەوە، ڕاست بەرەو ڕووی ئەو لایەی ڕۆمینا لەوێوە دەهات.

پالم دا بە پەرژینی مەیدانەکەوە و چاوم بڕیە شەقامەکەی بەرەو ڕووم. چاوەڕوانی... چاوەڕوانی...

دەڵێ: بە قوربانی حەزرەتی مەسیح بم، کاران هەر لە خۆی جوانە، بۆیە ئەڵێن کارسازی کارانە، ئەگینا من لە کوێ و تۆ لە کوێ؟ ئەو ڕۆژە لە ماڵەوە دوور بووم. یانی ماڵە خۆمان نا، لە ماڵە پوورە سارام، خوشکی دایکم. دایدا باران، بارانێکی پڕ، ڕێژنە و غوڕڕەمە باران. بە هەشتاو ئەڕۆشتم. تەڕ ببووم، پێم شوورەیی بوو ڕا بکەم، یان خۆم بکەم بە دووکانەکا، یان لە ژێر گوێسەوانە و باڵکۆنی ماڵەک یان دووکانەکا ڕاوێستم. ئاخ غەریبی! غەریبی نەبایە و شارەکەی خۆمان بایە سەد کون و کەلێنم ئەدۆزیەوە و خۆم پێیا ئەکرد! بەڵام چی بکەم غەریبییە غەریبی. خێراخێرا ئەڕۆیشتم. لە ناکاوا هەستم کرد کەسێک ها بە شوێنمەوە. گەیشتە من و چەترێکی لەسەر سەرم ڕاگرت و شان بە شانم بەڕێ کەوت. بە لای خاوەن چەترەکەیا لام کردەوە، چ لا کردنەوە؟ لا کردنەوە و نیگایەک و بزەیەک و... ئیدی نازانم... زبانم نەگەڕا... ئەرێ سپاسم پێت وت؟ شان بە شان ڕۆیشتین تا گەیشتمەوە بەردەرگای ماڵە پوورەم. بەڵام لەوێ سپاسم وت، لە یادما، پێتم وت: (ئێرە ماڵە پوورەمە... سپاس... ماڵئاوا...) لە یادما پێت وتم: «ئیزنم هەیە بێمە دیدارت؟» هیچم نەوت و خۆم بە ناو ماڵەکەیا کرد. ڕۆژی دواتر هاکا لە ماڵ دەرکەوتم، لەوێ بووی. پیاسەت ئەکرد! سڵاوت کرد و شان بە شان بەڕێ کەوتین. ئاخە بڵێم خوا چیت لێ بکا؟ ئاخ... زبانم لاڵ، یاخوا بێوەی بی. ئەوا حەوتوویەکە پێکەوەین. پێش نیوەڕۆ و پاش نیوەڕۆ. نازانم ئاخر و ئاکامی چۆن ئەبێ؟ من... ناتوانم... کەچی بە یەکدیمان وتووە: (خۆشم ئەوێی، ئەویندار و شێت و شەیداتم) بەڵام... نا... چۆنی بڵێم؟.... نابێ...»

دەڵێم: دەنگەکە دەنگی ئەو بوو، بەڵام ڕەنگەکە نا. ئەم کیژە ڕۆمینا نییە. برێ لەو دەچێ. ڕاچڵەکیم... پالم دابوو بە پەرژینی دەوری مەیدانەکەوە... چاوەڕوان... لە کاتی خۆی تێپەڕیبوو، کەچی بە داخەوە

نەهاتبوو. کوشندەیە چاوەڕوانی، کوشندەیە. بڕک و ژانێکی خەست دەستی کردبوو بە گوشین و ونجڕونجڕ کردنی ئازای ئەندامم، دڵم دەگوشرا و دڵۆپ دڵۆپ ژەهری دەڕژاندە هەموو لەش و ڕۆح و هەست و نەستمەوە...

بەڵام لەوپەڕی ناهومێدیدا کە چاوم هەڵبڕی و ڕاچڵەکیم، کچی ماڵە خانەخوێیەکەی ڕۆمینا لە جاندم ڕاوەستابوو، بە ڕەنگ دەمناسی. ئەو کیژەم چەند چەلان لە گەڵ ڕۆمینا دیتبوو. کیژەکە وێڕای سڵاو و چۆنی و چاکی، ئاوا هاتە قسە کردن:

کوتی: «ڕۆمینا ناردوومی... خۆی نایە... داوای لێبوردنت لێئەکا... لەتەک دەسگیرانەکەیا ئاشتیان بۆوە... لەتەکیا چوویەوە شارەکەی خۆیان... ئاخە دەسگیراننارە... ئەم ماوەیە شەڕیان ببوو، ئاشت بوونەوە، یەکتریان زۆر خۆش ئەوێ. تۆغا حەلالی کە... ئەگەم قەبووڵی کەی... منی... بە دیاری... بۆ ناردووی... ئەگەم پێت خۆش بێ، ئەتوانین... پێکەوە بین...!»

مانگ و نیوێک دووان لەگەڵ «گوڵباخ»دا پێکەوە بووین. بە شەقامدا پیاسەمان دەکرد، سڵاوی گەرم و گوڕ لەم و ئەو. خۆمان بە هۆڵی سینەما و شانۆ و گالەری شێوەکاری و وێنەگریدا دەکرد، دەچووینە کافی تێریا و بەستەنیخانە و...

گوڵباخ دەیکوت: «دایکی خۆم نییە... زڕدایکم هەیە. لەگەڵما خراپە... پێی خۆشە ڕۆژ تا ئێوارە هەر لە دەرەوەی ماڵا بم و چاوی بە چاوم نەکەوێ. هەمیشە شەڕمانە، زۆر ناونووکتە پێکا ئەیەین... هەم من بێکەسم، هەم ئەم قوڕوەسەرە... ئەگینا یەکمان لەم ماڵە ئەڕۆیشتین... ئەرێ... بۆ... نابیە خوازبێنیم؟... بەم زووانە نەڕۆمە ماڵە مێرد... بە خوا ئەترسم... خۆم تێیا بەرم...»

ڕۆژێک لە ڕۆژان گوڵباخ نەهات... نە پێش نیوەڕۆ، نە پاش نیوەڕۆ... بۆ ڕۆژی دواتریشدا... جا چۆن؟ خۆ سوێندخواردنی هەر بە گیانی من بوو! خۆی نەکوشتبێ؟!

حەوتوویەک نەمدی، ڕۆژی هەشتەم چەپکێ گوڵەباخم کڕی و چوومە بەر دەرگای ماڵەکەیان. زۆر هاتم و چووم، هاتم و چووم. لەپاش ماوەیەکی زۆر دەرگاکەیان کراوە و لە ماڵ هاتە دەر و بەرەو شەقامە گەورەی نێوەڕاستی شار بەڕێکەوت. وەدوای کەوتم و لەپاش قەدەرێک شان بە شانی بووم. بە ڕوویەکی زۆر ناخۆش و دەنگێکی تووڕەوە پێمی کوت: «تکایە ئیدی وازم لێ بێنە، مارەکراو و دەسگیراندارم، ئەم بەینەش لە تەکیا لەسەفەر بووم، ببوورە»

ئەوەی کوت و خێرا ڕۆیشت و بەجێی هێشتم. خوا دەزانێ چ حاڵێکم بوو، بە نێوەڕاستی شەقامدا دەڕۆیشتم و پەڕەی گوڵەکانم هەڵدەوەراند بەسەر شەقامەکەدا. بایەکی توند دەهات و پەڕەی گوڵی ڕاپێچ دەکرد و بەم کون و ئەو قوژبنیدا دەکرد. بایەکە من و چەندەها پەڕە کاغەز و پەڕەی گوڵی دەپەستاوتە ئەم لا و ئەو لا و هەر هەموومان دیل و یەخسیر و گاڵتەی دەستی ئەو بایە تووڕە و تۆسنە بەهێز و توانایە بووین کە ڕاپێچەی ناو تەپۆڵکەی زبڵەکانی دەکردین. هەروا دەڕۆیشتم، بەرەبەرە گوڵ و پەڕەی گوڵم بە دەستەوە نەما. پەڕەی گوڵ بە هۆی گاڵتە پێکردنی ئەو بایەوە سیس دەبوون و هەڵدەبرووسکان و لەسەر شەقام و لە ناو تەپۆڵکە زبڵەکاندا دەگیرسانەوە.

بە دەست ئەو بایەوە کز و لاواز و تۆزاوی و خۆڵاوی ببووم و تۆز و خۆڵێکی زۆر لەسەر و پۆتراک و جلوبەرگەکەم نیشتبوو. هێزم لە لەشدا نەمابوو. لە پاش سەرگەردانی و ئەم لا و ئەو لا کردنێکی زۆر گەیشتمەوە سەر چوارڕێیانی شەقامەگەورەی شار. لەسەر کورسییە بەردینەیەکی دەوری مەیدانەکە دانیشتم. با گوڵ و گەڵا و پەڕە کاغەزی دێنا و دەیبرد و لە ژێر تایری ئۆتۆمبیلەکانی دەوری مەیدان و ناو شەقام

پان و فلّچی دەکردنەوە. هەستم دەکرد گوڵە پایزەیەکی بابردەڵەم و ئەم تەپۆڵکە زبڵانە بوونەتە گۆڕم و ئەم گژ و گیا و گوڵ و گەڵایانە دامدەپۆشن. نازانم چ مدە و ماوەیەک بەسەردا هات و ڕۆیی. لەسەر کورسییە بەردینە ببوومە بەرد و تۆز و خۆڵ و بەشێک لەو کورسییە. لەناو جیهانی کابۆسەکانی خۆمدا پۆنگم دەخواردەوە، دڵم دەگوشرا و ئاخ لە دوای ئاخ لە قووڵایی ناخمەوە قەڵبەزەی دەکردە دەرێ. لەناکاودا هەستم کرد بەسەر شانەکانمدا دەکوتن و هەرام لێدەکەن. ڕاچەنیم و لەو جیهانە هاتمە دەر؛ «شەوبۆ»ی کچە دراوسێمان بوو، لێمی پرسی: «ئەوە چی بووە زانکۆ؟ بۆ وا ئەکەی زانکۆ؟»

هەستامە سەر پێ و کوتم پیاسەیەکم لەگەڵدا بکە!

پیاسەی دوور و درێژ و بە بێ بڕانەوەی شەقام و مەیدان و باخی گشتی و تێریا و بەستەنیخانە و کوێ و کوێمان کرد، تا ئێوارە و تا ماندوو بوون و تا کاتی گەڕانەوە بەرەو ماڵەوە.

زۆر شتی بۆ گێڕامەوە، زۆر شتم بۆ گێڕاوە. دەمەو ئێوارە کە بەرەو ماڵ بووینەوە، بەڵێنیمان دا: (پێکەوە بین).

بۆ بەیانی باوکم دەیکوت: زانکۆ... زبانم بە بڕین چێ، بۆ ناوێ لێم ناوی... بۆ ناچی بۆ زانکۆ؟ کاتی وچانت زۆرە؟ وەدوای ئیشێک بکەوە، کار جەوهەری مرۆڤە. پێتوایە بەم پرچە درێژ و کراسە سوورەوە تارانم بۆ دەگری؟

هەرام دەکرد: من ئارتەشی نیم، هیچ کوێم پێ ناگیرێ. کارم بۆ بدۆزەوە بیکەم. هەر چەند کار بۆ تراکتۆر دەبێ!

دایکم لەبەر خۆیەوە دەهات و دەچوو و هەر پرتە و بۆڵەی بوو: جحێڵی عەیامی ئێمە حەوتووی دوو جار زەمبیل و نەهرێ دەچوون، تا قلیان قاوەڵتوون دە هۆگانیان دروێنە دەکرد؛ بە پێیان دەچوونە شاری، قەند و چا و نەفتیان دەکڕی و دەگەڕانەوە... کەچی نەمردین و کەوتینە چ

ڕۆژێكەوە؟ هەك خێر بێ. سمێڵ دەتاشن! پرچیان دەهۆننەوە! دەرپێی سوور دەكەنە پێ!

شەوبۆ دەیكوت: خوشكێكی لەخۆم گەورەترم هەیە، خۆ بینیوتە! خۆت ئەزانی قەیرە كچە و ناشیرینە، تەمەنی لە سی ساڵان تێپەڕ بووە و كەس نەیخواستووە. دایكم و باوكم بە جووت سوێند ئەخۆن هەتا ئەو نەیەن بە مێرد، منیش نەیەن بە مێرد! منیش ئەزانم هیچ كەس ئەوی ناوێ و هەر ئەمێنێتەو، دەسا ئەشێ منیش یان ڕەدوو كەوم، یان هەر لەماڵەو ئەمێنمەو. ئەگینا ئەمەتا بەرم ناسە وەبەر شەقام و كۆڵانانەو، بەخوا تا بووك دایكم بم ئاوای ڕائەبوێرم… ئاخ چە بكەم…

دەڵێم: دەیجا پیاسەمان لێدەبوو بە ڕاوێچكە و دەهاتین و دەچووین. قەراخ شار، دەرەوەی شار، ناو شاخ و باخ، هاوین تێپەڕی و چووینە پایزەوە. بۆ چەند ڕۆژێك نەمدیت، لە لایەكی دیكە سەرقاڵ بووم و بڕێكیش گرفتاری كاروباری زانكۆ بووم. ڕۆژێك بەیانی، كاتی قوتابخانە چوونی شەوبۆ، كۆڵانەكەمان شڵەقا و هاوار و زەنا هەستا. هەموو ڕۆژێ ئەم كاتە لە گەڵیدا تا قوتابخانە پیاسەم دەكرد. لە ماڵ دەرپەڕیم و گوێم ڕاگرت و چاوم گێڕا. لەو سەری كۆڵان، نزیك ماڵی شەوبۆ هەڵڵا و قەوغا بوو. گەیشتمە ئاستی دەرگای ماڵیان. دەرگا ئاوەڵا بوو. قەرەباڵغی و هاموشۆ بۆ ناو ماڵەكەیان نائاسایی بوو. چوومە ناو حەشیمەتی ناو حەسارەكەیانەوە. بۆنكڕووز دەهات. ژنانی ناو حەسار و ژوورەكان بە بانگ و سەڵا دەگریان و ڕوومەتیان دەڕنی. دەنگی گریانی ناو ژوورەكان بەسۆزتر بوو.

لە كابرایەكی دراوسێمانم پرسی: چی بووە؟

وتی: «شەوبۆی ئەم ماڵە دوێشۆ خوازبێنی كراگە، دای و بابی وتوویانە كچ لەو گەورەترمان هەس. گەورەكە ماوەسەو،نۆرەی كەنیشكە بچكۆلەمان نییە. شەوبۆش لە پاش ڕۆیشتنی میهمانگەل نەفتی بە خۆیا كردگە و خۆی ئاگر داگە»

سەرم داخست و دوور کەوتمەوە. بە شەقامدا ڕاوێچکەم دەکرد. دەیان بیرەوەری لە ناخمدا قوت ببوونەوە، ڕوخسارە جوانەکەی، دەنگە ناسک و پڕ لە سۆزەکەی، دڵی مێهرەبان و ئاوات و حەز و خولیاکانی... باس لە چی بکەم؟ ئەی ئەو ڕۆژەی هاتە هانام و لە هەستی بابڕدەڵە بوون ڕزگارمی کرد؟ ئاخ... جەفایە جەفا! جیهان جەفایە! ژیان جەفایە!

هەر لەم فیکرانەدا پۆنگم دەخواردەوە، لەناکاودا چاوم بە گوڵباخ کەوت. قۆڵ لە قۆڵی لاوێکی لەڕ و لاوازی باریکەڵەی ڕیشندا بوو. بە ڕاوێچکە دەڕۆیشتن. نیگایەکی سارد و سڕمی کرد. شتێکی بە گوێی لاوەکەدا چپاند و هەر دووک لە قاقایاندا....

بە شەقامەکەدا سەرەوخوارمدایە، تووشی دوو کیژە لاوە جوانەکەی جاران بووم. یانی یەکیان زۆر جوان بوو. ئەوەی دیکەیان زۆریش نا... دەمزانی ئەوەیکەیان وا منی خۆش دەوێ، ناوی سارایە. وتم: ڕۆژ باش ساراخان... سارا نا، ئەوی دی بزەیەکی هاتێ و: «بە داخەوە لێمان مەبە ملۆزم... درەنگ وەخۆ کەوتووی... شایکە» ـ بە پەنجەکانی ئاماژەی بەرەو شوێنێک کرد ـ «ئەو دوو لاوە تەڕپۆشەت بینیبوو؟ ئێمە لەگەڵ ئەواندایـن... بە داخەوە...»

بە شانمدا تێپەڕ بوون و لەگەڵ دوو لاوەکەدا بەرەو خوار بوونەوە. دەنگی بۆقی شەمەندەفەرەکەی سەعات هەشت بەرز بۆوە. بەرەو شارەکانی دیکە دەچوو. بڵێی ئەمڕۆ لەو شارانە چ باس و خەبەر بێ؟ بۆقی شەمەندەفەر و بۆقی سەدان ئۆتۆمبیل و دەنگی هەزارەها کەسی نێو شار و شەقام لە ناو گوێم و لەناو کەڕاکەی سەرم و لە ناو مۆخمدا دەتەقێنەوە، دەتکوت ملیۆن ملیۆن کیلۆ ئاسن و پۆلا لە نێو مۆخمدا پێکدادەدرێن و کەڕاکە سەر و مۆخم دەفلیقێننەوە... بەرەو چایخانەی سەر چوارڕێیانەکە سەرەو خوارمدایە. لەبەر جامی چایخانەکەدا دانیشتم و چاوم لە هاموشۆی جەماوەری دەرەوە بڕی. لەم فیکرەدا بووم کە

ئەوا دەسگیرانەکەم لە شارێکی دیکەدا سەرقاڵی دەرس و زانکۆیە و من لێرە تەنهام، ئای داد لە دەست تەنهایی!

شەو لە ماڵەوە دایکم هەر بۆڵەی دەهات و دەیهاویشت: کچەتیو مچەتیو و هەتیو مەتیوی ئەم زەمانە...

باوکیشم نۆرەی هاتبوو و هەلی بۆ ڕەخسابوو: بۆ مێرد خۆیان دەکووژن، داخوا لەگەڵ بەڕەڵا و مەڕەڵادا چی بەسەر هاتبوو...

سبەی بێکار بووم، لەبەر جامی چایخانەکە دانیشتبووم و لەم فیکرەدا بووم بڵێی قاتوقڕیی کیژێکی جوان و میهرەبان بێ؟ چی بکەم؟... بە خودا دەبێ دەرکەوم و بچمە سەر کۆڵانی دواناوەندی کچان... زۆر تەنهام... هێشتا دووهەم چاییم نەخواردۆتەوە چاوم بە سارا جوانە خوێن شیرینەکە دەکەوێ. بۆی دەردەکەوم و چاومان پێکدەکەوێ. سڵاو دەکا، سەر دادەخا و دەڵێ: لە دوێنێوە... بە شوێنتەوەم... لنگە کەوشەکەت بە دونیا ناگۆڕمەوە... پێم خۆشە بزانی... خۆشم دەوێی... نەک لەمڕۆوە... ساڵەوخت زیاترە... خۆت دەزانی... هیوادارم ئەوینی من و میهرەبانی خۆت ئاوێتە کەی... بەڵام تۆخودا... بۆ هەتا هەتایە...

باوەڕتان هەبێ ئەم ئەوینە توند و تۆخ و بەسۆزە دوو مانگی نەخایاند و سارا خانم زۆر ئێواران لەگەڵ... دەبینی. بەڵام شەوی زەماوەند لەگەڵ دەسگیرانەکەمدا کە ئەوا هەردووکمان زانکۆمان تەواو کردبوو و چوار پێنج ساڵ بوو دەسگیران بووین و چاوەڕوانیی ئەو شەوەمان دەکرد، لە هەمووی ئەم کیژانەم گێڕابۆوە؛ ڕۆمینای ئاسۆری و مێردەکەی،ـ مانگێ دووان بوو زەماوەندیان کردبووـ گوڵباخ و مێردەکەی،ـ حەوتوویەک بوو زەماوەندیان کردبووـ سارای مێهرەبان لەگەڵ براکەی و دەستەخوشکەکەیدا هاتبوو. بڕوا دەکەن بیکەن، بڕوا ناکەن چش! بەتوون، بە دزییەوە چەند دڵۆپە فرمێسکێکم بۆ «شەوبۆ»ی جوانەمەرگ ڕشت. دەسگیرانەکەشم لەناو هاوپۆلەکانی زانکۆکەی خۆیدا چەند دۆست و دیوناسێکی بانگهێشت کردبوو؛ لە کوڕ و لە کچ....

دوێنێ باوکم دەیکوت: بە خوا چاکت کرد ئەو پرچ و یاڵەت فڕێ دا و کورتت کردەوە، ئەمڕۆ لە پیاوان دەچی»!!

دایکیشم بۆی دەسەندەوە: لە بەینی خۆماندا بێ، سمێڵیشت لێدێ، ئاخە تۆغا پیاوی بێسمێڵ چی لە ژن زیاترە؟»!!

کەچی کیژۆڵە حەیرانی یار لۆرکێی دەسگیرانم دەڵێ: «ئیدی ئاخر جار بێ مووی سەرت کورت دەکەیەوە، هەر سبەینێ ئەم سمێڵە زوورانەش بتاشە... تۆخوا با مووی سەرت وەک جاران درێژ بێ...»

کۆچ

پێشکەش بە هونەرمەندی شێوەکار:
محەممەد ڕۆستەمزادە (نامۆ)

زۆر کەس لە ڕۆژانی هەورو هەڵادا کە چاویان بە ئاسمان دەکەوێ، دەڵێن: «پەنا بەر خوا، حاە ئاسمان چۆن ڕەش وشین داگەڕاوە؟ بڵێی بە سەرکێ و بەسەر کوێیدا دابباریێنی!»، بە لام نا، نا، نا، ئەوە ئاسمان و دڵی ئاسمان نیە کە ئاوارەش داگەڕاوە، ئەوە دڵی منە و هەموو ڕۆژێک هەوری ڕەش، گەواڵ گەواڵ دێن و دایدە پۆشن، تەنانەت سواری سەر سنگیشم دەبن و دڵ و دەروون و ناخ و مۆخم وەک خۆیان ڕەش دادەگێڕن. جا خۆ هەموو خەڵکی دونیا زانیویانە، دەبائێوەش بزانن کە ئەوە ماوەی چەند ساڵە، دوورە پەرێز بووم، لە شار و شارنشین کلام گرتووە و ڕامکردۆتە نێو دڵی سەحرایەکی بێ سنووری هەزار بە هەزار و لە سەر کەندەلانی سەر ئەم کانییە و لە شانی ئەم دارستانە مەزڵم گرتووە. بێتوو وازم لێ بێنن و لێمگەڕێن خوانێک لە حەوت خوانی ڕێگەی هات و نەهاتم بڕیوە و گەیشتوومەتە یەکەم نهۆم لە حەوت نهۆمی مەزڵی ئارا و قارا گرتن و حەسانەوە. بەڵام لێمنا گەڕێن و وازم لێناهێنن، لە بەرچی؟ ئاخە بەخیلیم پێدەبەن کە لە دەست و چاو و زبانی زۆر شەیتان و شۆفار و شەڕفرۆش بە دوورم. ئەوەتانێ دێن و وەک مۆتەکە چۆک دەدەنە سەر سنگم و بەرۆک و بەربینگ و تین تینۆکەم دەگرن و لێمدەپرسن:

«بوا دەکەی؟ بۆچی لە کەس ناچی؟ بۆچی وەکوو کەو سەرت لە ناو بەفر ناوە و پێت وایە بێت و تۆ کەس نەبینی، کەسیش تۆ نابینێ! بەڵام ئاشا، چاو، ژیان بە بێ تۆش هەر بەردەوامە و جەماوەر هەر لە جۆش و خورۆشدان و شارو شەقام هەرجمەی دێ...»

گوێم لێیانە، بەڵام دڵم لەگەڵیان نیە، دەرگای دڵ و دەروونم لەم کەسانە و لەم قسانە گاڵە داوە، ئەوە ئارای چەند ساڵە، ئالێرە، لەسەر ئەم کورسی‌یە بەردینەیە دادەنیشم و دەڕوانمە ئەو پەڕی ئەم دەشتە کاکی بە کاکی یە. دەڕوانمە ئەو کۆسارەی تەم و مژ لە دوندو نێوقەدی هاڵاوە و ساڵدەری دوازدە مانگ لووتکەکەی بەفری هەر پێوەیە. دەڕوانمە هێڵی درێژ و بەبێ بڕانەوەی ئەو ڕیزە چنارەی بناری کۆسارەکەو بیر لە ڕووداوەکانی پشت چنارەکان و نێو دۆڵ و دەرەوبەرقەد و دوندی کۆسارەکە دەکەمەوە. بەڵام چ سوود و سەمەرێک؟ ئەو وڵاتە بەقەرا سەدان ساڵەڕێ لە من دوورە، دوورە دوور، زۆر دوورە. کەچی ناشتوانم لێیان نەڕوانم و نەچمە نێو خەون و خولیاکانمەوە، ئاخۆ دەبێ لەو دیوی ئەو چنارانە، لە نێو دۆڵ و دەرە و داوێن و لووتکەی ئەو کۆسارە بەرز و بەسام و سەر بەتەمە چ باس و خەبەر بێ؟ ئاخە بە سۆسە دەڵێن ئەوێ (مەڵبەندی جندۆکانە و هەموو ڕۆژێ لەوێ گۆڤەندو دیلانی جندۆکانە.)

دەستێک قۆڵم دەگرێ، ڕایدەوە شێنێ و دەڵێ: «لاڵ مەبە، وڵامم دەوە، بۆچی لاڵ بووی؟»

چپەیەک دەبیسم و نابیسم، بۆڵەترێ کەم لە نێوان لەپی دەستەکانمدا هەڵدەگلۆفم و دلۆپ دلۆپ ئاوە تاڵتاڵەکەی هەڵدەلووشم، مژێکی قووڵ و درێژ لە جگارەکەم هەڵدەمژم و بارستای دووکەڵی قۆڵە کوورەیەک دووکەڵ لە چواردەوری خۆم دەهاڵێنم، بەچەشنێکی ببیسرێ و نەبیسرێ لە بەر خۆمەوە بەردەبمە وڕێنە کردن:

«ئاخ پشیلە بۆر... تۆ لە هەموان پتر تاوانباری... بە سۆنگەی تۆوە زەفەریان پێ بردم، بۆخۆشت ئێرەییت پێ بردم و شارێکت ئاوقا کردم. هۆی تێکڕووخانی ماڵەکەم و چارە ڕەشی و ڕاکردنم بۆ ئێرە تۆ بووی تۆ. بەڵام تۆ بە تەنێ نا، بڕێ هاوەڵ و خزم و کەس و دۆست و دراوسێش دەستیان تێدا بوو، هەر وەها نێو چاوان و چارەنووسی خۆشم تاوانباران، ژیانیش... ئەرێ، ئەرێ، ئەرە وەڵڵا ژیانیش! ئاخە ژیان پیسە، گڵاوە، سپڵەیە. ئەمانە هەموو پێکەوە دەستیان دایە دەستی یەک و حەوایان دامە ئەم ساراتە و ئەم چۆلپەرستی‌یە...»

ئەوا کابرا دیسانەکە قۆڵم دەکوشێ و دەڵێ: «وڵام، وڵام... وڵامت چیە؟»

بە هەموو هێز و توانای خۆم بە سەریا دەنەڕێتم: «تۆ دەڵێی چی! ئەرێ تۆ چیت لێمدەوێ؟ هەستە بڕۆو وازم لێ بێنە، دەهەستە دەی. تۆش یەکێکی وەک هەموان، هەمووتان هەی هەی...»

واقت وڕماوە، لێمدەڕوانی و پێت وایە شێت بووم. ئەوپەڕی بێزاری و وەڕزی لە قووڵایی نیگاتا دەخوێنمەوە. بڕێک لێمدەڕوانی،سێ چوار کەڕەت سەرت ڕادەوەشێنی و هەڵدەستی و بەبێ ماڵئاوایی دەڕۆی.

زۆر باشم ناسیون، ئەمەک و بەقای ئێوە هەر ئەمەندەیە. تۆ دەڕۆی و من دیسانەکەش تەنها دەمێنمەوە، تەنها لە گەل خۆم و کورسی‌یە بەردینە و دەشتێکی هەزار بە هەزار و کاکی بە کاکی. دیسانەکە دەڕوانمە پشت ڕزی چنارەکان و کۆسارە دوورەکە. ئاسمانی سەر کۆسارکراسی گۆڕیوە، لۆدە لۆدە لۆکەی کافووری لە ڕوانگە مدایە، شنەیەکی فێنک و عەترێکی بۆنخۆش دەملاوێننەوە. لە لووتکەی تەماوی کۆساردەڕوانم و بە دۆڵ و دەرەکانیدا دەخولێمەوە:

ئاخ بۆ عەیامی دیاکۆ، دیاکۆی مەزن و سەردەمای لاوەتی، چژین و ژیانێکی پڕگەشەو نەشە. دەمەو ئێواران بە ناو شارو شەقامدا پیاسەم دەکرد، ڕاوێچکەیەکی دورو درێژ و بەبێ برانەوە. بە حاڵە حاڵ

فریادەکەوتم ولآمی هەواڵپرسی و ڕۆژ باشی دۆست و دیوناس بدەمەوە. دەم بە پێکەنین لە ناو کۆڵانی گەڕەکدا، بەرە و ماڵ دەبمەوە. سەر خۆش و دڵخۆش خۆم بە حەساردا دەکەم، بەلآم حەسارنا، باخ و بێستان. هەموو باخچەی گوڵ و سەوزە و دار و درەخت. ژوورەکان ڕازاوە و پاک و خاوێن و پڕلە قاقا و پێکەنین. هێلانەی بەختەوەری و کامەرانی من و خانەی ئومێدی خەڵک. ئەی بۆچی ئاوا بە ئاسانی و سووک و سانا تێکڕ ووخا؟ ئاخ... کوێر بووم کوێر، کوێر بووم و نەمدەبینی، ئەم بەنێو دۆستانە چاو لێکدا دەگرن و برۆ بۆ یەکتر هەڵداوێن. خەرەفا بووم خەرەفاو، سەرە ندەرم نەدەکرد ئێرەییم پێ دەبەن و پشتەسەر، زەم و لۆمەم دەکەن، دەمبو غزێنن. نەمدەزانی ئەوا سابوون لە ژێرپێم دەساون و چاوەڕوانی دەرفەتن تالاق وەبەرلاقم دەن و پاڵم پێوەنێن و ئەمجار بەملەوە دەکەوم و ئەستۆم بە ئەسپۆن دەبێ، بەجاروجەهەننەم. خۆ لە پاش کەوتن و تەفرو توونا بوونی من دەیانتوانی قاقایەکی والێدەن کە تاکوو لە سەرداری دونیان نەگاتە کۆتایی! بە دوایشیدایەکدەنگ هاوار بکەن: (ئۆخەیش... ئەوە خوێی چێشتت بێ، فێردەبی...) بەلآم هەموویان لە لایەک، دیاکۆی هاوەڵی گیانی بە گیانیم لە لایەک. ئاخە تو بۆ؟ خۆ تۆ بەلای ناخێرتەوە هەڤاڵم بووی، بڕبڕەی پشتم بووی، ئەم هەموونان و نەمەکەی نێوانمان! ئەم هەموو داواکارییەی سەبارەت بە یەکدی و سەبارەت بە ئیلتیزام و دۆستی و ڕاستی و پاکی بوومان.

لە بەر ئەوەی هۆرە و پووازم بۆداتاشێ، لە بەر ئەوەی دارو دەستە پێکەوە بنێ، هەموو ڕۆژێ پێمی دەکوت: «کوڕە بۆر بگرە و بەری مەدە» کوڕە بۆر بە پشیلە بۆری دەکوت. پێمی دەکوت قەدری کوڕە بۆر بزانە، زۆر کارامە و دەست ڕەنگین ولێهاتووە. لە کاتی ئەم قسانەدا پشیلە بۆریش لە گەڵماندادەبوو، ئەویش بە دەنگی بەرز دەیڕست و دەیڕست تا پشیلە بۆر لە خۆی دەرچێ و لووتی هەڵێنێ و کلکی کە لەوە پێش هەمیشە لە گەڵۆزیدابوو، هەڵێنی و وابزانێ بەراستی وایە. لە

ڕۆژانی پاش ئەم قسانە دا پشیلە بۆر دەستی کرد بە مڵ و مۆ کردن، دەستی کردە ڕووش بوونەوە لە ئاسمان و بە ئاسمان دەوەڕێ. هورچ و سەگ و ڕێوی دەهێنا نێو کۆڕ و کۆ بوونەوەمانەوە. دەچوو بۆ پێشخانە و چلکاوخواردنی هەموو ناچیزە و خوێرییەک. زۆرم پێکوت، زۆرم بەچاویدادا، برێ جار نەدە چووە ژێری، بڕێجاریش کە قسەکە دەسەلما تەریق نەدەبۆوە. زۆر جاران پێمدەکوت:

«پشە بۆر دەست لەم کارو ئاکارانە هەڵگرە، ئەمانە پیلانن، پیلان. ناشیرین و ناحەزن، لەئیمەو کۆڕی ئێمە ناکاڵێتەوە، حاشا لە هام و شۆو هەواڵێتی سەگ و هورچ و پشیلە»...

باکی نەبوو، لە قاقای دەدا و دەیکوت «گەمە، گاڵتە، شێتی... من شێتم، تۆش شێت بە...»

تووڕە دەبووم و دەمکردە شەڕوقوونە شەڕ، تەنها بووم، پشتیان نەدەگرتم. زۆر جار جەماوەر سەگ و ورچیان بەدڵە، لایەنی ئەو دەگرن. بڵێم چی؟ دڵخۆشی خۆم دەداوە: (مناڵە مناڵ، لاوە و لاوەتی دەکا. بۆ کوێ دەچێ، ئاخری دێتە سەررێ و چاک دەبێ، بەرد لە هەڵس و کەوت لە گەڵ مندا چاکسازی تێدا دەکرێ)، بەڵام وانەبوو، چاک نەدەبوو. نەدەگۆڕدرا، هیچ، تادەهات گوستاختر دەبوو، ڕوو ڕوو نەبوو، فارس و تەنی (بەردەپێ)ی قەزوێن بوو. هەموو قسە و ئاکار و کردەوەی دەبوونە خەنجەر و نەشتەر و دڵ و دەروونمیان هەڵدەکۆڵی، زاماریان دەکردم. لەم زامانە درک و داڵ چەکەرەی دەکرد و لە جەرگ و سی و ناخ و مۆخی خۆم ڕۆ دەچوون. خوێن لە ئازای لەشمەوە چۆڕاوگەی دەکرد، خوێن لە دڵ و دەروونمەوە، لە چاوەکانمەوەو لە گوێچکە کانمەوە شۆڕاوگەی دەبەست و ژین و ژیانمی لە خۆیدا نقووم دەکرد. خۆین ژوورەکەمی پردەکرد، لە وێوە، بو حەساری، بۆ کۆڵان و گەڕەک و نێو شار وشەقام ڕێچکەی دەبەست. خوێنێکی ڕەش و بۆگەن و کێماوی. دۆست و برادەر لێمدەبێزران، زەم و لۆمە و سەرکۆنەیان دەکردم.

خۆشم لەو خوێنەدا مەلەم دەکرد و خوێناوی دەبووم، خوێن و خوێناوم دەخواردەوە، هەست و نەستم لەو خوێنەدا وون دەبوون و دەخنکان و دەسبەرداریش نەدە بووم. دەچوو مەلای دوکتۆر و پێیمدەکوت: نەخۆشم دوکتۆر، دڵ بریندارم و مۆخ و ناخم زامدارە، تۆغا دوکتۆر چارەیەک، دەواو دەرمانێک!

دوکتۆر بە هەندی نەدەگرت و دەیکوت: چی نیە، حەکیمی خۆت بۆ خۆتی، هەرخۆت دەتوانی یارمەتی خۆت بدەی و ڕزگاربی. ئاخە لەشت لە من ساخترە، جەستەت دەڵێی پەیکەرەی یۆنانیە، خۆت... خۆت...

بڕێ جاریش دوکتۆر و بەردەستەکانی بزەیان بەقسەکانم دەهاتێ و دەیانکوت: «نەخۆش نی! خەیاڵاتە! خەیاڵات...» ئاخە تۆ بۆ دوکتۆر؟ خۆ هەمووشتێکم بۆ تۆ کوتبوو، خۆشت هام وشۆو دۆست و برادەریت لە گەڵماندابوو و هەموو شتێکت دەزانی، خۆ تۆ دوکتۆر بووی، بەرپرسی نەخۆشان بووی، سوێندنامەی سۆکراتت خواردبوو... ئاخە تۆ بۆچی گوێت نەدامێ و کوتت خەیاڵاتە، دڵ پیس مەکە. ئەی شۆڕشی بەردەستت، شۆڕشی گوێ لە مشتی تۆ... شات و شووتی هاڤەڵی و بەر پرسیارەتی لێدەدا، کەچی پشتە سەر تۆش و ئەویش کۆڕتان بۆ دەگرتم و ئەوی لای ئێوە کوتبووم، دەتانگێڕاوە، دەستتان دەدادەستی پشیلە بۆر و بەشداری پیلانەکانی تان دەکرد. ئاخ... لە لای منیش چیتان پێدەکوت و چیتان پێدەکرد...!

... دەبێ باسی «خلە»ش بکەم، عەمتەری لە عەمتەرپیستر و ناحەزتر، تۆ لە سەرچی؟ تۆ بۆچی؟ تۆ بۆچی بە چاوی چەپت سیلات گرت و پەنجەت بە پەلەپیتکەدا هێنا و دەسڕێژی گوللەت ڕژاندە دڵمەوە؟ بۆچی بوویە گوڵە بەڕۆژە و هەرکەس زەم و لۆمە و سەر کۆنەی منی کرد، تۆش بووی بەدوو؟ ئای چۆنت دەنواند و چی بووی؟ چی بووی، چی بووی؟ بەرهەڵبێنە، بەر هەڵبێنە...

بەڵام دەبێ باسی جەلال وردتر بکەم، جەلال دووبست، گڕوێی بێ فۆکل و شەڕەف، نابوودەوگچکە و بێ وجوود، بێ وجوود. چما ئەم شالاوەی دوایی شالاوی گەورەو ڕووخێنەر فیتی تۆ نەبوو، ئەگەم ئەم پیلانە شەریکایەتی تۆ و پشیلە بۆر نەبوو، چماهەر لە سەرەتاوە بە هەمووشتێکت نەدەزانی، ئەی بۆچی بە قۆنە قۆن وە شوێنم کەوتی؟ خافلاندمت ـ بە خەیاڵی خۆت – لە ماڵ دوورت خستمەوە، لە خۆم دوورت خستمەوە، لە گەڵمدا بۆ زۆر شوێن هاتی، بۆ زۆر شوێنت بردم، بۆ ئەم ماڵ و ئەو کوڕ و ئەم لاوئەولا، زۆر کەست هێنا بۆلام، بۆماڵم، بۆ نێو ژین و ژیان و جیهان و دونیام، کەچی هەر لە ئەمانەش قسەت سازدەکرد، پیلانت دەناوە، زەم و لۆمەت دەکرد. ئەی بۆچی لە گەڵکوو باسی پشیلەبۆرم بۆ کردی، کوتت پشیلەبۆرنا، کوڕە بۆر!!

ئەی بۆچی ئاخر ڕۆژ، ڕۆژی پیلانە گەورەکە، هاکا بەرەو ماڵ بوومەوە، لە پێشدا هەموو شتێکت دەزانی، خۆت بۆ ساز کردبوو، دەستت کرد بە باسی سەگ و ڕێوی و ورچ و پشیلە، کەچی زۆر ڕوودارو بە بێ چاوەڕوو پشتیوانی ئەمانەت کرد، بۆ یەکەم جار لە پێوەندیماندا بوو. تۆ هەر لە ڕێگەدا دەتزانی تا دەگەمەوە ماڵێ سەگ و پشیلە و ڕێوی دەیکەنە دیلان و دەهۆڵ و زوڕنا دەژەنن. دەبنە گوڵە بەرۆژە و شارێک وەسەر ماڵەکەم دەگێڕن. کە گەیشتینەوە بەردەگاری ماڵێ، شەوبە سەردا هاتبوو، تاریکان کۆلانی داپۆشیبوو، تۆ لەو تاریکاییەدا لە کوێوە بینیت هەڵم لە چاوەکانمەوە هەستا و چۆنت بینی کە پۆم ڕەپ بووو گوێچکەم قوت بوونەوە و هەردووک قولینچکی تۆقی سەرم موویان لوول بووو خەریکبوو جووتێک شاخی سەرسۆڕمانیان لێ بڕوێ؟ ئەی بۆچی هەردیتت ئاوریان لە ماڵەکەم بەرداوەو کەلوپەلی نێوماڵ حەوا دراوەتەحەوشە و پێشێل کراوە، پێت کوتم:

«هەموو کەس دەیزانی، خۆت نەبێ، ئەو قسانەت، ئەوشات و شووت و لاف و گافەت عالەمی وەڕەز کردبوو، هەی شیری خاو! دەهۆڵ،

دەهۆڵ. ڕاپۆرتت لێدرابوو، ناسیبوویانی. خۆت و ماڵت لەژێر چاو دێریدا بوون، دەنگی دەهۆڵ و زوڕناکەت هەر بەینێک خۆش بوو. ئەم بانگەواز و مژولیایشانەت لە ڕادیۆو ڕۆژنامە و تەلەفزیۆندا عالەمی‌لێ دڕدۆنگ کرد بووی، عالەم وەڕەز ببوون. هات و چۆی کوڕە بۆر بۆ لای تۆ داو بوو، داو. داوێک بوو بۆیان نایەوە. ئەوا ئێستاش بە چاوی خۆت ببینە. لە سەروەت و سامان و نێوماڵت، جاتەڕو بەچەنی. فیتوای سەر و ماڵت دراوە. بێگانە بۆ دەرەوە، سەرچاوم. کوتوویانە خوێنت خەزایە! وا باشە تانەبینراوی و نەیانکوشتووی، لێدەی و بڕۆی. بڕۆ، بێگانە بۆ دەرەوە...»

ئای دەستخۆش کاجەلال، جەلال دووبستی بێ فۆکل و شەڕەف. مەگەم پێت وایە کوێر بووم و چاوم لێنە بوو، هاکا دووسێ هەنگاو کشامەوە، واتزانی هەڵاتووم و ڕۆیشتووم. دەسادەستت کرد بە کۆکردنە وەی ئەوی لە نێو ماڵ و حەساردا مابوو!! ئەوامنیش لە پشت دیواری یەکەم کۆڵان، لە پەنای دارکارە بایەکدا خۆم حەشار دابوو. چاوم لێبوو خۆت و پۆلی دۆستانت – کە دۆستی منیش بوون، بەڕووالەت – چیتان کرد بە تاڵان وبڕۆو ڕفاندنی ئەوی لەمالی من مابوو! هەی دەسخۆش، دەسخۆش! هەرئێوە بوون شاڵاوتان دەبرد و دەتانشکاند و دەتاندڕاند و دەتانسووتاند و سەر ڕووت و دەمڕووت و ئاژاوەگێڕتان بۆ بەردەباران و دارماندن و هەپروون هەپروون کردنی من و شوێنە واری من هان دەدا. گوێم لە دەنگتان بوو، دەتاننەڕاند:

«دادەی برادەرینە، گەنجان، مناڵان، ڕۆژی هیمەتە. لە ڕۆحی منتان کەوێ، ڕۆژی خەزایە، داری لە سەر بەردی مەهێڵن. گومڕای گاور «سەنەم» سازدەکا و هەر لە سۆنگەی ئەم سەنەمانەوە لە خۆبایی بووە، دادەی، دەردی ئێوە لەمن، بشکێنن، بسووتێنن، بڕووخێنن، هاتوو بۆ خۆیشیتان بینی بەردەبارانی کەن. بیکوژن، بیکوژن و شوێنەواری بسڕنەوە...»

هەر ئەوەندەم ئاوات و هیوا مابوو بە ژووره تایبەتەکەیان نەزانیبێ، مجرییەکەیان نەدۆزیبێتەوە و نەیانشکاندبێ. بە ژووری نەهێنی ماڵ و منالّیان نەزانیبێ و منالّی ماڵ قەڵاچۆ نەکرابن... ئاخ... لە پەنا دیوارو لە پشت دارکارەباکەدا خۆم حەشاردابوو و چاوەڕوانیم دەکرد، چاوەڕوانی چۆڵ بوونی ماڵەکەم لەم مەغوول و تاتارانە. لە دڵمەوە خوێن چۆڕاوگەی دەکرد. بێج لە خۆم و دڵەکەم کێی دیکە بوو لە ناو ئەو خوێنەدا نقووم بێ و بخنکێ؟ کەس، کەس، کەس. حاشاو بیللا کەس...

شەو درەنگان لە پاش بڵاوەکردنی مەغوول و تاتار، لە پاش ئەوەی هەموو شتێک تالآن کرا، ئەوە کێ بوو لە تاریکاندا، لەو حەوشەو حەسارە چۆڵەدا بە تاقی تەنێ بە سەر تەرمی عیسای تاقانە کوڕومریەمی تەنها کچیدا دەگریا؟ ئەوە کێ بور تەرمی منالّە شەهید بووەکانی لە ناو قوڕ و خۆڵدا هەڵدەگرتەوە؟ ئەوە کێ بوو خوێن و خوڕ و گڵ و قوڕی لە تەرمەکان دەستری، لە باوەشی دەگرتن، بە خۆیەوە دەگوشین، ماچی دەکردن و دەیبردن بیان نێژێ؟ من بووم، من بووم، من. ئەوە من بووم شەکەت و ماندوو، بارگران و دل بریندار و نقوومی دەریای خوێن، هۆقەهۆق دەگریام و دووتەرم بە باوەشەوە، پەنا دیوار و پەنا دیوار لە شار و شارنشین ڕامدە کرد. ڕامدەکرد هەتاکوو بۆ هەمیشە شاری مەغوول و تاتار ڕەجم کەم و دووره پەرێزی بگرمە بەر. هەوارچی هەوارێکی پڕ هەڵا و هەنگامە و پڕ ژان و بڕک و پڕ بیرەوەری تاڵ و ترش و برین و ناسۆر بووم. ڕامکردو ڕامکرد و ڕامکرد و ڕامکرد تا گەیشتمە ئێرە. ئەوەتانێ تاراوی تاراوگە نشینی ئەوسەری ئەم هەردە بێ کۆتایی و هەزار بە هەزار و کاکی بەکاکییەم! لەوە دەچێ لە نیوەڕۆی ڕۆژیکی هەزار ساڵ لە پاش مردنەکەم! لە پاش تالآن و بڕۆ و سووتانی مال و قەڵاچۆی منالّەکانم، دیسان لە دایک بووبێتمەوە!!!

لە ماوەی ئەم گشتە ساڵ و سەدەیەی کەوا لێرەم، لەم تاراوگەولەم چۆلپەرەستی ولەم دۆزەخی بیرەوەری و بیرکرد نەوەیەدا، ئەوەتانێ

گەیشتوومەتە قەناعەتێکی تازە. دەبێ جیابمەوە، جیاوازبم وجیاببمەوە. یانی دەبێ ڕزگار بم، خۆم ڕزگار کەم. لە خۆم و لە هەموو ئەو ئینسانە نەریتی یانەی دەورەیان دابووم، هەر لە هەموو ئەونەریتانەی دەست و باڵ و شان و پیلمیان بەستبوو، دەبێ خۆم ڕزگارکەم لە هەموو ئەوکەسانە و ئەو نەریتانە و ئەو شتانەی کە تاکوو ئەمڕۆ ئاوایان بردبووم و ئاوایان بە سەر هێنام و گەیاندمیانە ئیرە. بۆ یەکەم هەنگاو دەبێ لە خۆم، لە خودی خۆم ڕزگاربم. مرۆڤ تاخۆی ڕزگارنەبێ هیشتێ و هیچ کەسی پێ ڕزگار نابێ...

لە پاش ئەم قەناعەتە، ئەوەتانێ دەڵێی قەت قەت نەهەوری ڕەش بە ئاسمانەوە بووبێ، نەحەوا پڕلە هەورو هەڵا بوو بێ! ئەوەتانێ خۆر لە حەویقی ئاسمانەوە هەتاوێکی جوانی بەشیوەتە هەموو جیهان. ڕمبی هەتاو ترۆپکی کۆسارە سەربەتەمەکەی ئەنگاوتووە. چنارەکان بەیارمەتی شنەیەکی بلاوێن وەسەما کەوتوون و خویان بۆ بەشداری کردن لە گۆڤەند و هەڵپەرکێی بووک گواستنەوەی جندۆکان دا سازدەکەن. ئەوادیسان لە سەر سەوزەلانێکی دیکە و لە سەر کورسی‌یە بەردینەیەکی دیکە و لەشانی چنارستانێکی دیکە دانیشتووم.

جگەرە بەلالێوە کانمەوە، دەڕوانمە ئەو پەڕی ڕیزی چنارەکان و دوندی کۆسارەکە. بە چاو زۆر لە دوورو لەڕێگایەکی سەدان ساڵە دەچێ، لەڕێگای ماوەی تەمەنی چەند پشتی مرۆڤ دەچێ، دەڵێی لەمەودای نێوان ژین و ژیانی چەند جیل و نەوە دەچێ، بەلام نانا، تۆغا باسی ژین و ژیان مەکەن، لە پاش شەهید بوون و ناشتنی عیسای تاقانە کوڕ و مریەمی تەنها کیژۆڵەم چ ژین و چ ژیانێک؟ بە تایبەت لە ڕابردوودا...

نا، نا،دەبێ تەواوی ڕابردوو بهاومە ناو جەغزێکی ڕەش و حەوای دەمە ناو زەریای فەرامۆشییەوە، بە تایبەت بە دۆستایەتی پشیلە بۆری سیخوڕی خۆفرۆشی بێ ئەمەکی بە بێ چاوەڕوو و جەلالی هاوەڵی و

ئـەو پیاوچاكانـەی دیكـە؟؟ بـەڵام لێـرە مانـەوەشـم گـەنـین و هـەپـرووون هەپرووون بوونە، مردن و نەمان و تێداچوونە. بە ئاوات گەیشتنی پشیلە بۆر و فێر كردە كانی و بەشەرئاساكانی ئەوێ عەیامە. نا، نا، دەبێ بڕۆم، بەرەو ئەم كۆسارە سـەر بە تـەمـە بـەڕێ كـەوم. دەبێ بـەرەو بـەشـداری كردن لە بـەزمـی مۆسیقاخانەكەی ئاپۆلۆن و شـەرابخانـەكـەی باكۆس و گۆڤەندەكەی جندۆكان بەڕێ كەوم. بێتوو ئازابم و ورەم هەبێ و نەبـەزم، بێتوو هیوا بڕاو نەبـم و هـەر بڕۆم و هـەر بڕۆم و هـەر بڕۆم، دەگـەمـێ، حەتمەن دەگەمێ... بڵێی؟...! بڵێی...!

ڕەنگـە لـە گـەردوگوڵی بـەیـانێكی گـەشـدا، بـەشـكـەم لـە كـات و سـاتی گۆڤەندی جندۆكان و هەڵپەركەیەكی شێتانەدا، بە تایبەت، بـەڵكوو لـە گـەڵ گـەردە لـوولێكی بـە هێـز و ڕووخێنـەری گشـت جیهـان و ژیـانی كـۆن و دونیای ئەم نەگریسانەدا، بڵێی؟... ئاخ... بەشكەم!

بـەڵام دەبێ ئـەوەشـم لـە یـادابێ، بـەر لـەوەی بـەڕێ كـەوم، دەبێ ئـەم تابلۆیەتەواو كەم و كاری ئەم پەیكەرە تازەیەم بە ئاكام بگـەیـەنم. تـابلۆی پیلانـەكـانی ئـەم نـەگریس و ناحـەزانـە و پـەیكـەرەی ملمـلانـەی دەروونیی خۆم لەو تەمەنی ڕابردووی بابردەیە دا، لە قەڵافـەت و ڕووالـەتی عیسـای شەهیدمدا. هەروەها دەبێ لە یادمدا بێ كە بەر لـە ڕۆینـەكـەم ئـەم تـابلۆ و ئەم پەیكەرەیە بگەیەنمە شوێنی پێویست و تایبەت بە خۆیـان و بـە باشـی دایانمەزرێنم.

دەسـائەمجـار سـەری ڕێ دەگـرم و بـەڕێ دەكـەوم. جیـا لـە جیهـان و جیاواز لە هەمـوان و بـەتـاقی تـەنێ. دەیجـا گرینـگ هـەر ئـەوەنـدەیـە، هـەر ئەمەندەی بتوانم بەدوای ئەم قەناعەتـە كـەوم و بـەڕێ كـەوم و بڕۆم. جـا كە بەڕێ كەوتم و ئێرەم لا نـەبـان بـوو، خۆشـم لـە هـەمـوان دوورەچـاوو دورەیاد و دوورە پەرێز بووم، گرینگ هەر ئەمەندەیە. بـەڵێ گرینـگ هـەر ئەمەندەیە بەڕێ كەوم. ئیدی بگەمێ و نەگەمێ زۆر گرینگ نیە! مـەرجمـان ئەو مەرجەی بەڕێ كەوم... بەڕێ كەوم... بڵێی؟!

وەگەڕان

بۆ یادی هەرمان سەوزی «شاملوو»ی زیندەیاد

لە پاش ئەوەی هەشتاو پێنج ڕۆژ یان مانگ و ساڵ بە سەر مردنەکەیدا تێپەڕی، پەشیمان بۆوە، ئەو کابرایەی بەر لە مردنەکەی وەسیەتی بۆ کوڕەکانی کردبوو کە لە پاش مردن لە نووچکی چیایەکی بڵند لە چاڵێکی هەشتاو پێنج گەزی هاون و دەوراندەوری بەقسڵ و بەردو بێتۆن داڕێژن و... لە دوایین ساتەکاندا پەشیمان ببۆوەو لە پاشگەز بوونەوەو پەژیوان بوونی حاڵی نەبوو بوون. جا لە پاش ئەو هەشتا و پێنج ڕۆژیان مانگ و ساڵە بۆ ئەوەی باشتر هەست بە هەبوونی خۆی بکات – تەنانەت لە پاش مردنیش – بێوچان بە خۆی دەووت: «هیچ ڕێگەو چارەسەرێکی دیکەم نیە بێج لەوەی لەم گۆڕ و گۆڕیچە تەنگ و تاریکە بخزێمە دەرێ.»

بە لام چۆن! ئاخە هەر چوارەندەوری بەقسڵ و بەرد و بێتۆن داڕێژڕابوو. جا بۆ چوارەندەور؟ نەوەڵڵا هەر شەش لایەن و گشت جیهانی دەوراندەورو سەر و ژێری بەشفتە و دۆغاو وچیمەنتۆ و بەردو بێتۆن گیرا بوو. بە خۆی دەووت: «دەبێ هاوار بکەم... دەبێ واتێ بچریکێنم تادەنگم مەودای هەشتا و پێنج ڕۆژ و مانگ و ساڵی نێوان من و ئەو هەتیوە باوک تۆپیوانەم ببەزێنێ و گۆێ یان لە دەنگم بێ و بێنە یارمەتیم. دەبا ئەوندە زەحمەت وەبەر خۆیان دەن و بێن و لەم گۆڕە دەرمکێشن و بمبەنەوە بۆ شارەکەمان، بۆ ماڵەکەم، بۆ نێو ژن و مناڵ و تڕوتەوێڵەکەم...»

دەیجا هاواری کرد بوو، نەڕاند بووی و گوڕاند بووی، لە تەنیایی خۆیدا، لە قووڵایی ئەو چاڵە هەشتا و پێنج گەزییەدا، بە هاوار و زەنا و بانگ و سەڵا دەستووری دابوو، حوکمی کردبوو، پاڕابۆوە و لاڵا بۆوە... بە لام کەس بە هاناو هاواریەوە نەهاتبوو، جائەمجار دۆش دامابوو، پۆنگی خوارد بۆوە، ڕشابۆوە و جوێنی دابوو، بە خۆی و ژن و منداڵ و هەتیوە باوک تۆپیوەکانی و بە زەمین و زەمانیش! بەڵام ئەمانە هیچیان دادیان نەدابوو... هەر بۆیە لە تەنیایی ڕەش و تاریک و تیواری گۆڕیچەکەیدا بە ئاکامێکی دیکە گەیشتبوو: «ئەم باوک تۆپیوانە، ئەم تڕو تەۆێلە خوێڕی و گەوج و لەوجانە هیچیان لە دەست نایە، ئەوەنیە تەنانەت بە کاری خۆشیان نەهاتوون و ئەو گشتە میراتییەی بۆم بەجێ هێشتن لە بەردیان داوە! ئەوەنیە دێنە خەونی شەوانمەوە و چیم بۆ دەگێڕنەوە! سەد بریا و هەزار خۆزگە لەجیاتی ئەمانە چوار تولە سەگم بایە... نائەمانە چیان لە دەست نایە، یارمەتی لەم هامڕازە تازەیەم، لەم مارەمێیە دەخوازم... ئەرێ، ئەرێ... ئاواباشترە. دەزانم هاکا مارەمێ برسی بوو، بەکلکە سووتێ دێتەوە بۆلام. ئەو دەم پێیدەڵێم دەستم بگرێ و لەم جیهانە ڕەش و تەڕە شۆیە و لەم گوڕیچە تەنگ و تیوار و تاریک و تنۆکە ڕزگارم کات و بمباتەوە بۆ جیهانی ڕۆشن، بۆ دەرەوەی ئەم گۆڕە، بۆ شارو وڵات و ماڵەکەی جاری جارانم...»

جا بە شوێن ئەم فیکروزیکرانەدا، ئەو کابرایەی لە مردن و لە ناوگۆڕو گۆڕیچەو لە جیهانی مردووان پەشیمان ببۆوە و تەنانەت ئەمانەی بە کوڕەکانیشی ووتبوو، بەڵام گوێیان نەدابوویە، یان سەرەودرەی مەبەستەکەیان نەکرد بوو، قسەی خۆی بەمارەمێ ووت. بە پێچەوانەی ئەوەی کابرا وای بۆ دەچووئەمە کارێکی چەتوون و ئەستەم بێ، نا، ئەم کارە بۆ مارەمێ زۆر ئاسان بوو، یانی ئەوندە ئاسان وەک ئاو خواردنەوە! مارەمێ کەمێک لە مێشک و کەمێک لە خوێن و کەمێک لە دڵ و کەمێکی لە ڕۆحی کابرا قووت دا و لە کون و کەلێنی قفڵی تابووتە

ڕەشە پۆڵاینەکەوە کە مەیتی کابرای لە ناودا بوو، بە خشپە خشپ و خزەو دزە، هەمیسان بە نێو کون و کەلێن و درز و قەڵشتی قسڵ و بەردو بیتۆن و شفتە و دۆغاودا وەک شنە بای بەرە بەیانێکی بەهاری بۆی دەرچوو و کابرای هێناوە سەر زەوی و ئامێزی دونیای ڕۆشن. کابرا هاکا لاقی گەیشتە سەرزەوی، لە کات و ساتدا هەستی کرد وەکوو فرفرەیەک بە دەوری خۆیدا دەخولێتەوە، هەستی کرد دنیا ڕەش ڕەش و تاریک تاریکە، هەستی کرد گەردە لوولێکی بە هێز، هێز و توانای بۆنەهێشتووە، دەیخولێنتەوە، دەیباو دەڕواو بە کون و کەلێن و قوژبنی گۆڕستانێکی لە مێژینەیدا دەکا، لە پاش ماوەیەکی زۆر سەرەگێژەو ژانە سەر و باوە خولێ لە شانی کێلەیەشمینەیەکدا هاتەوە سەرخۆ، زۆری سپاسگوزاری مارەمێ کرد، تێرتێری ماچ کرد و پێیووت وەرە بڕۆ نێو دڵمەوە، خۆت مات کە، دەچین بۆ نێو شار. ئەوکێلە یەشمینەیە لێی نووسرا بوو: «ئەمە گۆڕی کابرایەکە وا دونیای جێ هێشتووە و نایهەوێ نەلە بەردێکداو نەلە مارێکدا و نەلە گەزگەز کەیە کدا بگەڕێتەوە سەر دونیا.»

کت و پڕ قاقایەکی بەرز و بێ بڕانەوە و دەنگێک ئەو نێوەی داگرت: «هەه هەه هەه... ئای تڕحۆۆو... ئەمە لەوەسیەتە کاڵەکەی خۆم دەچێ... هەه هەه هەه... تڕحۆۆو... من و ژێر خاکی گۆڕ؟ مەرج بێ بە مەرجی پیاوان واتان بە مەڵحەکە دانێم، لە داخاندا بتەقن، بتۆپن، شەرت بێ واتان پێ پێبکەنم شاگەشکەبم، شاخ و داخ بلەرێنمەوە، دار و دەوەن بشەکێنمەوە... هەه هەه هەه... ئای تڕحۆۆو... ئەوەمنم، دەنگی من، قاقای من... ددانەکانم تەق تەق تەق لێکدەکەون و شەقەی لێک کەوتنیان لە ناخی جیهاندا دەنگ دەداتەوە...»

لە پاش قاقایەکی زۆر و هاتەران و پاتەران وفڕوفیشاڵێکی زۆرتر هەستی کرد برسییەتی، برسییەتی زۆری بۆ هێنا، کونە لووتەکانی کرد بۆوە، بۆنی دەکرد، هەستی بۆنی ڕادەگرت. بۆنی گڵ و بۆنی گۆشت و

بۆنی زیندەوەر بۆی غەریبە نەبوو، بە شوێن بۆنەکەدا ڕۆیی و ڕۆیی، چاوی گێڕا... گەیشتە سەر هێلانەیەک. مارێک جووجەڵەی مەلێکی دەخوارد. مارەکەی کوشت و دەستی کرد بە خواردنی! تێری گۆشتی مارخوارد و برسییەتی بە گۆشتی مارشکاند، ئەمجار هەستی بە هێز و توانایەکی زۆری لە خۆیدا کرد، دەڵێن مار مار بخوادەبێتە هەژدیها. بەرەو شار بەڕێ کەوت. بە تین وگوڕ و بەڕمبازێن دەڕۆیی و هەستی کرد دەتوانێ دونیا بێنێتە ژێر چۆکیەوە...

ئەو کابرایەی لە مردن پەشیمان ببۆوە، زۆر جوان هەستی بە بارودۆخی خۆی دەکرد: خاوەن کلوور کلوور پووڵ و پارە و زێڕ و زێو بوو، بەڵام لغاوێکی مەفرەقینە هەردوولای شەویلکەی یەک هێنا بۆوە. ژن و منداڵ و نۆکەرو قەرەواشی ماڵە کەی هەردەیانخوارد و دەمیان دەبزووت و بۆ خۆی شەیتان لغاو بوو. ژن و منال ئەویان لە سەر کورسییە دارینەیەکی، ڕزیو دانا بوو و بۆخۆیان بە دووای مجرییە جەواهێراتێک و بە دەوری حەوزە شکاوێکدا هەرڕمبازێن و ڕاکردنیان بوو، کەچی ژنەکەی کابرا لە بێ دەسەڵاتی مێردەکەیدا و لە بێ خەبەری و حەپۆلی کوڕەکانیدا پیاوانی سنگ پان و مڵ ئەستوور و سمێڵ شۆڕی بە تەماحی مجرییە جەواهێراتەکە شارەزای کون و کەلێنی ماڵێ کردبوو. ئەوا کابرالە پاش هەشتاوپێنج ڕۆژیان مانگ و ساڵ بێهەواڵی، لە دەمەوبەیانی بە هارێکی هەڕەتی ماڵ خۆشەویستی خۆیدا، لە نێو ئاگرو ئاو و ئارەقەی گرانە تای لە شیدا گەڕابۆوە و لە وڕێنەیەکی بێ بڕانەوەدا بوو:

«خۆ ناکرێ تا ڕۆژی قیامەت چاوبقووچێنم و دەرکی زارم داخەم و ماڵ و ماڵات و سامانم بە سەر نەکەمەوە، ئەوەتانێ بە دووچاوی ئاوەڵاوە دەڕوانمە هەمووشتێک و هەموو کەسێک... دەبا ئەم ژنەتیوە سەڵیتەیەو و ئەم هەتیوە باوک تۆپیوانەم و ئەم کابرا سنگ پان و مل ئەستوور و سمێڵ شۆرانە هەرغاردەن، دەبا هەر ڕاکەن، بە دووای

مجرییەکەدا، بە دەوری حەوزە شکاوەکەدا، لە حەساری ماڵەکەی مندا، ڕاکەن دەی ڕاکەن، دەی ئەوەندە ڕاکەن تا دەکەون و دەتۆپن و پاک دەبنەوە و لەسەر زەوی دەشۆڕێنەو... ئەوە هەمان ئەو مجرییەیە کە دەستەکانم دەچوونە یارمەتی لاقەکانم و مۆخ و دڵ و چاو و گوێم دەچوونە یارمەتی زبانم و بە هەموویان ئەم مجرییەیان بۆ پڕنەدەبوو، ئای یادی بەخێر، ئاخە ئەوکات دەمووت، من ناڵێم، فەرمایشی خۆیەتی: «لە نێو خۆتاندا بە سەنگ و تەرازوو، بەکیل و میزان، بەڵام بۆ غەوارە خۆتان دەزانن، کارو کاسبی حەڵاڵە و قازانج و مداخڵ ڕەوایە.»[1]

نیوەی ڕاستی مدەی تەمەنی بەزگەخشکە و قوونە خشکە، ماوەیەکی زۆریش قیت و قۆز و برێ جاریش خوار خیچ و لارەوەلارەوە و بە لۆژە لۆژ هەر بە شوێن سەنگ و تەرازووو مامڵە لە گەڵ خۆیی و غەوارە تێکۆشابوو، تالە ئاکامدا پێگەیشت! بەچی؟ بەوەی مەبەستی بوو گەیشت و شاگەشکەبوو، ئەمجار بە دڵخۆشی و سەرخۆشیەوە لە سەر سفرەی ڕازاوە دادەنیشت و پارووی بادەدا و دەستی بە سەر زگیدا دێنا. ئەوەتانێ ئەو کابرایەی وا لە مردن پەشیمان ببۆوە و لە گوڕوگۆڕستان پاشگەز ببۆوە، گەیشتبۆوە نێو شارو بە شەقام و شۆستەدا دەگەڕا، چاوی دەگێڕا و ملّ و مۆی دەکرد، تەماشای کرد دەرگای دووکانەکەی کەریمی هاوسێی داخراوە و قفڵی ڕەش و زەلام و پۆڵایین، لاک و مۆرکراوو لە مبەرو ئەو بەری دەرگاو دەرابەی دراوە و تەنانەت کۆڵێکیشی تۆز و خۆڵ لەسەر نیشتووە. لە دڵی خۆیدا وتی: (کوا خوێڕی وا دەتوانێ پوول و ماڵ و قەرزی من بخوا، دەبێ تارۆژی مردن هەر لە کونە ڕەشدا بێ، دەبێ بیرەوەری و یادی شۆرباو تەماتەیەک، خەونی خۆشی تەواوی تەمەنی بێ) لە دووایە چاوی بە دەرکی دووکانەکەی خۆشی کەوت، هەرئەو قفڵە قەزوانییەی پێوەبوو کە بۆ خۆی بۆی کڕیبوو و کلیلەکەشی هەمیشە هەر لە بەر پشتوێنەکەی خۆیدا بوو.

---

[1] لە «ئایات»ی تەوراتی پیرۆز وەرگیراوە.

لێرەشدا بە خۆی ووت: (دەبا هەر چاڵی هەشتا و پێنج گەز هەڵکەنن و منی تێهاون و بە بەردو بێتون و دۆغاو وشفتە و قسڵ پڕی کەنەوە، با بزانین ئەوەکێیە داڕزێ و هەپروون بە هەپروون بێ، بەڵام نەتوانێ لە زاری مار بتفێ و نەیەتەوە سەر دونیا؟...!)

ئەو کابرایەی وەسیەتی کردبوو لە کێلی سەرقەبرەکەی بنووسن(نایهەوێ بە هیچ لەونێک بێتەوە سەردنیا...) هاکا گەیشتە بەر دووکانەکەی هەڵوێستەیەکی کرد، بە خۆیدا چۆوە و هەستی کرد ماندووە و ناتوانێ ئازا بە ڕێدا بڕوا، هەستی کرد دەبێ بانگی هەتیوە باوک تۆپیوەکانی

- بەقەولی خۆی – بکات، تاکوو کورسییە دارینەیەک بێنن و ئەوی لە سەر دانێن، ئانجائەو پاڵاخانە – بە قەولی خۆی – هەر کام پێچکەیەکی بنێنە سەرشان و بە شاروشەقامدا بیگێڕن و لە ئاکامدا هەر بەم چەشنە بیبەنەوە بۆماڵێ. چۆنی دەویست هەروای بۆ لووا، کوڕگەل کورسی‌یان هێنا، باوکیان لە سەردانا، ئەمجار وەک ئەسپی داشقە – بە قەولی خۆی – کورسی‌یان لە سەر شان دانا و بە نێوشار و شەقامدا گێڕایان. بەڵام شار چ شارێک؟ شەقام و بازاڕ و دووکان لە چ دۆخێکدا؟ دووکان و مەغازە لە چوار و پێنجیاندا تاقە یەکیان کرابۆوەو باقی داخرابوون، دەرکی ماڵان پارچەی ڕەشی بەسەر دەرگا و دیواردا هەڵواسرابوو. کابرا لە خۆی دەپرسی: «ئاووا... چ باسەو چ قەوماوە؟ چی بە سەر ئەم شارە هاتووە؟ کەوتەوە یادی کە وا کەریم هەر لە گۆشەی بەندیخانە دایە!! عەبە هێشتا دەربەدەرو فیناریيە! ڕەسووڵ پووڵ و ماڵێکی زۆری لە دەست ئەم و ئەو دەرهێناوە و ئەوا شەش حەوت مانگە خۆی حەشار داوەو ئەو سوارە و خەڵک پیادەن، عەبەدیللا نەخۆشی ئازارە باریکەی گرتووە و لە سووچی ژوورە تاریکەکەیدا ڕاکشاوە و چاوەڕوانی مامە عیزرائیلی خۆیەتی. کە گەیشتنە حاندی ماڵی حەمید چاوی پێکەوت ناوحەوشە و ژوورەکان پڕلە حەشیمەتە، هەموو ڕەشپۆشن و شین و

گریانێکە نەبێتەوە. بە خۆی وت ڕەنگە هەموو پارچە ڕەشەکان هی پێوەندی لە گەڵ ئەم ماڵەدابن....

ئەو کابرایەی لە گۆڕی هەشتا و پێنج گەزی شفتە و بەرد و بێتۆن ڕایکردبۆوە جیهانی ڕووناکی زیندووان لە سەر کورسی دانیشتبوو و بە سەر شانی کوڕەکانیەوە بەشارو شەقامدا دەخولاوە، هاکا لەوبەرە بەیانە تەمو مژاوییەدا گەیەشتە حاندی دارچرا بەرقێک، لەکوڕەکانی ورد بۆوە، سەر و گوێلاکێکی زۆر ئاڵۆز و تۆز و خۆڵاوی و پیس و چڵکنیان بوو. هەموو جلوبەرگی بەریان بایەچوار قران نەدەبوو، سەرچۆکی پانتۆڵ و ئانیشکی کەواکانیان دڕابوو، هەر کامەودەپینەیان بە جلک و لیباسەوە بوو. کز و لاواز بوون و لە برسانە زگیان بە پشتیانەوە نووسابوو. بە بۆن و برامەی قسەکانیاندا وا دەردەکەوت لە ماوەی مردن و نەبوونی باوکیاندا، براگەورە هەموو میراتییەکەی لەوانی دیکە دزیبوو، دایکیشیان لە براگەورەی دزیبۆوە و دابووی بە پیاوانی سنگپان و مل ئەستوور و سمێڵ شۆڕ و لە گەڵ هەر ئەمانەدا کەینەو بەینەی ساز کردبوو...

کاتێ گەیشتنە حاندی دووکانەکەی حاجی ڕەشەی سووت خۆر، ئای دووکان چ دووکانێک! زگی هاتبووە پێش و قەبرغەکانی ڕەویبوونەوە، مشک و مار و مێروولە نەیاندەتوانی بە درزو قەڵشت و کون و کەلەبەریدا بێن و بچن، مشتەری وەک شانە زردەواڵە دەهات و دەچوو، حاجی وکوڕەکانی هەر بە تەلیس و گۆنی پووڵیان وەردەگرت. حاجی و دووکان و کوڕانی ڕۆنیان لە جەستە و نێوچەوان دەچۆڕا و ورشە و گرشەی ڕوخساریان شۆقی لە چاودەبڕی.

ئەو کابرایەی لە پاش مردن گەڕابۆوە سەر جیهان و لە بان کورسیە دارینەی سەرشانی کوڕەکانییەوە سەیرو سەیاحەتی ناوشاری دەکرد، بە کوڕەکانی کوت لەبەر جامی دووکانی حاجی ڕەشە ڕاوەستن. کە کوڕان ڕاوەستان، کابرا گۆچانی هەڵێناو سڵاوی لە حاجی ڕەشە کرد، حاجی ڕەشە بەرز بوونەوەی گۆچانی نەبینی و دەنگی کابرای نەبیست و ولامی

تایبەت ترین بنکەی کتێبی کوردی
کوردیکا
@kurdica

سڵاوی نەداوە، لە پاش چەند کەڕەت دووپات بوونەوەی ئەم کارە حاجی ڕەشە ئەم کارەی بینی و وڵامێکی ناقایل و ناقابیل و سارد و سڕی داوە،کابرا بۆی دەرکەوت حاجی ڕەشە لە ماڵ و سامان و کاسبیدا لە کوڕانی ئەو وەپێش کەوتووە، بۆیە وڵامی سڵاوی ئەوو کوڕانیاو بەم چەشنە دەداتەوە – ئاخە بۆخۆشی لە دەورەو عەیامێکدا کە لە حاجی ڕەشە ساماندارتر بوو هەر ئاوای وڵامی سڵاوی ئەووترو تەوێڵەکەی دەداوە...

کابرای سەرکورسی بان شانی کوڕەکانی هەستی بە خاوبوونەوە و مانووبوونی کوڕەکانی کرد، سەرو دووسێ گۆچانی بە سەرو پۆتراک و نێوشانیاندا کێشا و پڕ جنێوی کردن و کردیە «هەچە، هەچە» تاکوو زۆرتر و زیاتر بە نێو شار و بە سەر شۆستە و شەقام و گەڕەک و کۆڵاندا بیگێڕن و بۆخۆیشی و لە خۆیدا هەر وڕێنەی دەکرد:

زۆر باش، ڕوونتر و بەرچاوتر لە خۆر و مانگ هەست بە بارو دۆخی ئەم حاڵەتەی خۆم دەکەم. شار و وڵات هەر وەک دایم و دەرهەم لە جمووجۆڵی خۆیاندان.هەرکەسیش هەرلە فیکروزیکری خۆیدایە، هەتیوە باوک تۆپیوەکانی من نەبێ کەبەم سیپاڵە سێ قرانیانەیاندا دەردەکەوێ ئەوی بۆم بەجێ هێشتبوون دۆڕاندوویانەو لە هەباسە ڕووت، ڕووتتر بۆخۆیانن! هەتیو لە شاردەردەکەون و ڕوو لە شاخ و داخ دەکەن. ئەوندەی بە گۆچان لە سەرو پۆتراکیان دەسرەوێنم و نێو شان و پشتیان بیرازدەکەم و پێیان دەڵێم: «نەکەن، نەکەن، بەرەو گۆڕم مەبەن و مەمنێژن، لە بریارەکەی پێشووم پەژیوانم»، کەچی بەقسەم ناکەن و هەواڵی پێو شوێنی گۆڕستانێکی کەونارای دوور، لەم و لەو دەپرسن. دوور لە زێدەکەی خۆم هەشتا و پێنج کرێکار بە کرێ دەگرن، ئەوتابووتە پۆڵاینەی کە منیان تێها ویشتووە، دەهاونە سەرشانیان و لە مدەی هەشتا و پێنج ڕۆژاندا بە وڵاتی «جاجی هی جا»دا دەمگێڕن و لەئاکامدا لەترۆپکی زۆر بەرزی چیای «جیجی لالا» وە سەر دەکەون و

دەست دەکەن بە هەڵکەندنی گۆڕێکی هەشتا و پێنج گەز...! لە سەر ئەو کەژە فرە بەرزە کێلە یەشمینەیەکی لێیە، لە کێلەکە نووسراوە:

«ئەمە گۆڕی کابرایەکە دونیای جێ هێشتووە، ئەم کابرایە نایهەوێ نە لە بەردێکا و نە لە مارێکا و نە لە گەزگەزکەیەکا بگەڕێتەوە سەر جیهان...»

لە ئاواییەکانی دەوروبەری ئەم کەژی «جیجی لالا»یەوە بانگەوازێکی زۆرم دەگاتە گوێ، بە هەزاران کەس هاوار دەکەن: «هۆۆ هۆۆۆۆ، هۆمناڵانی ئێمە لە دوندی کەژی «جیجی لالا» لادەن، جێی خۆف و مەترسییە، لە ماری ڕەش دوور کەونەوە! دوور کەونەوە لە جیجی لالا و ماری ڕەش و لەو کەسانەی گەڕانەوە بۆ ژیان...»

گۆڕیان هەڵکەندتا گەیاندیانە هەشتا و پێنج گەز، ئانجا تانێوە ڕاستی بەرد و بێتۆتیان تێکرد، لێرەدامنی بە خەیاڵ مردوویان بە تابووتە ڕەشە پۆڵاینە کەوە تێها ویشت... ئەمجار گۆڕەکەیان پڕپڕلە بەرد و بێتۆن کرد و دیسان هەتیوە باوک تۆپیۆەکانم کردیانە گریان و دەیانکوت:

«ئای تاکوو مابوو چەنێ پۆک و پۆشتە و تێر و تەسەل بووین، ئای باوکە بە کۆچی دواییت چۆنمان لێ قەوما...»

هەتیوگەل لە دوایە بە پەلە پەل و هەڵەداوان گەڕانەوە بەرەوماڵەوە. ئەوکابرایەی لە تابووتە پۆڵایینەدا هاویشترابووە نێو چاڵێکی هەشتا و پێنج گەزی بەشفتە و دۆغاو و بەرد و بێتۆن داڕێژراو، زۆر باش هەستی بەدۆخی خۆی دەکرد، بەڵام نەیدە سەلماندو لە قووڵایی ئەوگۆڕە ڕەش و تاریک و تیوارەدا لە جم و چۆڵ کەوتبوو، نەیدەتوانی پەل ببزێوێ، دەنگی بە هیچ کۆی نەدەگەیشت و دایم ودەرهەم لەم فیکرەدا بوو چۆن خۆی لەم شوێنە دەرباز کات و بەرەو جیهانی زیندووان بگەڕێتەوە. بەردەوام ئاگای لێبوو ئەوا ڕۆژ بە ڕۆژ و سات بە سات لە گۆشتی دەخۆن و لە هەوڵی ئەوەدان بگەنەنێو کەڕاکە سەری و مۆخی هەڵقوڕێنن کابرا بەردەوام دەیکوت: هاکا مارەکان بگەنە مۆخم و دەست بە خواردنی

بکەن، وڕوکاس دەبن، ئەمجار مارەمێیە کە لە نێرەکەی بە فریو دەبەم، بە هەردووکمان نێرە ماردەکوژین و ئانجابە مارەمێ دەڵێم لەدەم و گۆپی خۆیدا حەشارمدا و لەکونی قفڵی تابووتە پۆڵایینە ڕەشەوە بخزێتە دەرێ و بە کون و کەلێنی بەرد و بێتۆندا لەم تاریکانە دەربازم کات و بمباتەوە سەر جیهان. جاکە چوومەوە خۆم دەزانم و ژنەتیوە سەڵیتەکەم و هەتیوە باوک تۆپیوەکانم و حاجی ڕەشە و هەر هەموو ئادەمیزادی ڕووڕەش، مابێتمان، مابێتمان، مابێت...

* لە ڕاستیدا ئەم چیرۆکە لەژێر کاریگەری تۆخی چیرۆکی «بازگشتە»ی شاملوودا نووسراوە کە چیرۆکی «بازگشتە»شم وەرگێڕاوە و بەنێوی «گەڕانەوە» لە کۆچیرۆکی "٣ سەعات و ٢٢ دەقیقەی بەرەبەیاندا" چاپ بووە. بەڕاستی نازانم ئەمە خوێندنەوەیەکی ئەوە یان یادی شاملووی زیندەیادە یان فۆڕمێکی دیکە و وشە و ڕستە و زبانێکی دیکەی هەمان چیرۆکە.

داو

ـ خۆمن پێتم وتبوو: خۆزگەو هەزار خۆزگەم هەر لەوێ دەماییەوە...!
خۆ پێتم وتبوو: لەوێ کاودان لە پاڵ خۆتدا دەبن، هەم ماسی خوێ کراو، هەم کیژی خاوەن چارداخەکە و هەم چارداخەکەشیان!!

ئەمە دەنگی ئەو کابرا بەساڵاچووە بوو کە لە بێستانێکی شانی بێشە چڕو پڕەکەی ڕۆخی تەنها ڕووباری شارەکەدا لەگەڵ لاوێک لە مبەرو ئەو بەری ئاگرێک دانیشتبوون. برێ جار دووکەڵ و جاروبارەش گڕە مشقاڵی ئاگرە کەی نێوانیان سنگ و بەرۆکی پارچە ڕەشەکەی شەوی شەقار شەقاردەکرد. ئەمانیش بەبێ نۆرە کردن و چەشنی کێ بەرکێ دەستەکانیان لە سەر شۆڵەی ئاگرەکە گەرم دەکردەوە. ئەوەندەی کوڕە لاوەکە بەزار مات و بێدەنگ و لە خۆیدا بوو، کابرای بە ساڵا چوودە هێندی ئەو دەمی دەجووڵاو چاوی دەگێڕا و لە لاوەکە و لە دەور و بەری دەنواڕی و ویشکەڵ و چێوی داویشتە سەر ئاگرە کە. کابرای بە ساڵاچوو بەر دەوام قسەی دەکرد، بەلام هەڤاڵەکەی زۆر بێدەنگ بوو، تەنانەت زۆر پرسیاری کابرای بە ساڵاچوو بەبێ وڵام دەماوە. هەر وەها ئەمیان (کابرای بە ساڵاچوو) لە چەشنی بەردێک بە یێ جم و جۆڵ لە جێگەی خۆی هەڵتروو شکابوو ـ چاوی نەبێ کە بەردەوام بۆ ملاو ئەولای دەڕوانی بەلام ئەویان (کوڕە لاوەکە) وزەی قسە کردن و هۆش و گۆشی سەرنجدانی ئەم لاو ئەولای نەبوو هیچ،بەردەوام لە خۆی دەنووساو خۆی ڕادەوەشاندو قوونە جووڵەی بوو. بەخێرایی لە سەر ئەم سمتییەوە دەخزایە سەر ئەوسمتی و بەدوایدا چوار مەشقی دادە

نیشت و ءئەمجار هەڵدەستا سەرپێ و دەستی بە سەر لاقە برغە كانیدا و بەسەر دڵیدا دێنا و وەک ئەوەی ناڕەحەت بێ، یان زگ ئێشە و ژانە زگی بێ، حەجمینی نەبوو. كابرای بە ساڵا چوو كە لە دەوروبەر و لە لاوەكەی دەڕوانی، لە ناكاو وتی:

«باشە باش... دەبا لەوە گەڕێین... دەڵێم... شەرمی پێ ناوێ... ئیدی ئێمە دۆست و برادەرین و دەبێ... دەبێ سەدان سڕوتڕی یەكتری داپۆشین!... دەڵێم... هەستە، هەستە بڕۆ... بڕۆ و ئەمجارەش... ئەمجارەش خۆت خاڵی كەوە... بۆت باشە! ناڕەحەتی، خۆت خاڵی كەوە.»

ـ نا، نا... دوور لە ڕووت... زۆریش ناڕەحەت نیم... خۆم ڕادەگرم (ئەمەیان دەنگی لاوەكە بوو).

ـ دۆستم... كای خۆت نەبوو، كادێنی خۆت بوو! دەزانی چیت بەسەر خۆت هێناوە؟ هەستە، هەستە بڕۆو... ئەمجارەش بۆی دانیشە... دانیشە و خۆت خاڵی كەوە... ئایش... بۆت باشە... كابرای بە ساڵاچوو ئاوای ووت ـ

كابرای بە ساڵا چوولە پاش ئەم قسانە، بن پیلی لاوەكەی گرت، بەزۆر لە جێگاكەی هەڵیساندو هەر بە پاڵ پێوەنان لە ئاگرە كە دووری خستەوەو پێیووت: بڕۆ دەی بڕۆ... بڕۆ خۆت خاڵی كەوە... بڕۆدەی... بڕۆ...

كوڕە لاوەكەش بە كەمڕوویی و شەرمەزارییەوە سەری داخست و دووركەوتەوە لە ڕاستیدا، قسەو باسەكە دەگەڕێتەوە بۆ دوێنێ جەنگەی نیوەڕۆ. كابرای بە ساڵا چوو لەو ساتە وەختەدا، لە دوورەوە زۆری لە لاوەكە ڕووانیبو، بینیبوی لاوە كە لە ڕەخی گۆمە قوولەكەی پاش خوڕێنی ڕووبارەكە سەرقاڵی قولاب هاویشتن و ماسی گرتنە، ـ هەڵبەت بەڕووالەت ـ كابرای بە ساڵا چوو وردە وردە لێی چوو بووە پێش و سەری قسە و باسی لە گەڵدا دامەزراند بوو. قسەیەک لە ملاو دووقسان لەولا، قسەش قسە دێنێ. لەپاش زۆرقسان لە كوڕە لاوەكەی پرسیبوو:

ـ دەڵێم... تۆ ئەو لاوە نیی کە جاروبار لە نێو ئەم دارستانە و برێ جار لە سەر هۆو «زنە»یە لەگەڵ «زێنێ» ی ژنی ئەم کابرا هاو سێیە مدا ڕادەوەستی؟... بەدەست ئاماژەی بەرەو «زنە» کە کردبوو ـ دەڵێن سازت کردووە و کەینەو بەینەت لە گەڵیدایە...! ـ

ـ من هەوم، ڕاست ئەو لاوەی مەبەستی تۆیە!... بەڵام... ئەم قسە وانیە. ئەوژنە لە سەر هۆو زنەیە دادەنیشێ و قاپ و قاچاق دەشوا!... ئەوێیش سەرەڕێی منە. ژنە جار و بار لە بەر خۆیەوە شتێک دەڵێ...

بەڵام من تێدانیم، من لەوانە نیم، بڕوات هەبێ، من لەوانە نیم! (لاوەکە ئاوای وڵام دابۆوە).

دوای ئەم قسانە کوڕە لاوەکە بڕێک بێدە نگ مابوو، ماوەیەک بە دزەدزە سەرنجی کابرای دابوو و لە دوایە تێهە ڵچوو بۆوە:

ـ ئەگەم نێو چاوان نەیهێنا... نازانم کێ قسەی لەم چەشنەی بە گوێی باوکمدا داوە؟ ئەویش دووسێ ڕۆژ لە مەوبەر زۆری قسەی بەدو بێڕا پێوتم... زۆر خراپی پێ کردم، منیش تووڕە بووم و لە ماڵ دەرکەوتم و هاتمە ئەم دەم چەمە... لێرە ڕاوە ماسی دەکەم... ئەو ژنەش واتۆ دەڵێی ڕۆژێک بڕێک خەیار و نان و ماستی بۆ هێنام... بەتەمام تا شەختە نەکەوێ، هەرلەم دەم چەمە بم، شەوو ڕۆژ...

کابرای بە ساڵا چوو ماوەیەک مات مابوو، لە پاشان وتبووی: لە تازە ڕاوچی وایە... ئەوە دەڵێی چی؟ تەنانەت «دوێنێ» ش و ئەمڕۆش لە سەر ئەو زنەیە لە گەڵ «زێنێ» دا بینیویانی! بۆ حاشا دەکەی؟ برادەر، تازە من و تۆ هەڤاڵین! وەرە مەرجی دۆستایەتی و برایەتی ببەستین، سڕو تڕی یەکتری داپۆشین... خاتر جەم!

لاوە کە بڕێک لە کابرا ورد ببۆوە و وتبووی: خۆوتم... بێ مەیل نیە... هەموو ژەمێ نان و ماست و خەیار و پەنیرم بۆ دێنێ... ئەو ڕۆژە زۆرم ماســــــــــــی گرتبـــــــــــــــــوو، داوای

«خوێ»م لێکرد... تۆش دەزانی ماسی بە بێ «خوێ» خۆش نیە! خۆشی چی؟ ماسی خواردن بە بێ «خوێ» هەرنابێ! تۆش پێت وانییە؟!...

هەردووکیان لە قاقایان دابوو، کابرای بە ساڵا چوو لە پاش بڕێک بێدە نگبوون و فیکر کردنەوە و تبووی:

بێت و بەم ڕووبارەدا بڕۆی بۆ خوارە وە، لە پاش نێزیک سەعاتێک، پاشاوێک لە ڕووبارە کە جیا دەبێتەوە و بڕێ لەو لاترەوە دەبێتە «گۆل» ێک. زەوی دەوراندەوری گۆلەکە شۆرە کاتەو ئاوی گۆلەکە بڕێ سوێرە. گۆلەکە پڕپڕە لە ماسی... چ ڕاست چ درۆ، من هەوای ماسی لە کەللەم بدا دەچم بۆ ئەوێ، ماسی ئەو گۆلە «خوێ»ی خۆی پێوەیە و چارداخی شانی گۆلە کەش ئیی کابرایەکی دیوناسی خۆمە ـ ئای کیژێکی لووس و لە باری هەیە ـ

لەسەر ئەو گۆلە قولاب باوێی، کاودانت لە پاڵ خۆتدا دەبێ... بە کابرای خاوەن چارداخ بڵێ دۆستی منی، لەو گۆلە ماسی بگرە و لەو چارداخە بخەوە ولە گەڵ کیژە لووس و لەبارە کەشدا ڕایبوێرە...»

لاوەکە دوور کەوتبوەوە خۆی خاڵی کاتەوە، پاش بەینێک گەڕاوەو دیسانەکە لە بەرامبەر کابرای بەساڵا چوودا لەو بەری ئاگرەکە دانیشتەوە... بەڵام خێرا خێرا مووچڕکی پێدا دەهات و زۆر زیاتر لە پێشوو قوونەجووڵەی بوو، ژان وئێش و پێچی زگی گورچوو بڕ ببوو.

کابرای بە ساڵا چوو چەشنی واشە چاوی لە لاوەکە نەدە گواستەوە، هەربۆیە دیسانەکەش تێهە ڵچۆوە:

ـ ئەرێ بە ڕاست نەتووت چۆن بوو بەڕیشتەوە؟ ئاخە بۆچی گەڕایتەوە؟ چۆن بوو بە ڕیشتەوە؟

ـ بوو بە ڕیشمەوە؟... لاوە کە دەستێکی بەڕیشیدا هێناو تەماشای دەستی خۆی کرد!

ـ حەی حەی حەی... لە مەبەستم حاڵی نەبووی ـ دەنگی کابرای بە ساڵا چوو بوو، لە پاش قاقایەکی بەرز پرسیاری کرد: ـ هۆش و گۆشت لە کوێ یە؟ زگە شۆرەکەت دەڵێم، ئەم دەردەت چۆن بوو بەڕیشەوە؟

لە وڵامی پرسیاری کابرای بە ساڵا چوودا، کوڕە لاوەکە وتبووی: کە گەیشتمە سەرئەو گۆلەی خۆت وتت، یەکڕاست دەستم کرد بە قولاب هاویشتن. دەبێ بڵێم هەر لە یەکەم سەعاتدا، لە وانەیە ماسی چوار پێنج ژەمم گرت. یەک دوو. کەڕەت سەرم هەڵبری و لە چار داخەکەم ڕووانی، کابرایەک بە دەوری چارداخەکەدا دەهات و دەچوو، زۆرلە تۆدەچوو،

ـ ئەرێ بە ڕاست تۆ نەبووی؟ زۆر لە تۆ دەچووو!

ڕۆژ ئاوا ڕوومکردە ئەو چارداخەی وتبووت، کەسی لێ نەبوو. بەڵام بڕێک گۆشت لە قابڵەمەیەکدا و بڕێ خەیار و باینجانی لێبوو. بۆ شێو کردن ئەو گۆشت و خەیار و باینجانەم خوارد، ئەم چەند ڕۆژە زۆرم ماسی خواردبوو، ئیشتیام لەماسی نەبوو، هەر ئەو گۆشت و خەیار و باینجانەم خوارد و خەوتم. نیوە شەو بە دەم ئەم ژان و زگ ئێشەیەوە خەبەرم بۆوە. تا نێزیک نیوە ڕۆش هەر لەو دەورو بەرە خۆم ڕاگرت، کەڵکی نەبوو، زگە شۆرە و ژان و بڕکەکەی تادەهات هەر زیادی دەکرد. ئیدی گەڕامەوە. کارکاری ئەوگۆشت و خەیار و باینجانە بوو، هەم لە کۆن دەچوون، هەم زۆرم خوارد.

ـ کای خۆت نەبوو، کادێنی خۆت بوو، بۆوات دەکرد دۆستم؟ زەردالوو، وەرە بۆگەروو، زەردالوو، وەرە بۆگەروو! ئاخە کای خۆت نەبوو،... کابرای بە ساڵاچوو ئاوای وت و قاقای کێشا.

کوڕە لاوەکە تێکچو و و بە گومانەوە لە کابرای ڕووانی... پێچێکی توندو ژان و ئێشێکی گور چووبڕ بڕستی لێبری و پاش ئەوەی ژان و ئێشە کە بۆ خولەکێک دووان دوور کەوتەوە لە کابرای بە ساڵاچووی پرسی:

- ئەرێ بەڕاست... تۆ نەبووی لە شانی چارداخەکە هات و چۆت بوو؟... ها؟... تۆغا تۆ نەبووی؟

بە لام کە وڵامێکی چنگ نەکەوت، وەک پاڕانەوە نووزاندی: ئەرێ... تۆغا... حەبێ، شەربەتێ، دەواو دەرمانێک شک نابەی؟!

لە پاش بڕێک بێدەنگی، لاوە کە هەمیسان لالا وە: بمبوورە، ناتوانم دانیشم... پێچ و... ژان و... سەیرە... کوشتوومی... ئێشێکی کوشندە... هەناوم... دڵم... دەکولێن... تۆغا حەبێ... شەربەتێ.

- ڕاکشێ، سیاچارە... چارەڕەش ڕاکشێ... فێر دەبی نێر دەبی! (کابرای بە ساڵا چوو لەم کاتە دا لێوی خوارەوەی خۆی دەگەزی)... فێردەبی نێردەبی...

کورە لاوەکە لەوە شەکەت تر بوو ئەم پلارە وەرگرێ. کابرای بە ساڵاچوو تێهە ڵچۆوە:

- هەرلە شانی ئەم ئاگرە ڕاکشێ، ئەوە تازە هاتەوە یادم! نێو چارداخە کە زۆر تەڕە، ئاوێکی زۆری تێیا ڕژاوە، عەرزەکەی قوڕاوییە و بۆجێ وبان ڕاخستن نابێ... بۆ خەوتن و ڕاکشان هیچ، بۆ هەڵترووشکان و دانیشتنیش نابێ! ئەوا دەچم و نێو چارداخەکە دەگەڕێم، بۆ حەبێ، شەربەتێ. سبەی دەتبەم بۆ دوکتۆر. تازە ئێمە براین برا... برا بە فیدات بێ... بوات لێهات؟ ئەمشۆ خۆت ڕاگرە، ئاو نەخۆی... زوو زوو خۆت خاڵی کەوە، هیچ نەخۆی ها! ئاو هەرنانانا، دەتکوژێ...

کوڕە لاوەکە گوێی لەم قسانە دەبوونە دەبوو، لەژان و ئێشی تەقەفیرە و زگەشۆرەدا خەریکبوو تێدا دەچوو. کابرا لەو دوور دەکەوتەوە و ئەویش بەرەبەرە هۆش و گۆشی لە کار دەکەوت، یان هۆش و گۆشی پرژ و بڵاو دەبووو بۆ سەدلایان دەچوو.

لە شانی ئاگرە کە ڕاکشابوو، تلی دەخوارد و جارجار دەڕشاوە. ڕشانەوەی چی؟ هیچی لە نێوز گدانە بوو، شتێکی وەک ئاوی دەهێناوە. پێچ بە نێو زگ و سەردڵیدا دەهات و تلی دەخوارد. هەروەکوو تلی

دەخوارد، هێقی دەکرد و پەرۆشی دەکرد (زەرداوێکی ڕوون و بۆگەن)، تلی دەخوارد و خۆی لەم زەرداوە هەڵدە سوو. بۆگەن گەمارۆی دابوو. بایەکی بڵند و درێژ و ژان و بڕکێکی کوشندە شل و فلی کرد ولە کاری خست.

ڕەنگە هەستی کردبێ پاش و پێشی خۆی تەڕ کردووە! بەڵام چی لە دەست دەهات؟ بە خۆیدا دەهات و لە خۆی دەنووساو تلی دەخوارد، لە مشان بۆوشان و لەوشان بۆمشان. ڕەنگە هێڵنجی دابێ و ئاسیدی ترش و زەرداوی بۆگەن سنگ و گەرووی داڕووشاندبێ و ڕەنگە دیسانە کە لەو تلاوتل خواردنە دا خۆی لەڕشاوەی خۆی هەڵساوییبێ و....

کابرای بە ساڵا چوو بەرەبەرە دوور دەکەوتەوە، بەرەوچارداخەکەی دەچوو و وڕێنەی دەکرد: فێر دەبی، نێردەبی، تڕحۆو... «زێنێ» سازدەکەی و لەسەر زنەکە لەگەڵیدا ڕادەبوێری؟ داوای خوێی لێدە کەی؟ ماسی بەخۆی وە خۆشە!! دەهەڵیگرەوە... فێردەبی،... خەیار و باینجان و ماست! بۆتی دێنێ... ئەی ئەو گۆشت و خەیار و باینجانەی نێو چارداخەکە؟ خوێی چێشتت بێ! تەنها سەعاتێکی دیکە، هەرتاقە سەعاتێکی دیکە، لە گەڵ زێنێدا، شەوی جومعەیەکت بۆ سازکەم،...

لە پشت سەری کابرای بە ساڵا چوودا، کوڕە لاوە کە بڕێ پرتە و بۆڵە و نووزە نووزێکی بێ هێزی لێهەستا، زۆر لە خۆی نووسا، ناڵاندی، پێمابێ دیسان ڕشاوە، دیسان تلاولی خوارد و ئەمشان و ئەوشانی کرد و خۆی لە زەرداو هەڵسوو، بەڵام کەسی لە بن سەر نەبوو، ئاگرەکە خەریکبوو دەکووژاوە، تاریکان خەریکبوو لاوە کەی گەمارۆ دەداو لە گەڵ کز بوونی شۆڵەی ئاگرو بە سەرداهاتنی تاریکایی و ڕەشایی لە دەوری کوڕە، بارودۆخی ئەویش لە گۆڕاندابوو، بەرەو ئاراو قارا گرتن و دامرکان دەچوو، ڕەنگە لە نیوە شەوداله جم و جۆڵ کەوتبێ، ڕەنگە... بڵێی؟!

کابرای بە ساڵا چوو کە گەیشتە چارداخەکەی، چووە ژووریٚ و دوو گۆزە ئاوی قلٚپ کردەوە. تەختی عەرزەکەی خووساندو قوڕاوی کرد. لە دوایە چووە نێو دێراوی خەیار و باینجان و بیبار و دەستی کرد بە ئاو داشتنی بێستانەکەی.

کابرا زۆر لە سەرەخۆ ئەم دێراوی ئاوداو ئەو دێراوی ئاودا و زۆر درەنگ بەرەو لاوەکە گەڕاوە. ئەوەکاتێک بووکە ئاگرەکە کووژابۆوە، لاوەکەش بە بیٚ جم و جۆڵ و بە بیٚ هەست و خوست لەولای ئاگرە کووژاوەکە درێژاو درێژ لاقی بڵاو ببوونەوە.

ڕەنگە کابرای بە ساڵا چوو وایدا نابیٚ کوڕە لاوەکە خەوی لێکەوتووە! بڵێی؟ ڕەنگە وایدانابیٚ کوڕە لاوەکە مردووە! بلێیٚ؟ ڕەنگە وایدانابیٚ کوڕە لاوەکە لێی ڕاست دەبێتەوە، هەڕای دەکاتیٚ «زێنیٚ» ش دێتە یاریدەی کوڕە لاوەکە و بە هەر دووکیان دەیخنکێنن و لە گۆمەکەی دوای خورێنەکەی دەهاون. ڕەنگە کابرا وایدانابیٚ، باشتروایە لەم چۆلگەیە ڕاکات، هەربۆیە بە ڕەو چارداخەکە گەڕاوە. دەرگای چارداخەکەی قفڵ کرد و بەرەو گوندی پشت بێستانەکە بەڕیٚ کەوت، ڕەنگە قەولی بە «زێنیٚ» دابوویٚ شەوی جومعەیەک سازکەن. شەودرەنگانە و ماڵ و منال خەوتوون و ئەوو زێنیٚ دەتوانن لە دیوە خانە چۆلە کەدابیکەنە شەوی جومعەیەک نەبێتەوە...

ڕەنگەوای بۆ چووبیٚ دەتوانن هەموو نەهێنییەک لە مەزاری سنگیاندا بنێژن، وەک چۆن بەردێک دەخەنە گۆمی پاش خۆڕێنی ڕووبارەکەوە، تەنها بڵقێک،بۆچرکەیەک و تەواو...

ڕەنگە وایدانابیٚ شەوی جومعە بابەتی ڕاوەماسییە، یان بابەتی شەوی جومعە سازکردن لە گەڵ «زێنیٚ» دایە و بابەتی بۆگەن بوونی تەرمی ماسییە... یان بابەتی ماسی سوور کردنەوە و ماسی خواردن بە «خویٚ» وە یە لە گەڵ زێنێدا. ڕەنگە وای بۆ چووبیٚ شەوی جومعە یا ڕۆژی جومعە یا شەممە بابەتی ماسی فڕێدانە بۆ نێو گۆمی پاش خوڕێنی

ڕووبارەکە، یان بابەتی ماسی گرتن و ماسی خواردن و ماسی شاردنەوە و ماسی فڕێ دانە و... کابرا بەرە و گوندی پشت بێستانە کە دەڕۆیی، ڕەنگە کەڕاکەی سەری شانە زەردە واڵەیەکی پڕلە ویزەویز و گڤەگڤ بووبێ... بڵێی؟...!

ڕۆژەڕەش

«لاپەڕەیەک لە پەڕاوی بیرەوەرییەکانی شایەتمانێکی تەق و ڕەق، هەر ئەمەندە و هیچی دی..»

ئێستاش لەوەی کە ئەم نامەیەم پێگەیشتووە، واقم وڕبووە و سەرم سووڕماوە، ئەو نامەیەی کە ئەو دێڕەی ناو کەوانەی سەرەوە سەردێڕی ئەو بوو؛ ئاخە بۆچی بۆ من؟...! ئەو نامەیە دەڵێم، بۆچی دەبێ نامەیەکی ئاوا بۆ من بنێرن؟ بۆچی دەبێ منیان بەرپرس و مولتەزەم کرد بێ تا ئەو نامەیە بڵاو کەمەوە؟ ئەویش چی؟ ویراستاری و پێداچوونەوە و ڕاست کردنەوەی هەڵەکانیشیان خستبێتە ئەستۆی من! ئاخە تۆغا من و پێداچوونەوە و ڕاستکردنەوەی هەڵە و پەڵە؟

دەبا لێگەڕێین، من وزەی ویراستاری و پێداچوونەوەی هیچ دەقێکم نییە، ئەویش دەقێکی وا کەس نەزانێ نووسەرەکەی کێیە! من دیسانەکەش دەڵێم ئەو دەقەی وا بە دووای ئەم تێبینییەدا دەخوێننەوە، نووسەرەکەی من نیم. ئێوەش وا باشترە بە نووسراوەی منی نەناسن. لە ڕاستیدا وەرن با من و ئێوە، یانی منی نووسەر و ئێوەی خوێنەر؛ مەرج و بڕیارێک ببەستین، یانی چۆنی بڵێم؟...! وەرن با بڵێیم... یان با وایدانێین کە ئەم چیرۆکە، چیرۆکی نوسەرێکی نەناسراوە و حوسێن شێربەگی تەنها زوور و زەحمەتی بە چاپ گەیاندنەکەی کێشاوە!

ئەە ئیدی ماندوو بووم، بەسسە، چەنەوەری بەسە، وەرن با پێکەوە دەقەکە بخوێنینەوە!

...! «ڕاست لە کات ژمێر چواری ئێوارەدا لە دەوری مەیانەکە بووم. یان وردتر بم و بڵێم تا کات ژمێری چواری ئێوارە چوار کەڕەتم دەوری مەیانەکە دابووو، تەنانەت لە هەر کام لەو چوار شەقامەشدا کە دەگەنە مەیانەکە یان لە مەیانەکە جیا دەبنەوە، پیاسەکەم کردبوو و کەلێن و قوژبنم پشکنی بوو. ئەوا ئیدی شارەزام مەیانەکەم کە تەی کرد، لادەمە کام شەقام و لەو شەقامەشدا بڕۆمە ناو کامە کۆڵانەوە و لەو کۆڵانەشدا تەقوولبابی کام دەرگا بژەنم. یانی چما ڕاستی تان بوێ، لە پاش ئەم گشتە ساڵە گەڕان و بە دوودا گەڕان و تێکۆشانە، بە تایبەت ئەم پانزە بیست ساڵەی ئەم دواییانە بە شوێن کابرای دۆستمدا ـ ئەو کابرایەی هەڤاڵ و دۆستی منیش و ئێوەشە!

زۆر بە ڕێ کەوت دۆزیمەوە ـ خۆی نا؛ ـ شوێن پێکەی ـ لە ڕۆژنامەی بەنێوبانگی ڕۆژدا. وێڕای بڕێک تێفکرین و لێکۆڵینەوە یان دەتوانم بڵێم لە پاش پرس و جۆی زۆر زۆردا گەیشتمە ئەم متمانەیە: «ئای... دۆزیمەوە... دۆزیمەوە...!»[1]

«هاکا جەماوەر گەیشتە سەرەتای شەقامەکە، جەندەرمە پەنجەیان نا سەر پەلەپیتکە و تەقاندیان! (بەرەو حەوا). جەماوەر وێستا و مقۆ مقۆی گەڕانەوە هەستا، ئەم بوو چووە پێشەوە، بەسەر جەندەرمەیدا نەڕاند و ڕێگەی جەماوەری کردەوە و سێڵاو ڕژایە شەقامەوە...

کە بڕیارنامەکەی (ڕێبەرانی چەپ) هات، پەنجا بەرگی فۆتۆکۆپی کرد و هەر بەرگەی بردە دایرەیەک و دایە دەست سەرۆکی دایرەکان و وتی بە ئیمزا و مۆری هەموو فەرمانبەران و کاربەدەستانی بگەیەنن! ئەی ئەو ڕۆژەی مۆڵگەی پاسەوانی شارەکە گەمارۆ درا؟...

---

[1] «ئای دۆزیمەوە... دۆزیمەوە...» = هاوار و زەنای ئارەشمیدۆس لە کاتی لێحاڵیبوون لە یاسای کێشی مادە لەنێو ئاودا.

زۆری دەرگای مۆڵگەکە ژەنی، کە نەیانکردەوە، مژولیایشێکی[1] بۆ پاسەوانانی ناوەوە کرد، بە دەرگا و دیواردا سەرکەوت و لەو دیوڕا ئاوەژوو بۆوە، دەرگای لە جەماوەر کردەوە و مۆڵگە گیرا...»

بەڕاستی لە سالانی لافاو و تۆفانە بەسام و بەشکۆکەدا پیاوێکی مەزنی کامڵ ولەوە پێشتر مرۆڤێکی لە مرۆڤایەتیدا بێوێنە و هەمیشە هەڤاڵێکی تەواوی لیقەوماوان بوو... ئاخ بڵێی خۆی بێ؟ بڵێی خودی خۆبم دۆزیبێتەوە؟ ئەوە ئێستا لە پاش پانزە بیست ساڵ دووری دیدار و پرسیار و بە دووداگەڕان، دەڵێی دۆزیومەتەوە. ئەویش زۆر بە ڕێکەوت و هەڵکەوت. لە لاپەڕەکانی ناوەوەی ڕۆژنامەی فرەتیرێژی ئێوارەدا بانگەوازی فرۆشتنی بینایەکیان ڕاگەیاندبوو، وێڕای ئادرێس و ژمارە تەلەفۆن و ناوی خاوەنەکەی. ناوی خۆی بوو، پاش زۆر گومان و سەرسووڕمان ژمارەکەم گرت، خۆی هەڵی نەگرت، بەڵام ئەو کەسەی هەڵیگرتبوو وتی:«وایە، خۆیەتی... بەڵێ ئەوە...»

ئەوا بەڕێوەم و دەچم بۆ لای ئەو. کات ژمێرە کە ڕاست چوار نیشان دەدا. لە مەیانەکەوە بەڕێ دەکەوم. (کام مەیان)؟ نا، نا، ئێزنم بدەن ناوی مەیانەکە لای خۆم بێ، لەم مەیانەوە هەنگاو دەنێمە شەقامێکەوە کە بەرەو خۆرئاوا دەڕوا. ناوی شەقامەکە؟ نا، ئەوە نەبوو، هیچ پێم خۆش نیە ئاشکرای کەم، یانی بۆ ئاشکرا کردن نابێ! بیست سی هەنگاوێک بە دەستە ڕاستی شەقامەکەدا دەچمە پێشێ و بای دەدەمەوە بۆ کۆلانی... دیسانیش نا، نا، نا. ئاشکرا کردنی ئادرێس و پێ و شوێنێک بەم ئاشکراییە هیچ باش نیە. باش نیە؟ هەر زۆریش خراپە خراپ! باشتر وایە نێوی بنێین کۆلانی سفر[2]، ئەرێ کۆلانی سفر[3]. ئاوا باشترە، بۆ منیش و ئێوەش و بۆ هەموانیش. ئەوا هەمیسان لەبەری ڕاستی کۆلانەکەدا،

---

[1] مژولیایش = سوخەنڕانی و خوتبە و قسە کردن بۆ جەماوەرێک.

[2] سفر = کتێب، کتێبی گەورە. پێنج بەشی سەرەتای تەوڕاتی پیرۆز (ئەسفاری خەمسە)

[3] سفر = گێڕانەوە، ڕیوایەت. وشەیەکی تەوڕات و ئینجیلی پیرۆزە

دەرگایەکی ئاسنین و ژەنگاوی لە هەمبەرمدا قوت دەبێتەوە! سەرنجێکی ئەمسەرا و سەری دەدەم. دیوار گڵێنە و دوور و درێژ و بڵند و کۆنە و لە زۆر شوێندا ها ئێستا بڕووخێ و ها ساتێکی دیکە. دەرگاکەش بە ڕواڵەت ئاسنینە، بەڵام ژەنگاوی و کۆن و بڵند و لەق و لۆق. بە مەجبووری لە هەمبەر دەرگادا ڕادەوێستم و دەقوولبابەکەی دەژەنم! سەیرە! دەرگای ئاسن و دەقوولباب؟ ڕواڵەتی ئاسنە، ئەگینا ڕەنگە لە دەرگای دار و تەختەش ئاساییتر بێ!! بە بێ زەنگ و بە بێ ئایفۆنە. زۆر سەیرە، چووزانم، لەو سەردەمدا ببڕا ببڕ دەرگای دانەدەخرا. دەرگای ئاوەڵای بینایەکی پیرۆز بوو کە بە عام ڕوومان تێدەکرد. نەک ئەم بینایە، ئەو بینا، بیناکەی ئەو عەیام. چووزانم ئەوا چەند چەلانم دەرگا ژەند و کەس نەهات، یەکەم کەڕەت و دووهەم و سێهەم و... ئەوەش چوارەم کەڕەت... نا، نا کەس نایە. بەڵام قەیناکە! هەمیسان دەیژەنمەوە. خۆفی «چاووگوێ» کان نەماوە، چەند ساڵێکە ئەم خۆفە کەم بۆتەوە، یانی ئاوا ڕاست و دروستترە! بڵێین هەر نەماوە، وا نیە، بەڵام لە چاو ساڵانی پێشوو زۆر کەمتر بۆتەوە، لەیەک دوو درز و قەڵەشتی درگاکەوە سەیرێکی ژوورەوە دەکەم: ژووری چۆڵ و هۆڵ، چۆلەکەکوژ بەدەرەوە نیە. ساڵی ساڵان، یانی ئەو عەیام، هەر کوێ ئەوی لێبایە، هەڵڵا و زەنا زەنا دەگەیشتە ئاسمان! ئەی بەس بوای لێهاتووە؟ بۆایە؟

دەیجا خۆ هەر ناگەڕێمەوە، پێ لەقەیەک بە دەرگادا دەکوتم و بە شوێنیدا پاڵێکی پێوەدەنێم. دەرگا بێدەنگ ئاوەڵا دەبێ، دەڵێی هەرگیز دانەخراوە و داخراو نەبووە! لەدەرگای ئاوەڵاوە دەڕۆمە ژوورەوە. حەرسارێکی گەورەی دارستانئاسا و چۆڵ و بێخاوەن؟! کووچە باغێکی چنار و شۆڕەبی دەگرمەبەر و دەڕۆمە بەرەوە. لە دەرەوە وەرزێکی دیکە بوو، بەڵام ئەوا لێرە پایزە. لێرە و لەوێ گەڵادار و گوڵ و گیای زەرد و ئیشک وەریوەتەسەر تەختی عەرز و کزەبایەک ئێرە و ئەوێ یان پێدەکا. وا دەردەکەوێ ئەم حەسار و باغ و دارستان و کووچە باغ و

بانووانە هەمووی بە بێ باغەوان و بە بێ خاوەنە، ئەگینا ئەم حەسارە گەورە و ئاوا وێران و ئەم گشتە دار و باغ و گوڵ و سەوزەیە و ئاوا زەرد و لاواز و ئیشک و وەریو! هەروا بەو بانووانەدا دەڕۆمە پێشەوە. زۆر سەیرە، ماڵ ماڵی ئەو بێت و ئەمە حاڵ و باڵی بێ؟

ماڵی ئەوولەم دۆخەدا؟ جا تۆغا ئەم حەسارە گەورە و ئەم باغ و دارستانە مەزنە، بێت و خاوەنی هەبێ، ئەمە ڕۆژ و ڕۆژگاری دەبێ؟ جا تۆغا حەیف، حەیف و خەسار نیە؟ ئەی ئەو گشتە دروشمە بوو بە چی؟ ئەو و ئاوا بێ موبالات؟ ئاخە خۆ ئەوێ ساڵان کانگای ژین وژیان بوو!

بڵێی نەخۆش نەبێ؟ وەڵڵا ڕەنگە نەخۆش و کەلەلا و پەککەوتە بێ، ئەگینا ملک و ماشی ئەو و ئاوا؟

بە بانووانەکەدا دەڕۆم بۆ وسەر، لەوسەری بانووانددا سێبەری کەسێک یان تارماییەک بۆ ساتێک بەرچاو دەکەوێ. هەر وەکوو سەرقاڵی سەیران و سەیاحەت بم بە بانووانددا تێپەڕ دەبم، ئەو گەڵا وەریوانەی ژێر لاقم ناڵە ناڵ و هاوار و بڕۆیانە، دەگەمە ئەو سەری کووچە باغ و کەس دیار نیە! ئەی ئەو سێبەرە و ئەو تارماییە؟... ڕەشکە و پێشکە بوو؟... خۆف؟!

بەڵام ئەوەتانێ بینایەکی گەورە! بە مێعماری کلاسیک و سوووننەتی‌یەوە. ئەە دیسانەکەش...

چەندەمان گەمە بەم وشانە کردووە، یان با بڵێم بەم وشانەوە چەندەمانگەمە کردووە! ئیدی خەریکە مانای قەدیمی و ڕاستی خۆیان دەدۆڕێنن، لەو مانایە دوور دەکەونەوە، بێبەش دەبن، ڕەنگ بزر دەبن، ئەە... بەسسە. بەڵام ئەم بینایە... زۆر سەیرە. بینایەکی ئاوا بە جەستە و ڕووالەت گەورە و مەزن و کلاسیک و لێرە لە نێوەڕاستی شاردا؟ لەم شار و ئەو شار و لە هەموو وڵاتدا حازر و بزر و بەرچاو و تەنانەت پیرۆز و ئەوا لەم ساتەوەختەدا دوورەچاو و فڕێدراو و کەس لێی نەپرسێ، تەنانەت بیکەنە هەراجی و دیسانیش دووتمەن نەکات!!

تەنانەت خاوەنەکەشیان خزمەتیان نەکەن و ئەوەتانێ کۆن و تۆزاوی و لاڕووخاو هەر بینا... با بردی!

بالوولێکی سەیر بە دەوری بینادا دەخولێتەوە، گڤە گڤی گەردەلوول پیاو دەتۆقێنێ، تۆز و خولێکی سەیر و سەمەرە ولاتی داگرتووە و لەسەر هەموو شتێ نیشتووە. بڵێی ئەم بالوولە بیناکە تەفر و توونا نەکات؟ یان ئەم تۆز و خۆڵە... ڕەنگە ئەم تۆز و خۆڵە بینا و حەسار و دار و درەخت و باغ و بانووان داپۆشێ و ببێتە گڵەبانی ناشتن یان... دەورێکی تەواو بە دەوری بینادا دەگەڕێم. چوار دەرگای هام و شۆ بۆ ناو بیناکە بەرچاو دەکەوێ و هەر دەرگایەی بەرەو کووچەباغ و بانووانی خۆیەتی و لە هەر چوار لای بانوواندا هەر باس و خواسێکە و هەر بارودۆخ و هەل و مەرجێک.

ئەوا دەبێ بزانم بە کام دەرگادا دەتوانم بڕۆمەژوور، یان دەبێ بزانم دەرگای هام و شۆ کامەیانە؟

دەورێکی دیکەش بە دەوری بینادا دەگەڕێم و هەموو دەرگاکان تاقی دەکەمەوە. زۆر سەیرە، هەموویان داخراون و ئەوەندەی دەرگا دەژەنم، کەس بە دەنگی دەرگاژەنەوە نایە. دەرگا بە ڕواڵەت هەمووی لە ئاسن، بەلام گشت ژەنگاوی و داڕزاو، بە توێژ و توێخی ژەنگ و ئاسن و ڕەنگەوە، ئەی کەوایە و خەریکە لەبەر بێخاوەنی تێدا دەچن، ئەی بۆ داخراون؟ بڵێی داخرابن؟ زنجیریان پێوەیە، قفڵیان پێوەیە، پێوەدراون، دەیانژەنم کەس بە دەنگمەوە نایە. تەنانەت لەوە دەچێ ئەم بینا و درگایانە زۆر زۆر قایم بووبن! ئەی ئێستاکە؟ دەبێ دەورێکی دیکەش بە دەروی بینادا سووڕ بخۆم و یەک بە یەکی دەرگای تاقی کەمەوە. ئەوەتانێ ئەمە یەکەم دەرگا و:«تەق، تەق، تەق، تەق» جارێک و دووان و سیان و چوار...نا. دەڕۆمە بەر دووهەم دەرگا و دەیژەنم:«تەق، تەق، تەق، تەق» ئەم پا و ئەو پا دەکەم و تا لە توانامدایە قایمتر دەرگا دەژەنم، بەلام کەڵکی نیە. ئەمەش سێهەم دەرگا:«تەق، تەق، تەق، تەق»

زۆر قایم و خێرا خێرا زۆر بە تووڕەیی دەرگا دەژەنم و... بە داخەوە، دەنگەکە بەرزە، بینا و حەساریش دەنگدانەوەی دەرگاژەندنیان لێوە دێ و... بە داخەوە...

ئەمێستاش ئەوا چوارەم دەرگا:«تەق، تەق، تەق، تەق» بەڵام... بەداخەوە وەک ئەوانی دیکە... سەر دەنێم بە شووشەی قورماوی و تۆز و خۆڵاوی خەفەنگی دەرگاوە، لە ناوەوەی بینا دەڕوانم: بینا گەورەیە و خاوەن هەشتی و کاریدۆر، بەڵام چۆڵ و هۆڵ و نیوەتاریک. بڵێی ئەمە خەون نەبێ؟

کابۆس چی؟ ڕەشکە و پێشکەیەکی درێژخایەن چی؟ وەڵڵا ڕەنگە کابۆسی ناو خەونێکی دوور و درێژ و ئەفسووناوی بێ... بە پووڵێکی ئاسنین وبە بەردێکی خۆشدەست، دەرگا و شووشەی خەفەنگی دەرگا دەژەنم و لە کاریدۆر و هەشتی بینا دەڕوانم... ئاخ... بۆچی؟... نا!... ئەرێ؟ ئەرێ ئەرێ دەڵێی تارماییەک هات و ڕۆیی... ئەوا دیسانیش... ئەە ون بۆوە... ئەها ئەها... ئەرێ... ڕاست وایە، جاروبار تارمایی تاپۆیەک شتێک دێ و دەڕوا... بزر دەبێ و دەردەکەوێ، بزر دەبێ!... دیسانەکەش بە بەردە خۆشدەستەکە تێبەری ئەو قفڵ و زنجیرە دەبم کە دەرگاکە و چوارچێوەکەیان پێکەوە قفڵ داوە. ئەوا زەنجیر پەرەنگ پەرەنگ و هاڵقە هاڵقە هەڵوەری و داکەوتە سەر عەرزی.

پاڵ بە دەرگاوە دەنێم و دەرگا بەسەر گازەرەی پشتدا دەکەوێ. هاکا دەرگا دەکرێتەوە، بۆن دڕن و بۆگەن و بۆنم و بۆی گەنین و ڕزین و ترشاو بە لێشاو شالاو دێنن. بۆ ساتێک وەکوو گێژ بم دەحەپەسێم. بۆنێکی چەور و خەست و ترشاو خۆ بە گەروومدا دەکا. دەبێ نەگەڕێمەوە، دەبێ بزانم لەم ناوەدا چ باسە!

هەنگاو دەنێمە سەرسەرای بیناوە، لە دیوار و ساپیتکەو لە تەختی عەرزی سەرسەرا ورد دەبمەوە. دیوار بە سەدان و هەزارەها هێڵ و خەت و مەتی پێدا هاتووە، شتی لەسەر نووسراوە، نێوی ئەم و ئەوی

پێوەیە، لە بڕی شوێن ئاماژە بە ڕووداوێک، ئاژاوەیەک، هەڵا و زەنایەک کراوە. کاتت ببێ و لەسەرەخۆ و بە وزە بیانخوێنیەوە و مێژوویەکت بۆ دەگێڕنەوە، مێژووی هەر چوار قوڕنەی ئەم بینا کۆن و لاڕووخاوە. بەڵام جارێ کاتی ئەمە نیە. هەروا بە سەرسەرادا دەگەڕێم. دیوار ڕەنگەکەی گەڵاگەڵا بووە. و هەڵوەریوە، گەچی دیوار جێ جێ زگی داوە و جێ جێ کەوتۆتە تەختی عەرزی، ڕەنگی دیواریش زەرد و چەور و چڵکن بووە. چوار کاریدۆر و سەرسەرا دەگەنە هەشتییەک، یان با بڵێین چوار سەرسەرا لە هەشتییەک جیا دەبنەوە و هەر چواریان یەک چەشن و لەسەر بارودۆخ و ئارا و قارا یەکن. دەنگی هەنگاوەکانی من تەنها دەنگی نێو کاریدۆر و سەرسەرایە دێم و دەچم و چاو دەگێڕم و هەست ڕادەگرم. نا، بێدەنگییە و بێدەنگی. دەنگدانەوەی دەنگی هەنگاوەکانم تەنیا دەنگە و بەس!

جێ جێ لە بن دیوار و تەرمی مارمێلکە، قالۆنچە، پەپوولە، زەردەواڵە، مێش هەنگوین، کرم، زەروو و... بەرچاو دەکەوێ! بڵێی چۆڵ و هۆڵ؟... نا، نا، ئەوا لە یەکێ لە ژوورەکانی لای ڕۆژهەڵاتی بیناوە و غەڵبە غەڵبێکم هاتەگوێ. بەرەو غەڵبە غەڵبەکە دەچم. ئەوا دەرگای ئەو ژوورە کراوە و سێبەرێک خزا نێو کاریدۆرەکەی بەڵام زۆر زوو خۆی کردەوە بەژوورەکەدا. بێت و زیندەوەرێک لەم بینایەدا بێ، لەو ژوورەدایە! خێرا خۆم دەگەیەنمەوە هەمان دەرگا و دەرگا دەژەنم. «تەق تەق تەق تەق». چوار کەڕەت، ئەهە، وەڵامێک لە ئارادا نیە... بەڵام نا،من گێژم. گێژی لە منەوەیە! دەبێ ئیدی سەرەندەری باردودۆخەکەم کردبێ، لەم بینایەدا نە وەڵامدەرێک هەیە و نە کەس بە دەنگی کەسەوە دێ، نە کەس بە پێی ژەنینی دەرگاوە دێ و نە کەس دەرگا لە کەس دەکاتەوە، خۆت کارا بە و پاڵ بە دەرگاوە بنێ، وە ژوور کەوە. ڕەنگە نەریتی ئێرە وابێ، یان وای لێهاتبێ. پاڵ بە دەرگاوە دەنێم و خۆ دەکەم بە ژوورەکەدا. دیوەخانێکی زەلام و زەبەن چەند دەرک و پەنجەرە تێدا، هەر بە دەستووری

تایبەت ترین بنکەی کتێبی کوردی
کوردیکا
@kurdica

كاریدۆرەكان. ڕەنگ و گەچی دیوار، كۆن و وەریو و چەور و چڵكن و هەمیسان خەت خەتی و پڕ لە نووسراوە و نێو و باس و خواس و... ئەوە، ئەمە یەكەم شتە؛ كە خۆم بە ژژورەكەدا دەكەم بەرچاوم دەكەوێ و ناخ و مۆخم دەهەژێنێ...دیمانەت بەخێر دەروێش، گاسنیشمان نیە بیخەینە ژێر پێت، ئەم دەوڵەت سەرا و ئەم زاتە پانزدە ساڵ زیاترە چاوەڕوانی تۆن!

دەنگی خۆیەتی، بڕێك گڕتر و نەرمتر، بڕێ نەك زۆر، دەنا هەروا گەرم و گوڕ و بە گوڕ و تین. ـ ژنێكی مژۆڵك و برۆ تاشراو، بە مژۆڵك و برۆی دەسكرد و لێوی سووركراوەوە دێتە پشتەسەری و بەرەوڕووی من ڕادەوێستێ ـ

بەڵام كە سەر وەردەسووڕێنم و خاوەن دەنگ دەبینم، ئای مەخابن... بە داخەوە؛ تیرەكەم بەردی پێكاوە... چما بە ڕواڵەت و قەڵافەت بێ، لە ڕاستیدا ڕواڵەت و قەڵافەتی ساڵی ساڵانی نەماوە. كورد وتەنی (ئەم دوو جەستەیە تمەنی پێنج قڕانیان جیاوازی هەیە) یانی خوایان یەكە و بەس! هەر هیچ لێی نایە. یانی لەگەڵ حەسێب و كتێبی مندا یەك ناگرنەوە... بڵێی ئەو بێ؟... ئەو كەسەی پانزدە بیست ساڵە بە شوێنیدا وێڵم؟...!

كابرایەكی لەڕ و لاوازی ڕیشنی بەسالاچووی چەور و چڵكن دێتەژووری و دەچێ لە شانی ئەودا لەسەر كەناپەكەدادەنیشێ ـ هیچ ئەم ڕواڵەت و قەڵافەتەم لە خەونی شەوانیش بە زەیندا نەدەهات، ئەویش لەم، مووی سەر بەقەرا قژەسەری ژنان، ڕدێن، ڕدێنێ سۆفی و سەربەداران و تاڵیبان! ـ دەرگای شانی ڕاستی دەكرێتەوە، ئەو كابرا ڕیشنە قاو دەكەن وا لە شانی ئەودا دانیشتووە، ئەویش هەڵدەستێ و دەڕوا ـ چاو لە چاوی دەبڕم: نە دەڕۆیشم و نە شێخی، ئەمانە هەموو «با» بردنی...

ـ های لە ئەقڵت، های لە ئەقڵت... ئەم ڕۆژگارە ڕاست ڕۆژ و ڕۆژگاری موراد و مورید و شێخ و دەروێشە... جا چۆن ئەمەت نەزانیوە؟... های لە ئەقڵت ـ لە دەرگای شانی چەپیەوە قلیانێكی گەشاوەی بۆ دێنن ـ پێی

دەڵێم: بەڵێ بەڵێ... بەڵام لە چاوی تۆڕا وادیارە ئەویش لەم ساتەوەختەدا... بەڵام بۆ من و لە چاوی من ڕا؟... هەرگیز، هەرگیز، من هەر کەللە ویشکەکەی جاری جارانم...

ـ چەند دۆستی ژنی لە چەشنی ئەو ژنەی پشتسەری دێنەژووریَ، لە پشت سەریەوە، بەسەر شان و ملیدا خوار دەبنەوە، لەگەڵ ئەودا و لەگەڵ ژنەی پێشوودا دەیکەنە چپەچپ و سرتەسرت و بڕیَ حیلک و هۆڕ و... ژنان هەموو بە حیلک و هۆر لێدەدەن و دەڕۆن. بڕۆی تاق و واز دەکا و: شاڵڵا بە ڕاستت نیە... زۆر توند و خێرا خێرا دەڕۆی، هیواش پاڵەوان هیواش. هوشیار بە نەکەوی... وەرە، وەرەشانی شیخی خۆت دانیشە، گیانی و من و گیانی خۆت... بە بیَ فێڵ و فەرەج دا بڵێ بزانم،... دووکەڵ یان ئەلکۆڵ

ـ دوو سیَ کابرای بە ڕواڵەت مامڵەچی بە قاقا و پاڵەپەستۆ و جەفەنگ دێنەژوور و دەچن لە شانیدا دادەنیشن ـ

ـ بەڵام خۆ، من پێم کوتی، چەند جاری بڵێم؟ من هێشتا هەمان کەللە ویشکەکەی جاری جارانم، نە ئەم و نە ئەو، هیچیان هیچیان

ـ چرای ئەم خانەقایە مەکوژێنەوەدەروێش، خۆ تۆ هەڤاڵێکی خراپ نەبووی، موریدێکی باش بە باش... منت بمرم تێکی مەدە، ئەو زەمان گوزەشت پاڵەوان... بیَفێڵ و فەرەج.... دەوری بەسەر چوو، درۆ بوو، درۆ، منالی بوو «با» بردی، خەون بوو، نەفامی بوو... چووزانم هەڵە بوو، لاڕیَ بووین...

ـ دوو جەحێلی مل ئەستووری پاڵەوان ئاسا دێنە ژوور و لەگەڵیدا دەیکەنە چپە و سرتە و بڕیَ جار قاقا و حیلکە و هۆڕ و دووایە دەڕۆن ـ دەی منت بمرم سەعاتێک نەشئەی دووکەڵ یا مەستی مەی؟

ـ تۆ؟ خۆتی، ئەم قسانە لە تۆ دەبیستم؟ لە یادت نەماوە چت دەکوت و چت دەکرد؟ ئێستاش ئاوا، بەڵام من؟ نا، نا، من هێشتا هەمان ساویلکەکەی ساڵی ساڵان و کەللەویشکەکەی جاری جارانم. خۆت

دەزانی نەتانكم شكاندووە، نە تەیارەم لە ئاسمانەوە بەرداوەتەوە، نە سەیارەم ئاگر داوە... ئێشتاش بابۆڵەیەک نان و پەنیر و چای شیرینێک و دیدار و دووانـدنی دۆستێک دەمباتە تەشقی ئاسمان و نەشئە و سەرمەستم دەكات... نا، نا، نە دووكەڵ و نە ئەڵكۆل...

ـ ئەوە من نیم دەروێش! كێ بە شێت دەزانی؟ گیانی ئەم شێخەت بەزمەكەمان لێ تێک مەدە، دە بڵێ دەی كامیان،...

ـ ڕوو دەكاتەوە كابراكانی میوانی: ببوورن تو خوا! چیتان پێ خۆشە؟... ها؟... نا نا... نابێ... زیندە باد، دەی تۆش...

ـ باش وایە بۆ ئاخر كەڕەت بە چاوتیدا دەمەوە، من هێشتا هەر هەمان حەمە ساویلكەی ساڵی ساڵانم، ئەمڕۆش هەر بە هەوای ئەوێ ساڵان ڕووم تێكردی... بەڵام بە داخەوە، دەڵێی لە هەڵەدام... یانی من نا، تو لە هەڵەدای، دەنا من ئێستاش هەر خۆمم، خودی خۆم... ئاخ بە داخەوە... لە پێوەندی نێوان من و تۆدا چ دووكەڵێک و چ ئەڵكۆلێک؟ من هێشتا هەر ئەویندارم... نە ڕیش و پەشم و كەشكۆل و دار عەسا و تەوززین... ئاشی چی و كەشكی چی؟ من هێشتا وەک ساڵی ساڵانم نە چالاكی شاخ و داخ و نە گریلای نێو شار، ڕووناكبیرێكی سەرقاڵی قاڵمە قاڵم و خوێندنەوە و نووسین و گەڕان...

لە ماوەی ئەم دەمەتەقەیەدا، هام و شۆ و هاتن و ڕۆیشتن و دانیشتن و هەستان و قسە و باسی دەروێش و مورید و دۆست و دێوناسی خۆی و مامڵەچی و حوكمدان بە ئەم و ئەو، بە تەلێفۆن و نووسین و زارەكی و ڕاسپاردن و... تەواوبوونی نیە و... هام و شۆیەكی زۆر و غەڵبە غەڵب و قاقا و سرتە و چپە و...

پێیدەڵێم: بۆ ئاخر قسە لێت دەپرسم: تۆو ئەم دەور و دووكانە؟ تۆ و ماڵت ئاوا وێران و باخت ئاوا خەزان لێدراو بێ؟ تۆ و...؟! بە بێ سێ و دوو وەڵامم دەداتەوە: دەبا باخ «با» ببیا و ماڵ لەوەش كاولتر بێ و هەر نەبێ نەبێ... جا ماڵ چییە؟.... دونیا ماڵی منە!

ئەم ماڵ نا،؟ ئەو ماڵ... لە ڕۆژهەڵات نا، لە ڕۆژاوا... ئەی بۆ دامناوە بۆ فرۆش؟ بۆ هەراجی دەکەم؟ دەڕۆم... بۆ ڕۆژاوا...

دەبا لێگەڕێین، من هەر بەسەر پێوەم و بەرەوڕووی شێخ! شێخیش بەسەر کەناپەکەیدا پان بۆتەوە، کەناپەیەکی گەورە وهەڵمساو... لەوانەیە لە نێویدا لە چاو ون بێ... زۆر سەیرە... باوەڕ پکەم نەکەم؟ ئەو کەشکۆڵ و دارعەسا و تەورزینەی پشت سەری بە دیواردا هەڵواسراوە، ئەو ڕدێن و تووکەسەرەی... ئەو کار و کردە و قسە و باس و بیر و باوەڕەی دەریبڕی!! یانی ئەوە،...!!

ئەو بۆنە گڵاوەش هەر دێ، بۆنێکی خەست، شیرین، ترشاو، بۆنێکی چەور و چلیک... بە لێشاو... بە لێشاو... لاقەکانم دەخورێن!

مێروولە پێیاندا هەڵدەگەڕێن، خواردەبمەوە بیانخورێنم، چەند مێرووولە تەرمی پەپوولە گەنیوێک بە دووای خۆیاندا دەکێشن، چەند مێش و مەگەز لە تەرمی پەپوولەیەکی دیکە هالاون... هێڵنج دەدەم، ڕیخۆڵەکانم کەوتوونەتە جم و جۆڵ... خەریکن یەکدی بخۆن، دڵم تێکەڵ دێ... دڵم لە ژێرڕا دێ... خەریکە بڕشێمەوە... تفێک دەکەمەوە و دەگەڕێمەوە. لە کاریدۆر چاو لە کاسەی دەست و چاوشۆردن دەگێڕم، کاریدۆری نسێ و تاریک و لاڕووخاو و دیوار خەت خەتی، ها بینا داڕووخا... خۆم بۆ ڕاناگیرێ و پەرۆش دەکەم... بەسەر عەرز و دار و دیواردا دەڕشێمەوە، هەر بە پێوە... دەڕۆم و دەڕشێمەوە، بەسەر هەموو شتێکدا، بەسەر دیوارەکاندا، بەسەر هەموو خەتەکان و نووسراوەکاندا. دەنگی میاوەمیاوی پشیلە مێروو دێ، دەنگی سەگوەڕ دێ، دەنگی وزەوزی مێش و مەگەز و بۆگەنی تەرمی...

لە بینا دەردەپەڕم و دیسانەکەکووچەباغێک، داری چنار و شۆڕەبی گەڵازەرد و سوورو گەڵا وەریوە. یە بانووانی حەسار ودارستاندا تێپەڕ دەبم و کرتە کرت و ناڵەناڵی شووڵ و گەڵا لە ژێر کەوشەکانمدا... دەڵێی نەفرینم دەکەن... دەڵێی نەفرینی هەمووان دەکەن... لە چەند شوێن

دەڕشێمەوە. لە درگاوە دەردەپەڕمە كۆڵان، هێدی و هێمن، لەسەر شێرە ئاوەكەی ناو كۆڵان، ئاوێك بە سەر و چاومدا دەكەم و سێ چوار قڵپیش دەخۆمەوە، بڕێك دێمەوە خۆ، شنە یەك دێ و دەچێ. بە شوێنێ خۆمدا دەگەڕێمەوە، لە دەرگاكەوە دەچمەوەژووری، نەبینایەك دیارە و نە كووچەباغ و دار و درەختێك لە گۆڕێدایە. هەر گەڵای هەڵوەریو و پەڕەی گوڵە هەڵوەریوە و سەوزەیە «با» دەیانڕفێنێ و ئەم لا و ئەولایان پێدەكا. هەر گڤە گڤی بایە و تۆز و خۆڵ و گەڵاڕێزان و سۆزی سەرمایە و...

هیچی دیكەم وەبەر چاو نایە! مەگەم هەردێكی كاكی بە كاكی و هەزار بە هەزار و بالوول و گڤە گڤی باو و تۆز و خۆڵێكی خەست و هەوایەكی سارد و سڕ... گڤە گڤی گەردەلوول... میاوەمیاوی پشیلە مێروو، لوورەی، گەلەگورگ، سەگوەڕێكی بێبڕانەوە و تۆزو خۆڵێكی خەست و پتەو و شینكی یان پەمەیی و... بۆگەن... بۆگەن... لێشاوی بۆگەن...»

«ئەمە دەقی سڕومڕی نووسراوەكە بوو، نووسراوەیەكی چیرۆكئاسا و چیرۆك نا!!!. منیش بە نۆرەی خۆم لە بەردەم مێژوودا سوێند دەخۆم و ـ ئەڵبەت لەسەر دەستی ئێوەش بە شایەتمانی هەر هەمووتان و مێژووش ـ سوێند دەخۆم كە هیچم لەو نووسراوەیە كەم و زیاد نەكردووە، دەستم تێوەرنەداوە و... ڕاست و دروست بوون و درۆ و دەلەسە و چەند و چۆن و ڕاڤە و شیكاری و شرۆڤەی لەسەر ئێوە...»

شانۆ نامە

هەوارچی

مەیانی شانۆ: گاشە بەردێکی زەلام لە قەراخ سەوزەڵانیک، چەند دار و درەخت لە پشتیەوە (بەردەکە پێویستە هەبێ، بەڵام سەوزەڵان و دار و درەختەکە دەتوانێ تابلۆیەک بێ تەواوی نومای شانۆ تەمومژێکی خەست دایگرتووە، دەنگی گڤەگڤی «با» و تەقینەوەی جاروباری بۆمبا و ڕۆکێت و هاوار و قیڕەقیڕ دەگاتە گوێ.

ئەحمەدی خانی لە دۆخی هۆشیارانەدا بە دەوری بەردەکەدا دێ و دەچێ (بەردێک بەسەر شانەوە)

لەبەردەم بەردەکەدا حەشامەتێک پشت لەبینەران و بەرەوڕووی بەردەکە دێن و دەچن ژنێکی بەساڵاچوو (دایک) لە نێو جەماوەرەوە ڕوو لە بەردەکە دەکا، دەچێتە سەر بەردەکە و ڕوو بە جەماوەر ڕادەوێستێ. پاش ماوەیەک کە لەو خەڵکە دەڕوانێ، دەست هەڵدێنێ و جەماوەر لە جموجۆڵ ڕادەگرێ.

دەنگی دایک: گەلۆ هۆۆۆ گەلۆ، گوێتان لێیە؟ (چەندکەڕەت) دەنگی دەگەڵ دەنگی «با» تێکەڵ دەبێ.

دەنگی جەماوەر: دڵمان لەگەڵتە دایکە، دایکە گیان، دڵمان لەگەڵتە، دڵ... دڵ... دڵ (برێ جارپێکەوە، جاروباریش تاک تاک)

دەنگی دایک: ماڵ سازکەن، ماڵ... ماڵ... ماڵ... ماڵ... سازکەن. (ئەحمەدی خانی ورد گوێی داوەتێ)

دەنگی جەماوەر: (تێکەڵ و پێکەڵ و تاک تاک) چۆنی سازکەین؟ بۆچی؟ ئاخە چۆن؟ بۆچی؟ چۆن؟

دەنگی دایک: مرۆڤ دەبێ ماڵی هەبێ، جەماوەردەبێ ماڵی هەبێ. چما ڕۆستەم بێونەتەوەی زاڵ بێ، هیچ قەدرت نابێ ئەگەم بێ ماڵ بێ (بێدەنگی جەماوەر). بەوردی لە دایک دەڕوانن!

دەنگی دایک: ماڵتان واسازکەن دوو دەرگای هەبێ، دەرک و دیواری پشتەوەی ماڵتان، با پاڵ بە چیاوەبدات

دەنگی جەماوەر: دیواری پاڵ بە چیاوەبدات؟ لە بەرچی؟ بۆچی چیا؟... چیا... چیا... چیا!

دەنگی دایک: پاڵ پشتت چیا بێ، پشتت بە کەس ناشکێ (ئەحمەدی خانی ورد لێی دەڕوانێ)

قاقای جەماوەرو دەنگیان: هەه هەه هەه... ئێمە و پشتمان بشکێ؟... هەه هەه هەه ئێمە و پشت شکان؟... هەه هەه هەه

دەنگی دایک: دەرک و دیواری پێشەوەی ماڵتان بەرەو خۆر و دەشتان بێ باشترە، دەرگای بەرەو خۆرودەشتان لە جانی بنی جانەوە بە پیت و بەرەکەت بووە...

گڤەگڤی «با» و گرمەی هەورە تریشقە (جارو بارە) جەماوەر دێن و دەچن و نومایشی دارو بەرد هێنان و ماڵ ساز کردن دەکەن. ئەحمەدی خانی بەردێک بە سەر شانەوە، بە نێو جەماوەردادێ و دەچێ و ئەم شیعرانە دەخوێننێتەوە

دەنگی ئەحمەدی خانی:

ساقی تۆ ژبۆ خودێ کەرەم کە
یەک جورعەیێ مەی دجام جەم کە
دا جام ب مەی جەهان نومابت
هەرچی مەئیرادەیە خوویابت

مۆسیقایەکی بلاوێن لە پانتای ماڵ سازکردندا بڵاو دەبێتەوە، مۆسیقا کە برێ جار توند و هەست بزوێن دەبێ، مۆسیقا کە دەتوانێ گۆرانییەکی حەسەن زیرەک یان شڤان پەروەر بێ.

بەرە بەرە جەماوەر ماندوو دەبن و سست دەبن و لە ملاو ئەولا دەکەون (تاقە و لۆقەیەک بەسەر پێوە دەمێنن)

ئەحمەدی خانی بەردەکە بە سەرشانەوە، لە شانی گاشە بەردەکە ڕوو بە بینەرانی شانۆ سەری شۆڕدەبێتەوە و خەو نووچکە دەیباتەوە... مۆسیقا بێدەنگ و تەواوی شانۆ مات و بێدەنگ.

لە ناکاو دەبێتە تەقەی گوللە و دەنگی بۆمباو ڕۆکێت... لەخەو ڕاپەڕین وهات و هاوار و ڕاکردنی جەماوەر

دەنگی جەماورە لە کاتی ڕاکردندا: ڕاکەن، ڕاکەن، بەرەوچیا، بەرەوچیا... هات هات، دوژمن، دوژمن،... دایک هەر لە سەر گاشە بەردەکە دەمێنێتە وە، ئەحمەدی (خانی) ش بەردەکە بە سەر شانەوە بەدەوری گاشە بەردەکەدا دەخولێتەوە.

ئەحمەدی خانی لە سووچێکی گاشە بەردەکە ڕادەوێستێ و ڕوو بە دایک دەنگی هەڵدەبڕێ:

دەنگی ئەحمەدی خانی: دایە، دایە... ئەم تەقە تەق و هاوار و بڕۆیە چیە؟

دەنگی دایک: پشت تان زوو لەکارکردن و زەحمەت کێشان سارد بۆوە ئەحمەدی خانی. پشتتان بە پشتی یەکەوە نەدا ئەحمەدی خانی.

دەنگی ئەحمەدی خانی: چۆن؟ دایکە چۆن. ئەی من بۆ نەمزانی؟ ئەی من لە کوێ بووم؟ چیم دەکرد؟...

دەنگی دایک: ئێوە لە خەودابوون ئەحمەدی خانی، خەوی مانووبوون و خەون و خولیاکان....

دایک لە بەردەکە دێتە خوارێ و لێدە دا و دەڕوا

ئەحمەدی خانی ڕوو بە بینەران دادەنیشێ، بڕێجار دەچێتە مالی فیکرو خەیالاتەوە، بڕێجاریش ئەم شیعرانە دەخوێنێتەوە

دەنگی ئەحمەدی خانی:

بـــەختـــێ مـــەژبـــۆ مـــەڕا ببـــت یـــار
جـــــارەک ببـــــتن ژخـــــاب هوشـــــیار
ڕابـــت ژمـــەژی جـــەهـــان پـــەناهـــەک
پـــــەیـــــدا ببـــــتن بۆمـــــەش خودانـــــەک
شـــــووڕێ هونـــــەرا مـــــەبێتـــــە دانیـــــن
قـــــەدرێ قـــــەلـــــەمامـــــە بێتـــەزانیـــــن..
دەردێ مـــــــە ببینـــــــتن عـــــــەلاجـــــێ
علمـــــــێ مـــــــە ببینـــــــتن ڕەواجـــــێ....

دوو کەس دێن و دەچن لە سەر بەردەکە دادە نیشن،یەکیان جگەرە بە جگەرە هەڵدەکاو ئاخ هـەڵدە کێشـێ. ئەوی دیکە بە تـەوس و تووانجەوە تەماشای دەکا و سەر ڕادەوەشێنێ. جگەرە کێش ئەمە دەبینێ.

دەنگی جگەرەکێش: چیە؟ بووا لێم دەڕوانی و چی بووە؟

دەنگی ئەوی دی: هیچ،هیچ، نا هیچ نەبووە، جا چی؟ نا،نا، هیچ، هیچ....

دیسـانەکـەش دەنگی ئـەوی دی: هـەمیسـان سـەر ئـەم گاشـە بـەردە و جگەرە کێشان و ئاخ هەڵکێشان...

شـەریف، شـەریف.... ـ شـانی کـابرای جگـەرە کێش ڕادەوە شـێنێ و دیسان هەرای دەکاتێ.

دەنگی ئەوی دی: شـەو درەنگانە و چرای هەموو مـاڵان کووژاوەتـەوە شـەریـف، بـەختـەوەر هـەمـوو خـەوتـوون و لـە حـەوت سـاڵان ڕاسـت بوونـەتـەوە... تـۆش ئـیدی دەسـبەرداربـە شـەریـف، شـەو نـەخـوونی و ئەستێرە بژاردن و جگەرە کێشان ئیدی بەسە... بەسسە بەس! (بـە دەنگی بەرزتر)

دەنگی شـەریـف: لـە گـەڵ منتـە؟ بـەمـن دەڵێـی شـەو درەنگانـە و دەسـبەرداربـە؟ بـە مـن دەڵێـی ئـەسـتێرە ژمـاردن و جگـەرە کێشـان و چاوەنواڕی بەسە؟ هەە هەە هەە قاقاکەی درێژ و درێژ تـر و بڵند و بڵند تر دەکات هەە هەە هەە...

دیسان دەنگی شەریف: ئەوە تۆ کوتتو منیش‌بیستم، بە گوێ بیستم، بەلەش و بەدڵ و بە مۆخ بیستم... جاپێت وایە بتوانم؟ جا پێت و ایە بڕۆم و بنووم و بش توانم؟ هەه هەه هەه... کاکە ڕەمۆ... کاکە ڕەمۆ....

ـ ئەحمەدی خانی سەری هەڵدەبڕێ، تەماشایان دەکا، گوێی داونەتێ، یاداشت هەڵدەگرێ (قەڵەم و کاغەز بەدەستەوە) ـ

دەنگی ڕەمۆ: بۆ دەبێ نەتوانی؟ نەتوانین یانی چی؟ غەوارە و بیانی و دوژمن پێت دەڵێن؟

ــ ڕەمۆ دیسانەکە شانی شەریف دەگرێ و ڕایدە وەشێنێ و دەنەڕێنێ...

دەنگی ڕەمۆ: بەلای ناخێری دۆست و برادەرین شەریف، هاولاتیین... ئەوا چەند ساڵە برادەرین و خێرو شەڕ و خۆشی و ناخۆشیمان پێکەوە دابەش کردووە... ئەی بۆ دەبێ بەقسەم نەکەی شەریف؟ بۆ؟... بۆ؟.... بۆ....؟

دەنگی شەریف (لە پاش ئەوەی مژێکی قووڵ لە جگەرەکەی دەدا): بە دەست خۆم نیە ڕەمۆ، خەتای کەس نیە، ناتوانم... ناتوانم... ئەم خەم و خورپە و فیکرو زیکرە لیباسێکەو بە بالام بڕدراوە... ئەمە چارە نووسێکە و لە نێو چاوانم نوسراوە...

ماوەیەک بێدەنگی ئەم دووانە... ئاخ هەڵکێشانی شەریف، پف پف کردن و سە ڕودەست ڕاوەشاندنی ڕەمۆ.

ئەحمەدی خانی لە بن گاشە بەردەکەدا دەست دەکاتە وە بە شیعر خوێندنەوە:

دەنگی ئەحمەدی خانی:

ئـــــەزمامـــــەد حیـــــکمە تـــــا خـــــودێدا
کـــورمـــــانج ژ دەولـــــەتـــــێ دنـــێ دا

ئایا بەچ وەجهێ مانە مەحرووم بیلجوملە ژبۆچی بوونە مەحکووم؟

دیسان دەنگی شەریف: ئەو شەمچەیەم دەیە جگەرەیەكی دیكە هەڵكەم، جگەرە یارمەتیم نەدا فیكر دەمكوژێ ئاخ... (شەمچە وەردەگرێ... جگەرەكەی هەڵدەكا.... مژ لە جگەرە دەداو ئاخ هەڵدەكێشێ و لە دووردەڕوانێ).

- دەنگی ویزەی گوللە و گڤەگڤی «با» و زەنازەناو هات و هاوار لە دوورەوە -

ئەحمەدی خانی گوێی لە دەنگی ئەمانە وگوێی لە دەنگی ویزەویزی گوللەیە... یاداشت هەڵدەگرێ و شیعر دەخوێنێتەوە

دەنگی ئەحمەدی خانی:

هەموو تەرەفان قەبیلێ كورمانج
بۆ تیرێ قەزا كرینە ئامانج
عارەب و ڕووم و عەجەم بووان حەسارن
كورمانج هەمی ل چار كەنارن

دەنگی ڕەمۆ: شەو درەنگانە شەریف - زۆر تووڕەیە - چرا هەموو كووژاونەوە، بەسسە بەسس. لەم قسەبەبێ تام و چێژانەی تۆ قێزم دێتەوە، بێزم هەڵدەستێ! قسەی قۆڕ...لە وانەیە بڕشێمەوە.... منالّ بازاڕە منال بازاڕ... كوڕە عەیبەت كەن... شوورەیی یە... ئەە... دەبێ ڕەجمتان كەن ڕەجم... حالّیی؟

دەنگی شەریف - بەرز و تووڕە - : ئەم ڕەجم ڕەجمەت لە چیە ڕەمۆ؟ لە چی دەڕشێیەوە؟

شەریف بەرەوڕووی ڕەمۆ وەردەسووڕێ، سەرو ملی خۆی دەباتە پێشەوە، چاولە چاوی دەبڕێ و دەگوڕێنێ.

دیسان دەنگی شەریف: لە تۆ عەیبە ڕەمۆ... تۆ شوورەیی بكە... دەڵێی غەوارە و بیانیی و لەم وڵاتە نەبووی! دەڵێی بە سەرهات و سەربوردەی ئەم شارە و ئەم وڵاتە و ئەم جەماوەرو مرۆڤە نازانی؟ دەڵێی لە ژیان و

مێژووی ئەم وڵاتە و ئەم خەڵکە بێ هەواڵی؟... چۆن دەتوانی ئاوا بدوێی؟ چۆن؟... چۆن....؟

شەریف تووڕەتر دەبێ، دەنگی بەرزتر هەڵدەبڕێ و دیسانەکە دەنەڕێنێ..

دەنگی شەریف: کەڕی و نابیسی؟... (دەنگی بۆمبا و ویزەی گوللە و هات و هاوار و ڕۆ ڕۆی خەڵک دێ کوێری و نابینی؟ شایکە ئەم هەمووباڵندە کووژراوە... ئاشا ئەم هەموو پەپوولە خنکاوە... شایکە ئەم هەموو مەیتە...

دەنگی ڕەمۆ: تۆ پێت خۆشە دایەلۆگ و قسەو باس و گوتار سازکەی ـ سەری ڕادەوەشێنێ (بە تەوس و تووانجەوە)ـ تۆ هەمبانەی قسەی... ئەویش ئەم قسانە، قسە، قسە، قسە، من مە بەستم نە دایەلۆگ بوو، نە قسەو باس. من مەبەستم گوتار و چەلەحانێش نەبوو. من پێم وابوو بێت و دەروون و هەناوی خۆمت بۆ هەڵڕێژم و ڕاستیت پێ بڵێم دێیە سەررێ، پێم وابووڕاستی ببیسی، ڕاستی دەسەلمێنی... کەچی... ئاخ... حاڵیبوون لە هەڵوا شیرین ترە ـ ماوەیەک بێدەنگی...

ئەحمەدی خانی دێ و دەچێ و لێیان دەڕوانێ و یاداشت هەڵدەگرێ، لە بەرخۆشیەوە هەر ویرە و یریەتی.

دەنگی ئەحمەدی خانی:

ساقی تۆ ژبۆ خودێ کەرەم کە
یەک جورعەیێ مەی دجام جەم کە
دا جام ب مەی جەهان نوما بت
هەرچی مەئیرادەیە خوویابت

دیسان دەنگی ڕەمۆ: شەو درەنگانە و هەموو عالەم خەوتووە شەریف، چرای هەموو ماڵان کووژاونەوە،ئاخە بۆ دەسبەرداری ئەم خەون و خولیا پڕ و پووچانە نابی؟ ـ بیدەنگی ـ نە ڕۆژێک و نەدووان و نە سیان و نە ساڵ و سەدەیەک... باس لە سێ هەزار ساڵ دەکەن، سێ

هەزار ساڵ! (بەتەوسەوە) کەچی دەسبەردارنابن و هەرئەم بەزمەیە و ئەم بەزمەیە و ئەم بەزمە...

دەنگی شەریف(لە سەرەخۆ): بە شەری بێ بایەخ ناتوانێ شتە بایە خدارەکان بناسێ، قەدری زێڕ، زێڕینگەر دەیزانێ و قەدری گەوهەر، گەوهەر ناس... پف لە تۆ، پف لە خۆت... پفففف.... لە خۆت....

دەنگی ڕەمۆ: وزەی بیستنی دوو قسەی حەسێبی و ڕاست و درووستت نیە... دەپێم بڵێ بزانم، چەندەلەم ئەستێرانە دەڕوانی؟ لەناو ئەم ملیۆن ملیۆن ئەستێرانەدا لە چی دەگەڕێی؟ چاوەڕوانیی کام ئەستێرەی؟ ئەو ئەستێرە پرشنگدارەی واباسی دەکەی کەنگێ دێت؟ ئاخر کەڕەت کەنگێ دیتت؟ ئەو ئەستێرە پرشنگدارەی تۆ کەنگێ و چۆن ئاوا بوو؟...

ئەوە بەدرێژایی تەمەنی خۆتو باب و باپیرانت دێن و لەسەر ئەم گاشەبەردە، یا لە نێو دارستانەکاندا، لە نێو دۆڵ ودەرە یا لە ترۆپک و نووچکی کەژو کێو، لە قەراخ زێبار و تاڵاو و سەوزەڵانەکان‌دادەنیشن و دەیکەنە ئاخ هەڵکێشان، دێن و دەچن و دەیکەنە قسە و باس و دایەلۆگ و جگەرەکێشان و ناڵاندن و گریان و...

- ڕمۆ لە ناکاو دەست بە ڕەوشانی شەریف دەبا، ڕایدەوەشێنێ و دەڵێ.

دەنگی ڕەمۆ: شەریف، شەریف دا لە هۆو سووچە بڕوانە، هۆو ئەستێرە گەشەت دیوە؟ ئەستێرەکەی تۆ نەبێ؟ شەریف ڕادەچەنێ، لەو سووچەی ئاسمان دەڕوانێ و وەکوو شتێکی بینیبێ بزەیەک ڕوخساری دادەگرێ و دەکەوێتە جووڵە جووڵ. لە سەرگاشە بەردەکە دێتە خوارێ و لەگەڵ لاوێکدا دەیکاتە قسە و باس.

دەنگی شەریف: ئاخ... شەمۆ، شەمۆ... شەمۆ... بگرە من بڵێم ساڵێک و دووان و سیان، بەڵام تۆ بۆ خۆت، ئەرە و ەڵڵا هەر بۆ خۆت بڵێ سەد ساڵ و سەدان سەدە... لە یادت ناکەم... مەرج بێ بە مەرجی پیاوان لە

یادم نەچی و لە یادت نەکەم. بەقەرا چڵە موویەک ئەوین و خۆشەویستی تۆلەلام کەم نابێتەوە... ئاخ شەمۆ، شەمۆ... شەمۆی خۆشەویست.

ـ شەریف و شەمۆ لە بەردەم گاشە بەردەکەدا، ڕوو بەبینەران دادەنیشن، دەست دەخەنە سەر شانی یەکتری و خۆشی و ڕەزامەندی هەمو و ڕوخساریان دادەگرێ. شەریف لە دۆخێکی وەکوو لە نێو خەون و خولیا و تاسەدا بێ دەکەوێتە قسەکردن. ـ مۆسیقایەکی هەست بزوێن و بڕێ خەمناک شانۆدادەگرێ ـ

دەنگی شەریف: خۆئەوە بە دەست من نیە، قسەی من و دڵی من، ئیختیاری بەدەست من نیە، ئەمە قسەی ناخ و مۆخ و دڵی من و چارەنووس و سەربوردەی هەڵس و کەوت و دۆستایەتی من و تۆیە. ئاخ شەمۆ... ئاخ...

ـ وەک وڕێنە ـ

شەو شەقڵی شەمۆی شکاند، من شەوارە بووم، شەوارەی شاروشاخ و ئاوەدانی و چۆڵگە و مەرگ و ژیان و... شەوارەی نێوشارو سەرئەم سەوزەڵانە و شانی ئەم گاشە بەردە و یادی یاران و ڕێگە و ڕێبازی دۆستان و هەڤاڵان و یادی یاران و یادی جاران...

لە چەشنی قاسپەی کەو، قاسپەی کەوی کۆسارانی دەم بەیانی بەهارانی کوردستان، پێتدەکوتم:

ـ شەمۆ هەڵدەستێتە سەرپێ، قسەبۆ شەریف دەکات و بەرەبەرە دوور دەکەوێتەوە ـ

دەنگی شەمۆ: دەڕۆم شەریف ـ (نەرم و ڕۆمانسی) ـ دەرەتانم لێبڕاوە، بێداد لە ڕادە بەدەرە و ئێمەش چمان پێ ناکرێ، و زە و توانای ئەم ژیانە نەگریس و پیس و چەپەڵەم نەماوە، دەڕۆم دەڕۆم، دیت شەنگەمان چۆن لە کیس چوو!؟

دەنگی شەمۆ: ژیان و ئاوابیَ كەڵك و بیَ خێر و بێر؟ چ ناهێنیَ ژیانی ئاوا. دەڕۆم، تۆش وەرە ـ دەست بۆلای شەریف ڕادەدێریَ ـ وەرەبا بڕۆین... وڵاتێكی دیكە، ژیانێكی دیكە و جیهانێكی دیكە...

ـ شەمۆ هەر ئەم ڕستانە دووپات دەكاتەوە و دوور دەكەوێتەوە، دەنگەكە وەكوو ورێنەكردن هەردەگاتە گویَ تا شەمۆ لە چاوون دەبیَ ـ

دەنگی شەریف: خۆشترین و بلاوێن ترین قاسپە قاسپی كەوی باری، كەوی بەیانانی بەهاران، لەم بنارە لەم وڵاتە،خۆشترین دەنگ و جوانترین دیمەن... لەم وڵاتە، لەم ژیانەدا... (نەرم و ڕۆمانسی): ئاخ شەمۆ... شەمۆ...

ـ مۆسیقا بەرزتر ـ

دەنگی ڕەمۆ:(بەتوورەیی یەوە): ئەە... دیسانیش، جووكەجووك و گریان و ناڵاندن... دەبەسسەبەس... ئەمانەت هەموو بۆكوتووم... سەد جار و هەزار كەڕەتت كوتوە، كەڵكی نیە... (دووفلسی ڕەش ناهێنیَ... دە ساڵ و سەتساڵیش قسەت بۆ بكەم، هەر ئەوەی كە هەی، هەر دێیەوەسەر قسەی خۆت، حوللە سیَ هەردێتەوە سەرسیَ...

ـ شەریف دەست دەنێتە سەردەمی ڕەمۆ و دەنەڕێنیَ ـ

دەنگی شەریف: بێدە نگبە، بێدە نگبە،سست جوان لە هۆویَ بڕوانە، چاو... چاو، ـ ئاماژە بۆجێیەك دەكات ـ شەنگەیە، شەنگە، شەنگەی جوانچاك و دڵ بە دونیا شەنگەی دایم و دەرهەم سەر خۆش و دڵ خۆش، شیكپۆش و تەڕپۆش، لێو بە خەندە و دەم بە قاقا و پێكەنین، ئاخ شەنگە... (شەنگە دەگاتە پێشەوە، تەوقەو چاك و چۆنی دەكەن، قسەو باسیان تەواو نابیَ و نابڕێتەوە ـ ڕەمۆ دەڕواتە سەرگاشە بەردەكە و لەویَ دادەنیشیَ ـ

دەنگی شەنگە: شەریف، شەریف... ئەوە لە كوێی (گەرم و گوڕو بە گوڕوتین)

دەنگی شەریف: من ئەوە تانێم... ئەی خۆت لە كوێی؟ خۆت لە كوییَ؟ چی بووە؟ چ قەوماوە؟

دەنگی شـەنگـە: وەرە، وەرە (قۆڵی دەگرێ و ئـەم لاوئـەولای پێدەکا) کوێری؟ چاوت نـابینیێ، ئـەوە مـاڵی شـەمۆ نیـە؟ ـ مۆسیقا و هـەڵپـەڕکێ سەرشانۆ دادەگرێ ـ ئەی تۆ هاوەڵی شەمۆنیی؟ ئەوەزەماوەندوشایی و هەڵپەرکێ و ژن گۆیزتنەوەی کاوەی برای شەمۆیە... چاوت نـابینیێ؟ بۆ گوێت ئـەم مۆسیقایە نابیسیێ؟ چاو... ـ بۆ ماوەیەکی پێویست تـەواوی سەرشانۆ دەبێتە شایی و مۆسیقا و هەڵپەرکێ. شەنگە لە سەر چوپی یە ـ لـە پاشـان ڕەمـۆ لـە سـەر گاشـە بـەردە کـەوە بـازدەداتـە خـوارێ و دەنەڕینێ، سەرشانۆلە هەڵپەرکێ و مۆسیقا چۆل دەبێ ـ

دەنگی ڕەمۆ: هـەر خـەون و خولیـا و خـەیاڵات... ئـەی ژیـن و ژیـانی ڕاستی و ڕاستەقینە؟ بەسسە... بەسە... بەس.

ـ شەریف و ڕەمۆ دەچنەوە سەرگاشە بەردەکە، شەریف جگەرەیەک گڕدەدا ـ

ئـەحمـەدی خـانی بـە بـەردەم بـەردەکـەدادێ ودەڕوا، لـە بـەردەم گاشـە بەردەکەدا ڕادەوێستێ. ئەم شیعرانە دەخوێنێتەوە.

دەنگی ئەحمەدی خانی:

گــــەردی هــــەبوویـــا مــــەژی خودانــــەک
عــــالی کــــەرەمــــەک، لــــەتیفــــەدانــــەک
گــــەردی هــــەبوویـــا مــــەئیتتفاقــــــەک
فیــــــکرا بکــــــرا مــــــەئینقیــــــادەک
تــــەکمیــــل دکرمــــە دیــــن و دەولــــەت
تــــەحســــیل دکرمــــە عــــیلم و حیکمــــەت

دەستەیەک مناڵە مـەدرەسـە (کیژ و کوڕ) بـە چـەپڵـە ڕێزان و گۆرانی کوتن بەرەو ئەحمەدی خانی دێن و:

ئێمــــە، ئێمــــە چــــــەنــــدە جــــــوانین
کیــــــژ و کــــــوڕی کــــوردستانیــــــن

بە ڕەو ڕووی ئەحمەدی خانی ڕادەوێستن و بە پۆل و تاک تاک دەست پێدەکەن.

دەنگی کیژان و کوڕانی قوتابی: سەلام مامۆستا، سەلام... سەلام...، مامۆستاگیان سڵاوبۆتۆ ـ .... ـ دەنگی یەکیان بەتەنێ: مامۆستا، ئەو ڕۆژە باسی گوڵە گەزیزەت بۆکردین، دەتفەرموو: (گوڵە گەزیزە جوانە، ئازیزە، خۆشەویستە، جیهان دەڕوا زێنێتە وە...)

دەنگی قوتابی یەکی دیکە: دەتفەرمو و (بە درێژایی مێژووی ئینسان هەروا بووە، هەروا دەبێ، گوله گەزیزە هەر جوان و خۆشەویستە)

دەنگێکی دیکە: دەتفەرموو: گوڵە گەزیزە مزگێنی کۆچی زستان و شەوە زەنگ و بەستەڵەک دێنی، مزگێنی مردنی سەهۆڵ و سەرما و سەخڵەت دێنێ.

دەنگێکی دیکە: دەتفەرموو: گوڵە گەزیزە مزگێنی گەڕانەوەی بەهار و گوڵ و گەرمادێنێ، مزگێنی بۆوژانەوەی سەوزە و جوانی و نووردێنێ.

دەنگێکی دیکە: مامۆستا بەئیزنی خۆت دەچین بۆ گەزیزە چنین، ئەرێ لە کوێ یە؟ گەزیزە لە کوێ بدۆزینەوە؟

دەنگی ئەحمەدی خانی: جێگای گوڵە گەزیزە؟ لەسەر بەرزایی بوو، لە دوندی چیاو شاخان بوو، لە ئامێزی سروشت و لە ڕەوەزو دەشتان بوو،لەو شوێنەی برا پشتی برا نەشکێنێ، ئەو شوێنەی برایەتی و چاکی و پاکی بەهێزبێ. خۆشەویستان لە یادتان بێ گوڵە گەزیزە جوانە، ئازیزە، تەمیزە، لەزیزە، گوڵە گەزیزە مزگێنی مردنی زستان و شەختە و سە هۆڵ و سەرما دێنێ، گوڵە گەزیزە مزگێنی بووژانەوەی ژیان و بەهار و گوڵ و گەرما دێنێ.

دەنگی یەکێ لە منالان، ئەوا دەچینە مێرگۆلان، دەچینە بەرزایی و ترۆپکی کەژوشاخان، ئەوادەچینە شاران و شەقامان و قوتابخانان، لە بۆ گۆڵالە گەزیزان، یاسەرمان دادە نێین، یا جیهان بە گوڵاڵە گەزیزە دەرازێنینەوە.

ــ منــالآن تێکــرا بــە چــەپڵــە لێــدان و گــۆرانی وتــن دەڕۆن و دووردەکەونەوە:

ئێمـــــە ئێمـــــە چـــــەنـــــدە جـــــوانین
کیـــــــژی و کـــــــوڕی کوردســــــــتانین(۲)

دەنگی منالآن: بابڕۆین، بابڕۆین بۆ مێرگۆلآن، بۆ سەرچیاو کەژو شاخان، بۆ نەورۆزکردن، بۆ ژیان و گۆلآلە گەزیزان.

ـ ئەحمەدی خانی دەڕوات و لە شانی بەردەکەوەتەماشایەکی شەریف و ڕەمۆدەکات و گوێ هەڵدەخات ـ

دەنگی شەریف: ئاخ... چەندە جوانن منالآنی نیشتمانی من، چەندە خوێن شیرین و چەندە لێهاتوون، تۆغا دادەی جگەرەیەکم دەیە. ئەوا هارە هاڕو ویزەویز دەستی پێکردەوە... ئاخ جگەرەکەی دادەگیر سێنێ... ئاخ ڕۆژێک، تاقەڕۆژێک بەختەوەری، سوکنایی، سوکنایی، سوکنایی... (دەنگی ویزەیگوللە و تەقەی بۆمبادێ)

دەنگی ڕەمۆ: شەو درەنگانە شەریف، خەوخۆش بووە، چرای هەموو مالآن کووژاوەتەوە، دەسبەرداربە،هەستە بابڕۆین و ئێمەش سەربنێینەوە. ئیدی وڕێنە و هاتەران و پاتەران بەسە. بەم وڕێنە و خەون و خولیا و هاتەران و پاتەرانەوە خۆت دەکەیتە گاڵتە جاڕی هەموو کەسێک. هەستە قۆڕیات بەسە، بڕۆ بنوو، خەو خۆش بووە، خەو خۆش بووە!

دەنگی شەریف: قۆڕیات تۆو بوون و نەبوونی تۆیە، قۆڕیات خەوتن و بە خەبەر بوونی تۆیە، هەروەکوو زیندوو بوون و مردن و مان و نەمانت قۆڕیاتە و تۆفیر و جیاوازییەکی نیە، بۆ خۆت هەستە و بڕۆوبنو، بڕۆو بمرە... بڕۆ... بڕۆ...

ئاخە کەسێکی وەک تۆ، بێ خاک و بێ خەڵک، بێ نیشتمان و بێ ڕەگەزە، کەسێکی بەبێ ئاڕمان و بڕوا، بوون و نەبوونی ج دێنی؟ کەڵکو قازانجی چیە؟ هەستە و بڕۆ... تا بێ سەرو شوێنم نەکردووی بڕۆ، بڕۆ ڕێوی، بڕۆ ڕەمۆ...

ـ ڕەمۆ لەسەر گاشە بەردەکە دێتە خوارەوە و لابەلاوبە چاوگێران و ترس و لەرزەوە دەڕوا ـ

دەنگی شەریف: برۆ بنوو، وەک هەموو ڕۆژگارو شەوگاری ڕەش و پیس و چەپەڵ و نەکبەتیت... تۆ دەڕۆی و من بە تەنها دەمێنمەوە، پاک دەبمەوە، تاک و پاک لەگەڵ خۆم، لە گەڵ مێژووم، خەڵکم، نیشتمانم. تاک و پاک لەگەڵ ژین و ژیان و جیهان و جەماوەرم... لەگەڵ خەون و خولیا و خۆزیاکانم... لە گەڵ شەنگە، شەمۆ، شۆڕا، سامرندموکری، زاگرۆس، قەندیل، ناڵەشکێنە، نەکەرۆز، لەگەڵ گوڵە گەزیزە، نێرگس، وەنەوشە، بابەگوڕگوڕ، پیرە مەگروون، قەلات، لە گەڵ هێمن و خانی،شێعر و شاملوو... ئای چ جیهانێکی پان و بەرین و بێ سنوورە، بەرە بەرە لە نێو دەنگی شەریفەوە دەنگی ویزەو تەقە دێ، دەنگەکان بەرز دەبنەوە، شەریف بێدەنگ دەبێ و گوێ ڕادەگرێ و لە دووایە دەگوڕێنێ:

دەنگی شەریف: ئاخ لەم دەنگانە... لەم ژیانە... بە خوا کارەساتە کارەسات. ئەم هەموو دەنگ و دەنگ و باسە... ئەم هەموو کارەساتە، هەواڵی ئەم هەموو مەرگ و ئەم هەموو کوشتن وبە کوشت چوونە، ئەم هەموو ئەنفالبوون و دەربەدەر و ئاوارە بوونە... ئاخ... ئێوە، بڕواننە هۆو سووچە، جوان بڕوانن، دەڵێی ئەوەش کارەساتێکی تازە ـ دەنگی فڕۆکە و بۆمباران و تەقینەوە، دووپات، دووپات دەنگی هاوار و ناڵاندن، دەنگی گریان و پاڕانەوە و تووک و دۆعای و نزا... دەنگی ترسان و خۆف کردن، ناڵاندن ـ ...

ـ ئەحمەدی خانی دێتە شانی گاشەبەردەکە، دەست دەخانە سەر برۆکانی و لەلای ئەو دەنگ و هەڵلاو دووکەڵە دەڕوانێ. حەشامەت سەرشانۆپڕدەکەن... دووکەڵ و تەقینە وەی بۆمبا و هات و هاوار تەواوی شانۆ دەگرێتەوە.

دەنگی ئەحمەدی خانی: ئای لە منی ماڵ وێرانی براکووژراوی ڕەنج بەخەسار، وەی لە کوڵی دڵی بە سۆزم.

دەنگی شەریف: ئای ڕۆ، براڕۆ... ئای لە منی ماڵ کاولی براکووژراوی ڕەنج بە خەسار، وەی لە کوڵی دڵی بە سۆزم.

دەنگی ئەحمەدی خانی و شەریف پێکەوە: دووکەڵ ڕاست لە گوڵجاڕی گوڵە گەزیزەوە دێ، دووکەڵێکیش لە ناو شاروشەقام و لەلای قوتابخانەوە هەستا، دەبێ ڕاکەم... ڕاکەم... بەرەو شاروجەماوەر... بەرەو گوڵجاڕی گوڵە گەزیزە و بەرەو قوتابییەکان. ئەی هاوار لە منی دڵ بریندارى ڕەنج بە خەسار... بە خوای بۆ مباردومانە، کارەساتەکەی هیرۆشیمیایە، سەردەشتە، هەڵەبجەیە، بانەیە ـ سولەیمانیە یە، بۆکانە، مەهابادە، هەڵەبجەیە، هەڵەبجەیە.. هەڵەبجەیە... هەڵەبجەیە....

ئەوەتانێ دووکەڵ و بۆگەنی شیمیا بەرەومن دێن، جەماوەریان دەوردا، ئای هاوار دووکەڵ و بۆگەنی کیمیا بەرەو هەموومان دێ، هەموومان، قەڵا چۆیە، ژینۆ سایدە، کورد قڕانە، کورد قڕانە...

شەریف و ئەحمەدی خانی دەستی یەکدی دەگرن و دەکەونە ناو جەماوەرەکەوە (دەمامک لە دەم و چاویان بە سراوە)

دەنگی ١ـ بە قسەی دایکی خۆمان نەکرد، ماڵ مان ساز نەکرد...

دەنگی ٢ـ ماڵ مان ساز کرد، یانی دەستمان پێکرد، تەواومان نەکرد.

دەنگی ٣ـ هەر لە شاخ و کێو و هەردان ماینەوە، بۆ نێو شاران نەچووین.

دەنگی ٤ـ چووینە نێو شاران، ئاکاری شارمان ڕەچاونەکرد، دڵمان هەر بە شاخ و داخانەوە بوو

دەنگی ٥ـ دڵمان بە شاران و دەشتان و شەقامان خۆش نەکرد، دڵمان بە شاخان و داخانەوە بوو

دەنگی ٦ـ زەرەرمان کرد، کەڵلە ڕەقی مان کرد، هەردوای سۆزی دڵ کەوتین، بە زانست و فیکر و ئەقڵمان نەکرد.

دەنگی ٧ـ دوشمندار بووین، دەرفەتی شارستانیەت و زانست فێربوونیان نەداین، هەر توانیمان خۆمان لە قەڵاچۆ بپارێزین.

تایبەت ترین بنکەی کتێبی کوردی
کوردیکا
@kurdica

(كەوتن و مردن، لە خۆ نووسان و هەستان و كەوتنەوەی جەماوەر، ئەحمەدی خانی و شەریف بەنێو خەڵك و جەماوەر و كووژراوو برینداراندا دەگەڕێن و یارمەتی بریندااران دەكەن.

دەنگی ئەحمەدی خانی: ئەوەش شارو ئەوەش قوتابخانە و ئەوەش گوڵ جاڕی گوڵە گەزیزە

دەنگی شەریف: ئەوەش شاروئەوەش شاخ، ئەوەش شەقام و ئەوەش قوتابخانە و ئەوەش... كارەساتە كارەسات...

دەنگی ئەحمەدی خانی (لە سەرمەیتێك دانیشتووە): ئەوەش قوتابی و ئەوەش گوڵە گەزیزە و گریان...

دەنگی شەریف: (لە سەر مەیتێك دانیشتووە هەی داد، هەی بێداد... گوڵە گەزیزە بە قەراخیز و خۆڵی ڕووباران

دەنگی ئەحمەدی خانی: هەی بێداد، هەی مەخابن، گوڵە گەزیزە هەموو سیس، هەموو هەڵبڕووسكاو، هەموو ژاكاو...

سەر شانۆ پڕە لە مەیت، لە بریندار، لە ئاه و ناڵە و گریان، پڕە لە كەوتن و هەستانەوە وكەوتن و مەرگ... مەرگ ـ

شەریف و ئەحمەدی خانی لە سەر مەیتێك خواردەبنەوە: شەهید، شەهید، دەچنە سەر مەیتیكی دیكە: شەهید، شەهید... تاریكانێك دادێ و شانۆ دادە پوشێ، شانۆ لە مەیت و جەماوەر خاڵی دەبێ، شانۆ بێدەنگی دایدەگرێ

شانۆ ڕوون دەبێتەوە، شەریف و ئەحمەدی خانی لە سەر گاشە بەردەكە دانیشتوون، لە بێدەنگیدا، لەیەكدی و لە دەورو بەرولە بەرەو ڕوو و لە پشتە سەر دەڕوانن

دەنگی ئەحمەدی خانی:

گەردی هەبوویا مەژی خودانەك
عالی كە ڕەمەك، لەتیفەدانەك
غەمغاری دكرل مە یتیمان

د ئینانـــــە دەرێ ژدەســـــت لـــــە ئیمـــــان
غالــب نــەدبــوو، لــەســەرمــە ئــەڤ ڕووم
نـــەدبوونـــە خـــەرابـــەیـــێ د دەســـت بـــووم

دەنگی شـەریف: هـەمـوو پـایز و هـەمـو و بـەهـارێ، چـووزەرەدان و هـەڵبـروو سکانێ، هـەڵبرووسکانێ... جـا خـۆ لـە یـاد نـاچن دوو هـەزار و چەنسەد کەڕەت ژاکانی ۵۰۰۰ گوڵە گەزیزە، کووژانەوەی ۵۰۰۰ ئەستێرە، بـاڵ سـووتانی ۵۰۰۰ مـەل و باڵنـدە، نا،نـا، لـە یـاد نـاچن هـەڵـەبجـە، سـەردەشت، بانـە، بۆکان،سـولێمانی سـۆران، بـارزان، کوردان هـەڵـەبجـە، هەڵەبجە، هەڵەبجە،...

لە ناکاودا هەر دووکیان، چەند کەس لە دوورەوە دەبینن، یەکێ بـەرەو ڕۆژئاوا دەڕوا، یەکێکی دیکە بەرەو ڕۆژ هەڵات دەچێ...

ئـەحمـەدی خـانی و شـەریف لـە سـەر گاشـە بـەردەکـە هـەڵـدەسـتنە سـەرپێ، دەسـت و باسـک دەنێنـە سـەرشـانی یـەکدی و بـە جـووت تێـدە چریکێنن.

ـ دەنگی شـەریف و ئـەحمـەدی خـانی (پێکـەوە): هـۆ خـاڵۆ ڕێبـوار هۆ...هـۆ... هـۆ... هـۆ هـەواڵ بـەرە بۆ نێو خـۆ، بۆ دەورو بـەر، بـۆ دوور وڵات، بۆ هەندەران، بۆ هەموو مرۆڤ لە گشت جیهان.

پەراوێز:

۱ـ هۆ خاڵۆ ڕێبوار هەواڵ بەرە... ئەمە و تەو هـاواری سـەرزاری تێکۆ شـــەرێـک بــوو، لــە ڕۆژانــی شۆڕشــی دژ بـــە شـــاو دیکتاتۆریـــەتـــی شایەتیدادەیووت و دووپاتی دەکردەوە.

٢ـ هەموو شیعرەکان لە بەیتی (مەم و زین) ی ئەحمەدی خانی وەرگیراون

٣. سپاس بۆ شاعیری بەڕێز کاک یۆنس ڕەزایی کە کتێبی (مەم و زین)ی بۆ هێنام ولێشی وەرنەگرتمەوە.

ئەم شانۆیە لە لایان بەڕێز حەمە سەلیم کەریمی دەرهێنەری دیواندەرەیی لە دیواندەرە و چەند شوێنێکی دیکە بەڕێوە چووە.

ئەو ماڵەی پەریان دەستیان لێداوە

نووسەر: ڤیرجینیا وۆڵف

هەر کاتێ لە خەو هەڵدەستان، دەرگایەک دادەخرا، لە هۆدەیەکەوە دەچوون بۆ هۆدەیەکی دیکە، دەست لەنێو دەستی یەکتردا، لێرە شتێکیان هەڵدەگرت، لەولا دەرگایەکیان دەکردەوە، بڕوایان دەهێنا: جووتێکی تاپۆئاسا.

ژنە دەیووت: «لێرەمان دانا»، کابراش دەیسەندەوە: «ئاخ، بەڵام لێرەش!»

ژنە بە شێنەیی: «لە نهۆمی سەرێیە»، کابراش لەسەرەخۆ: «لە باخیشدا».

پێکەوە دەیانووت: «سووک، سووک، ئەگینا لە خەویان هەڵدەستێنن».

بەڵام وا نەبوو کە ئێوە لە خەو هەڵتانسەندایەین. ئاخ، نا؟! دەکرا وابڵێین؟ (بە پێ و شوێنی ئەودا دەگەڕان). پەردەیان دادەداوە و... بەم چەشنە یەک دوو لاپەڕەی دیکەی خوێندەوە. دەکرا باوەڕ بێنن: (ئەوا ئیدی دۆزیویانەتەوە)... پێنووسی لە قەراخ کاغەزدا ڕاگرت و لە پاشان، لە موتاڵا مانوو ببوو، دەکرا هەستێتە سەر پێ و بە چاوی خۆی بیدینێ: ماڵی بەجارێ چۆڵ و هۆڵ و دەرگا، ئاوەڵا، تەنها کۆترەکێوی بە ڕەزامەندییەوە گمەگمیان دەکرد و هاڕەهاڕی خەرمانکوت لەلای مەزراوە دەگەیشتە گوێ.

«بۆچی هاتمە ئێرە؟ بە شوێن چیدا دەگەڕام؟» هیچم لە ناو دەستا نەبوو، «دەیجا بەشکوو لە نهۆمی سەرێ بێ».

سێو لە «بووم»دا بوون، دەیجا دیسانیش بۆ خوارێ، وەکوو دایم و دەرهەم: باخی بێدەنگ، تەنها کتێبەکە لەنێو گژوگیادا فڕێ درابوو.

بەڵام لە دیوەخاندا دۆزیانەوە، نەکوو بکرێ ئەوان بە دیارەوە و لەبەر چاو بن. سێو لە شووشەی پەنجەرەدا دیار بوون، گوڵەباخ دیار بوون. لە شووشەدا گەڵا هەموو کەسکیان دەنوواند.

چما لە دیوەخان هاموشۆیان بایە، دارەسێو تەنها لازەردەکەی دەنوواند، بەسەر ئەمەیشدا ساتێ دواتر، بێتوو دەرگا کرابایەوە، بەسەر عەرزی ژوورەکەدا پان دەبۆوە، لە دیوار دەهالان، لە ساپیتکەوە شۆڕ دەبۆوە، چی؟ دەستەکانم هیچیان تییا نەبوو.

سێبەری (خەرتەل)ێک بەسەر فەرشی ژوورەکەدا تێپەڕ بوو، لە هەرە قووڵایی چاڵاوەکانی بێدەنگی‌یەوە گمەگمی کۆترەکێوی قەڵبەزەی کردەدەرێ. کوتەکوتی دڵی (ماڵ) بە شێنەیی لێیدەدا: (دم، دمم، دممم). خەزێنە خرایە ژێر خاک و خۆڵەوە، هۆدەش... کوتەکوت لە ناکاودا ڕاوێستا. ئاخ، ئەمە بوو خەزێنەی نێژراو؟ لە ساتێکی دیکەدا ڕووناکایی ڕەنگی دۆڕاندبوو. دەیجا لە دەرەوە، لە باخدا؟ بەڵام دار و درەخت لەسەرە ڕێگای تیشکی گەڕۆکی خۆردا تاریکانیان بڵاوو دەکردەوە. زۆر جوان، زۆر بێ‌وێنە، هێدی‌هێدی دەخزانە ژێر ڕووکەشی شوێنەوە.

ئەو تیشکەی بە شوێنیدا دەگەڕاین، دایم و دەرهەم لەو دیوی شووشەکاندا بوو ـدەگڕا و داییساـ مەرگ ئەو شووشەیە بوو، مەرگ لە نێوان ئێمەدا بوو، بۆ یەکەم کەڕەت بە شوێن ژنەدا هاتبوو. سەدان ساڵ لەمەوبەر، ماڵی بەجێ‌هێشتبوو. پشت‌بەستی لە هەموو پەنجەرەکان دابوو، تاریکایی ژوورەکانی دادەگرت. کابرا ماڵی بەجێ‌هێشت، ژنەی بەجێ‌هێشت. بەرەو باکوور چوو، بەرەو ڕۆژهەڵات چوو، هەسارەی بینی کە لە ئاسمانی باشووردا خەویان لێدەکەوت، بە شوێن ماڵێکدا گەڕا و، ماڵی بە بێ خاوەنی لە داوێنی زنجیرەکێوی «داوەنز»دا دۆزیەوە.

کوتەی خوێن و دەمارەکانی ماڵ بە ڕەزامەندییەوە لێیدەدا: (دم، دممم، دمممم...، خەزێنە ئی تۆیە).

(با) لە شەقامدا دەگوڕێنێ، دار و درەخت سەردادەنوێنن و بۆ ئەملا و ئەولا شۆڕ دەبنەوە، تریفەی مانگ لە باراندا، سەرکێشانە پرژ و بڵاو دەبێ و دەڕژێتە خوارەوە، بەڵام سۆی چرا لە پەنجەرەوە ڕاست دەبارێنێتە دەرێ. مۆم هێورهێور و هێنی هێنی دەسووتێ. جووتێ «تاپۆئاسا» لەنێو ماڵدار ڕاوێچکە دەکەن، پەنجەرە دەکەنەوە، بە سرتەسرت و چپەچپ باس و خواس دەگێڕنەوە: نەکا لە خەو هەڵمانبستێنن، بە شوێن شادمانی و کەیف و نەهەنگی خۆیانەوەن. ژنە دەڵێ: «لێرە دەنووستین».

ـ کابراش درێژەی دەداتێ: «ماچی بێئەژمار و... ڕامووسان».

ـ وەخەبەر هاتن، لە بەرەبەیاندا، «زێو لەنێو دار و درەخت»، «نهۆمی سەرێ»، «لە باخدا ـ کە هاوین بەسەردا دەهات، لە بەفری زستانانددا» لە دوورە شوێن دەرگا دادەخران، بە چەشنی کوتەکوتی دڵێک بە شێنەیی تەقەتەقیان لێهەڵدەستێ. دێنە نزیکتر، لە نێوان دەرگای ئاوەڵادا ڕادەوەستن. با ـ شلەی دەداتێ، باران زێو بەسەر شووشەدا دەپرژێنێ. بەری چاومان لێڵ دەبن. لەمشان و ئەوشانی خۆماندا دەنگی پێیەک نابیستین، خاتوونێک نابینین عابای تاپۆئاسای خۆی پان و بڵاو کاتەوە و ڕایخات. دەستەکانی کابرا دەبنە لەمپەری فانۆس. لەژێر لێوڕا دەڵێ: «ئاشا، ئاشا.» شایکە، شایکە، نووستنی هێدی و هێمن، ئەوینی سەر لێویان».

خوار بۆتەوە و دانەویوە، چرای زێوینەیان لەژوور سەرمان ڕاگرتووە، بۆ ماوەیەکی درێژ بەوردی لێماندەڕوانن. ماوەیەکی زۆر هەڵوێستە دەکەن. (با) ڕاستەوخۆ دێ و دەڕوا، بڵێسە بڕێ دەچەمێتەوە. تریفەی بوغر و سەرکێشی مانگەشەو، لە عەرزی دیوەخان و لە دیوار تێدەپەڕێ، پێکدەگەن، ڕەنگ و ڕوخساری چەماوە ڕەنگ

دەکەن، ڕوخسار لە ئەندێشە و تێفکریندان، ئەو ڕوخسارانەی نووستووان دەپشکنن و لە چێژی نەهێنی خۆیان دەگەڕێن.

دڵی ماڵ بە بوغری لێدەدا: (دم، دمەم، دمممم...)

کابرا ئاخ هەڵدەکێشێ: «ساڵگاری دوور و درێژ، دیسانەکەش دۆزیتمەوە».

ژنە لەژێر لێوڕا: «لێرە دەخەوتین، لەنێو باخدا کتێبمان دەخوێندەوە، پێدەکەنین، ئەو سێوانەی لە «بووم»دا خللۆر دەبوونەوە، خەزێنەکەمان ئالێرەدا دانا کاتێ دادەنەوینەوە، ڕووناکاییەکەیان پێلووەکانمان هەڵدەپچڕن. کوتەی ماڵ بوغرانە و سەرشێتانە لێدەدا: (دم، دمەم، دمممم).

لە خەو ڕادەپەڕم، دەنەڕێنم: «ئاخ، ئاوایە؟ خەزێنەی شاراوەی نێژراوی ئێوە ئەمەیە؟ شۆقێک، سۆیەک لە نێو دڵا».

سەرچاوە: کتاب «باد می‌وزد»

گردار و وەرگێڕانی: فرشته مولوی، ناشر: تهران، چاپ مرکز، ١٣٧٥، داستان (خانەی اشباح‌زده) ص ٥٥ـ٥٧

خزمەتگوزاری

لە وڵاتێکی دوور، بارودۆخی ڕامیاری و ئابووری لە میزان ترازابوو، گرانی و قاتی و قڕی و بێکاری لەوەدا نەبوو، داد و بێداد و هاوار و زەم و لۆمەی جەماوەریش بە جێی خۆی...

سەرۆکی دڵسۆزی وڵات کەوتە فیکری چارەسەر کردنی قەیرانەکە، کاربەدەستانی میریی کۆ کردەوە و پێیانی ڕاگەیاند دەبێ لە مەودووا لە فیکری خزمەتگوزاری بە خەڵک و کۆمەڵگادا بن.

بۆ بەڕێوەبردنی فەرمانی سەرۆک و پێشوازی لەم حوکمە، سەرۆکی وەزیران لە وتوویژێکی ڕۆژنامەوانیدا بەم چەشنە ڕێنوێنی کاربەدەستانی میریی کرد:

«زۆر پێویستە بۆ جێبەجێ کردنی فەرمانی سەرۆک و بۆ باڵا بردنی داهات و دەسکەوتی میری، کاربەدەستان هەتا دەتواننماڵیات و پووڵ و پارە لە جەماوەر بستێنن، باوەکوو «نایاسایی»ش بێ، لە داهاتوودا یاسای بۆ جێبەجێ دەکەین...!»

کابرایەکی ڕەشۆکی کە ئەمەی لە تەلەفزیۆن بیست، وتی:

«بەشەڕەفم ئەگەم خزمەتگوزاری و جەماوەرپەروەری و وڵاتداری ئاوا بێ، سەرۆکایەتی ئەم وڵاتە و حەوت وڵاتی دیکەی وەک ئەمەش دەکەم...»

لەو ڕۆژە بەملاوە، نەکەس پووڵ و پارەی لە گیرفاندایە، نە خەزێنەی میری پڕ بووە، نە کەس قسەی لە کابرای ڕەشۆکی بیستووە. ئاخە ئەویش زبانی لە گۆ چووە...

هەی... هەیهەی!

بە پێی بڕیار، هەڤاڵ کۆ ببوونەوە و چاوەڕوانی «ڕەووف» بووین تا هەموو پێکەوە بچینە شوێنێکی دڵخواز. نەشدەکرا بڕۆین و بەجێی بێڵین، ئاخە هەر هەموومان «ڕەووف»مان زۆر خۆش دەویست.

لە دوایین ماوەدا ئەویش گەیشتێ. چاکەتێکی شەترەنجیی زۆر تازەی چوار دوگمەی لەبەردا بوو. لای ڕاست دوو دوگمە و لای چەپ دوو دوگمە. بەڵام دوگمەیەکی لای چەپی شکابوو و دوو کوت ببوو، کوتێکیشی بەر ببۆوە. هەموو دەستیان کرد بە فشە و ڕابواردن و گاڵتە کردن بە ڕەووف. ئەویش کە زۆر وەڕەز ببوو، ڕووی کردە من و پێمی کوت: «دەبا تۆ لەسەرم وەجواب بێی، هەی بەزیاد نەبی چ خزم و کەسێکی...»

لە وەڵامیا کوتم: «ئەوی ڕاست بێ فیکرم لێ کردۆتەوە و خەمم خواردووی. دەزانی چی بکە؟ ئەو دوگمەی لای ڕاستت لێبکەوە و لە شوێنی ئەوی چەپتی بدوورە.»

ڕەووف زۆری پێ خۆش بوو و بەڕێ کەوتین. هەڤاڵ هەموو لە قاقایاندا و لە پاش ماوەیەک ڕەووف پرسیاری کرد: «ئەی بۆ جێ دوگمەی ئەوی لای ڕاست چی بکەم؟»

وتم: یەکێک لەوانەی لای چەپ لێکەوە و لە لای ڕاستی بدوورە! (پێکەنینی هەڤاڵان)

پرسی: ئەی بۆ جێی ئەوەی لای چەپ؟ (پێکەنینی هەڤاڵان)

وتم: یەکێک لەوانەی لای ڕاست لێکەوە و لە لای چەپی بدوورە. (پێکەنینی هەڤاڵان)

پرسی: ئەی بۆ جێگەی ئەوی لای ڕاست؟ (پێکەنینی هەڤاڵان)

وتم: یەکێک لەوانەی لای چەپ لێکەوە و لە لای ڕاستی بدوورە!

وتی: ئەی... وتم: ئەی. وتی: هەی... وتم: هەی. وتی: هەیهەی. وتم: هەیهەی...

هەڤاڵ کردیانە چەقەنە لێدان و چەپڵەڕێزان و دایان لە قاقایەکی بێبڕانەوە....

هەنار

لە شارێکی دوور هەنارێک لە پشت جامی دووکانێکدا بوو. ئەوەندە شکۆدار بوو ئەو هەنارە، لەبەر ئاوداری ئاوی دەزاندە زارەوە، لەبەر سووری و گەشی، وڵاتی نەخشین و ڕەنگین دەکرد و شادی و خۆشی دەتکاندە دڵ و دەروونەوە.

سی ساڵی عەلەن تەواو، بەیانان کە دەچوومە شوێنی کار و ئێواران کە دەگەڕامەوە بۆ ماڵ، کار و پیشەم ئەوە بوو لەبەر جامی ئەو دووکانە ڕاوەستم و بڕوانمە ئەو هەنارە و بچمە دونیای خەون و خولیا و خۆزیاوە.

لە پاشان ڕاست بە پووڵ و پارەی مزە و خەڵاتی ئەو سی ساڵ ئیش کردن و تێکۆشانە، هەنارە سوورەم کڕی و بە تەمای شادی و خۆشی و چێژ بردن لە ژین و ژیان و زەمەن بەرەو ماڵ بوومەوە. ئێستا و ئێستاش نەمزانی لەبەر دەرگای ماڵێدا، لە حەسارێدا یان لە دیوەخانی ماڵێدا بووم، لە ناکاودا هەناریان لە دەستم دەرهێنا و... هەناریان بە عەرزیدا کوتا و.. پڕژ و بڵاو بۆوە و... لە مەودایەکی تەنگ و بەرینی بێ سنوور و نامەعلوومدا... دەنک... دەنک... بوو بە... هەزاران... هەزار... دەنک...

کەچی... بەوەندی یەک و دوو... سەگ و.. پشیلە و... مشک و... زەروو... لێی وەخۆ کەوتن... تێی ورووکان، تێبەری بوون.. کەس نەیزانی... کوا هەنار و.. کام هەنار و... ک...ا...م هـ.. هــ.. ە... ن... ا... ڕ...ڕ...ڕ...ڕ

ئێستا کەمەی گۆچانێک لە نێو پەنجەکانی منایە و لە دوورەوە دەڕوانمە هەنارێکی سووری گەش... لەپشت جامی دووکانی... شارێک لە حەوێقی ئاسمان...

لۆرکێ؟...!

... بەڵام شوێنێک هەیە لە سەر خاڵێکی ئەم گۆی زەوییە، دارەکانی نە ئیشکن، نە تەڕن، نە سەوزن، نە زەردن، نە سوورن! ئەی بەس چ ڕەنگە ئەو دارستانە؟

جار هەیە دارستانە، سەوزەلانە. جار هەیە شۆرەکاتە، لمستانە و برێجار باخە، بێستانە، مەزرایە، ساراتە. برێجار ڕووبارێک بە نێوەڕاستیدا خوڕەی دێت و دەخوشێ و دەڕوا و... ئەمجارە زێیە، زەریایە، ساراتە، غەریبستانە، خوێنستانە. بەڵام کەسێک هەیە لەو شوێنە، نە ئاغایە، نە کوێخایە، نە میرزایە، نە نۆکەر و کارەکەرە، ئەی بەس کێیە و چ کارەیە ئەو کابرایە؟

بە ڕەنگ و ڕوو تەمەن نادیارە، بە ئاکار و کردە، برێ جار بە ویقارە، بە خووخدە، ئارامە، برێ جار تووڕەیە، تۆسنە، گرژ و مۆنە، لەگەڵ عەرز و ئاسمان لە شەڕدایە.

بەڵام دەڵێی ڕەنجاوە، لە زۆر کەسان و زۆر شتان بە دوورە، دوورە پەرێزە، بێزارە، گیرۆدەیە، عەودالە، ئالۆدەیە، بە خەم و خەفەتە، ڕزگارە...

ئەی کاری چییە لەو شوێنە؟ چ کارێک هەیە لە بۆ ئەو کابرایە؟ کارێکە نە کاری لەشە، نە کاری فیکرییە، نە خۆ ماندوو کردنە، نە تەمەڵی و تەوەزەلی و خۆ بە عەرزادانە، نە هەڵسوکەوتە، نە هاموشۆیە، نە بگرە و بەردەیە، نە خۆ مەلاس دانە، دار و بەرد کێشانە، خانۆچکە چێ کردنە، بە خیز و ڕەمڵ لەو کوێندەرکوێیانە...

ئەی بەس؟ برۆ... بیبینە، بیدوێنە، لە گەڵیدا هەستە، دانیشە... خورد بەوە، گەورە، داسنییە، کاهینە، موسوڵمانە، جووە، ئەرمەنە، کافری بێ ئەڵلایە، نەوەڵلا... ڕاهیبە، زەندیقە، عارفە، پیاوچاکە، کەڵبەشە، قیبتییە.... سۆفییە...!

تاسه

سەعات دەی ڕاست گەرمای هاوینانی گەرمێنی کاولبوو بزووت، ئەوە هیچ، ئەوەندە داغ بوو کە لەبەر گەرما لە خەو هەستام. زۆرم گەرما بوو، زۆرم برسی بوو. چوومە سەربان و «دووربین»م هاویشت. لە شاخ و کێوەکانی دەوروبەری شارم گرت. زۆر بە وردی سەرنجی هەموو شیو و دۆڵ و بەندەنەکانم دا. دیار نەبوو... دیسانەکە چاوم گێڕا... چاوم گێڕا. ئاخری دۆزیمەوە، ڕاست خۆی بوو: کەڵە کێوییەکی قەڵەو، لە نێوان دە پانزە تەختە بەرد و برێ گژ و گیا و دەوەنی نێوان ڕەوەزێکدا. هەواکەی زۆر گەرم بوو، چما زۆر زوو، یانی هەر ئەو دەمە بەڕێ کەوتایەم، سەعاتێکی دیکە دەگەیشتمێ و تا من دەگەیشتمێ ئەو هەوا گەرم و داغە، کەڵە کێوییەکەی دەبرژاند. دەیجا خۆ منیش بۆ ڕۆیشتن و ڕاکردن ئازام، بێتوو لە پێش مردار بوونەوەکەیدا بگەمێ،نیەتی چەقۆی لێ دێنم و سەری دەبڕم و دەست دەکەم بە خواردنی. بە خودای کەبابێکی پڕ بە دڵی خۆمە. وەک ئەو ڕۆژە.

لە دەققە و سەعاتی خۆیدا گەیشتوومەتێ. لە ئاخر هەناسەدا بوو، سەریم بڕی، ئاورم سازد کرد، باوەکوو خۆر برژاندوویەتی. دەست دەکەم بە خواردن. لەبەر ئەو سووره تاوە ئارەقم لێدەڕژێ و گۆشتی برژاو دەخۆم. جەرگ و دڵ و گورچیلە و نەرمەگۆشتی لاڕانێکم خوارد، حاە چەندە خۆشە! ئەوەم لەبیر چوو، ئەوی مابۆوە شاردمەوە بۆ ڕۆژێکی دیکە؛ یان بۆ ژەمێکی دیکە... حەە چەندە خۆشە! حاە هەوا چەندە گەرمە. لە سەربان چوومە خوارێ. ئارەقەم کردووە. بە کۆڵاندا دەڕۆم، زۆرم برسییە. توونیشم. کراسەکەم دادەکەنم و خۆمی پێ باوەشێن دەکەم. بە کۆڵاندا دەڕۆم بەشکم لە جێگایەک خولکی نان و ئاوێک بکرێم. منداڵ بە فیتوو لێدان و هۆیت هۆیت وەشوێنم دەکەون. منیش جنێویان دەدەمێ. بەردم تێهەڵدەکەن، بەردیشیان تێهەڵدەکەم. پێم دەڵێن: هۆیت هۆیت، شێتە، شێتە... پێیان دەڵێم: دایکتان... بابتان... خوشکتان. کێ شێتە؟ من هەموو ڕۆژێ کەباب و جەرگ و دڵ و گورچیلە دەخۆم! ئێوە چی دەخۆن؟ نانەوشکە... من شێتم یان ئێوە؟

پەخشانە شیعر:

سەمفۆنیای سەما

پێشكەش بە دۆستان: سەید كەریم هونەرپەژووە،
عومەر مەجیدی، ڕەسووڵ عەبدوڵڵانژاد

خاسە كەوی كەژو كۆسار، هەر لە چەشنی مەلی گولزار
خول ئەخۆی و خۆ بائەدەی، بەهات و چۆ، بە لەنجە و لار
دێی و ئەڕۆی، سەمائەكەی، سەما ئەكەی، سەما ئەكەی...
تۆغا ئەتۆ، وێنەیەكی مینیاتوری،
یا خۆ كەژاڵەكەی دوێنی و ئەمڕۆ و هەمیشەیی؟
كە هەروەكوو،ئاسكە سڵی چڕو چیا، دۆڵ و دەرە
 بە چاوگێڕان، بەڕاكردن، بەڕاوێستان
دڵ ئەڕفێنی، قەرار ئەبەی، سەما ئەكەی، سەما ئەكەی...
لە بەر چاوم، هەوری لە كوڵ، بازنە لە قۆڵ ڕائە بووری
شەدە بەسەر، پشتوێن كەمەر،ڕائەوێستی، چاوئەگێڕی، چاو ئەگێڕی.
شێت و شەیدا، ڕۆژێك و دووان، یا خوسەدان و هەزاران
دێ و ئەڕۆی ئەڕوانمە سەمای مەمان، سەمای پرچان،
سەما ئەكەی، سەما ئەكەی، سەما ئەكەی
ئەڕۆمە ناو خەون و خولیا، تاسەو ئەوین، خەووخەیاڵ
دێی و ئەڕۆی شەڕ ئەفرۆشی، ئێخەم ئەگری، ئەمبەی ئەڕۆی
زۆر زۆر لە دوور، حەوام ئەدەی، فرم ئەدەی، جێم ئەهێڵی
كەچی بۆ خۆت،نەرم و نیان، لار و لەنجە،پێ بە پەنجە،
سەمائەكەی، سەمائەكەی،سەمائەكەی...

سەر خۆش و مەست، مەست و ئاشق، سەرنج ئەدەم، لێت ئەڕوانم
لێت ئەپرسم: ئاخۆ جامێ شەڕابی تاڵ، ئاوا ئەکا؟ ئاوا ئەبێ؟
ناگیانە تۆ، کەژاڵەکەی، دوێنێ و ئەمڕۆ و هەمیشەیی،
تۆ کیژەکەی کافرۆشی، تابلۆیەکی مینیاتۆڕی
هەر بۆیەوا، بێ مانوو بوون، لارولەنجە، لە سەر پەنجە
سەما ئەکەی، سەما ئەکەی، سەما ئەکەی
بەم ڕۆینەیە، بەم ڕەوتەوە، بەم سەمایە، قەرار ئەبەی، قیامەت ئەکەی، شەڕ ساز ئەکەی
ئیخەم ئەگری و ئەمبەیە ناو ئەو شەڕەوە، تاکوو تووشی شەڕم ئەکەی
کەچی بۆ خۆت، لێو بە خەندە سەما ئەکەی سەما ئەکەی...
تا کوو منی، لە دەست دەرچووی، لە پێ کەوتووی، بابردەڵە
بە بێتاوان، بێ دەسەڵات، زامارم کەی،
ئەویندار و دەردەدار و بێمارم کەی
بەڵام بۆ خۆت، دەم بە قاقا، بێ مانوو بوون، سەما ئەکەی، سەما ئەکەی...
ڕاپێچەت دام، تاکونێ دوور، هەتا کوو سەر، دوندی قەندیل
ئەمجار لەوێ، ئەمر ئەکەی، دەنگ هەڵبڕم، بانگەواز کەم:
«ئاهۆ گەلۆ،(ئاسکە کچان، کەڵە کوڕان)*
لە خەو هەسن، خەون و خەیاڵ، ئیدی بەسن
چاو هەڵبڕن، تێڕا مێنن، جوان ببینن،
باخی وڵات چەنێ ئیشکە، چەند تینووە»!
بە لام بۆ خۆت، خۆ با ئەدەی، دێی و ئەڕۆی
سەما ئەکەی، سەما ئەکەی، سەما ئەکەی...
ـ ئاخ... شەقە هەستا، پیاڵە شکا، شەڕاب ڕژا

پیاوێ پیرو، پێڵاو دڕاو، لە بن دارێ، گەڵا وەراو
لە ناوخولیای، خواو خورما، خەو نووچکە بوو،
کردبوویەوە بە شەنگە سوار، بە شۆڕە لاو
هەر لێرەدا، لەم وەنەوزو خەو نۆچکەیە ڕائەپەڕێ
ئەبێ بڵێی، ئەمجارەکە، چی ئەبینێ؟:
«تەنها گوڵی شادی و شینم، کەژاڵەکەی دونیا و دینم
سوێسنەو هەلاڵە و بەیبوونم، تاوێ وەرە لام بدبینم»
ئەوا بینیم، بەدەم بادی شەماڵەوە، بووژایەوە، گەشایەوە
ئەوا وەکوو مەلی گوڵزار، خاسە کەوی کەژو کۆسار
دێت و ئەڕوا بەلەنجەو لار، ئەقاسپێنێ، هەزار هەزار،وەکوو هەزار
خول ئەخوات و خۆ بائەدا، پێ بە پەنجە، لە سەر پەنجە
سەما ئەکا، سەما ئەکا، سەما ئەکا...
پیاوی پیرو پێڵاو دڕاو، لەبن داری گەڵا وەراو دیسان بۆتەوە شۆڕەلاو
ئەوا بەدەنگی بەرزەوە، هۆرە و هۆنراوەی بۆ ئەچڕێ:
«ئاهۆ گەلۆ، ئاهۆ کەسان، شۆڕەلاوان، کیژ و کوڕان،
(ئاسکە کچان، کەڵە کوڕان)*
لە ئەم خەوە ئیدی هەسن، لە ئەم خەوە ئیدی هەسن
بۆچ نابینن باخەکەمان، باخی وڵات، چەن تینووە
چاوە نواڕی مەهەمووە، گەڵای هەموو ئیشک بووە
ئاهۆ گەلۆ، باخی هیوا، باخی وڵات
ئیشک بووە، دڵ مردووە، ڕەنگ زەرد بووە
بەڵام ماوە نەمردووە،ئاواتە خوازی: بووژانەوە، شین بوونەوە، گەشانەوە
ئاواتە خوازی گەشانەوە، شەکانەوە
بەهاو دڵی و پێکەوە بوون، بە ئاو داشتن: پەروەردە بوون

ئاهۆ گەڵو، ئاهۆ کەسان، دەخەو بەسن،
لە ئەم خەوە ئیدی هەسن، ئیدی هەسن.»

جۆزەردانی ۹۲

(ئاسکە کچان و کەڵە گوڕان) ناوی چیرۆکێکی بەڕێز مامۆستا«شێرزاد حەسەن»ی چیرۆکنووسە*۱ و ۲

پەخشانە شیعر

بۆهار

هۆ خالۆ ڕێبوار هۆ[1]
پڕ بە جەستەی زەوی
هەستی لاوەتی و خۆکێشانەوە
سێ کۆڵە مست لە سینگ
لە عەردوە بەرەو حەوا
باوێشکێ درێژ
هەڵمێکی خەست
«هۆ خالۆ ڕێبوار هۆ
بۆهار ئاوا گەڕایەوە»

***

نەڕاندی... گوڕاندی، باراندی
حوکمی کۆنارای هەوران
شریخ، شریخ، شریخ
چەخماخەی هەورە برووسکە
نووڕیکی فۆسفۆری
شەقار، شەقار، شەقار

---

[1] «هۆ خالۆ ڕێبوار... وتەی سەزاری دۆستێک لە ڕۆژانی شۆڕشی دژ بە شادا بوو.»

سینەی ئاسمان، دڵی شەوە زەنگ
«کاکە گیان کاکە، بۆهار ئاوا گەڕایەوە»

***

تک تک تک، دەنک دەنک
زەوی لە ئامیزدا لاواندەوە،
شار و شاخ و شەقام و شۆستە
لافاو لافاو ڕێژنە
شالاوی کردە سەر زەوی
سێلاو سێلاو ڕامووسان
کیژی ئامێزی شۆڕەلاو.
شەونم و شنەی شەماڵ و شەوبۆ
عەتر و عەنبەر و عوود و عەبیر
بێستان بێستان یۆنجە، بەیبوون، بێژان
ئەگریجە، ئەگریجە، زولف و پەلک و پرچان
ئامێز، ئامێز ـ لاواندنەوەی کۆتر، کۆتر
«هۆ کاکی خۆم هۆ
بۆهار ئاوا گەڕایەوە».

***

مەستانە، مەستانە، کۆڕژنی چارەوێ
ئۆرکێسترایەکی بە بێ کۆتایی
هەمووسەربان، کووچان، کۆلانان
بەرەو پەراوێزی ئاوەدانی
لاوژە و سترانی کەڵە شێر و سەگوەڕ

ئۆ پێرا، باڵە، باڵماسکە، کەرنە ڤاڵ
پشیلە مێرو... مووچرکەی جەستەی پشیلان
دەرپەڕینی بەر خۆڵە و کاریلە
بۆ یەکەم کەڕەت لە هۆڵ و لە تەویلان
«کاکە، خاڵە، مامە، هەڤاڵ
بۆهار ئاوا گەڕایەوە»

***

نێرگز، وەنەوشە، سوێسن
پێشەنگی نەورۆز، پێشەکی بۆهار
هەواڵی هەڤاڵ گەزیزە
مەرگی زستان و سەرما و سەخڵەت
بووژانەوەی ژیوار و ژین و ژیان
گەڕانەوەی گەڵا و گوڵ و گەرما.
ویرەویری کاکم لە بەر هەیوان:
«وا بۆهاریش هات، کەژ و کۆ ڕەنگین...»
خوناوکەیەکی چڕ، ڕێژنەیەکی پڕ
شێتانە کۆڕژنێ لە نەکاو
دایکم و خوشکم، ماڵیان هەڵگرت و
ڕوویان کردە کەپکە شاخ و ڕەوزان
کۆگا، کۆگا... شنگ و کەنگر و ڕێواسان
«هۆ هەڤاڵی خۆم هۆ، بۆهار ئاواگەڕایەوە...

***

بۆهار ١٤١

ئاهۆ گەڵو، گەلۆ، گەلۆ
وا بۆهاریش گەڕایەوە
فەرموو بزەیەک
چەپکێ گەزیزە
بە بێ فێڵ، بە بێ درۆ
سڵاو بۆ تۆ، سڵاو بۆ تۆ
سڵاو، سڵاو... بۆهار ئاوا گەڕایەوە

@kurdica

چریكەی چیرۆكی چوارچرا

«بیبلیۆگرافیای چیرۆكنووسانی مەهاباد»

ئەوە دەزانین كە نووسینی چیرۆك و ڕۆمان دەسكەوت و داهاتی كۆمەڵگای «بۆرژوایی»ن و چیرۆك و ڕۆمانی ڕاستەقینە و سەركەوتوو لە نێو جەماوەرێكدا و لە كۆمەڵگایەكدا پەرە دەستێنن كە دامودەزگا و پێكهاتە و ڕێكخراوە تەكنیكی و مەدەنی و بۆرژواییەكان سەقامگیر بووبێتن. پەرەیان سەندبێ و شوێنێكی باشیان بۆ خۆیان تەرخان كردبێ، كاریگەری و شوێن پێیان بەسەر بارودۆخ و هەلومەرجی كۆمەڵایەتی و هەروەها بەسەر جەماوەردا بەرچاو بێ. چونكە ئەوە زیادەداهات و هەل و دەرفەتی گونجاو و حەساوە بوونی مرۆڤ لەم ***فۆرماسیۆنە*** ئابووری ـ ڕامیارییەدایە كە دەبێتە هۆكاری ئافراندنی بەرهەم و ئاسەوارە هونەرییەكان.

ئەم تیۆر و بیرۆكەیە بە گشتی وایە و قسەی لەسەر نییە. بەڵام زۆر جار هەڵكەوتەیەك لە هەمبەر ***یاسا و ڕێسا***كاندا قوت دەبێتەوە كە لە ***گۆشەنیگا***یەكی گشتیدا یاسا و ڕێسا و چوارچێوە و قاوغەكان دەشكێنێ و وەكوو شەمشیری سپی و فۆسفۆڕی هەورە تریشقەیەكە دڵی شەوەزەنگ و تاریكە شەو شەقار شەقار دەكات بۆ كات و ساتێك لە چەشنی گڵۆپە كارەبایەك كە هەڵگیرسێ و هەر ئەو كاتەش خامۆش كرێتەوە، ئەو شەمشیرە سپی و فۆسفۆرییە و ئەم گڵۆپە ڕووناك و بەهێزە بۆ چركە و خولەكێك خۆیا دەبن و جیهان ڕووناك دادەگیرن و

لە پاشان بۆ مدە و ماوەیەکی دوور و درێژ هەمیسان شەوەزەنگەکە بەسەر بارودۆخەکەدا زاڵ دەبێتەوە.

هاتنە مەیدانی ڕۆمانی «***پێشمەرگە***»ی دوکتۆر ڕەحیم قازی وەکوو یەکەم ڕۆمانێک کە لە نێو کوردانی سۆران و بە زبانی سۆرانی نووسرابێ، ڕووداوێکی ڕاست لەم چەشنەیە. ئەم ڕۆمانە لە کۆمەڵگایەکدا سەری هەڵدا و هاتە مەیدان، کە فۆرماسیۆنی ئابووری، ڕامیاری، کۆمەڵایەتی نەک فۆرماسیۆنی «***بۆرژوایی***» نەبوو، بەڵکوو فۆرماسیۆنی فیئۆدالیتە و دابونەریتی عەشایەری و خێڵاتی زۆر زۆر بەهێز و توانا وە بە گشتی بەسەر بارودۆخەکەدا زاڵ بوو. بەڵام ئەم مۆجیزاتە «***هاتنە مەیدان و سەرهەڵدانی ڕۆمانی پێشمەرگە***» بار و بەرهەم و داهاتی درەختێک بوو کە بە دەستی هەڤالانی «***ژ.کاف***» و ***کۆماری کوردستان*** باغەوانی و پەروەردە کرابوو و چارەنووس وا بوو کە یەکەم ڕۆمانی کوردی سۆرانی لە ***مەهاباد***ەوە سەر هەڵبدا.

لە ڕاستیدا بنەماڵەی «***قازی***»یان خاوەن چەندەها گوندی وەکوو (حاجیئاباد و سەراو و گوێگجەلی و ساروقامیش و...ن کە دەکەونە نێوان سێ کوچکەی (***بۆکان،میاندواو، سابڵاخ***)ەوە. بگرە ئەم گوندانە لە میاندواو زۆر نزیکتر بن تا لە ***بۆکان*** و مەهابادەوە، بەڵام هەر زۆر لە زووڕا ئەندامانی بنەماڵەی قازی لە شاری مەهاباددا نیشتەجێ و سەقامگیر بوون و هەم بۆخۆیان و هەم دیتران بە مەهابادییان دەناسن.

بەم پێیە لە یەکەم بزاڤی نوێی پەرەگرتن (***توسعە***) و پێشکەوتی کۆمەڵایەتی کوردستانی ڕۆژهەڵات لەم قۆناغی هاوسەردەمەدا، وێڕای چالاکی کۆمەڵایەتی و ڕامیاری؛ لە (***موکریان***) و بە تایبەت لە مەهاباد و بۆکاندا، بزاڤێکی بەهێزی ئەدەبی و فەرهەنگی و هونەری لە بواری شێعر و چیرۆک و شانۆش وەڕێ دەکەوێ کە درەخت و دارستانی گەورە و پیرۆزی وەکوو فەوزی و هێمن و قزڵجی و نووری و هێدی و ڕەحیم قازی و هەژار و حەقیقی و... تێدا پەروەردە دەبێ. چما کورتە

چیرۆکەکانی بەڕێز مامۆستا حەسەن قزڵجی کە لە گۆڤاری هەڵاڵە و ڕۆژنامەی کوردستاندا چاپ دەبوون و هەروەها دواتر کە ڕۆمانی پێشمەرگەی دوکتۆر ڕەحیم قازی وەکوو دەسپێک و سەرەتای چیرۆک و ڕۆمانی کوردی سەر بەو بزاڤە لەو قۆناغەدا لەبەر چاو بگرین، ئەوا لەو برگە و سەردەمەوە تا ئێستا زەمەنێکی دوور و درێژ و هەروەها گۆڕانکارییەکی زیاتر و بەرچاوی کۆمەڵایەتی و ئابووری و ڕامیاری و فەرهەنگی بەسەردا هاتووە.

لە ڕاستیدا یەکەم ڕۆمانی کوردی سۆرانی یانی (پێشمەرگە)ی ڕەحیم قازی ساڵی ١٣٢٨ی هەتاوی (١٩٤٩زاین) لە شاری ئێرەڤان پاتەختی ئەرمەنستان بۆ یەکەم کەڕەت لە چاپ درا و دواتر کۆڕی زانیاری کوردیش لە بەغدا چاپی کردەوە.

بەڵام وەکوو خودی دوکتۆر ڕەحیم قازی لە چەند دیدار و دانیشتنێکدا وتوویانە ئەم ڕۆمانە زۆر لەوە پێشتر نووسرابوو، بەڵام دێر بڵاو بۆوە. ئەم ڕۆمانە ڕۆڵەی خەلەف و ڕاستی و ڕاستەقینەی ***برگە و زەمەنی خۆی بوو***. یانی لە لایەکەوە ***فۆرماسیۆنی فیئۆدالی*** بەسەر دەڤەر و کۆمەڵدا زاڵ بوو و ***دەرەبەگ*** لەوپەڕی توندی و تیژی و بێبەزەییدا زوڵم و زۆریان لە ***ڕەعیەت*** دەکرد و بە تاڵان و بڕۆ و بێگاری و وەرگرتنی دەودوو، هێلکانە، مریشکانە، نیسکانە، ئاغایانە و... لە هەموو داهات و بەرهەمێکی مادی و مەعنەوی، ڕەعیەتیان وە هاوار و زاڵە و ئەلامان خستبوو، لە لایەکی دیکەوە ***چین و توێژی تازە پێگەیشتووی وردە بۆرژوا و دووکاندار و ڕووناکبیر و خوێندەواری شارستانی بە یارمەتی بەشێک لە لاوان و ڕووناکبیران و خوێندەوارانی ئاغەوات و وتاجر و توجاڕی وڵات*** بە فیکر و گۆشەنیگا و چالاکی و ئایدیۆلۆژیای سەردەمی لایەنگری لە چین و توێژە چەوساوەکان، هاتبوونە گۆڕەپانی تەقالا و هەڵسووڕانی ڕامیاری و کۆمەڵایەتییەوە، ئەمانە لە لایەکەوە مافی نەتەوایەتی‌یان دەویست و لە لایەکی دیکەوە لایەنگری بەرژەوەند و مافی

ڕەعیەت و زەحمەتکێش و چین و توێژەکانی خوارەوەی کۆمەڵگا بوون. لە ڕاستیدا ئەندامانی ***(ژ.کاف) و ڕێبەرانی کۆماری کوردستان*** وەشوێن ئەم ئارمانجە کەوتبوون. ڕۆمانی پێشمەرگە لەسەر ئەم فیکر و ئارمانجە نووسراوە و چەشنی ئایدیۆلۆژیایەکی بەرەنگاری، چینە دژ بە یەکەکان و ئەم قۆناغ و بارودۆخە وێنا دەکا و لە پاش چەندەها ڕووداو و پێکدادان و تێکهەڵچوونی ئاغا و ڕەعیەت، دوو قارەمانی سەرەکی چیرۆک (دوو ڕەعیەتی زوڵم لێکراو) وەک سەمبۆلی چینی چەوساوەی ئەو کاتی کۆمەڵگای کوردەواری، لە ئاکامدا خۆیان لە شاری ***مەهاباد*** و لە نێو جەرگەی چالاکی کۆماردا دەبیننەوە و ئارمانجی خۆیان و جەماوەر و کۆمەڵگایان لەگەڵ ئارمانجی کۆماردا پێکەوە گرێ دەدەن.

ئەم ڕۆمانە لە خولی میرایەتی (***پەهلەوی)***دا بڵاو بۆوە، لە بێدەنگیدا لە چاپ درا و بڵاو بۆوە و بە قەدەغە و قاچاغ دەگەیشتە دەستی خوێنەر و دەخوێندرایەوە و بە نهێنی باسی لێوە دەکرا و دیارە مشت و مڕ و گوتاری لێ ساز نەبوو و بەرهەمێکی ئەدەبی لە ڕۆمان و چیرۆک بە دوودا نەهات.

بەستەڵەک و شەوەزەنگ و بێدەنگییەک لە ژێر سەرنێزەی دیکتاتۆریەتی «پەهلەوی» بەسەر وڵاتدا زاڵ بوو کە نەیدەهێشت و نەیهێشت جموجوڵ و بزاڤێکی ئەدەبی و فەرهەنگی و هونەری سەرهەڵدا و خۆیا بێ و بەڕێ کەوێ.

ئەم شەوەزەنگ و دیکتاتۆریەت و بێدەنگییە تا بڕگەی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران دژ بە شا درێژەی دەبێ و تەنها چەند ساڵێک هاڵقەی ئەدەبی نەمر کاک ***سوارە ئێلخانیزادە و کاک سەلاح و چاوە و هاوار (عەلی حەسەنیانی) و جەمیل ڕۆژبەیانی و...*** لە ژێر چەتری پرۆگرامی ڕادیۆیی ***(تاپۆ و بوومەلێڵ)***دا دەیبەزێنێ. بەڵام شان بە شانی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران و گەلی کورد بۆ گەیشتن بە مافە ڕەواکانی خۆیان، بزاڤی

ئەدەبی و هونەری و فەرهەنگی و شیعر و چیرۆک و شانۆ و مۆسیقاش سەرهەڵدەبڕن.

یەکەم بەرهەمی چیرۆکیی ئەم بڕگەیە کۆچیرۆکی سیریاڵی «باقەبێن»ی بەڕێز مامۆستا ئەحمەد قازییە. وەکوو دەرکەوت چارەنووس وابوو دیسانەکە و لەم بڕگەیەشدا وەکوو جاری یەکەم کە ڕۆمانی کوردی لە ***مەهاباد و ماڵی قازییان***دا سەری هەڵدا، ئەمجارەش بزاڤی تازەی چیرۆکنووسینی کوردی لە ***کوردستانی ڕۆژهەڵات*** لە مەهاباد و هەر لە بنەماڵەی قازییانەوە سەر هەڵبدا و خۆیا بێ.

«باقەبێن»ی مامۆستا ئەحمەدی قازی، کۆچیرۆکێکی سیریاڵییە لە ژانری کورتە چیرۆکی تەنزدا. دەوری سەرەکی لەم چیرۆکانەدا لەسەر شانی زبانی تەوس و توانجاوی نووسەر و گۆشەنیگای نووسەر بۆ ڕووداوە ڕووالەتی و دەرەکییەکانی ئەو بڕگەیەیە. ڕەنگە بە هۆکاری ساوا بوونی کورتە چیرۆک نووسینی کوردی و بەتایبەت ***نووسینی کورتە چیرۆکی تەنزی کوردی*** لەو بڕگەیەدا بێ کە زبان و داهێنان و ڕووداوەکان لەم کتێبەدا زیاتر لەوەی ***داهێنانێکی زبانیک و هونەری*** بن کە لە ڕاستەقینەی ئاساییەوە بەرەو ***فانتازیا*** بڕۆن، هەر لە ڕووکەش و ڕووالەت و ڕاستەقینەدا دەمێننەوە و زیاتر نەک ***داهێنانێکی هونەری و زبانیک***، بەڵکوو ڕاپۆرتێکی کۆمێدیائاسا و تەوس و توانجاوی ڕووکەش لە ڕووداوە ڕاستەقینەکانی ئەو بڕگەیەن.

گۆشەنیگای دونیادیدە و بەئەزموونی مامۆستا قازی لەگەڵ زبانی ئاسایی و پاراوی کوردی ئەوان دەستیان داوەتە دەستی یەکدی و کۆچیرۆکێکی کومێدی سیریاڵییان پێکهێناوە کە بڕێ جار تا ئاستی چیرۆکی هونەری گەشە و نمۆ دەکەن.

مامۆستا قازی ئەم ژانر و زبانە لە تەنزەکانی دیکەیشیدا کە دواتر لە ***«گۆڤاری سروە»***دا بڵاو بوونەتەوە، درێژە ئەدا و لەم ڕەوتەدا کەم و زۆر سەرکەوتووە.

هەر لە بنەماڵەی (قازی)یاندا سێهەم کەسیش کە خاتوو ***«مریەم قازی»*** بێ لە ساڵانی دواتردا لە کاری چیرۆکنووسیندا سەر هەڵدەبڕێ و چەند کورتە چیرۆکێک لە گۆڤاری سروەدا چاپ دەکات و کتێبە چیرۆکێکیش بڵاو دەکاتەوە.

یەکێکی دیکە لە نووسەران و چیرۆکنووسانی بەهێز و توانای شاری چوارچرا ***«مامۆستا کەریم قەییومی»*** بوو کە ساڵانی سەرەتای دەرچوونی گۆڤاری سروە چیرۆکی بەهێز و پێزی دەنووسی. کەریم قەییومی کوردی زانێکی باش، خاوەن زبانێکی بەگوڕ و تین و تەنزاوی بوو کە بە داخەوە لە مێژە لێیان بێهەواڵین. سەرەتی کاری کەریم قەییومی هەڵبژاردنی بابەتی تازە و گۆشەنیگای وردبین و پەروەردە کردنی باشی چیرۆکەکانی بوو.

وەکوو لە یادما بێ هەر لە یەکەم ژمارەی گۆڤاری سروەدا ***«ساڵی ١٩٨٥=١٣٦٤»*** بوو کە کورتیلە چیرۆک یان پارچە پەخشانێکی بەهێز و پێز بە نێوی ***«بوار»*** لە نووسینی ***«عەزیز ئاڵی»*** شاعیری شاری پێشەوا بڵاو بۆوە، ئەم کارە لە لایەن زۆربەی چیروک خوێنەوە پێشوازی لێکرا و ئێستاش یادی لە دڵاندایە. بە داخەوە کاک عەزیز ئاڵی لەسەر چیرۆک نووسین بەردەوام نەمان و زۆرینەی کار و وەختی خۆیان تەرخانی کاری ڕادیۆ کرد.

هەر لەم ساڵانەدا بەڕێز کاک ***«مەنسوور حامیدی»*** بە گوڕ و تینێکی زۆرەوە دێتە گۆڕەپانی ئەدەبی کوردییەوە. چالاکی کاک مەنسوور لە سەرەتادا زیاتر تەرخانی نووسینی ڕەخنە و وتار بوو و لە شانی ڕەخنە و وتاردا چیرۆکیان دەنووسی. بەختەوەرانە لەم ساڵانەی ئەم دواییانەدا چالاکی نووسینی چیرۆکیان زیاترە و زۆر چیرۆکی جوانیان لە ***«گۆڤاری مەهاباد»***دا بەرچاو دەکەوێ. لە پاش ئەم گشت ساڵە چالاکی نووسینە و بەم زبانە پاراوە و بەم شارەزاییەیان لە نووسینی وتار و چیرۆکدا کاتی

ئەوە هاتووە و درەنگیش بووە و دەبێ چاومان بە کۆمەڵە وتار و کتێبە کۆچیرۆکی ***«کاک مەنسوور حامیدی»*** بکەوێ.

هەر لە حەفتاکانی هەتاوی (نەوەدەکانی زاین)دا ***خاتوو نەسرین جەعفەری*** چەند کتێبە چیرۆکی بۆ منالان لە چاپ دا و چەند کورتە چیرۆکی لە گۆڤاری سروەدا بلاو کردەوە و گەیشتە ئەو ئەنجامە کە ڕۆمانی ***«بڵند و نەوی»***ی لە قەوارەی کتێبدا ڕەوانەی کتێبخانەی کوردی کرد.

رۆمانی ***بڵند و نەوی*** ڕۆمانێکی ڕیالیستی مێژوویی لە دەوروبەری ڕووداوەکانی ***«قەلای دمدم»***ە. ڕەوتێکی ڕەوانی هەیە، بە زبانێکی ئاسایی و پاراو، ڕووداوێکی ئەویندار لە چوارچێوەی قەلای دمدمدا بە ڕەوت و چەشنێکی زیاتر هێلی دەگێڕێتەوە. ئەم ڕۆمانە لەم دیو (***کوردستانی ڕۆژهەلات***) ڕەنگە یەکەم ڕۆمانی مێژوویی بێ. دیارە هەموو ڕووداوەکان و کەسێتی و قارەمانەکانی ناو ڕۆمان لە مێژوو وەرنەگیراون و خەیالات و داهێنان و ***ئافراندنی خاتوو نەسرین جەعفەری*** جێگای خۆی هەیە و دەور و چالاکی داهێنانێکی چیرۆکی و ڕۆمانسی بەرچاوە و خوێنەر بە تاسە و مەیلەوە شوێن پێی چیرۆک و ڕووداوەکان هەڵدەگرێ.

چیرۆکی ***«بەسەرهاتی شێتەکانی شاری مەهاباد»***یادی نووسەرێکمان لە دلا دەورووژێنێ کە زۆر سالانە و زۆر لە مێژە سەرقالی نووسینی گەلێ بابەتی کوردەوارییە؛ ***ڕەسووڵ ڕەشئەحمەدی***. کاک ڕەسووڵ سالانی ٦٥ تا ٧٥ی هەتاوی (٨٦ ـ ٩٦ز) «***١ـ خەو و با ٢ـ بەرخۆلە ٣ـ سواری مار***»ی بلاو کردەوە، ئەم سێ کتێبە، لە قەوارەی کتێبی منالان دان و ڕووی قسە و پەیامیان بۆ گەورانە. بەڕێزیان لە بواری شیعر و چیرۆک و بڕێ بابەتی فۆلکلۆری کوردەواری زۆر بە کەفوکوڵ و بەگوڕ و تین هاتنە مەیان؛ بەتایبەت شیعرە پڕ لە هەستەکەیان بۆ ***هەڵەبجە***. بە داخەوە لەم چەند ساڵەدا لەوە دەچێ کەمکار بووبێ. باوەکوو هەواڵمان پێگەیشتووە کە ئەوا دوو کتێب لە کارەکانی پێشووی

لە چاپ دراوە. بە خاترجەمی کاتی ئەوە گەیشتووە تاکوو کتێبە شێعر و کتێبە چیرۆکی کاک ڕەسووڵ بێنە کتێبخانەی کتێبی کوردی و لەبەر دەستی خوێنەری کوردا بن تا شیکاری و ڕەخنەی تایبەتیان لەسەر بکرێ. ناوی ئەم دوو کتێبەی بەم گوێرەیەن: ***١ـ گۆزەی شکاو ٢ـ بەشەرتی چەقۆ*** کە بە داخەوە بەدەستم نەگەیشتوون.

دەیەی حەفتاکانی هەتاوی (***نەوەدەکانی زاین***) لە کوردستانی ڕۆژهەڵات، دەیەی پەرەگرتنی زۆر چالاکی و بە تایبەت چالاکی ئەدەبی و هونەرییە و ئەو ئاوەی ***زیندەیادی نەمر مامۆستا هێمن*** بۆ گەشە و نەشە و نمۆی شیعر و چیرۆکی کوردستانی ڕۆژهەڵات بە پێکهێنانی گۆڤاری ***سروە*** دایڕشت، لەم دەیەیەدا گەیشتە بار و بەرهەم و داهاتێکی بەرچاو. لەم دەیەیەدا زۆر قەڵەمی چالاک و چەلەنگ و بەبڕشت هاتنە گۆڕەپانی نووسینەوە، چ بە نووسینی چیرۆک و چ بە نووسینی وتار یان ڕەخنە و توێژینەوە کە جێگەی هیوا و ئومێدێکی گەش و ڕوونن بۆ ئەم بەستێنە.

یەکێکی دیکە لە قەڵەمە چالاکەکانی بواری چیرۆک و ڕۆمان «***بەڕێز کامران حامیدی***»یە. کاک کامران باوەکوو درەنگ بەرهەمی دایە دەرێ، بەڵام بە چالاکی و گوڕ و تینی تایبەتی ڕۆماننووسێک، باشی قەرەبوو کردەوە و ئەوەتانێ لەم ماوەیەدا ***سێ ڕۆمانی لە قەوارەی کتێبدا داوەتە دەرێ ١ـ زینووی بەتەم ٢ـ گۆمی بەردەلانکێ ٣ـ مان و نەمان.*** بەستێنی کاری کاک کامران ڕووداوە مێژوویی، کۆمەڵایەتییەکانە و لە ژانری ڕیالیزمی کۆمەڵایەتیدا کار دەکەن. دیارە داهێنان و خەیاڵات سازی و ئافراندن کاری ڕۆماننووس جێگای تایبەتی خۆی هەیە و دەست دانان لەسەر ڕووداوە مێژوویی ـ ڕامیارییەکان بایەخی تایبەت دەخوازێ، چالاکی و ماندوویی‌نەناسینی بەڕێزیان حەتمەن بەرهەمی بەهێز و پێزتریشی بەدواوە دەبێ.

لە ساڵانی ٧٥ و ٧٦ی هەتاوی بەملاوە هەر لە شاری چوارچرا و لە بنەماڵەی (***بەڕێز باباخانی***)دا چوار کەس وەک چالاکی بوار و بەستێنی

چیرۆکنووسین دێنە ئەم مەیدان و گۆڕەپانەوە: ***بەڕێزان ناسر باباخانی، ڕەزا باباخانی، ئەمیر باباخانی، نەسرین باباخانی.*** لەم نێوانەدا ئەوی چالاکتر و هەژڵتر (جیددیتر) بێ، کاک ناسر باباخانییە کە جێگایەکی بەرچاوی لە نووسینی ڕەخنەی ئەدەبی و بڕێ وتار و چیرۆکنووسیندا هەیە. چیرۆکی کاک ناسر لە گۆڤاری سروە و مەهاباد و زرێبار و زرۆبەی گۆڤاری خوێندکارەکاندا بڵاو بوونەوە. ڕەنگە بۆ لێدوانێکی زانستی بە دوور لە گشتیبێژی، وەختی ئەوە هاتبێ کە چاوەڕوانی کتێبە کۆچیرۆک و کۆوتاریان بین.

ئەو ئاوەی زیندەیادی نەمر ***مامۆستا حەسەن قزڵجی*** وەکوو یەکەم چیرۆکنووسی کوردستانی ڕۆژهەڵات ڕشتی و لە دوایە کۆی چیرۆکەکانی لە کتێبی ***پێکەنینی گەدا***دا لە چاپ دران و ئەو کارەی زیندەیادی نەمر ***مامۆستا ڕەحیم قازی*** بە نووسینی ڕۆمانی ***پێشمەرگە*** کردی هەردەم و کات و سات وەکوو دارستانێکی پیرۆز دار و درەختی بەپیت و بەرەکەتی لێدەڕوێ و بەردەوام چیرۆکنووسی تازە و بەگوڕ و تین سەرهەڵدەبڕن و دێنە ئەم مەیان و گۆڕەپانەوە.

چیرۆکنووسێکی دیکەی شاری چوارچرا کە خاوەن کتێبی کۆچیرۆکە ***«کاک سەلاح گوڵەندامی»***یە. لە زۆربەی گۆڤار و بڵاڤۆکەکانی ئەم دیو و ئەو دیودا کورتە چیرۆکی خەیاڵاوی و فانتازیای کاک سەلاح بڵاو بۆتەوە. بەڕێزیان گۆشەنیگا و بۆچوون و بگرە بتوانم بڵێم جیهانێکی تایبەت بە خۆیان هەیە و خەون و خولیا و خەیاڵاتی ***فانتێزیک*** لە چیرۆکنووسینیاندا دەورێکی باش و بەرچاوی هەیە. ***فانتازیا و داڕشتن و پەرداخ کردنی*** چیرۆکەکانیان خۆ ماندوو کردنی بەرچاوی پێوە دیارە. بەختەوەرانە سەلاح گوڵەندامی بەردەوام و چالاکە. ***«دەڕۆم پێکەنینی دەریا ببینم»*** کتێبە کۆچیرۆکی بەڕێزیان چەند ساڵێک لەمەوبەر بڵاو بۆوە.

بنەماڵەی «جیهانی» لە شاری مەهاباد کە بریتی بن لە **شێرکۆ جیهانی، شیرین جیهانی، شەمزین جیهانی** لە زۆر بواری ڕووناکبیری و فەرهەنگی و بەتایبەت لە نووسینی شیعر و چیرۆک و وەرگێڕاندا چالاکن، بەتایبەت ***شێرکۆ جیهانی*** لە نووسینی چیرۆک و چالاکی ڕووناکبیریدا دەوری بەرچاویان هەیە. بڕێ وێنەی هونەری، داهێنانی خەیاڵئامێز و چەشنێک گۆشەنیگای سەمبۆلیک و خەون و خەیاڵات و بەتایبەت ڕووداوی ***فانتێزیک*** لە زۆربەی چیرۆکەکانی کاک شێرکۆ و شەمزین خاندا دەوری بەرچاو دەگێڕن.

نازانم کاک ***ڕەحمەت جەلالی*** بە نووسەری ***بۆکانی*** بناسێنم یان بە چیرۆکنووسێکی ***مەهابادی؟*** ڕەحمەت جەلالی مناڵی گوندی سێوەدین و دۆست و هەڤاڵی تێکەڵی چیرۆکنووسانی بۆکان و دانیشتووی شاری مەهابادە، کەم کارە بەڵام پوخت و پەرداخ دەنوسێ و بەرهەمەکانی لە ئاوێنە و سروە و خۆر و مەهاباددا بڵاو بۆتەوە.

بەڕێزان کاک عەزیز فازلی و کاک یۆسف فازلیش لە دەوربەری چیرۆکنووسیندا چالاکییان هەیە و هەروەها خاوەن بڕێ چالاکی دیکەی بواری فەرهەنگی و ڕووناکبیرین. ئەو ڕچەیەی ***ژ.کاف و کۆماری کوردستان*** شکاندیان و ئەو ڕێچکە و شەقامە، بەردەوام لە جم جۆڵ و گەشە و نەشەدایە و ڕێبواری هەیە و زۆر نێوی چیرۆکنووسانی مەهابادی لە بڵاڤۆک و گۆڤارەکاندا بەرچاو دەکەوێ، وەکوو ***خورشید سۆفی خزری، جەلیل ڕەحیمی، سیروان سەمیمی، عەلی ئیسماعیلزادە*** (زیاتر تەنز و چیرۆکی تەنز دەنووسێ).

ئەوەشمان لە یاد نەچێ کە تاقمێ لە دۆستان و سەروەرانی قەڵەم بەدەستی ئێمە لە کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا بە زبانی فارسی دەنووسن و دەبێ لە شوێنی خۆیدا یادیان بکرێ و ڕێزیان لێ بگیرێ. وەکوو یەکەم کەس بەڕێزی نەمر مامۆستا ***محەمەد قازی*** کە جێگای تایبەتی خۆیان هەیە و بە نووسینی ڕۆمانی ***زارا*** دێنە ڕیزی چیرۆکنووسانەوە. ***بەڕێز***

مامۆستا عەبدولڕەحمان فازلی، بەڕێز ئەنوەر ئێرانیزادە كە بە نووسینی ڕۆمان بە زبانی فارسی خاوەن چالاكی و شێوازی خۆیانن و جێگەی ڕێزن. باوەكوو بڕوام وایە كە بەرهەم بە هەر زبانێك نووسرا، دەچێتە ماڵپەڕی ئەو زبان و نەتەوەیە و بەرهەمێك بە كوردی نەنووسرێ، نایەتە نێو كتێبخانە و سامانی كوردەوە. لە جێگایەكی دیكەشدا كوتوومە بەرهەم بە هەر زبانێك بوو تەنها خزمەت بەو زبانە دەكا و وەك ئەوە وایە كە دوكتۆر و ئەندازیار و دادوەر و مامۆستا و كرێكاری كورد لە وڵاتێكی بێج لە كوردستان لە نێو نەتەوەیەكی بێج لە كورددا كار و خزمەتگوزاری بكەن، دەیجا بەم كارە كام وڵات ئاوەدان دەبێتەوە و كام زبان و نەتەوە كەڵكی لێوەردەگرن؟

بە پێویستی دەزانم یادی بەڕێز كاك ***عەزیز وەلیانی*** بكەم كە درەنگم چاو بە چیرۆكیان كەوت و تاقە یەك دوو چیرۆكیانم دیتووە. ***بەڕێز سەلاح ئاشتی و بەڕێز كاك ئەحمەد بەحریی***ش هەروا. بەختەوەرانە ئەم ڕێچكە و ڕێبازە هەر لە تەشەنە و پەرە سەندندایە و بەردەوام نێوی تازە و چالاكی تازە دێنە ئاراوە.

یادی بەڕێز ***كاك كەریم فەڕشی*** بەخێر كە لە ساڵانی پێشوودا زیاتر لە گۆڤاری سروەدا چیرۆكیان لێ بڵاو دەبۆوە و لەم ساڵانەدا دەڵێی كەمتر چالاك بن. دیارە شوێن و شوێن پێی چیرۆك و ***مینیماڵەكانی بەڕێز جیهان كەرەمی*** دیار و بەرچاوە. ڕەنگە لە چیرۆك نووسانی ئەمڕۆماندا لە مەهاباد، بەتایبەت لەنێو دۆستانی هۆڵ و جیددی بواری چیرۆكنووسیندا بەرپرسایەتی و چالاكی و ئەوینی ***جیهان كەرەمی*** بۆ چیرۆكی هونەری و مینیماڵ لە زۆریان بەرچاوتر بێ.

وێڕای داوای لێبوردن لەو بەڕێزانەی نێویان لە یادا نەبووبێ، فەرامۆش كرابێ و یان لە قەڵەم كەوتبێ. ئەم كورتە یادداشتە وەك

ڕەشنووس و پێش نووسێک دەزانم بۆ کارێکی تایبەت و پسپۆڕانە کە پێویستە لە لایەن توێژەران و ڕەخنەنووسانەوە لەسەر مێژوو و ڕەوتی چیرۆکنووسینی شار بە شارمان بکردرێ و ئەم کارەش بیبلیۆگرافیایەکە بۆ چریکەی چیرۆکی چوارچرا و چیرۆکنووسانی شاری شایەن شان و شکۆی پێشەوا.

وەرگێڕان

ڕۆمانی سەدەی بیستەم

نووسەر:
دەیڤید دەیچز (David Daiches)
جان ستۆلووردی (Jon Stallworthy)

ساڵانی ١٩١٢ تا ١٩٣٠ زاینی «چاخە زێڕینە» ی ڕۆمانی مۆدێڕن و بەرهەمی ڕۆماننووسانێکی وەکوو: **جۆزێف کۆنراد**، **جەیمز جۆیس**، **دی ـ ئێچ لاڕنس**، **ڤیرجینیا ڤۆڵف** و **ئی ئێم فۆرستەر** بوو.

گۆڕانکاری تەکنیک و ڕوانگەکانی ئەدەبی چیرۆکی لەم سە ڕدەمەدا بە گشتی سێ هۆکاری بوو. یەکەم هۆکار ئاگادار بوونی نووسەران لەو پێش بەستێنە چیرۆکە گشتییە بوو کە ئەوانی لە هەڵکڕاندن و لێحاڵیبوونێکی هاوبەش سەبارەت بە ئەزموونگەلێکی گرینگ دەگەڵ خەڵکی ڕەشۆکی و ئاساییدا یەکگرتوو دەکرد، کە ئەمە ئیدی نەمابوو. لە ڕۆمانی سەردەمی **ڤیکتۆریا**دا دەکرا قەیرانە سەرەکییەکانی گەڵاڵەی چیرۆک لە گۆڕانکاری پلەوپایەی کۆمەڵایەتی یان بارودۆخی ئابووری و ماڵ و سامانی کەسێتیە سەرەکییەکاندا نیشان بدرێ، بەڵام ئەم بایەخە گشتییانەی ڕۆمانی سەردەمی **ڤیکتۆریا** لە ڕۆمانی مۆدێڕندا جێگای خۆیان داوەتە چەندان چەمکی تایبەتیتر لە بایەخەکان کە پاڵپشتیان زیاتر بە سەلیقە و هەستی ناسیاری خودی ڕۆماننووسەکانەوەیە، نەک بە بیرۆکەی گشتییەوە. **ڤیرجینیا ڤۆڵف** (لە باسێکدا سەبارەت بە **جین ئاستین**) دەنووسێ: «بڕوا پێکردن بەوەی کە هەڵکڕاندن و لێحاڵیبوونی

کەسانە و تایبەتی ئیمە بە لای دیترانیشەوە بەڕاست دەناسرێن، ئێمە لە سنوور و کەندوکۆسپە تایبەتییەکانمان ڕزگار دەکات.» بەلاّم ڕۆماننووسە مۆدێرنەکان ئیدی نەیاندەتوانی بڕوایەکی ئاوایان هەبێ. بەڵکوو دەبایە ڕوویان کردبایەتە کەسێتی و لە بۆ دۆزینەوەی چەندان هۆکار بە مەبەستی بڕیار دەرکردن سەبارەت بەوەی کام لایەنی ژیانی مرۆڤ خاوەنی گرینگییە «بە وتەیەکی دیکە، بۆ هەڵبژاردنی یاساگەلێک بۆ مەبەستی هەڵبژاردنی بابەتی بەرهەمەکانی خۆیان»، لە زەوق و سەلیقەی تایبەتی خۆیانیان کەڵک وەردەگرت. سەبارەت بەم هۆکارە، نووسەرانی مۆدێرن لێبڕابوون دروست بوونی بڕوای خۆیان سەبارەت بە گرینگبوونی ئەو ئەزموونە مرۆڤایەتییانەی کە بە نێوی بابەتی بەرهەمەکانیانەوە هەڵیاندەبژارد، بۆ خوێنەرانیانی بسەلمێنن. بەم چەشنە کاری ڕۆماننووس بە هۆی ئەو تەکنیکانەوە کە لە پەخشانی خۆیدا دەکاری دەکردن، دژوارتر بوو، چوونکە ئیدی دەبایە لە جیاتی کەڵک وەرگرتن لە بایەخە ئامادەکان کۆیەکی تازەی لە بایەخەکان بنیات بنایە. ڤیرجینیا ڤۆڵف تێکۆشا بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرفتە بڕێک لە تەکنیکەکانی شیعر لە ڕۆمانەکانیدا دەکار بێنێ هەتا لەم ڕێگەوە هەڵکراندنی تایبەتی ڕۆماننووسی لە بایەخ و گومانی ئەوی سەبارەت بە جیهان نیشان دابێ. لە لایەکی دیکەوە، **جەیمز جۆیس** هیچ هەوڵی نەدا تاکوو ڕوانینێکی تایبەتی یەکە کاریگەر بکات، بەڵکوو لە دژەکردە بۆ ڕووخاندنی بایەخە گشتییەکان، چەشنە نووسینەوەیەکی ڕەچاو کرد کە دەلالەتە جۆراوجۆرەکانی ئەو، دەربڕینی هاوکاتی ڕوانگە جیاوازەکان بێت و نووسەر لەم دۆخەشدا وێڕای پاراستنی بابەتخوازیی «عینیت گرایی» فرەلایەنە، نەبێتە پشتیوان و پارێزەری هیچکام لەم ڕوانگانە و ـ ئەڵبەت ئەم چەشنە نووسینە پێویستی بە پسپۆڕییەکی بەرچاو لە بەستێنی تەکنیکەکانی چیرۆکنووسیندا بوو. ـ

دووهەم هۆکاری گۆڕانکاری تەکنیک و ڕوانگەکانی ڕۆمانی مۆدێڕن، هەڵکڕاندنێکی تازە لە چەمکی زەمان بوو. لە ڕۆمانی سەدەی بیستەمدا، ئیدی زەمان بە هەودایەک لە کاتە یەک لە پاش یەکەکان داناندرێ کە بڕیار وابێ ڕۆماننووس بە نۆرە و جاروبارە بە نیگایەکی مەبەستدار و بە ئانقەستەوە بۆ ڕابردوو پێشکەشی بکات، وەکوو(ئەم بابەتە وەیادی هێناوە کە ...، یان وە یادی هاتەوە کە ... و...) بەڵکوو پرۆسە و ڕەوتێکی بەردەوام لە زەینی تاکدا دادەندرێ کە لەوێدا، ڕووداوەکانی ڕابردوو بەردەوام دەڕژێنە زەمانی ئێستاوە و ڕوانینی دووبارە بۆ ڕابردوو دەگەڵ پێش‌بینینی داهاتوو ئاوێتەی یەکدی دەبن. ئەم هەڵکڕاندن و بۆچوونە نوێیە بۆ زەمان، پێوەندییەکی چڕوپڕی دەگەڵ سێهەم هۆکاری کاریگەر لە گۆڕانکارییەکانی ڕۆمانی مۆدێڕندا هەیە: تێفکرینە تازەکان سەبارەت بە سروشتی زە ین کە بە چەشنێکی گشتی لە توێژینەوە و کۆڵینەوە ڕێخۆشکەرەوەکانی **زیگمۆند فرۆید** و **کارل گۆستاڤ یۆنگدا** سەبارەت بە ئاوەڵناوی ناهۆشیار «نەست و ناهۆشیار»ەوە خۆیا دەبێ. بەڵام هەروەها بەشێک لە ڕوانگەی زاڵی زەمان بوو و تەنانەت لە ڕۆمانی ئەو نووسەرانەشدا کە بەرهەمەکانی هیچکام لەم دوو دەروونناسەیان نەخوێندبۆوە، بەرچاو دەکەوت. بە پێی ئەم تێفکرینە نوێ یانە، زەینی مرۆڤ خاوەن سروشتێکی چەند لایەنەیە، ڕابردوو بەردەوام لە یەکێ لە لایەن و ڕووکەشەکانی زەینی ئێمەدا ئامادەیە و هەمیشە کاریگەری بە سەر دژەکردەکانی ئێستای ئێمەدا هەیە. لە فەڕەنسادا **مارسێل پرووست** لە ماوەی زنجیرەی چەند بەرگی ڕۆمانی بەرزی «بە دووای زەمەنی لە کیس چوودا» لەم بابەتەی کۆڵیبۆوە کە چۆن ڕابردوو کاریگەری بە سەر ئێستادا دەبێ و چۆن بیرەوەری دۆخ و قاوغ ئەداتە زەینییەتی ئێمە. ئەم ڕوانگەیە کە دەڵێ (ئێمەی مرۆڤ لە بیرەوەری بەدەر هیچ نین، زەمانی ئێستای ئێمە کۆی داهاتی ڕابردووی ئێمەیە، کە بە لێکۆڵینەوە لە زەینی ئینساندا، دەتوانین سەرەندەری هەموو

شتێ سەبارەت بە ئینسان بکەین، بە بێ ئەوەی پێویست بێ چاوەنواڕی تێپەڕبوونی ساڵژمێری زەمەن بین هەتاکوو ئەوانە لە بارودۆخی دژواردا بە ئێمە بناسێنێ،) ئەمانە بە زۆرە ملە و چارە ناچار بوونە هۆی شۆڕش و گۆڕانکاری لە تەکنیکی ڕۆماننووسیدا، لە بەر ئەوەی ئیدی ڕۆماننووس لە جیاتی ئەوەی ڕووداوەکانی ڕۆمان بە چەشنێکی ڕاستەوخۆ لە مەودای زەماندا بەرنە پێشەوە، دەیانتوانی بە کۆڵینەوە لە قووڵایی زەین و بیرەوەری کەسێتییەکان، ڕۆمانێک بنووسن کە بە ڕواڵەت تاقە ڕۆژێکی ژیانی کەسێتییەکی سەرەکی لە خۆ دەگرێ (وەکوو ڕۆمانی *ئوولیس‌ی* **جەیمز جۆیس** و *خاتوو دەڵووی* **ڤیرجینیا ڤۆڵف**).

ئەم ڕوانگەیە سەبارەت بە کردەی هاوکاتی ڕووکەشەکانی چەند لایەنەی زەین وێڕای ئەو ڕوانگەیەی کە زەمان بە پڕۆسەیەکی بەردەوام دادەنێ، نەک کاتە پچڕپچڕە جیا لە یەکەکان، بەو مانایە بوو کە ڕۆماننووسەکان لە جیاتی ئەوەی گەلاڵەیەکی دەرەکی لە گێڕانەوەیەک لە سەر بناغەی نەریتی زەمان بە دەستەوە بدەن، وایان پێ باشتر بوو لە زەینی کەسێتییەکانی چیرۆکەکانیاندا بین بخۆنەوە و لەم ڕێگەیەوە سەربووردی ئە وان بگێڕنەوە. تە کنیکی «شەپۆلانی زەین» کە نووسەر وێڕای کەڵک وەرگرتن لەو تێدەکۆشێ بنەمای زەینیی کەسێتییەکان ڕاستەوخۆ و بە بێ گێڕانەوەی تە واو عەیار و بێ کەم و کووڕی نیشان بدات، لە دەیەی ١٩٢٠ دا بە چەشنی میتۆدێکی تازە و گرینگ لە ڕۆماننووسیندا دەکار کرا. ئەم تەکنیکە، لانی کەم بۆ ئەو کەسانەی کە هەر خوو و خەدەیان بە تەکنیکەکانی پێشووتری ڕۆمانەوە گرتبوو، خوێندنەوەی دژوارتر دەکرد، لە بەر ئەوەی هیچ «دەروازەی ڕێنوێنی»یەک دەکار نەکرابوو هەتاکوو خوێنەر بتوانێ زانیاری سەرەتایی پێویست لە بۆچوونە ناو جیهانی ڕۆمانەکە وەدەست خات، بەڵکوو ئەم زانیارییانە هاوکات دەگەڵ بەرەو پێشەوەچوونی ڕووداوەکانی ڕۆمان، لە زەینی کەسێتییەکانەوە و لە نێوان دژکردەی

ئـەوان سـەبارەت بـە زەمـانی ئێسـتا و وێـڕای دەنگدانـەوەکانی زەمـانی ڕابردوو، وەچنگ دەکەوت. ڕۆماننووسـان بە پێچەوانـەی ئـەو کـارەی لـە ڕابـردوودا «بـاو» بـوو، سـەری تاڵـە دەزوویـەکیان بـۆ خوێنـەر دانـەدەنا هـەتاکوو سـەرەندەری چۆنیـەتی هـەموو شـتێ بکـات، چوونکـه بـە بـڕوای ئـەوان ئـەم کـارە لێحـاڵیبوون و هەڵکڕانـدنی ڕاسـتەوخۆی خوێنـەر ڕەفـز دەکاتـەوە. بـەڵام لـە گـەڵکوو خوێنـەر فێـر بـێ کـە چـۆن ڕێگـای خـۆی لـەم وڵاتـە بـە بـێ نیشـانەی ڕێنوێنییـەدا بدۆزێتـەوە، وردبینینێکـی تـازەی لـە بـەسـتێنی ئیـدراک «لێحـاڵیبوون» و جوانییـەتازەکانی هـەرێمی ناسـیاری ڕاستەقینەدا وەدەست دەکەوێ.

سـەرنجدان و وردبوونـەوە لـە «شـەپۆلانی زەیـن» و وەیادهاتنـەوەی فیکرەکان لە زەینی تاکدا، لێبڕاوانە گەیشتە ئاکامی جەخت کردن لـە سـەر تەنیایی سروشتی تـاک؛ لـە بـەر ئـەوەی هـەر زەینییـەتێک خـۆی لـە خۆیدا تاکە و جیاوازی دەگەڵ زەینەکانی دیکەدا هەیە و؛ چما ئەم جیهانە ڕاستە قینەیەش کە تێیایدا دەژین هەر ئەم جیهانە تاک و کەسـێتییەی نـاو زەینی ئێمە بێ، چما ئەو بایەخە گشتییانەی کە لە ناو کۆمەڵگادا مەجبوورین لـە قسـەدا یارمەتیـدەری بین، ئـەو بایەخـە ڕاسـتەقینەیە نین کـە واتـا دەدەنـە کەسێتی ئێمە، دە یجا هـەمووومان بـەرحوکمی ئـەوەین کـە لـە بەندیخانـەی زەینییەتی سـەرەندەر نەکراوماندا درێژە بـە ژیـان بدەین. چلۆن دەتـوانین لە جیهانێکی ئاوهادا هەڵس و کەوتمان دەگەڵ دیتراندا هەبێ؟ ئەو فیگۆرە گشـتییانەی کـە کۆمـەڵگا بـە سـەر ئێمەیـدا دادەسـەپێنێ؛ بـبڕاببڕ نـاتوانێ دەگەڵ پێداویستییەکانی ناخ و هەناوماندا سـازگاری هـەبێ. ئـەم فیگۆڕانـە بــە واتــای ناحــەزی و شــەوەجیاواز و بــە بــێ دەروونــن و چەشــنێک هاوتـابوونی گەندەڵ بـە سـەر جوانییـەکانی بـێ سـنووری ئەزموونـەکانی مرۆڤایەتیماندا دادەسەپێنن.

بێتـوو هــەوڵ بـدەین بـە چەشـنێک سروشـتی ڕاسـتەقینەمان نیشـان بدەین، کاتێک ئـەو هەوڵدانـە لـە لایـەن سروشـتێکی دیکـەوە بخوێندرێتـەوە

کە کەسێتییەکی تەواوەن جیاوازی دەگەڵ ئێمەدا هەیە، حەتمەن خەراپی سەرەندەر دەکات. بەم هۆکارەوە، نێوەرۆکی زۆربەی ڕۆمانە مۆدێرنەکان بریتین لە ئیمکانی پێکهاتنی ئەوین و پێکهێنانی هەڵس و کەوتی سۆزخوازانە لە نێو زەینە تاک و تایبەتەکاندا.نێوەرۆکی ڕۆمانەکانی جۆیس و ڤۆڵف و فۆرستەر و کۆنراد(لە ئەندازەیەکی کەم و زۆر جیاوازدا و نەک هەمیشە بە چەشنێکی ڕاستەوخۆ) ڕوخسارگەلێکی جیاواز هەر لەم نێوەرۆکەن. تەقالا و هەڵسووڕانی لیئۆپووڵدبلوم لە ڕۆمانی *ئوولیس*دا بۆمەبەستی پێکهێنانی هەڵس و کەوتی ڕۆحانی یە و دوورەپەرێزی مەجبوورانەی ئەو، حاڵ و ڕۆژی مرۆڤ لە ڕوانگەی ڕۆماننووسەوە بە چەشنێکی هێمایین و سەمبۆلیک نیشان دەدا. فۆرستەر بە توێژینەوە لەو عورف و نەریتانەی کە بە ڕواڵەت ژین و ژیان ئاسانتر دەکەن، بەلام لە ڕاستیدا دەبنە دژی پێکهاتنی پێوەندی ڕاستینەی مرۆڤایەتییەکان، **ڤۆڵف** بە وێناکردنی پێوەندی نێوان هەوجێی زات و سروشت بۆخەڵوەت و هەوجێی زات و سروشت بە هەڵسوکەوتی ڕاستەقینە،دەست دەکەن بە لێکۆڵینەوە لە سەر چۆنیەتی ژین و ژیانی ئینسان لەم خولە نوێیەدا. نێوەرۆکی هەموو ڕۆمانەکانی لاڕنس، پێوەندییەکانی مرۆڤە و ئەم نووسەرە تەواوەتی ماوەی نووسەرایەتی خۆی کەم و زۆر لە پێناوی ئەم توێژینەوەیە سەبارەت بە ڕوخساری ئارمانج خوازانەی ئەم پێوەندیەدا تەرخان کرد. بە بڕوای لاڕنس عورف و نەریتە بە بێ ڕۆحەکانی کۆمەڵگا،چەمک گەلێکی وەکوو کردەوەی پەسند و شیاوی ڕێز و دەغەڵبازییەکان و جامەلووسیکیە باوەکانی ژیانی چینی نێوەڕاستی کۆمەڵگا وەکوو دەسەلاتخوازی و پووڵ و پارەپەرەستی و داواکاری سەرکەوتن، پێوەندییەکانی مرۆڤ زۆر بە سانایی لە نێوەرۆکی ڕەسەنی خۆی بەتاڵ دەکەن. بە متمانەوە دەتوانین بڵێین: درەوشاوەترین ڕۆمانە مۆدێرنەکان سەبارەت بە دژواربوون و لە هەمان حاڵدا لێبڕانی ئینسان بوونە. لە ڕاستیدا، ژیانی مرۆڤ لەم

ڕۆمانانەدا هەروەها چەتوون و بێ سەرەوبەرەیە. بەڵام ئاگاداربوون لەو شتەی کە دیترانیش ئەم دژوارییەیان هەیە (ئاگادارییەکی کە لە ڕۆمانی *ئوولیسوس*دا زۆر عالی کاریگەری دەبێ و فۆرستەریش بە تەوس و توانجێکی زۆرەوە دەینوێنێ)،دەتوانێ هەم ڕووناک کەرەوە و هەم هێمنایەتی بەخش بێت.

ئەڵبەت تەواوی ڕۆماننووسانی ئەم خولە سەرقاڵی ئەم نێوەرۆکانەی سەرەوە نەبوون و تەکنیکی نوێی شیاوی ئەم نێوەرۆکەیان دەکار نەکرد. ڕۆماننووسانی «بەڵگەنامە نووس» وەکوو **ئارنۆڵد بنێت** و **جان گالزوردی** و **ئێچ ـ جی ـ ڤۆلز** لانی کەم لە برێک لە ڕۆمانەکانیدا ـ زۆر جار بە پسپۆڕییەکی زۆرەوە ڕوخساری بەرەو گۆڕانکاری کۆمەڵگایان وێنا کردووە و بە کردەی کەسێتی ڕۆمانەکانیان، زانیاری و هاودەردییەکی زۆریان لە تۆمارکردنی لایەنە جۆرانجۆرەکانی ئە م گۆڕانکارییە لە خۆیانەوە نیشان داوە. **ویرجینیا ڤۆڵف** ناوی ئەم چەشنە نووسەرانەی نابوو «مادە خواز = مەتریالیست»، چونکە بڕوای وابوو کە ئەمانە ڕواڵەت دەنوێنن و بەس، ئیدی لەو لایەنانەی زەین یا ژینی ناوەکی و ڕاستیی ئێمە ناکۆڵنەوە کە لە خۆگری سروشت و هەناوی ئێمەن. لەبەر ئەوەی ڤۆڵف بۆ دادوەری سەبارەت بە بەرهەمی ئەو نووسەرانە یاسا و ڕێسای ناشیاوی دەکار دەکرد، ڕەنگە بتوانین بڵێین دادوەرییەکەی ناعادلانە بووە. وێڕای ئەمانە، ڕەخنەی ئەدەب لەم خولی هاوسەردەمەدا درووستی بیر و بڕوای ئەوی سەلماندووە. لە زۆربەی ئەدەبی چیرۆکی مۆدێرندا (بەڵکەم لە هەموان زیاتر لە *ئوولیس*دا) پاژەکانی ڕووکەشی سەرەوەی چیرۆک کە دەڵێی خاوەنی پێوەندییەکی لۆژیکی نین، لە ڕاستیدا بنەمای ژێرەوەی ئەویان لە هەر بابەتێکەوە حەشار داوە. ئەمە یەکێ لە داهاتەکانی ئاوێتە کردنی ڕیالیزم و سەمبۆلیزم، یان تێکەڵ کردنی شیمانەی ڕوودان و قەومانی ڕووداوێک لەم سەردەمەدایە و دەلالەتێکی هەمیشەییە. ئەڵبەت لە ئەدەبی چیرۆکی

درەوشاوەی هەموو سەردەمێکدا، ئاوێتە کردنی ئاوا دەکردرێ، بەڵام نووسەرانی مۆدێرن لە چاو پێشینیانی خۆیان ئەم پێکەوە ژیانەیان بە خۆهۆشیارییەکی زیاترەوە پێکهێنا.

تێبینی و پەراوێزەکان:

١- **ڕەوتی شەپۆلانی زەین:** شێوازی نواندنی دەروون و زەین و هۆشی مرۆڤ لە چیرۆک و ڕۆماننووسیندا، فارسەکان پێیدەڵێن «پروسەی سیال ذهن»، لە کوردیدا بە ڕەوتی شەپۆلانی زەین و پرۆسەی سێڵاوی هۆش دەناسرێ.

٢ــ **جوزێف کۆنراد:** (١٩٢٤ - ١٨٧٥) ڕۆماننووسی بە ڕەگەز پۆلاندیایی کە بەرهەمەکانی بە ئینگلیزی دەنووسی. لۆرد جیم - لاوی - دڵی تاریکی - لە چاوی ڕۆژئاواییەکەوە، لە ڕۆمانەکانی ئەون.

٣ــ **جەیمز جۆیس:** (١٩٤١ - ١٨٨٢) ڕۆماننووسی ئیرلەندیایی خاوەن ڕۆمانی ئۆلیسووس و وێنەی هونەرمەند لە تافی لاویدا و فینەگانەکان و کۆچیرۆکی دوبلێنییەکان.

٤- **دی ئێچ لارنس:** (١٩٣٠ - ١٨٨٥) ڕۆماننووسی ئینگلیزی و خاوەن ڕۆمانی خاتوو چەترلی - ڕێوی - ئەوین لە ناو کۆما یۆنجەکاندا و.....

٥- **ڤیرجینیا ڤۆڵف:** (١٩٤١ - ١٨٨٢) خاتوو ڕۆماننووسی ئینگلیزی و خاوەن ڕۆمانی شەپۆلەکان - خاتوو دەلۆڤی - بەرەو فانووسی زەریایی و.....

٦ــ **ئی، ئێم، فۆرستەر:** (١٩٧٠ - ١٨٧٩) ڕۆماننووس و ڕەخنەگری زۆر نێوداری ئینگلیزی و خاوەن کتێبی تیۆری «لایەنەکانی ڕۆمان» و ڕۆمانی گەشتێ بە ئیندیادا.

٧ــ **زیگمۆند فروید:** (١٩٣٩ - ١٨٥٦) دەروون ناس و دەروون توێژەری نەمسایی «ئۆتریشی».

٨ــ **کارل گۆستاڤ یۆنگ:** (١٩٦١ - ١٨٧٥) دەروون ناسی سویسرایی، لە پێشدا قوتابی فروید بوو، لە پاشان شێوازێکی جیاوازی گرتە بەر و بۆ ناسینی دەروون بایەخی دەدایە سەمبۆل و تۆتەمەکانی مرۆڤ.

٩- **مارسێل پرۆست:** (١٩٢٢ - ١٨٧٥) ڕۆماننووسی مۆدێرن و نێوداری فەڕەنسی و خاوەن ڕۆمانی هەشت بەرگی «بە شوێن زەمەنی لەکیس چوودا» و...

تایبەت ترین بنکەی کتێبی کوردی
کوردیکا
@kurdica

چیرۆکی هونەری هەتا هەتایە، هەرمانە و نامرێ

ڕەوتی چیرۆکی کوردی لە کوردستانی ئێران

*** کاک حوسێن با باسەکەمان لە دەسپێکی چیرۆکی کوردی کوردستانی ئێرانەوە بێ.**

- پێشوازی لە پێشنیازەکەتان دەکەم، چونکە ئەو دەرفەتەم بۆ دەڕەخسێ تا جارێکی دیکەش سوپاس و ئەمەگداری خۆم ئاراستەی بناغەدانەری چیرۆکی کوردی لە کوردستانی ئێران بەڕێزی نەمر زیندەیاد مامۆستا حەسەن قزڵجی بکەم و هەروەها سوپاس و ئەمەگداری و ڕێز و خۆشەویستی ئاراستەی تێکۆشەرانی پێشەنگی ئەم بوارە، زیندەیادانی نەمر مامۆستا سوارە ئێلخانیزادە و دوکتۆر ڕەحیم قازی بکەین.

بەڕاستی بێتوو «گی دۆمۆپاسان» بەئاوێنەی باڵانوێنی کۆمەڵگای فەڕەنسی و پەرەپێدەری کورتە چیرۆکی ئۆڕووپایی و ڕۆژئاوایی لە ساڵەکانی کۆتایی سەدەی نۆزدەدا بناسین، یان ئانتوان چیخۆف ویژدانی هۆشیار و بیدار و شێوەکاری هونەرمەندی کۆمەڵگای ڕووسی بێت لە کۆتایی سەدەی نۆزدە و سەرەتای سەدەی بیستەمدا، ئەوا مامۆستا حەسەن قزڵجی ئەرکی هەردووکی ئەم نووسەرانە و بەردی سەر

شان‌وکۆڵی هەردووکیانی بەتەنهایی وەئەستۆ گرت و سەرکەوتووش بوو.

باسەکە دەگەڕێتەوە بۆ (ساڵانی ١٩٤١ تا ١٩٤٦ زایینی)، یانی سەرەتای ڕۆنیسانسی کۆمەڵگای کوردستانی ئێران و جموجۆڵی کۆمەڵەی (ژ ـ ک) و کۆماری کوردستان، کە لە و کاتەدا فۆرماسیۆنی ئابووری و ڕامیاری وڵاتی ئێمە فۆرماسیۆنی فیئۆداڵی بوو و داب‌ونەریتی عەشایەری و خێڵەکی بە سەر خەڵک و کۆمەڵگا و کەلتوورماندا زا ڵ بوو، لە بارودۆخ و بڕگەیەکی ئاوادا کە زۆربەی خەڵک نەخوێندەوارن و ئاگایان لە نووسین و خوێندنەوە و کتێب نییە، تەنانەت خوێندەوارانی پێشەنگیش زۆربەی زۆر و لە سەدای نەوەدیان سەرقاڵی شێعر دەبن (هەڵبەت ئەو خوێندەوارە پێشەنگانەی کە خەریکی خوێندنەوە و نووسینن، نەک خوێندەواری ئاسایی و ڕەشۆکی و دوور لە متاڵا و خوێندنەوە)، لە بارودۆخێکی ئاوادا مامۆستا قزڵجی دێت و شێعر ناڵێ و چیرۆک دەنووسێ و ئەویش چیرۆکی سەرکەوتوو، کە ئەوا لە پاش نێزیک شەست ساڵ هێشتا بۆ زۆر کەس سەرمەشق و نموونەی چیرۆکی سەرکەوتوون.

چیرۆکەکانی ئەو بڕگەیەی مامۆستا لە گۆڤاری «هەڵاڵە»دا کە لە بۆکان و لە ژێر چاودێری خۆیاندا دەردەچوو، هەروەها لە ڕۆژنامەی «کوردستان»دا کە ئۆرگانی کۆمار بوو چاپ دەبوون. ئەم چیرۆکانە و چەند چیرۆکێکی دیکەی مامۆستا پاشان لە کتێبی (پێکەنینی گەدا)دا لە چاپ دران و لە قەوارەی کتێبدا بڵاو بوونەوە. کاریگەری مامۆستا قزڵجی بەسەر چیرۆک و چیرۆکنووسانی ئەم‌دیو و ئەودیوی کوردستاندا شتێکی سەلماوی حاشاهەڵنەگرە و هەموان پێی پیا دەنێن.

وەکوو چۆن هەر هەموو چیرۆکنووسانی ڕووسیا لە ژێر «شنێل»ی نیکۆلای گووگوولدا هاتنەدەر، ئێمەی چیرۆکنووسی کوردیش هەر هەموومان قەرزاباری مامۆستا (حەسەن قزڵجی)ین.

ئالێرەدا ڕەنگە ئەم پرسیارە بێتە پێشێ و پرسیار بکرێ بۆچی؟ ئەمە پرسیارێکی زۆر جوان و باشی فیکرییە لە ئەدەبی کوردیدا و مافی هەموومانە بزانین بۆچی..؟ لە وەڵامدا پێموابێ زۆر باشە ئاماژە بە سێ هۆکاری سەرەکی بکرێ

١ـ چونکە مامۆستا قزڵجی بناغەدانەری چیرۆکی کوردی لە کوردستانی ئێراندایە و یەکەم کەس بوون کە لەم دیودا کورتە چیرۆکی هونەری کوردییان نووسیوە.

٢. لەبەر ئەوەی وێڕای لەبەرچاو گرتنی بڕگەوخولی خۆی و فۆڕم و ئاستی چیرۆک لەو بڕگە زەمەنیەدا، چیرۆکی مامۆستا زۆر سەرکەوتوو و پێشکەوتوون. یانی چیرۆکەکانی کتێبی (پێکەنینی گەدا) لە پاش نووسینیان بەردەوام خوێندراونەتەوە و قسە و باس و مشتومڕیان لێ ساز بووە و بە ئاسەوار و بەرهەمی باش و سەرکەوتوو ناسراون.

٣. مێژوو سەلماندوویەتی کە گەورە پیاوان زۆر جار بە پێچەوانەی ڕۆیشتنی ئاوی ڕووبار مەلە دەکەن و مامۆستاش هەر وای کرد، یانی لە جیاتی ڕوو لە شێعر کردن و شێعر گوتن، وەشوێن چیرۆک کەوت. من لە وتاری (چریکەی چیرۆکی چوارچرا)دا ئاماژەم بە بارودۆخی ئابووری، ڕامیاری، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی سەردەمی کۆماری کوردستان کردووە و دەست نیشانم کردووە کە لەو خول و بڕگەیەدا و لە فۆرماسیۆنی فیئۆدالیدا زیاتر لە سەدای نەوەدی خەڵک نەخوێندەوار بوون و خوێندەوارانیش لە سەدای نەوەدیان، لە شێعر بەدەر خوێندنەوەیان لە نێودا باو نەبووە. جا لە دۆخێکی ئاوادا مامۆستا وەشوێن شێعر ناکەوێ، چیرۆک دەنووسێ و لە نووسینی چیرۆکیشدا بە پێچەوانەی بەستێنی ڕووبار مەلە دەکات، یانی چیرۆکی ڕیالیزمی سۆشیالیستی و ئەدەبی کرێکاری نانووسێ. من پێموایە بە پێچەوانەی زۆر کەس کە وایدادەنێن چیرۆکەکانی (پێکەنینی گەدا) سەر بە قوتابخانەی ڕیئالیزمی سۆشیالیستی و ئەدەبی کرێکارین، من دەڵێم نا،

چیرۆکەکانی پێکەنینی گەدا، سەر بەو قوتابخانەیە نین و سەر بە شێوازی ڕەخنەی (کۆمەڵایەتی)ن، چوونکە وەکوو دەزانین لە ئەدەبی کرێکاری و ڕیئالیزمی سۆشیالیستیدا پڕوپاگەندەیەکی دۆگم و داخراوی قیرسیچمانە بۆ بیروڕا و ئەندێشەیەکی تایبەت و ئیشک و پارتخوازانە دەکرێ، کە ئێمە ئەم بیروڕا و پڕوپاگەندە حیزبی و دۆگم و داخراوانە لە چیرۆکی مامۆستادا نابینین. دەیجا جارێکی دیکەش سوپاس و ئەمەگداریمان بۆ بناغەدانەری چیرۆکی کوردستانی ئێران مامۆستا حەسەن قزڵجی.

لەپاش دارمانی کۆماری کوردستان و سەرکوت کردنی هەموو بزاڤ و جووڵەیەکی پێشکەوتنخوازانە و وێڕای سڕینەوەی هەموو چالاکییە فەرهەنگییەکان کاری مامۆستا و چیرۆک نووسینی کوردی لەمدیو تەنها و تەریک دەمێنێتەوە.

تا ساڵی ١٣٢٩ی هەتاوی (٥٠ ی زایینی) یەکەم ڕۆمانی کوردی سۆرانی سەرتاسەری کوردستان لە ئێرەوان پاتەختی ئەرمەنستانی سەر بەسوڤییەت چاپ و بڵاو دەبێتەوە، ئەویش ڕۆمانی (پێشمەرگە)ی دوکتۆر ڕەحیم قازییە. من هەر لە سەر ڕۆمانی پێشمەرگەی دوکتۆر ڕەحیم قازی وەکوو یەکەم ڕۆمانی کوردی سۆرانی هەموو کوردستان بە تێروتەسەلی هەر لە وتاری (چریکەی چیرۆکی چوارچرا)دا نووسیومە. لێرەیشدا دووپاتی ناکەینەوە و تەنها دەستخۆشانە و ڕێز و ئەمەگداریمان ئاراستەی نووسەری ڕۆمانی پێشمەرگە دەکەین. بە داخەوە بزاڤی چیرۆک و ڕۆمانی کوردی لە پاش کۆمار و لە پاش مامۆستایان قزڵجی و قازی بۆ ماوەیەکی زۆر، بێدەنگی و شەوەزەنگی بەسەردا دێ و سەرنێزەی دیکتاتۆرییەتی شوڤێنیستی پالەوی ئیزنی چالاکی و بزاڤی فەرهەنگی و هونەری بە غەیرە فارس و بەتایبەت بە کورد نادا. بەرەبەرە دەگەینە ساڵانی ٤٠ و ٥٠ ی هەتاوی (٦٠ و ٧٠ کانی زایینی) و کۆڕ و کۆبوونەوەکانی ئاڵقەی زیندەیادی نەمر مامۆستا سوارەی ئێلخانیزادە و

هەڤاڵانی وەکوو کاک سەلاح و چاوە و بڕێ جار مامۆستا نووری و عەلی حەسەنیانی (هاوار) و ڕۆژبەیانی و... لە سەرەتاوە لە بۆکان و لە پاشان لە تاران.

لەم کۆڕەدا زۆر چالاکی ئەدەبی و هونەری دەنووسرا و دەخوێندرایەوە، بە تایبەت شێعری عەلی حەسەنیانی (هاوار) و نووری و چاوە و چیرۆک و وێنەچیرۆک و پەخشان و توێژینەوەکانی نەمر کاک سوار و ڕەخنە و لێدوانەکانی کاک سەلاح و مامۆستا جەمیل، تا لە ئاکامدا کاک سوار توانی پڕۆگرامی «تاپۆ و بوومەلێڵ» وەکوو پڕۆگرامێکی سیریاڵی و دوور و درێژ و بەردەوام لە ڕادیۆ کوردی تاران و کرماشاندا وەڕێ بخات و ببێتە مەکۆی فەرهەنگی پێشڕەو و پێشکەوتوو بۆ ئەو قۆناغەی نووسراوە و نووسەران و شاعێرانی کورد.

لەپڕۆگرامی (تاپۆ و بوومەلێڵ)دا کە ئێستا وەکوو کتێبێک لە ماڵپەڕی کتێبخانەی کوردیدایە، زۆر چالاکی ئەدەبی و چیرۆکی و شانۆیی و توێژینەوە و لێدوان بەرچاو دەکەوێ و یادگار و بەرهەمێکی بەپیت و بەپێز و نەخشین دەخولقێ کە بە ڕاستی شایەنی هەموو کاتێ ئاوڕ دانەوە و بەسەر کردنەوەیە. گەڕانەوە سەر ئەو کۆڕ و مەکۆ فەرهەنگییە و ئەو چالاکیانەی کاک سوار کە دوو کتێبی «تاپۆ و بوومەلێڵ» و «خەوەبەردینە»ی وەکوو بەڵگە و سەنەدی نقیساری داوەتە دەرێ و موتاڵا و سەرلەنوێ خوێندنەوەی بۆ ئەمڕۆی کورد و بۆ ئەم نەوە تازەیە پێویستە، تا ئاگادار ببنەوە کە٤٠ ساڵ، ٤٠ و چەند ساڵ لەمەوبەر کاک سوارە ئێلخانیزادە و مەکۆ فەرهەنگییەکەی چەندە قووڵ و بەربڵاو، ئاوڕیان لە هەموو بوارەکانی ئەدەبی پێشکەوتووی ڕۆژ، بەتایبەت ئەدەبی چیرۆکی و بەیت و باو و شانۆ و فۆلکلۆر و ئەدەبی نوێ و تەنانەت ڕۆمانی نوێی فەڕەنسی و تیۆرەکانی شێعر و چیرۆکی نوێ داوەتەوە.

بەختەوەرانە چونکە کاک سوار تریبۆن و بڵندگۆی ڕادیۆیەکی پڕبیسەر و پڕلایەنگری بە دەستەوە بوو، کارەکەشی دەنگدانەوە و کاریگەری باشی لە سەر کۆمەڵگا بووە و زۆر لاوی پڕ کەفوکوڵ و بە گوڕ و تینی ئەو سەردەمە ڕوویان کردووەتە چالاکی ئەدەبی و شێعر و چیرۆک. کاریگەری کار و شێواز و ڕێبازی شێعر و چیرۆک و هەر هەموو نووسراوەکانی مامۆستا سوارە ئێلخانیزادە ئێستاش بەسەر زۆر کەس و زۆر قەڵەمی کوردییەوە دیارە. ئەوانیش و ئەو هاڵقە و مەکۆ پڕۆگرامە بەنرخ و پڕبایەخەشیان یادیان بەخێر و سوپاس و ئەمەگداریمان بۆیان. ئەم ڕەوتی نووسینی پارچە پەخشان و کورتەچیرۆک و بیچمی چیرۆکە لەم دیو بە نهێنی درێژەی دەبیٚ و جاروبار بەرهەمی پارچەپەخشان و بیچم و چیرۆکی مامۆستا هەژار و مامۆستا هێمن و مەلا کەریمی ساردەکوێستانی و مامۆستا محەممەد نووری و.. دەبینرا و دەبیسترا و ئەمانە کەسانێکن کە لە پێش سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێراندا پەخشان و بیچمی چیرۆکیان بەرچاو کەوتووە. هەر لە گەڵ ڕزگار بوونی گەلانی ئێران و بەتایبەت نەتەوەی کورد لە زوڵم و زۆری میرایەتی پالەوی چەند قەڵەمی بەگوڕوتین لە ئەدەبی چیرۆکی و پەخشانیدا بەرچاو دەکەون و دێنە مەیدانەوە، وەکوو بەڕێزان ئەحمەد قازی و کەریم قەییومی و جەلال مەلەکشا، دیارە ئەم کوردی زانین و کوردی نووسینە باشە، ئی ساڵێک و دوان خوێندنەوە و نووسین لە پاش شۆڕشی گەلانی ئێران نییە و دەبیٚ ئەم بەرێزانە لە پێش سەرکەوتنی شۆڕشیشدا چالاکییان بووبیٚ.

لە پاش شۆڕش یەکەم کتێبی چیرۆکی کوردی لەم دیودا هاتە بازاڕەوە، کۆچیرۆکی سیریالی (باقەبێن)ی مامۆستا ئەحمەدی قازییە کە ساڵی ٦٠ی هەتاوی (٨١ زایینی) چاپ و بڵاو بۆوە و بە دوای ئەمیشدا لە دوای دەرچوونی گۆڤاری «سروە» و «ئامانج» و «ئاوێنە» کارەکانی کاک کەریم قەییوومی و جەلال مەلەکشا و برێک قەڵەمی دیکەی

كوردستانی ئێران [كە هەر لە وتاری (چریكەی چیرۆكی چوارچرا)دا قسە و باسیان لەسەر كراوە و لێرەدا دووپاتی ناكەینەوە]، دێنە مەیدانەوە.

ئەمجار نۆرەی چالاكی قەڵەم بەدەستانی ناو ئەم سێ گۆڤارە و «گرشەی كوردستان» و هەروەها چالاكی ناو كۆڕ و كۆبوونەوە بە ئاشكرا و نهێنییەكانی ناو ماڵان و كۆڕە ئەدەبییەكانی سەر بە ئیرشادی ئیسلامی لە شارەكان و هەروەها چالاكی نێو بۆنە و یادمانەكان دەگات. من بە ڕاشكاوییەوە دەڵێم، یەكەم كەس كە لەم بڕگەیەدا كۆڕ و كۆبوونەوەی خوێندنەوەی چیرۆك و شیكردنەوەو ڕەخنەی ئەدەبی لە ماڵە خۆیدا دانا و لاوانی كۆ كردەوە بەڕێز كاك محەممەد ڕەمەزانی بوو كە لە شەستەكانی هەتاوي(٨٠ كانی زایینی)دا حەوتووی شەوێك و دووان لە ماڵە خۆیدا ئەم كۆڕانەی دەگرت و زۆر خوێندنەوە و متاڵا و شی كردنەوەی هزڵ و جیددی دەهاتە گۆڕێ و قسە و باسی لەسەر دەكرا. هەروەها لە هەر شارێك و چەند كەسێك چالاكی و دڵسۆزی لە ڕادەبەدەریان وەشاند و جێگەی ڕێز و پێزانینن، تا وای لێهات چەند شەپۆلێكی بەهێزی چیرۆكنووسین لە چەند شارێك سەری هەڵدا و بە دەیان كتێبە ڕۆمان و كۆچیرۆكی كوردی چاپ و بڵاو بوونەوە و هەمووان لەم بڕگەیە ئاگادارن.....

*** ئەی بۆچی باسی ئەو نووسەرە كوردانەتان نەكرد كە چیرۆكیان لە سەر كورد بە فارسی و عارەبی و توركی و زمانە ڕۆژ ئاواییەكان نووسیوە؟**

ـ هەموومان ئەوە دەزانین كەمامۆستا برایم یۆنسی نووسەر و وەرگێڕێكی زۆر گەورە و بەتوانای كوردە، خەڵكی بانەی كوردستان و دانیشتووی تارانە. مامۆستا یۆنسی دەیان كتێبی لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی فارسی و هەموو سەبارەت بەكوردن و بۆ خۆیشیان نزیك بە هەشت نۆ ڕۆمانی لە سەربوردە و چارەنووسی كورد

و سەبارەت بە کورد و کێشەی کورد و کوردستان بە زمانی فارسی نووسیوە، یان یاشار کەمالی خەڵکی تورکیا نووسەرێکی کوردە و بەتورکی دەنووسێ و لە دەیان ڕۆمان و چیرۆکدا لە کێشەی کورد و کوردستان دواوە، یان جەلیل قەیسی کەرکووکی و سەلیم بەرەکاتی سووریایی کوردن و هەر کامیان دەیان کتێبە شێعر و چیرۆک و ڕۆمانیان بە عارەبی سەبارەت بە کورد نووسیوە و قارەمانی چیرۆکەکانیان کوردن و باسی بانە و بۆکان و مەهاباد و قامیشلوو و حەسکە و حەڵەب و کەرکووک و سلێمانی و سنە و مەریوان و شنۆ و... زۆر شاری کوردیان کردووە، بەڵام بە داواکاری و ڕاشکاوییەوە دەڵێم لە ناو هەمووی ئەم سەدان کتێب و نووسراوانەدا تاقە یەکێکیان چیە ناچنە نێو بەرهەمی کوردی و چیرۆک و ڕۆمان و شێعر و ئەدەبی کوردی و کتێبخانە و ماڵپەڕی نووسەر و کتێب و کتێبخانەی کوردەوە!!! بۆچی و لە بەرچی؟

داهێنان و ئافراندن و نووسینی شێعر و چیرۆک و ڕۆمان هونەرێکە کە لە سەر زمان و دەوری زمان و گەمەی زمان و چالاکی زمان دەکردرێ، یانی زمان لە داهێناندا، لە ئافراندن و خوڵقاندن و نووسیندا دەوری سەرەکی و بناغەیی و بنچینەیی هەیە. زمان و گەمە و یاری کردن بە زمان و وشە و ڕستە، ڕازاندنەوەی ژیان بە هەڵکێشانی زمان بەرەو کامڵ بوون و پێشکەوتن و غەنی و ساماندار بوونی زمان بە وشەی جوان و هەڵبژاردە و ڕەسەن و بەخوازە و مەجاز و وێنە و وەسف و دەربڕین و گێڕانەوەی زمانی، بە خوڵقاندن و کاری هونەری دەژمێردرێ و ئەم چالاکییانە زمان بەرزەخواز و فارس وتەنی «استعلایی» دەکات. بەرهەم بە هەر زمانێک نووسرا دەچێتە ماڵ و ماڵپەڕ و کتێبخانە و سامان و فەرهەنگی ئەو زمانەوە، تەنها ئەو بەرهەمەی کە بە زمانی کوردی نووسرابێ، دەچێتە ماڵی داهێنان و کتێبخانە و ئاسەواری کوردییەوە. دەیجا بەرهەمی مامۆستا یونسی و

یاشار کەماڵ و... تەنانەت چەند نووسەری فەڕەنسی و ڕووسی و بەریتانیایی و ئاڵمانیایی کە چەندان کتێبیان سەبارەت بە کورد و کێشەی کورد و مێژووی کورد و... نووسیوە، هیچیان، هەر هیچیان نایەنە سامانی زمانی کوردییەوە و بە ئاسەوار و دەق و بەرهەمی کوردی ناناسرێن، کاتێ نووسەری بە ڕەچەڵەک و ڕەگەز کورد بە هەر زمانێکی جیا لە کوردی بنووسێ، وەکوو ئەوە وایە کە دوکتۆر و ئەندازیار و مامۆستا و کرێکاری کورد بچنە ئاوەدان کردنەوەی وڵاتێکی دیکەی بێج لە کوردستان. دەیجا بەم کارە کوردستان ئاوەدان دەبێتەوە یان هەندەران؟....!

*** سەبارەت بە کێشەی چیرۆکی کۆنە و نوێ ومۆدێرن و پۆستمۆدێرن لە چیرۆکی ئەمڕۆی کوردیدا چی دەڵێن؟**

- سازدانی قاڵمەقاڵم و گوتارێک لەسەر ئەم چەمک و وتەزایە زۆر پێویستە، بەشکوو بە چەشنێکی زانستی ڕوون بێتەوە لە چیرۆک و ڕۆماندا کۆنە و نوێ و... کامانەن و خاڵی پێوەندی و دژوازی نێوان ئەمانە چییە؟ لەمڕۆدا لە نێوان ئێمەی چیرۆکنووسانی کورددا باوە و دەڵێن، چیرۆکی قوتابخانەی ڕۆمانتیسیزم و ڕیئاڵیزم و ناتوڕالیزم (نیچرالیزم) و سیمبۆلیزم و... کۆنن و باویان نەماوە. تاقمێک سوریالیزم و دادائیزم و ڕیالیزمی جادوویی و شێوازی شەپۆلانی زەین (سێڵاوی هۆش)یش هەر بە کۆن نێوبرد دەکەن، ئەمە لە دۆخێکدایە کە لە ئەوڕووپا و ڕۆژئاوا پۆلێن کردنی ئەم چەشنە هەر نەبیسراوە و لەگۆڕێدا نییە. لە زانکۆ و ئاکادێمی و زانستگاکانی ڕۆژئاوا پۆلێن کردنەکە بە پێش لە ڕۆنیسانس و پاش ڕۆنیسانس نێوبرد دەکەن و ئەم دوو خولە زەمەنییەش دەکەنە چەندان برگە و قوتابخانەی وەکوو: دەورانی ئوستوورە، دەورانی حیکایەت، دەورانی فەلسەفە، دەورانی هزر و ئەقڵ، قوتابخانەی کلاسیسیزم، قوتابخانەی ڕۆمانتیزم و ڕیالیزم و... تا دەگەنە

سەدەی بیستەم و شەڕی یەکەمی جیهانی و شەڕی دووهەمی جیهانی یان بە گشتی سەردەمی پاش ئەم دوو شەڕە گەورە گەردونییە کە بە گشتی سێ شێوازی گەورەی چیرۆک و ڕۆمان دەست نیشان دەکەن و هیچیشیان وەکوو قوتابخانەیەکی سەربەخۆ ناو نابەن. ئەم سێ شێوازەش بریتین لە: شێوازی مۆدێرن: وەکوو بەرهەمەکانی جۆیس و پرووست و وۆڵف و... کە لەم شێوازەدا زەین و هۆش و زەمەنیان تێشکان و ئاڵۆزی زەمەن و لەتوپەت بوونی زەین و هۆش و فلاشبەک دەورێکی سەرەکی و بەرچاو دەگێڕن.

٢ـ شێوازی ڕیالیزمی جادوویی: کە لە سەرەتادا تایبەت بە نووسەرانی ئامریکای لاتین و باشوور بوو و بەرەبەرە جیهانی تەنییەوە و لە پاشاندا بووە چیرۆک و ڕۆمانی فەرهەنگە ئیقلیمی و پەراوێز و تایبەتییەکان و لە ئاکامدا هەموو جیهانی داگرت. وەکوو بەرهەمەکانی مارکێز و ڕۆلیفۆ و ساراماگۆ و خۆرخە ئامادۆ و ئاستۆریاس و...

٣ـ شێوازی پۆست مۆدێرن: ئەم شێوازە لە پاش بیکێت زیاتر لە چیرۆک و ڕۆمانی ئامریکاییدا سەری هەڵدا و پەنجەرە و دەروازەی بەرفراوان و بەرین و قووڵی بەرووی چیرۆک و ڕۆماندا کردەوە و گۆرانکارییەکی بناغەیی و سەرەکی بە سەر گێڕانەوە و گۆشەنیگا و زماندا هێنا و ڕەوتێکی ساز کرد و وەڕێخست کە ئێستاش بەردەوامە و هەر کاتوسات دەسکەوتێکی تازە وەدەست دەخات؛ وەکوو بەرهەمەکانی کۆرت ڤۆنیگات، براتیگان، بارتیلمی (دۆناڵدو ڕیچارد)، جان بارت و...

ئەڵبەت ئەم سێ شێوازەش هەم لەگەڵ قوتابخانەکانی پێش خۆیان و هەم لەگەڵ یەکدیدا خاڵی پێوەندی و خاڵی دژوازی (تضاد)یان هەیە. بە گشتی دژوازی نێوان ئەم سێ شێوازە لەگەڵ قوتابخانەکانی پێش خۆیان ئەمەیە: لە ڕۆمانی ڕۆمانسی و ڕیالیزم و ناتۆرالیزمدا بایەخێکی زۆر دەدرایە ڕووداوە دەرەکییەکان. چی قەومان و گوزارشتێکی زیاتر

دەرەكی و برێ جار ناوەكی لە كەسێتییەكان و ڕووداوەكان بوو و زانایەكی گشتی هەموو شتزان چیرۆكەكەی دەگێڕایەوە كە ئەغڵەب خودی نووسەر بوو و سەبارەت بە واقیعە دەرەكییەكان و ڕووداو و كەسێتی ئەمەندەی دەزانی و دەوت كە خوداش ئەوەندەی نەدەزانی و ئەوەندەی بۆ نەدەوترا، بەڵام ئەم سێ شێوازەی پاش شەڕە گەردوونییەكان، ئەو بایەخە بۆ زانای گشتی دانانێن، كەمتر بە زمانی سێهەم كەسی زانای گشتییەوە چیرۆک دەگێڕنەوە و بایەخ و گرینگی و ئەوتۆ بوونێكی زور بە زبان و زەمەن و گێڕانەوە (ڕیوایەت) دەدەن و بەردەوام هەوڵ بۆ تازەگەری و بەرجەوەندی تازە و بەرفراوان دەدەن و بۆ چیرۆک و گۆشەنیگا و گێڕانەوەی تازە و تازەتر دێننە ئاراوە.

بۆ دەست نیشان كردنی زیاتر و دیوناس بوون لەگەڵ چیرۆكی مۆدێرنی جۆیس، وۆڵف و پرووستدا بەتایبەت لە سێ كتێبی (بە شوێن زەمەنی لەكیسچوودا: پرووست) و (ئۆلیسووس: جەیمز جۆیس) و (شەپۆلەكان: ویرجینیا وۆڵف) دەتوانین وەكوو تایبەتمەندی ئەم سێ ڕۆمانە و شێوازی شەپۆلانی هۆش و زەین ئەمە بڵێین كە ڕۆمان و چیرۆكی مۆدێرن، سنوور و یاسا و ڕێسا باوەكانی پێشوو دەشكێنێ و مل بۆ قەوارە و شێوازە باوەكانی كلاسیكی و سوننەتی و سەلەفی و تەقلیدیانە دانانەوێنێ. چیرۆک و ڕۆمانی مۆدێرن ڕووداوە و پرۆسەی گێڕانەوە و نووسین بە چەشنی هێڵی و بەپێی تێپەڕ بوونی زەمەنیی سەعات و ڕۆژژمێر و كاتژمێری دیواركۆ نانووسێ، هەروەها بایەخ و گرینگی بە لایەنی دەروونی و زەین و بیرەوەری و گێرە و كێشەكانی هەناو و ناوەوەی مرۆڤ دەدات كە زۆر ئەوتۆترن لەو ڕاستەقینە سەڵت و ڕەبەن و بەرچاوەی وا لە دەرەوەی زەین و هەست و سۆزی ئێمەدا دەقەومێن، ئاخە بەپێی توێژینەوەكانی بێرگسۆن (فەیلەسووفی عارفی فەڕەنسی) زەینی ئێمە جیهانێكی لەتوپەت و لایەن لایەنە، دەیان و زیاتریش بیرەوەری و تێڕامان و تێفكرین لە ساتە وەختێكدا بە فیكر و

هۆشماندا دێن و دەڕۆن، بەردەوام کارەسات و قەومان و ڕووداوەکانی ئێستا و داهاتوو و ڕابردوو بە فلاشبەک و فلاشفۆروارد لێمان قوت دەبنەوە و زیندوو دەبنەوە و دەور دەگێڕن. بە واتایەک ئینسانی پاش دوو شەڕی گەورەی گەردوونی و مرۆڤی پاش ئەنفال و هەڵەبجە و بۆمباران کردنەکانی سلێمانی و بانە و سەردەشت و مەهاباد و بۆکان و سنە و... ئیدی ناتوانێ بە چەشنێکی هێڵی و ڕاستەوخۆ قەومان و ڕووداوەکان بگێڕێتەوە و لێیان بدوێ و پەنا دەباتە بەر سێڵاوی وەبیرهاتنەوە و گێڕانەوەیەکی فلاشفۆروارد و فلاشبەک و....

ڕەنگە بەرچاوترین خاڵی پێوەندی ئەم سێ شێوازەی باسمان کرد، هاودەنگ بوون لە دژایەتی کردن دەگەڵ شێوازی نووسینی پێشووتر (کلاسیزم و ڕۆمانتیزم و ڕیالیزم و...) بێ. بەڵام بۆ خۆشیان نە هەر کام سەربەخۆ و نە پێکەوە قوتابخانەیەک پێکناهێنن، بەڵکوو ئالان ڕوبگرێ (گوتەبێژی ڕۆمانی نوێی فەڕەنسی) وتەنی: (ئێمە پێکەوە قوتابخانەیەک پێکناهێنین، بەڵام لەسەر سڕینەوە و ڕووخاندنی شێوازەکانی ڕابردوو هاودەنگین). بەتایبەت کە وەکوو باسمان کرد ناوەرۆکی سەرەکی لە چیرۆکی مۆدێرندا سێڵاوی هۆش و دەروون بوو، لە ڕیالیزمی جادووییدا کەلتوور و باوەڕ و خورافەکانی ناو کۆمەڵگای ئامریکای لاتین و ئافریقا و فەرهەنگە پەراوێزەکان بوو، لە چیرۆک و ڕۆمانی پۆستمۆدێرنیشدا سەرەکیترین کێشە گۆشەنیگایە بە جیهان و فەلسەفەی ئەمڕۆی جیهان و پاڕادایمەکانی زانست و فەلسەفە لە پاش شەڕە گەورە گەردوونییەکان و گرینگیدان و بایەخدانێکی لەڕادە بەدەر بە زمان و گێڕانەوە (ڕیوایەت) و گۆشەنیگای سەیر کردنی جیهان. یانی با من هەڵوێستەیەک لەسەر گۆشەنێگای پۆستمۆدێرنیستی بکەم و باس لەم شتە بکەم... گۆشەنیگای فیکری و فەلسەفی لە ڕۆنیسانسەوە تا شەڕە گەردوونییەکان بایەخی دەدا بە ڕەها بوونی عەلمانیەت، و عەقلانیەت و فیکر و فەلسەفە و گۆشەنیگای ڕۆژئاوایی و جەخت و تەئکید لەسەر ڕەها بوونی ئەم فیکر

و فەلسەفە و ڕوانینە دەکرا، بەڵام پۆستمۆدێرنەکان هاتن و گرینگی و ڕەها بوونی عەلمانییەت و عەقڵانییەت و فیکر و فەلسەفە و گۆشەنیگای ڕۆژئاواییان ڕەفز کردەوە، گۆشەنیگای ڕێژەیی (نیسبی بوون)ی هەموو پارادایم و فکر و فەلسەفە و زانستێکیان بەرجەستە کردەوە و ئاوریان لە فەرهەنگ و کەلتووری پەراوێز و جیهانی و ڕۆژهەڵاتی و باشوور داوە و دەستیان کردەوە بە خوێندنەوە و بەحیساب هێنانی جیهانی فەقیر و ئاسیایی و ئەفریقایی و دین و فەرهەنگەکانی ناڕۆژئاوایی. بەتایبەت ئەم گۆشەنیگایە و ڕەفز و ڕەت کردنەوەی ڕەها بوون،گومان کردن لە واقیع و ڕاستی و ڕاستەقینەکان و زۆر شتی دیکە و سەلماندنی ئەم خاڵە کە دەکرێ و دەشێ هەموو زانست و فیکر و ڕووداو و واقعییەتێک لە نێوان ڕاست و ناڕاست و دروست و نادروست و ڕوودان و ڕوونەداندا بێ و دەکرێ گومان لە هەموو واقعێک بکرێ و ئەم گۆشەنیگایە لە گێڕانەوە و نووسینی چیرۆکدا، بەتایبەت بەو بایەخەوە کە بە زمان و دەوری زمان و بەرزەخوازی زمان (استعلایی) بوونی زمان دەدرێ و گۆشەنیگای بە (گومان) بوون بە واقیعەکان و شتەکان و ڕووداوەکان و ئەگەری چەند کۆتایی لە چیرۆکدا و ئەگەری چەند ڕیوایەتی و ئەگەری ڕاست و دروست بوون یا هەڵەبوونی ڕووداوەکان و شتەکان لە ساتەوەختێکدا. ئەمانە و زور چەمک و وتەزای غەنی و تازەی دیکە لەم شێوازە فیکرییە تازەدا هەل و دەرفەت و غەنیمەتن و ئەوەشمان لە یاد بێ کە هەر بە گۆمان بین لەمەش و لە یادمان بێ ئەمەش ڕێژەیی و نیسبییە و ئەگەری ناڕاستبوونی هەیە!

باسەکەمان لەسەر کۆنە و نوێ و... لە چیرۆکدا بوو، بەڵێ چیرۆک هەمووی ئەم گۆڕانکاری و هەڵبەز و دابەزەی بە سەردا هاتووە، بەڵام لە مێژووی چیرۆکدا شتێک سەلماوە: (چیرۆکی هونەری هەتا هەتایە، هەرمانە و نامرێ، هیچ کۆنە و نوێ و... شتی نییە!!!)

بەڵام ئەم پرسیارە دێتە پێشێ: (چیرۆکی هونەری چییە و کامەیە؟) هەموومان دەزانین کە داهێنانی شێعر و شانۆ و چیرۆک دەچێتەماڵی هونەرەوە، سەرەکیترین مەبەستی هونەریش ئافراندن و خوڵقاندنی جوانییە، بەڵام لەسەر ئەوەی کە جوانی چییە؟ مشتومڕ هەیە و یەکدەنگی لە ئارادا نییە، ئەوەی سەلماوە و ئاشکرایە ئەوەیە کە لە سۆقرات و ئەفلاتوون و ئەرەستوو بەملاوە لەسەر جوانی نووسراوە و وتراوە و چەمک و وتەزای وەکوو عەداڵەت و ئازادی و دێمۆکراسی و شادمانی و چێژ بردن لە برێ دەق و بەرهەم و ئاسەوار بە جوانی داندراوە و ناسراوە.

لەمڕۆی چیرۆکی کوردی کوردستانی ئێراندا زیاتر و بەگشتی ئەم چەشنە چیرۆکانە دەبینین:

١ـ ئەو چیرۆکانەی گرینگی بە گێڕانەوە و تەکنیکەکانی گێڕانەوە و گەمە زمانییەکان دەدەن، لە برێ لەمانەدا ڕیوایەت زۆر سادە و ساکار و شیرین کەڵکی لێ وەرگیراوە و لە برێکیاندا تەکنیک، زمان و گێڕانەوەی تەم و مژاوی کردووە، زۆر جار گێرانەوەکە هێندە ساکارە کە چیرۆک تا ئاستی نەقڵ و نوکتە و جۆک دائەکشێ (چەشنی نوکتەکانی عەلی خەندان)! برێ جاریش تەکنیک و گەمەی زمانی و توندڕۆیی، چیرۆک دادەپۆشێ و تەمومژی تەکنیک و مەعنا هەموو شتێ دەشارێتەوە.

٢ـ ئەو چیرۆکانەی دەوری سەرەکی بە مەعنا (بەتایبەت مەعنای فەلسەفی و ئوستوورەیی) دەدەن. کاتێ هەموو هەوڵی نووسەر بووە ئەوەی کە مەعنا بخوڵقێنێ، نووسینی چیرۆک لە مەبەستی سەرەکی خۆی دوور دەکەوێتەوە. بەتایبەت برێ جار بە چاولێکەری لە تیۆرەکانی ڕۆمان و زمان و هونەر، نووسەر تێدەکۆشێ چیرۆکەکەی لایەنە لایەنە و چەند مەعنایی بێ و بۆ ئەوەی کارەکەی خۆی گرینگتر نیشان دابێ، تەمومژێکی خەست و سەنگینیش بەسەر نووسراوەکەیدا زاڵ دەکا، کە ئەم تەمومژ و مەعناخوازییە، چیرۆک لە مەبەستی سەرەکی خۆی دوور

دەخاتەوە و زۆر جار نووسەر توانای ئەفراندنی چیرۆكی لەم ئاستەیدا نییە.

٣. ئەو چیرۆكانەی بە مەبەستی دژەمەعنایی و دژەبابەت دەنووسرێن (بدون موضوع و بدون معنا) كە لە ڕاستیدا ئەمە لە كاری كلاسیكەكانی چیرۆكنووسیندا نەبوون و نین. ڕەنگە شانۆی ئابزۆرد بە مەعنای(مەعنا دۆڕاو - معنا باختگی) ئەم نووسەرانەی وەسەر تەڵە پەڕاندبێ، یان ئەو وتەیەی گۆستاو فلۆبێر كە دەڵێ: باشترین ڕۆمان یا چیرۆك ئەوەیە كە لە سەر هیچ نووسرابێ كە لە ڕاستیدا هەم شانۆی ئابزۆرد و هەم وتەی فلۆبێر خاوەن مەعنای قووڵی فەلسەفین و سەرەندەریان ئاسان نییە.

٤. چالاكی و هەوڵ و تەقەلا بۆ ئافراندنی چیرۆكی هونەری سەرجەم ئەو نووسەر و چیرۆكنووسانەی لەمڕۆی چیرۆكنووسینی كوردستانی ئێراندا لە هەوڵی ئەوە دان لە باوی ڕۆژ و مۆدی ڕۆژ و شەپۆلەكانی ڕۆژ دوور كەونەوە و بەدوور لە (ندی و بدی)بازی و (ئەجەغ وەجەغ)كاری چیرۆك بنووسن. بە تایبەت ئەوانەی چیرۆك بە مەبەستی چیرۆكنووسینەوە دەنووسن، نەك بۆ ئەو كۆڕ و كۆبوونەوانە و نەك بۆ ئەوەی فلانە ڕەخنەگر بە دڵی بێ و نەك بۆ ئەوەی تیۆرەكانی زبان و ئەدەب و هونەریان لە چیرۆكی خۆیاندا دەكار كردبێ و... ئەمانە گشت بزاڤی چیرۆكنووسینی ئەمڕۆیی كوردستانی ئێرانن، ئەژماریان گرینگ نییە. گرینگ كار كردن و زەحمەت كێشانە. هیچ نووسەر و هیچ ڕۆمان و كۆچیرۆكێكیش ناوبرد ناكەین، با خۆمان بەدەست دۆستانەوە پیاوخراپ نەكەین. ئەوەشمان لەیاددا بێ كە هەر تیۆر و بیرۆكە و نیگا و گۆشەنیگایەك، تەنها تیۆر و بیرۆكە و نیگا و گۆشەنیگایەكە لە شانی ئەوانی پێش خۆی و ئەوانی پاش خۆی. ئەگەری ڕاست و درووست بوون و هەڵە بوونیشی ڕێژەییە و بە قەرا ئەوانی دیكەیە و سەرەتێكی بەسەر تیۆر و بیرۆكە و... كانی دیكەدا نییە. ئەوە نووسەرە كە بە نووسین و داهێنانی خۆی بە بێ مل كەچ بوون بە تیۆر و بیرۆكەكان،

بایەخ دەدا بە گریمانەکان و شێواز و بیرۆکەکان و دەبا زۆر پابەندی تیۆر و بیرۆکەش نەبین.

دوا وتە

ئەوی ڕاستی بێت دایم و دەرهەم پێموابووە هەر کتێبێک لە دەسپێک و سەرەتایدا برێ دیالۆگی نووسەر و خوێنەری تێدا نەبێ، شتێکی کەمە. لە ڕاستیدا ئێمەی منالانی پەنجاکانی زاین، یان مێرمنالانی شەستەکان جیل و بەرەی دەوران و چاخی دارمان و تێشکان بووین. یانی چەندەها چالاکی و ڕاپەڕینی دای و بابمان قەیرانی نوشوستی و سەرکوت کردنی دیکتاتۆریەتی ڕۆژهەلاتی بەخۆوە بینیوە و نێو دڵ و دەروونی بەرەی پێش ئێمە و تەنانەت جیلی ئێمەش کەلاورێژی ژان و برک و ئێش و ئازار و قسە و باس و هاوار بوو. دەیجا لە بارودۆخێکی ئاوادا، بێدەنگی ئەو خۆرەیە بوو کە سادق هیدایەت وتەنی ڕۆح و دەروونمانی دەڕووشاند و دەیکرووساند و قالّی دەکردین و دەیتوواندینەوە. بەلام نەوەی حیماسەت وەک دای و بابی ئێمە بن، بە ئاماژە و چپە و سرتەش بووبێ گشت ئەم دارمان و تێشکانەی بە ئێمە گەیاندبوو و ئەوا بڕیار وا بوو بەرەبەرە جیلێکی تراژیک بێتە سەر شانۆی گەمەی ڕامیاری و کۆمەلایەتی و فەرهەنگی ولاتەوە.

تێپەڕ بوون لە چاخ و خولی حیماسەتەوە بەرەو زەمەنی تراژیک داواکارییەکە و من لەسەری سوورم، چ بە سەربوردە و چارەنووسی ئەم جیلە و چ بە کامڵ کردنی بە بینین و بیستنی داهاتی شەڕی گەورەی گەردوونی دووهەم و شۆڕشەکانی ئەیلوول و گولان و کۆماری کوردستان و بۆمباردمانی هەڵەبجە و سەردەشت و ئەنفال کردنەکان و...، چ بە موتالای نقیساری ئەم مێژووە و مێژووی فیکر و فەلسەفەی ئۆڕووپایی پاش شەڕە گەردوونیەکان و تەقینەوەی ئاگەداری و زانیاری و ئەدەبی تایبەتی چاخ و خولی تراژیکی نیوەی دووهەمی سەدەی بیستەم لە ڕۆژئاوا و ڕۆژهەلاتدا...

جا بەم هۆکارانەوە ئەو بەرەیەی لە دایکبووی ساڵانی دەوروبەری پەنجاکانی (زاین) بووین، تینووی دیالۆگ و قسە و باس بووین و پێشمان خۆش بوو شاعیر و چیرۆکنووس نەوەک هەر بە شیعر و چیرۆک، بەڵکوو بە چەند قسە و باسێک لە پێشەکی کێتبەکەیدا بۆمان بدوێ، ئەگینا کارەکەیمان پێ تەواو و کامڵ نەبوو! ئەوەتانێ هەر بەم هۆکارەوەیە کە یەکیان بۆخۆم لێم بۆتە خووخدە و لە سەرەتای ئەغڵەب کتێبەکانمدا برێ قسە و باس و دیالۆگ لەگەڵ خوێنەردا دێنمە ئاراوە.

رەنگە ئەم وتوویژەی نێوان من و سیروان کەوا لەم کتێبەدا دووپات بۆتەوە چەشنێک لەو دیالۆگە بن و ئەم کورتە وتەیەش درێژەی ئەو بێت.

١. ڕاڤەی من لەسەر بارودۆخ و هەڵسوکەوتی ئەدەبی و فەرهەنگی کوردستانی ڕۆژهەڵات بەو ئەنجامەی گەیاندم کە لە ساڵی ٢٠٠٠ بەم لاوە هەنگاو بە هەنگاو لە کۆڕ و کۆبوونەوەکان کشامەوە، لە ئەنجومەنە ئەدەبییەکان کشامەوە، لە دیالۆگی زارەکی نێو قەڵەم بەدەستان کشامەوە، لە بەشداری کردنی چیرۆکخوێنی ئەم لا و ئەو لا کشامەوە و... ئەم دووره پەرێز بوونە زۆر.... و... و... دیکەشی بە دواوەیە و زۆر قسە و باس....

٢ـ پێموا نییە کەش و هەوا و دۆخێکی ڕەسەنی فەرهەنگی و ڕووناکبیری بەسەر گۆڕەپانی ئەدەبماندا زاڵ بێ و ئێمەش شاعیر و نووسەر و ڕەخنەگری ئەم بوارە لەگەڵ نووسراوە، دەق و دیالۆگدا هەڵس و کەوتمان هەبێ، نەک لەگەڵ کەسایەتی نووسەر و شاعیر و...

یانی پەسندی ئێمە لە ئەدەبی نقیسارییمان پەسندی ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ دەق نییە، ڕووبەڕوو بوونەوە و نەبوونەوەیە لەگەڵ دۆستان و کەم دۆستان و نادۆستان و خۆشەویستان و ناخۆشەویستانماندا و... تا کەش و هەوای ڕووناکبیریمان ئاوا بێ، ئاسۆیەکی ڕوون چاوەڕوان ناکەم.

٣ــ کتێبێکــی وەک ئــەم کتێبــەی خــۆمم نــەدیــوە، یــانی کتێبێــک کــە نێوەرۆکەکەی هەم گوتار بێ، هەم وتووێژ، هـەم چیرۆکی کوردی، هـەم ئی فارسـی، هـەم پـەخشـان و هـەم وەرگێڕان و... ئـەمـەش کـارێکی بڵێم چی؟... ڕەنگە «نویَ» بیَ!

٤. ڕەنگە پێموابووبێ بەم چەشنە خوێنەر لەگەڵ چەند چـەشـنە ئەدەب و هەروەهـا لـەگـەڵ چالاکییە جۆراوجۆرەکـانی نووسـەردا دیونـاس دەبیَ و....

٥. ئەم چەشنە چالاکییانە لە داهاتوودا پەرە دەگرن... نازانم لە چالاکی خۆمدا یان لە چالاکی خوم و دیتراندا!!

لێرەدا دەسـت ڕادەگرین و زیـاتر... ماڵئـاوا. سـوپـاس بۆ هـەفتـەنامـەی سیروان کە بەسەری کردمەوە.

سـەرچـاوە: هـەفتـەنامـەی سـیروان، ژمـارە ٣٢٨و٣٢٩، گـولانی ١٣٨٤ (٢٠٠٥) (بە بێ دواوتە)

٦ــ ئــەم بــەشــەی ئێــوەی خۆشــەویســتی خوێنــەر بینووســنەوە:

....

....

....

بەشی فارسی

ایام ابری

«برگی از دفتر خاطرات و مشاهدات یک شاهد صِرف و ساده، فقط همین... همین و بس»‌.

هنوز از رسیدن نامه‌ای که پاراگراف فوق را مثل یک عنوان، پیشدرآمد و سرآغاز خود کرده بود، متعجبم. آخر چرا برای من؟ آن نامه را می‌گویم. چرا چنین نامه‌ای را برای من فرستاده‌اند؟ و چرا از من خواسته‌اند ضمن ویراستاری متن مذکور حتماً آن را منتشر کنم و به هر حال، من حوصله‌ی دستکاری هیچ متنی را ندارم، مگر راست و ریست کردن جمله‌ای یا جای نقطه و ویرگول و گیومه‌ای. باری کار زیر را که به صورت داستانی ارائه شده تعلق به خود نمی‌دانم، شما هم آن را به عنوان نوشتاری که نویسنده‌اش من باشم، تحویل نگیرید. بهتر است هر دوی ما ـ من نویسنده و شمای خواننده ـ آن را داستانی به قلم یک ناشناس بنامیم، لذا اجازه دهید روده‌درازی و پرچانگی راپایان دهم و متن را بخوانیم:

«درست تا سر ساعت چهار بعد از ظهر میدان را چهار بار تمام دور زده‌ام و در هر کدام از چهار خیابانی که از میدان منشعب یا به آن منتهی می‌شوند، چهار بار تا چهارصد متری طول هر کدام قدم زده‌ام... حال دیگر می‌دانم میدان را که دور زدم باید به کدام خیابان بپیچم، از آن خیابان وارد کدام کوچه شوم و در آن کوچه کوبه‌ی کدام در را بکوبم. یعنی اگر راستش را بخواهید، بعد از پانزده بیست سال گشتن و پرس و جو کردن

@kurdica

به دنبال گمشده‌ی خود، نشانی را بسیار اتفاقی در روزنامه‌ی مشهور و پرتیراژ عصر دیدم. با کمی تفکر و جستجو ـ و شاید بهتر است بگویم با تجسس فراوان ـ یقین کردم؛ «آه، یافتم، یافتم!!... گمشده‌ی خود را یافتم...»

«چه مردی؟ چه مردی؟ در آن سال‌های توفانی و پرتب و تاب، مردی به تمام معنا و پیشترها انسانی کامل ودوستی بی‌نظیر... چه دوستی؟ چه دوستی؟ او است؟ خودش؟!»

و اکنون پس از پانرده بیست سال دوری و بی‌خبری، پرسش و جستجو و... آن همه گشتن به دنبالش، یافته اَمش، بسیار اتفاقی. در صفحات داخلی روزنامه‌ی پرتیراژ عصر، آگهی فروش عمارتی ویلایی را با ذکر نام و شماره‌ی تلفن و آدرس کامل چاپ زده بود. و اکنون باید به دیدارش بروم و... در این و انفسای خطر... محضرش را در دریابم، بهره‌ای از دمِ مسیحیاییش ببرم، بهره‌ای از آنان همه مهربانی و عاطفه، بهره‌ای از تجربیات و علم و دانشش در همه‌ی زمینه‌ها، آیا می‌شود؟

درست ساعت چهار بعد از ظهر از میدان حرکت می‌کنم، کدام میدان؟ نه، نه. اجازه بدهید نام میدان برای خودم باقی بماند. از میدان حرکت می‌کنم و به خیابانی می‌پیچم که رو به غرب می‌رود ـ و هیچ دوست ندارم نام خیابان را نیز افشا کنم ـ بیست سی قدمی در سَمتِ راست خیابان جلو می‌روم و به کوچه‌ی... نه، نه، افشا کردن آدرس و نشانی به این وضوح هیچ صلاح نیست، نه به صلاح من و نه به صلاح دیگران! بهتر است بگویم کوچه‌ی سِفْر، این طوری بهتر است. و باز هم در سمت راست. وباز هم در سمت راست کوچه، در قدیمی آهنی و زنگ‌زده‌ای از ورود بی‌توقفم به ساختمان جلوگیری می‌کنند. بهتر است بگویم مجبور می شوم مقابل در بایستم و کوبه‌ی آن را بکوبم... عَجَب؟ در آهنی و کوبه؟ بدون آیفون و

بدون زنگ؟ چه می‌دانم، اشکالی ندارد، ولی قدیما در خانه‌اش قفل و بست و رادع ومانع نداشت. باز هم کوبه‌ی در را بلند و بلندتر به صدا در می‌آورم، باکی نیست؛ اشکالی هم ندارد؛ احدی در کوچه نیست ـ اصلاً چند سالی است «بپا»ها کوچه‌ها را خالی کرده‌اند و عبور و مرور غریبه‌ای در یک کوچه، نظرها را به سوی خود جلب نمی‌کند و «بپا»ها را به حالت آماده‌باش در نمی‌آورد.

پس باکی نیست، بی واهمه کوبه‌ی در را بسیار محکم، شاید برای دهمین بار به صدا در می‌آورم و همزمان و متعاقباً گوش می‌ایستم، بلکه صدای پاهایی را در پشت در بشنوم. کلافه می‌شوم. صدایی نیست، صدای پایی نمی‌آید، قدیما هرجا که او بود، شور و غوغا و سر وصدا بود، پس چرا امروز از آن نشانی‌ها خبری نیست؟ بازهم کوبه‌ی در را می‌کوبم... می‌کوبم و... می‌کوبم.

نه، کسی نمی‌آید. تلنگری به در می‌دهم و با کمال تعجب، در، آرام و بی‌صدا باز می‌شود و راه می‌دهد! تازه به فکرم می‌رسد که این در از اول هم بسته نبوده و منِ بی‌دقت آن را بسته پنداشته‌ام، شاید، شاید اصلاً این در بسته نبوده، قدیما هم در خانه‌ی او همیشه به روی دوستان باز بود. وارد می‌شوم. حیاط در ندشتی است با کوچه باغ‌های چنار و بید مجنون و... اینجا و آنجا گل‌ها و گیاهان و چمن‌های زردشده و گاه خشک‌شده از بی‌آبی و بی‌باغبانی. در کوچه باغی از درختان بید مجنون با برگ‌های زرد و خشک ریخته بر زمین ـ جلو می‌روم. خیلی عجیب است، خانه، خانه‌ی او باشد و این همه بی‌صاحب، یا صاحبش این گونه بی‌مبالات و عدم رسیدگی به اوضاع و احوالش! چرا؟ آخر قدیما که او مظهر سرزندگی و نمونه‌واری در همه چیز بود، پس حالا چرا؟ چرا؟ چرا؟... در انتهای کوچه باغ سایه‌ی

کسی به چشم می‌آید. کوچه باغ را می‌گیـرم و سـیاحت‌کنان جلـو مـی‌روم. برگ‌های ریخته بر زمین در زیر پاهایم جیغ و داد و ناله و فغـان محزونـی دارند. به انتهای کوچه باغ می رسم، از احدالبشری خبـری و اثـری نیسـت! پس آن شخص؟ سایه؟... اوچی؟ سراب؟! تـوهم؟...!! در عـوض عمـارتی - شاید بهتر باشد بگویم عمارت ویلایی و کلاه‌فرنگی؟ - در برابـرم قـد علـم می‌کند. با معماری قدیمی و کلاسیک یا سنتی. اه، چقدر با این کلمـات بـازی کرده‌ایم؟ دیگر دارند از معنی قدیمی یـا واقعـی خـود دور می‌شـوند، خـالی می‌شوند. رنگ می بازند، معنی می‌بازند... ئەه نمـی‌دانم. ولـی ایـن عمـارت؟ جالب است، جالب! عمارت به ایـن اصـالت و عظمـت؟ چقـدر دور از انظـار، آرام و بی‌صدا در محاصره‌ی این گیاهان و درختان و کوچه باغ‌ها، اینگونه و این همه کهنه و پوسیده‌شده و این همه خس و خاشاک وبرگ‌های ریختـه و پژمرده و زردشده در میانش گرفته و محاصره‌اش کرده‌اند؟ چـه گـرد و خاکی در چهار دورش در فضا شـناور اسـت؟ چـه بـادی؟ بـه دورادورش هوهوکنـان صـفیر می‌کشـد! عمـارت را یـک دور کامـل مـی‌زنم. چهـار در ورودی دارد و از هر چهـار طـرف همـین نـوع کوچـه باغ‌هـا و درختـان و گیاهـان بـا همـین وضـع زار و نـزار و زرد و ضـعیف دوره‌اش کرده‌انـدو عمارت چهار در ورودی دارد. حال باید دیـد از کـدام یکـی می‌تـوانم داخـل شوم. یک دور دیگر می‌زنم و درها را امتحان می کنم. عجیـب اسـت، خیلـی عجیب. همه‌ی درها بسته‌اند. درهای آهنی، درهای چوبی و قدیمی، آهنی‌هـا پوسیده و زنگ‌زده. چوبی‌ها پوسیده و زهـوار دررفتـه. بـا ایـن همـه، همـه بسته‌اند، بسته، با زنجیرها و قفل‌هایی، چفت و بسـت‌هایی. همـه‌ی درهـا تـا یک متر ارتفاع از ورق آهن، از تخته روسی‌های ضخیم و... روزگاری خیلی

محکم بوده‌اند و اکنون نه، پوسیده‌اند. و بعد از یک متر، بالاتر و بالاتر «شیشه‌های تارِ گرد و غبار گرفته»

در دور زدن بعدی مقابل اولین در می‌ایستم و در می‌زنم، یک بار، دو بار، دوباره،... بازهم... نه، بار چهارم و... نه!

مقابل دومین در می‌ایستم و، در می‌زنم... دوبار... سه‌بار... این پا و آن پا می‌کنم، بلندتر و بلندتر، برای بار چهارم و... نه!!

و این هم سومین در و: تق تق تق... دوباره... سه‌باره... عجیب است، خیلی عجیب. بلندتر و برای بار چهارم و... نه!!! و در مقابل آخرین در، با پول سکه‌ای به ورقه‌ی آهنی در و به شیشه‌اش می‌زنم، می زنم... بلندتر، کوبنده‌تر... برای بار چهارم و... می‌کوبم، می‌کوبم... بلندتر، با سکه، با مشت... با کف‌پنجه‌ها...

کابوس؟ خواب؟ شاید... نه، شاید نه... هالوگری! هالویی رفیق، هالویی! از شیشه‌ی تار و غبار گرفته داخل را می‌نگرم. سایه؟ آن هم سایه‌ی چند نفر، درگذر، در عبور و مرور میان درها و کریدورها و اتاق‌ها و ... اشباح؟ پس چرا کسی نمی‌آید پس این صدا، پس این در کوبیدن ... به هر حال کسانی در کُریدور و سراسری عمارت در رفت و آمدند. کسانی هستند، اما کسی پی این در زدن من و این سر وصدا نمی‌آید. ولی عمارت مسکونی است، مسکونی و آباد. من دیدم ... به دنبال سنگی چشم می گردانم. می‌یابم و با سنگ خوش‌دست می‌کوبم به قفل و زنجیری که شاید هم قفلی بسته و زنجیری محکم نباشند. پس چه قفل و زنجیری؟ چه چفت و بست و رادع ومانعی؟... دو سه بار... حداکثر چهار بار بیشتر نزده‌ام که قفل وا می‌رود، زنجیر حلقه‌حلقه روی زمین می‌ریزد و ... که در راه هل می‌دهم و قدم در کریدور می‌نهم. بوی نم و نا، بوی کهنگی و پوسیدگی ... بوهای

چرب و شیرین و لـزج و ترشـیده هجـوم می‌آورنـد. جلـو مـی‌روم. آرام و باکنجکـاوی، رنـگ و گـچ دیـوار طبلـک داده‌انـد. بـادکرده و رنـگ باختـه و خط‌خطی و چرکتاب.

در بعضی جاها مقداری گچ دیوارهـا، هرجـای دیوارهـا، سـقف، بلنـدی دیوارها، گوشه‌ها، وسط بلندای دیواره‌ها و پایین‌تر تا کـف کریـدور... فـرق نمی‌کند، همه‌جا... گچ و رنگ همه جای سقف و دیواره‌ها شـکم داده؟ طبلـک داده و ریخته بر کف کریدورها و دیوارها و سقف چرکتاب و رنگ‌باختـه و چند رنگ و خط‌خطی، گردش‌کنان، بدون شتاب می‌گـردم، جلـوتر مـی‌روم، این گوشه و آن گوشه و هرگوشـه و کنـار، صـدای گام‌هـایم تنهـا صـدای موجـود در کریـدور اسـت. بـه یـک هشـتی می‌رسـم. می‌ایسـتم و گـوش می‌خوابانم. چهار کریدورِ منتهی به هشـتی همـه خـالی از موجـود زنـده ـ درست از در نزدیک به هشـتی، در کریـدوری نیمـه‌تاریک صـدای ضـعیفی احساس مـی‌کنم و متعاقباً سـایه‌ای از در خـارج می‌شـود و شـتابزده بـر می‌گردد و داخل همان اتاق می‌شود. با گام‌های محکـم بـه سـوی همـان در می‌شتابم. به در می‌زنم، یکبار، دوبار و... بار چهارم. جوابی نمی‌آید. آی که چه خامم، بسیار خام، بسیار هالو!! حالا دیگر باید حساب دستم آمده باشد. در زدن لازم نیست، اجازه نمی‌دهند. باید در را هل داد و داخل شد. ـ شـاید رسمش این باشد ـ همین کار را هم می‌کنم و به محـض ورود بـه اتـاقی بـا دیوارهای زرد چرکتاب و خط‌خطی با تارهای سیاه و خاکستری آویزان از سقف، همان صدای زنگ‌دار قـدیمی‌اش بلنـد می‌شـود: صـفای قـدمت بچـه مرشد، این سرا ده پانزده سالی است چشم براه توست!

صـدای خـودش اسـت، زنگـدار و گـرم و باحسـاس. کمـی بم‌تـر و بـا طمأنینه‌تر. اما صاحب صدا را که وارانداز می‌کنم...

افسوس، تیرم به سنگ می‌خورد. اگر به قیافه و ظاهر باشد... بله... افسوس... تیرم، مثل این که به سنگ خورده باشد. اصلاً ظاهر و قیافه‌ی آن سال‌ها را ندارد. این قیافه‌ی امروز راستی به او نمی‌آید ـ یا شاید با حساب‌های من نمی‌خواند؟ شاید او نیست، آن که می شناختم، نه انتظارش را نداشتم، موی سر به اندازه‌ی موی سر زن‌ها. و ریش؟ ریش صوفیان و سربداران

چشم در چشمش با صدای بلند می‌گویم: نه مرشدی و نه بچه مرشدی، آن ممه را لولو برد.

ـ امروزه روز، درست روزگار مراد و مرید و مرشد و بچه مرشد است.

ـ بله، اما از چشم تو، امروزه در این زمان و مکان... شاید ولی برای من نه، من همانم که بودم.

ـ واقعاً؟ بیا پایین پهلوان!... خیلی تند می‌رانی، بیا چپ نشی!... دود یا پیاله، مرشدت بمیره... جان مرشد بگو... بی سالوس، بی ریا... دود یا پیاله؟

ـ من همانم که بودم: نه تانکی زده‌ام، نه طیاره‌ای زمین انداخته‌ام، نه کوهی فتح کرده و نه زمین وسرزمین و ایالت و ولایتی در تسخیر داشته‌ام. حالا هم مثل قدیما، مثل همیشه! نه دود و نه پیاله.

ـ چراغ مرشد را خاموش نکن بچه مرشد، توکه بد رفیقی نبودی درویش... بد رفیقی هم نیستی، این مرشدت بمیره... جان مرشد، بی‌سالوس، بی‌ریا: دود یا پیاله بچه مرشد؟

ـ گفتم که... نه مرشدی و نه بچه مرشدی... مثل همیشه. من خودم هستم مثل اون قدیما، خودم، خودِ خودم... من به هوای آن سال‌ها پی تو آمده ام... اما افسوس، چه دودی و چه پیاله‌ای در رابطه‌ی میان من و تو؟ من مثل آن سال‌ها هنوز هم کله‌ام بوی قورمه‌سبزی می‌دهد: نه ریش و

پشم و نه کشکول و تبرزین و نه گـریلای شــهری... هنـوز یـک لـولیم. یـک لولی... یک لولی... مثل اون قدیما... یادته؟

ـ ولی من نه، من می‌روم، از اینجا، اینجا را هم می‌فروشـم، ایـن خانـه‌ی زیبا و پرامید را، می‌روم، به سوی غـرب، آری، همـه چیـز را می‌فروشــم و سلام بر غرب.

و در میان همه‌ی این احوال و گفتگو: عبور و مرور بچه مرشدها، سرک کشیدن نشمه‌ها از درهایی که به اتاق بازو بسته می‌شوند و دور و نزدیـک و مفهوم و نامفهوم صدای جیغ و داد و خنده وقه‌قه زنهایی، مردانی... شاید مریدان و نشمه‌ها و... اَه...

من ایستاده بر سر پاها رو به مرشد و مرشد؟ لمیـده بـر میلـی راحـت، بسیار راحت، کشکول و تبرزین در پشت سـرآویخته بـه دیـوار و آن بـو... بوی رخوتناک، چرپ و شیرین و لـزج. روده‌هـایم کـم کـم بـه پـیچ و تـاب شروع کرده‌اند، روده‌هایم به خوردن هم دهان می‌گردانند. هـق مـی‌زنم کـه بالا بیارم. راست و باشتاب بـر می‌گـردم، پیجـوی کاسـه‌ی دستشـویی، یـا گوشه‌ای، به هشتی می‌رسم، با گام‌هـای بسـیار لـرزان و شـتاب‌زده... بـالا می‌آورم ومی‌پاشم به دیـوار و کـف و هشـتی و همـه‌ی کریـدورها و بلکـه دورتر و دورتر هم به همه‌ی عمارت، بدون توقف رو بـه بیـرون مـی‌شـتابم. کوچه باغی از درختان بید، برگ‌های زرد و خشک و بسیار ریخته بر خـاک و خش خش برگی در زیر پاهایم. باز بالا می‌آورم، بالا می‌آورم و می‌پاشم به همه چیز و همه جا...

در بیرون عمارت، کم‌کم گام‌هـایم آرام، آرام... آرام‌تـر... کم‌کـم عـادی... کم‌کم گام‌های خودم...

و در بیرون حیاط باری دیگر بر می‌گردم، از دیرباز تو می‌روم و چشم می‌گردانم: نه کوچه باغی، نه عمارتی! هوهوی باد و گرد و غبار و توفان برگ و... چیزی نمی‌بینم، مگر بیابانی، شاید؛ یک دشت بی‌نهایت».

و این، متن کامل آن نوشتار بود، نوشتاری ضمیمه‌ی یک نامه و به صورت داستانی شاید. من هم به نوبه‌ی خود در پیشگاه تاریخ و ـ البته در پیشگاه شما هم ـ سوگند یاد می‌کنم که دخل و تصرفی در آن نکرده‌ام و از متن و وقایع و به قول خودش خود آن نویسنده‌ی ناشناس نامه و داستان ـ از مشاهدات و خاطراتش، چیزی کم و زیاد نکرده‌ام. باقی قضایا و هرگونه راست و دروغ و تفسیر و تعبیر با شما، آری با شما.

Oh Neckrassof

خلوت کرده‌ای، آقای نویسنده و اُتاق کارش! پشت میز کارت نشسته‌ای، حیران کارو بار جهان، بخصوص غرق تفکر در احوال اهل قلم. دست می‌بَری و عینکت را جابه جا می‌کنی ـ راستی برای بار چندم بود؟ بار بیستم بود یا سی‌اُم، شاید هم بیشتر؟!

اما شانس آوردی، این بار عینک جای مناسب خود را بر چهره‌ات پیدا می‌کند. حالا چشمهایت آسوده و راحت‌اند و خیلی بهتر از چند دقیقه پیش دور و بر را می‌بینی. به پُرتره‌ی درون قاب روی میزت خیره می‌شوی، با دقت، دقت و باز هم با دقت بیشتر نگاهش می‌کنی: (نکراسوف)، همان منتقدی که داستایوسکی را به جهان معرفی کرد. صدایت را می‌شنوم: ساعت چهار بامداد، شاید هم دویِ نیمه شب، نیمه شب سرد و تاریک و یخبندان مسکو. شوخی بردار نیست، در هوای شاید ٣٠ــ ٤٠ درجه زیر صفر، این مرد بزرگ به اتفاق دوستی دیگر دق‌الباب در خانه‌ی داستایوسکی را می‌کوبند، صدا در خیابانها و کوچه‌های یخزده‌ی مسکو می‌پیچد. داستا یوسکی و هزاران کس دیگر سر از پنجره‌ی اتاق روبه خیابان ـ یارو به کوچه فرقی ندارد ـ بیرون می‌کشند: چیه؟ چی می‌خوای؟ صدای نکراسوف در کوچه و خیابانها می‌پیچد: « کتابت را خواندم داستایوسکی ـ کتاب مردم فقیر ـ چکار کرده‌ای خانه خراب؟ دوست عزیز!! داستایوسکی تو با نوشتن این کتاب ـ این رمان ـ شاهکاری دیگر بر

شاهکارهای ادب جهان افزوده‌ای. تو را خدا چگونه توانستی چنین شاهکاری را بنویسی؟»

و حالا نگاهت را از پُرتره‌ی نکراسوف برگرفتی و به پنجره دوختی ـ همان پنجره‌ای که خیابانی بزرگ را در چشم‌انداز دارد: آه چقدر مردم؟ شاید همه‌ی مردم مسکو ـ شاید هم همه‌ی مردم روسیه و اروپا ـ در صفهای مرتب به پهنای خیابان و به مساحت همه‌ی خیابانها و کوچه‌های مسکو، صدایشان را می‌شنوی، به زبانی که خوب می‌فهمی فریاد می‌زنند: (زنده و جاوید باد داستایوسکی، درود بر رُمان مردم فقیرت رفیق! سلام بر داستایوسکی، سلام بر آثارش) سرو صدا و فریادهایشان در گوشت می‌پیچد، پرده‌ی گوشت را می‌لرزاند، گوشت از این فریادها به درد می‌آید صدا، صدا، صدا، فریاد در پّره‌ها و پرده‌های گوشهایت!! آه از دَرد گوشهایت، انگشتان شست را در سوراخ گوشهایت فرو می‌بری. به خود می‌آیی. از پشت میزت برخاسته و در اتاق قدم می‌زنی. قدم زدن، غرق درتفکّر، در حریم خلوت خودت. چهره‌ات باز و بشّاش شده، آرزویی شیرینِ شیرینِ شیرینِ... اُمیدی ـ نه نمیدانم، اُمیدی دور یا نزدیک ـ سراپای وجودت، جسم و جانت، سرشارِ این حلاوت و رؤیا. آخرین پُک را به سیگارت می‌زنی و کونه‌ی سیگار به طرف زیر سیگاری پرت می‌کنی. کمی آب، لیوان آب را یک جُرعه سر می‌کشی. همچنان در اُتاق قدم می‌زنی. تلفن روی میزت زنگ می‌زند. حتّی نیم نگاهی هم به آن طرف نمی‌اندازی. تلفن برای بار دوم و سوم و... همچنان زنگ می‌زند. نه... حتّی دریغ از یک نیم نگاه به آن طرف. تلفن دوم و سوم نیز به صدا درمی‌آیند، هر سه تلفن با هم زنگ می‌زنند، زنگ می‌زنند؟... لابه و التماس می‌کنند، استغاثه و تمنا می‌کنند که گوشی را برداری. اما... نه، دریغ از یک نیم نگاه ناقابل ـ لایقش

نیستند، هرکی می‌خواهند باشند، لیاقتش را ندارند وقت گرانبهایت را با حرفهای صدتا یک غازشان بگیرند. تلفنها همچنان لابه و استغاثه می‌کنند که گوشی را برداری، ولی بر نمیداری. قدم می‌زنی، سیگاری دیگر گیرانده و پُک می‌زنی. اُتاق پر از دود شده ـ چه شاعرانه؟!!... ناگهان و بدون تصمیم قبلی به طرف میزـ به طرف تلفنها ـ یورش می‌بری. گوشی تلفن اول را بر گوش چپت، دومی را بر گوش راستت و سومین گوشی را ـ گوشی دهنی رو به خودت، رو به دهانت ـ بر روی میز قرار می‌دهی:

بله، بفرمایید. همینکه لب به سخن می‌گشایند، به جا می‌آوریشان و قیافه‌هایشان در برابرت ظاهر می‌شود. کوتاه قدی با سبیل کُلُفت و آویزان،دوّمی میانه بالایی لاغر وریشو و سومی باز هم میانه بالا، مو خرمایی و سرخ و سفید. همین که صدایت را می‌شنوند، هر سه با هم زبان می‌گیرند:

ـ سلام اُستاد، خودِتی؟ استاد داستان نویس... استاد حسین؟ خوبی؟ خوشی؟

ـ بله، خواهش می‌کنم، خودم هستم، حسین. ولی اُستاد نیستم! بفرمائید.

هر سه با هم حرف از دهانت می‌رُبایند و ادامه میدهند:

ـ خوبی استاد؟ یک سال قبل، دوستان قلم رنگین ما ـ استادان صاحب کتاب ـ به ما بشارت دادند که قرار است شما به مجله‌ی ما داستان بدهید. آه استاد معظّم نمیدانید چقدر خوشحال شدیم... نمیدانید. باور بفرمائید از آن روز هرچه نامه و محموله به دفتر مجله می‌رسد، به شوق دیدار داستان شما، آره،آره، فقط به شوق دیدار داستان شما به طرف نامه‌ها و محموله‌ها یورش می‌بریم و با عجله می‌خوانیم و زیرو رو می‌کنیم، می‌خوانیم و زیرو رو می‌کنیم. اما اَسَفا، شانس و اِقبالش را نداریم که چشممان به اثر باشکوه

و بزرگ شما روشن شود و همیشه‌ی خدا نصیبمان ناامیدی و دست خـالی ماندن است. امروز هیئت تحریریه‌ی هر سه مجلـه شـور کـردیم و تصـمیم گرفتیم دوباره با جنابتان ارتباط بگیریم و باری دیگـر تقاضـای داسـتان و همکاری کنیم. استاد عزیز، بـرادر بـزرگِ مهربـانی باشـید، بـه مـا داسـتان بدهید، مجله‌ی ما تعلّق به شما دارد، شما هم مجّلات ما را از آن خود بدانید و به ما داستان بدهید، قول می‌دهیم همینکه داستان شما به دستمان رسـید، در اولین شماره چاپش می‌کنیم، قول میدهیم، قول مردانه...

صدای آه بلند و کشدارت را می‌شنوم، پُک عمیقی به سیگارت می‌زنی و خاکستر فراوان سیگارت را به میان هر سه نفرشان می‌تکانی. سگرمه‌هایت را درهم می‌کنی. اخم تلخی تمام چهره‌ات را می‌پوشاند و ناگهان برسرشان داد می‌زنی: شما نمی‌توانید داستان مرا چاپ کنید. مجلّات شـما جـای چـاپ داستان من نیست، جای داستان من هم تو مجلّات شما نیست. داسـتان مـن فلسفی است، هنری است، مُدِرن است. شما نمی‌توانید، جرأت و قدرت چـاپ این چنین داستانهایی را ندارید. آخه شـما از داسـتان مـن داسـتان فلسـفی هنریِ مُدِرن چه می‌فهمید؟ شما چنـین داسـتانهایی را نمی‌پسـندید. شـما از داستانهای بازاری و رنگین‌نامه‌ای استقبال می‌کنید، شما رئـالیزم سـنّتی در حال مرگ را چاپ می‌کنید، دست از سـر مـن برداریـد. وانگهـی شـما بانـد هستید، باند. شما فقط آثار افراد باند خود را چاپ می‌کنید. من که باند شـما نیستم. من که داخل در هیچ باندی نیستم. وانگهـی شـما از افـراد چـاپلوس ریاکار و مکار هزار رنگ و هزار چهـره خوشـتان می‌آیـد. مـن کـه از اینهـا نیستم. پس چگونه اثر مرا چاپ می‌کنید. خواهشـمند اسـت از مـن داسـتان نخواهید...

دوباره هر سه باهم میان حرفهایت می‌پرند و سخن از دهانت می‌قاپند:

ـ خواهش می‌کنم استاد، خواهشمند است با این دید و با این حرفها با ما صحبت نکنید، ما ارادت داریم،ما از ارادتمندانیم. شما حرف حرّافان بیعار و بیکار و هرزه‌ها را گوش کرده و به ما تحویل میدهید. خواهشمند است نکنید از این کارها. شما برایمان داستان بفرستید، ببینید چاپ می‌کنیم یا نه استاد...

عصبانی‌تر می‌شوی، از قیافه‌ات معلوم است، کف بر لب آورده‌ای. میدانی فشارت باید خیلی بالا رفته باشد، آنقدر بالارفته که شاید سکته کنی. ناگهان با تمام توان فریاد می‌زنی:

ـ چه اُستاد اُستادی راه انداخته‌اید؟ چند دفعه بگویم استاد استاد نکنید، من استاد نیستم، به من نگویید استاد،آقایان شما نمی‌توانید معرّف من و داستان من باشید، من مُدِرنم، داستان من... هنری است، من... فلسفی می‌نویسم، من... داستان من... من و داستان من... فلسفی، مدرن... هنری... من... من چشم براه و منتظر نکواسوف هستم... نکراسوف یا همچون نکراسوفی.... می‌فهمید... می‌فهمید؟... میدانید نکراسوف کی بود؟ داستان نکراسوف و کشف داستایوسکی را شنیده‌اید؟ بله من منتظر نکراسوفم، نکراسوف! گوشیها را محکم برجاهایشان می‌کوبی، شروع به قدم زدن در اتاقت می‌کنی، شاید به اندازه‌ی کشیدن چند نخ‌سیگار این سرو آن سر اتاق را گز می‌کنی، فشارت همچنان بالا می‌رود، بالا و بالاتر. زیر لب همچنان حرف میزنی، دشنام میدهی سیگارها را پشت سر هم می‌گیرانی، سیگار بعد از سیگار، به آتش یکدیگر می‌گیرانی وبا دود سیگارها دایره درست می‌کنی، یک دایره، دو دایره و... بیشتر... به دایره نگاه می‌کنی. هر دایر نام یکی از کتابهایت را برخود دارد داستانها و کتابهای نوشته و نانوشته‌ات ـ دوباره پشت میزت می‌نشینی، رو به پ‍ُرتره‌ی قاب گرفته‌ی نکراسوف، دلت

مثل سیر و سرکه می‌جوشد، شاید صدای ضربان نبضت؟ یا قلبت را هم می‌شنوی! ـ به تو تلفن زدند، هیأت تحریریه‌ی سه مجله، از تو با لابه و خواهش و التماس داستان خواستند... زنده باد به تو!... ندادی، داستان ندادی... ارزشش را نداشتند.

صدای ضربان قلبت را می‌شنوی، دَهُل کوبیدن ـ در عروسی یا در عزا؟! نه دَهُل کوبیدن سرزمینی دور، سرزمین اموات و ارواح، جزیره‌ی دوزخ. رقص شیاطین، قهقهه‌ی پریان و دیوان. فشارت بسیار رفته بالا... دیگر باید بزنی بیرون، بیرون از این اتاق و این خانه.

از خانه میزنی بیرون، عاصی و عصبانی، از همین خیابان خانه‌ات، راه بیرون شهر را در پیش می‌گیری. در حاشیه‌ی شهر از قله‌ی بلندترین کوه شهر صدای ساز و آواز و تنبور می‌آید. صدای خوش ساز و آوار و تنبور. حتماً بزمی است بزرگ و رنگین. باید رفت و دید، باید شرکت کرد. صدای کیست که از قله‌ی کوه تو را به نام صدا می‌زند؟ تو را به قله می‌خواند! رو به قلّه‌ی کوه، دامنه را می‌گیری و بالا می‌روی. در چشم به هم زدنی دامنه را پشت سر می‌گذاری و به قله‌ی کوه می‌رسی. قلهٔ چه قلّه‌ای؟ دشتی صاف و هموار. با درختان و گیاهان و گلها و جویهای آب روان! و از اینها مهمتر و بالاتر، دسته‌ای پسر و دختر جوان ـ جوان و نوجوان ـ می‌رقصند. رقصان رقصان به پیشو ازت می‌آیند، دَورت دایره می‌زنند، دست می‌زنند، می‌خوانند، می‌رقصند. تو را هم به رقصیدن و خواندن می‌خوانند. آه که آوازشان، نوای موسیقی و لباسهای رنگین و طراوت جوانی شان با توچه می‌کند؟ چه می‌کند؟... و بعد دسته‌ای دیگر و دسته‌ای دیگر به پیشوازت می‌آیند و به دورت دایره می‌زنند، پیرو جوان. کف می‌زنند، سلام می‌کنند، درود می‌فرستند و از تو می‌خواهند با آنان

برقصی، رقص محلی چوپی! آنان خود، دست در دست می‌رقصند، می‌خوانند، کف می‌زنند و هلهله می‌کنند.

واینک ایستاده بر بالای تخته سنگی بزرگ و بلند، می‌چرخی و به چهار طرفت نگاهی می‌اندازی. از طرف شهر، از دهات دور و نزدیک اطراف تا چشم کار می‌کند مردم دارند می‌آیند و به دورت جمع می‌شوند. مردم شعرگویان و دکلمه‌خوانان دورادور تخته سنگ دایره می‌زنند. کم کم تعداد جمعیت به هزاران و صدها هزار و بلکه میلیونها نفر میرسد! نه مردم و ازدحام مردم شمردنی نیستند. شاید به اندازه‌ی شن و ریگ کف رودخانه و سواحل دریاها، شاید بیشتر. جالبتر اینکه ناگهان متوجه می‌شوی مردم همه با هم دم گرفته‌اند: زنده و جاوید باد استاد، استاد داستاننویس. پرفروغ باد دوران شکوفایی و رونق داستان، استاد داستانی بخوان، برای ما، برای دل ما، استاد داستان، ما داستان می‌خواهیم.

از هر طرف تا چشم کار می‌کند دریای جمعیت است و زنده باد و درود، صدای کف زدن و لابه و تمنا از شما برای خواندن داستان، صدای کف زدن‌ها، مبارکبادها و تبریکها و زنده‌بادها درونت را آکنده‌اند. دستها میلیون میلیون کف می‌زنند و دهانها میلیون میلیون فریاد می‌کشند: داستان، داستان، استاد داستان، ما داستان می‌خواهیم، استاد برایمان داستانی بخوانید. دست راستت را بالامی‌بری، فرمان سکوت می‌دهی. سکوت حکم فرما می‌شود. همه‌ی چشمها به تو خیره شده، همه‌ی گوشها آماده‌ی شنیدن کوچکترین کلام گُهر بار توست. در چشمهایشان خیره می‌شوی، اخم و تَخمت را نثار همه‌ی چهره‌ها می‌کنی. رعد و برق صدا و نگاهت را روانه و حواله‌ی همه‌ی چشمها و گوشها می‌نمایی و فریاد می‌کشی: من؟ من؟ من برای شما داستان بخوانم؟ شما آن را درک نخواهید

کرد. داستان من فلسفی است، من افکار فیلسوفانه‌ای دارم. داستان من هنری است، من هنرمندی نیستم که قصّه و لالایی بخوانم و خوابتان کنم یا خوشتان بیاید. من هنرمند مدرنی هستم، داستان من مدرن و مدرنیستی است. شما نمی‌توانید مرا درک کنید، من؟ داستان من؟ برای شما؟ نه،نه،... داستانِ فلسفیِ هنریِ مدرنِ من برای شما ادراک نخواهد شد. شما بروید و ملّا نصرالدین بخوانید، رستم نامه و سلیم جوهری و امیرارسلان بخوانید، شما که خواننده‌ی داستان جّدی نیستید... کو؟... کدامیک از شما؟... نمی‌خوانید... نمی‌توانید... من... من... داستان من... نه...نه... نمی‌توانید. دارم نگاهت می‌کنم، کف بر لب آورده و فریاد می‌زنی، خدا بخیر کند، از عاقبتت می‌ترسم. ناگهان به خود می‌آیی. در اتاقت هستی. می‌آیی و می‌روی... قدم می‌زنی... قدم می‌زنی... قدم می‌زنی و سیگار می‌کشی، با دود سیگارت دایره می‌سازی. درون دایره‌ها نام کتابها و داستانهای خود را می‌خوانی و لبخند می‌زنی...

عرق از سرو روی و شقیقه هایت جاری است. ناگاه چشمت به پُرتره‌ی روی میز کارت می‌افتد و تا قدرت و توان داری فریاد می‌کشی: نکراسوف... آه نکراسوف... پس کی؟

لباس نو

حَمَد می‌گفت: «از مغازه ی کفش فروشی که زدیم بیرون، دِلَم درسته قدّ یه دریا بزرگ شده بود، دلم پُرِ شادی بود، پُرِپُر. حالا دیگه برخلاف همیشه نُو نوار بودیم، من و مَحمی. هر یکیمون یه پیرهن تازه در تن و یه جُفت کفش نُونُو به پا داشتیم.

ئاخ چه کیفی داشت! سالای سال خواب همچین لحظه و روز و ساعتی رومیدیدیم و حالا خوابامون به واقعیت پیوسته بود. میدونم محمی هم حال منو داشت. صورتامون گُل انداخته بود، لُپها و لبهامون یه گل محمدی شکفته شده بود و همه ی اندامهامون درا ین شادی و لذّت شریک بودن. تو دلم یه پایکوبی و بزن و بکوب و برقص و بگو و بخندی بود که نگو، وای خدا، نگو نگو نگو! تنها چیزی که ناراحتم می کرد نگاههای چپ چپ و بدگمون مردم بود.»

مردم به حَمَد و مَحمی که می رسیدند، می ایستادند و چپ چپ براَندازشان می کردند، همه از اینکه این دو تا را برخلاف معمول تر و تمیز و نو نوار میدیدند متعجب بودند، و در دل می گفتند: بچه گدا این همه اَدا!!

مَحمی میگفت: حمد، جونِ خودت این مردمو با دقت نیگا کن، خوب نیگا کن. کسی نیس بهشون بگه آخه لامصبا گرگ دیدین؟ چی دیدین که این

جوری چپ چپ خیره شدین؟ یعنی ما فقیر فقرا حق نداریم در یه عمر، یه بار شیک کنیم و تیپ بزنیم؟... راستی با یه بستنی چطوری؟

حَمَد می گفت: از در قنادی تو رفتیم، پشت یه میز نشستیم، درست مثِ آغا زاده ها! اما... چشمتون روز بد نبینه، هنوز «ب» ی بسم الله رو نگفته و سفارش بستنی رو نداده بودیم که... یه کُلاه سبز، آره داداش یه کُلا سبز واقعی، مثِ اجل معلق سر رسید و بی مقدمه غرید:

ـ آغایونا می بخشن یه توک پا تا کلونتری... لطفاً!

رنگ از روی هر دو پرید، کلونتری؟...! نگاهی به یکدیگر کردند، دستور مأمور بود و لازم الاجرا همراه پاسبان راه افتادند، لرزان و ترسان. وقتی ترسشان بیشتر شد که محمی از پاسبانه پرسید:

ـ چی شده سرکار؟ چرا ما رو کلونتری می برین؟

و پاسبان در جوابشان سرد و خشک گفت: چیز مهمی نیست، تو کلونتری معلوم میشه!!

از در کلانتری که وارد شدند، فضا تیره تر جلوه کرد، دیوار زرد کرمی چرکتاب، کوریدور دور و دراز، سکوت سنگین و در آخر دفتر سرنگهبان. مخصوصاً حرفهای در گوشی پاسبانی که آنها را به اینجا کشانده بود با سرنگهبان و نگاه خشن و بداخم و تخم سرنگهبان زهره تَرَکشان کرد.

حمد می گفت: پچپچه و حرفای درگوشی پاسبونه و سرنگهبون بس نبود، همینکه پاسبونه یه قدم از سر نگهبونه فاصله گرفت, سرنگهبونه محکم و خشن داد زد: سرکار احمدی جیباشونو تفتیش کن!

خیلی عجیب بود! آخه دم در جیبامون تفتیش شد که، غیر از چهار پنج اسکناس کهنه پاره چیز دیگه ای تو جیبامون نبود. همینکه پاسبونه پولارو از جیبامون بیرون کشید، سرنگهبونه دوباره داد زد:

ـ سرکار احمدی پولارو بزار رو میز!

محمی میگفت: اسکناسارو گذاشتن رو میز، هنوز چشمامون خیره ی اسکناسا بود که سر نگهبونه داد زد:

ـ آغایون با چه پولی کفش و لباس نو نوار خریدن؟

ـ با پول خودمون! این جوابی بود که هماهنگ از دهان جفتمون بیرون اومَد.

ـ که گفتید با پول خودتون!! خودتون پولتون کُجا بود؟ اینهم جوابی بود که سرنگهبونه به ما تحویل داد و بلافاصله به دنبال سخنانش داد زد:

ـ مادر فلان... راستشو بگید، میدم چوب تو کو... ن بکنن، فکر کردین شهر هرته و میتونین هرگُهی بخورین و هر غلطی بکنین؟ فکر کردین میتونین جیب بُری و دخل زنی و کیف قاپی بکُنین؟ نه جونم کور خوندین، میدم چوب تو کونتون بکنن...

ـ چرا دشنام میدی سرکار؟ مگه ما چیکار کردیم؟

این حرفی بود که ناخودآگاه از گلوم پرید بیرون. اما هنوز آخرین کلمه رو نگفته بودم که سیلی آتشین سر نگهبونه خورد بیخ گوشم، برق از دو تا چشمم چخماخه زد و تا اومدم بجنبم و بفهمم چی شده رگبار مشت و لگد بود که از طرف سر نگهبونه و پاسبونه بر سراپای من و حَمَد باریدن گرفت...

خلاصه، حالا نزن کی بزن، لامروت تا خسته شدن زدن و زدن و زدن و دشنام دادن. لبا و دند و ناو سر و گوشمونو خونین مالین کردن، پیرهنامون کُلی خونین شد و تازه بعد از همه ی اینا دوباره همه چیز از اول شروع شد.

ــ صـدای سـر نگهبونـه: مـادر قحــ.. تانکشــمتون آزادتـون نمـی کـنم، راستشوبگین با چه پولی کفش و لباس تازه خریدین؟ شما که پـدر و مـادر ندارین، شما که کار نمی کنین، پس پول از کجا آوردین کفش و لبـاس تـازه خریدین؟

حَمَد می گفت: گفتم سرکار به خدا، به پیر، بـه پیغمبـر، مـادرم سـه روز پیش مُرد، اما پیش از مردنش، نمیدونم چند وقت پیش یه مقدار پولم امونتی سپرده بود دست همسایه مون صوفی کانبی کوزه فروش. امـروز صـبحی صوفی کانبی اومد خونه مون و با حضور همسایه هـا اون پولـو بِهِـم پـس داد. بعـدِ رفـتنِ صـوفی مـن و محمـی بـا اون پـولا ایـن کفـش و پیرهنـارو خریدیم، اونم بقیه ی پولا که رومیزه. میگی نه، بگـو صـوفی و همسـایه هـا بیان، از اونا بپرس، دروغ بود بده مارو بکشن... به خدا دروغ بود بده مـارو دار بزنن.

محمی می گفت: چی بگم والله، چرا سرتونو درد بیارم، تحقیق کـردن، از همسایه ها پرسـیدن، صـوفی کـانبی رو کشـیدن کلـونتری و پـرس و جـو کردن... تازه بعدِ همه ی اینا مارو مرخص کردن. وقتی صدامون زدن که از سلول بازداشتی بیـایم بیـرون و گورمونـو گـم کنـیم، سـرنگهبونه بهمـون گفتش: حرومزاده هـای ولـدالزنا حـالا ایـن دفعـه رو صـوفی براتـون لابـه التماس کرده ببخشیمتون، عیبی نداره مرخصتون می کنیم، اما بـدونین کـه تحت نظر هستین، وای به حالتون پاتونو کج بذارین، یه دفعه ی دیگه پـاتون به اینجا برسـه بـه خـدای لایـزال پوسـتتونو مـی کـنم واز کـاه پـر میکـنم، تومیدون شهر آویزون می کنم عبرت دیگرون بشین.

تایبەت ترین بنکەی کتێبی کوردی
کوردیکا
@kurdica

حمد می گفت: از کلونتری زدیم بیرون. غمگین، ناراحت، عصبانی. پیاده روها را گز می کردیم، در سکوت بعدش رفتیم پارک شهر. دور از چشم، یه گوشه ی پرت، رو یه نیمکت نشستیم و زدیم زیر گریه.!!

آخه چرا؟ چیکار کرده بودیم؟ این همه کتک و مشت و لگد خوردیم سرِچی؟ آخدا سرِچی؟ حالا چیکار از دستمون برمیاد؟

حمد می گفت به محمی می گفتم: محمی ای کاش یه تفنگ داشتم، ای کاش تفنگی، تپونچه ای... آخ چی بگم؟

محمی می گفت: حَمَد... حَمَد... میدونی چیه؟ اصلاً بیا بریم دوتا ضامندار بخریم، کشیک میدیم سر کوچه ی خونه شون. پیداشون که شد برن خونه، یا از خونه اومدن بیرون، با ضامندار می افتیم به جونشون.

حَمَد در جوابش دراومد که: داداش، جون من یواش، یعنی ضامندار حریف تپونچه میشه؟

حَمَد دست کرد تو جیباش، جیب هایش را گشت، هر جیب دو سه بار، خالی بودند جیب های حمد.

همه ی دار و ندارشان آن چند اسکناس بود که در کلانتری گرفتند و پس ندادند.

حَمَد گفت: محمی، پسه پولاموند تو کلونتری... بریم پَسشون بگیریم؟

محمی در جوابش: ماشاء... بنازم به این همه دل و جرأت، رمضون رو خوب از پَسش براومدیم نوبتِ شعبونه! کجات می خاره داداش؟ برگردیم کلونتری که پوستمونو بکنن و پُرِ کاه کنن؟...

حمد می گفت: محمی جون،... محمی... میگم که... حالا که نمی تونیم ضامندار بخریم، بیا بریم بیشه ی لب رودخونه، دو تا چوبدستی تهیه کنیم و اونوقت با چوبدستیا...

محمی میگفت: کوتاه بیا جونم، کوتاه بیا، چوبدستی حریف باتوم و تپونچه و کلونتری نمیشه... بیا کار کنیم، کار کنیم و پول جمع کنیم... اونوقت... وقتی که پولدار شدیم، آره وقتی که پولدار شدیم... می خریم...

حمد می گفت: آره آره... روزی که پولدار بشیم؟ نه، نه... محمی اون روز هرگز نمیاد، هرگز.

محمی می گفت: ناامید نباش پسر، مادام زنده ایم، امیدی هست! آره مادام زنده ایم...

بعد پا شدند، دم دمای غروب بود، وارد قهوه خانه ی عباس آغا شدند و در گوشه ای کز کردند... آری... در گوشه ای کز کردند!

یک روز

آفتاب که نیش زد و یک خرده روشنایی و یک خـرده گرمـا روی شـهر پاشید، جست و خیز و نیش زدن «کک»های لامصّب تنبانهای حَمَد و مَحمی خیلی بیشتر شد، معلوم شد که دیگر خواب نخواهند داشت و وقـت بیـداری شده.

«مَحمی» که راستی راستی ککهای تنبانش امانش را بریـده بودنـد، روی کارتون خاک آلودەی کف پیاده رو مرتب از این شانه به آن شـانه میشـد. لحظاتی بَعد دَمی چند چشمانش را مالید، دو سه تا مُشت به سینەاش کوفت و در حال خمیازه کشیدن، جویده جویده نشخوار کرد: گـور بابـای همـەی اونایی که تو با نکا کرور کرور پول‌دارن.... گور بابای هر کسی که خونـەی ویلائی و زن ماهوارەای و زندگی دیجیتالی داره....

بعد نیمخیز شد و نگاهی به دور و برش انداخت، نیم متر آن طرفـتـر از او «حَمَد» که هنوز میان خواب و بیداری بود، کلّاروّکرِ با سنش را میخاراند و مرتّب از این گوشەی کارتون به آن گوشه پیچ و تاب میخورد. محمی از همانجا که نشسـته بـود، داد زد: پاشـو، حَمَـد بیعُرضـه، بـا تـوأم... پاشـو بیعرضه.... بیا دست حاجی تو بگیر بُلَن شـم... پسـه بـدجوری زمـین گیـر شدەم.

حمد بد خلق نیمخیز شد، کاهلانه برخاست و سوی محمی رفت، دستش را گرفت و کشید. حمد و محمی سر و سینه و کفل و لای رانهایشان را می‌خاراندند، خمیازه می‌کشیدند، بیحال چیزهایی زیر لبی، یا تو دماغی نشخوار می‌کردند و در پیاده‌رو شلوغ پیش می‌رفتند. از یک لوله‌ی عمومی شیر آب دست و رویشان را شستند و دست خیسی هم به موهای سرشان کشیدند.

حمد گفت: پسه... شیکم لامصّب بد جوری قیلی و یلی میره....

محمی هم: والله داش حاجیت تو هفت آسمون یه ستاره نارِه... و بعد از لَختی سکوت ادامه داد: میدونی چیه؟... اصلاً صبونه‌رو وِلش.... بزن بریم بالاتر، میوه فروشیا، اِی... گاس مَولا کرم کرد و ناهاری جوری شد!

دوتایی، شانه به شانه، کمی هوشیارتر و خواب از سر پریده‌تر پیاده‌رو را گز می‌کردند و به هر سو چشم می‌گرداندند. دختری از روبرو می‌آمد دوتایی با هم دَم گرفتند:

آخ جون، مامان جون، جونِ من تیر نپرون... فدات شم الاهی... قلبمو شیکار نکن قلبمو شیکار نکن.

رد شدند بدون اینکه یکبار هم پشت سرشان را نگاه کنند. به پسران نوجوان شاگرد مدرسه‌ای که می‌رسیدند آهنگ دیگری زمزمه میکردند: اکبری... یارو چیقد به مامان جونش رفته... نه پسه، نه، به آبجی جونش رفته... آره والله.... ببین، چیزش مزه‌ی چیز میده، هه‌ه هه‌ه هه‌ه... و همه‌اش خداخداشان بود کسی برگردد و بگوید: خفه. آنوقت دیگر کافی بود تا خون راه بیندازند، رسوایی بارآورند و جماعتی را دور خود جمع کنند. اما از بخت بد کسی بود و نبودشان را اهمیت نمی‌داد. سر چهارراه که رسیدند، حمد پرسید: محمی؟ ناهار چی دوست داری؟

محمی سینه‌ای خاراند و: عرض کنم خدمت آغای خودم که تو باشی.... برا ناهار، حاجیت دلش هوای دیزی داره... اگه دیزی هم دس نداد، بی‌خیال... لبورو عشق است.

حمد حرفش را قاپید و: محمی... دلم برایه خورش چرب و چیلی قیلی ویلی میره تو بمیری... بالا غیرتاً یه تکونی. بخور... یه خورده اون بی مُخ لامصب تو کار بنداز، ای شاید کَرَم مولا... جور شد!

آفتاب که اندکی بالاتر آمد و مردم بیشتری تو خیابانها ریختند، کمی پائین‌تر از چهار راه دَم یک مغازه میوه‌فروشی زنی داشت سیب و پرتقال تو پاکت می‌ریخت. حمد چشمکی به محمی زد و هر دو مثل سگی که بوی گوشت به دماغش خورده باشد، یواشکی به طرف زن خزیدند. زن پاکت‌های سیب و پرتقال را در زنبیلش گذاشت، کیفش را باز کرد، چهار پنج اسکناس دویست تومانی و پانصد تومانی از آن درآورد و از میوه فروش پرسید: آغا شد چند؟

همچنانکه نگاههای زن به دهان میوه فروش بود، حمد در یک آن روی دست زن پرید، پولها را قاپ زد و گریخت. حمد می‌دوید و محمی به دنبالش، مثل برق بلا از چهار راه گذشتند و تا زن از بهت‌زدگی و گیجی درآید و داد بزند «آی دزد، دزد، پولاموزدن، پولاموزدنن»، دیگر از حمد و محمی نشانی نبود.

چند دقیقه بعد در کنج قهوه‌خانه‌ی عباس آغا بودند و در گوشی پچپچی داشتند.

حمد رو به محمی: خوشت اومد حاجی؟ حَمَده، برگ چغندر که نیست!

محمی: معرکه بود، ناقُلا، محشر بود،پسه آخرش... یا از چو بەی دار میری بالا، یا شاه می‌شی!

حمد: میگم که... محمی... فکر نمی‌کنی فقیر فقرا بوده؟

محمی: از کی تا حالا؟ اینقده دلرحم؟ اینقده خداشناس و خدا ترس؟

بعد هر دو زدند زیر خنده و حالا نخند کی بخند؟ محمی داد زد: عباس آغا، برگ چغندریم قربونت؟

ئاغا دستور بفرما این نوکر نوچه‌هات صبونه بیارن، دل بیارن، قلوه بیارن....

حمد هم بشکن زد و ادامه داد: آغا بگو جون بِکَنَن، دل بدن، قلوه بگیرن، جون بدن، جیگر بگیرن...

برای لحظاتی دوتایی بشکن زدند، خندیدند، شیشکی بستند و...

دفعتاً محمی از حمد پرسید: حمد؟... پولارو شوموردی (شمردی)؟... چنده لا کردار؟....

حمد: جون محمی دُرُس نمیدونم! هفصد، هشصدی میشه...

محمی به پشت حمد زد و: کلک نیای نامرد!

حمد: دهنتو بشور بچه، چرا حرف دهنتو نمی‌فهمی؟ نارو بزنم که چی؟ راستی... چیکار کنیم بعد از صبونه؟

محمی: صبونه رو که رفتیم بالا یه سر می‌زنیم حاجی حمومی... سر و فُکلی صفا میدیم، لباسارو می‌شوریم، لباس عوض می‌کنیم و...

حمد پرید تو حرفش: ناهار تو چلوکبابی ستاره، یه ناهار مفصل و...

محمی حرف از دهانش قاپید: اَعیونی دیگه، مثِ از ما بهترون، بعدِ ناهار، خونه و یه چُرت عالی؟

حمد: بابا دَمِت گرم، کدوم خونه؟

محمی: خیلی خنگی بچه، پس سایه و سبزه و درختای میدونِ اعدام خونه‌ی کیه؟

هر دو زدند زیر خنده و قه‌قه و به ران و شانه یکدیگر کوبیدند. محمی ادامه داد: عصرش هم براعرق خوری حمد گفت: بابا ایوالله، گُل میگی گُل تو از روز اولش هم شازده بودی و ما نمدونستیم! شاگرد قهوه‌خانه سینی صبحانه را روی میز گذاشت، چشمکی به محمی زد و پرسید: عیده نه؟!

محمی هُلش داد و: برو گورتو گم کن، بچه پررو! عباس آغا نوکرتم، بگو این نوچه موچه‌هات پاهامونو گاز نگیرن قربونت.

شاگر قهوه‌خانه دور شد و حمد داد زد: آهای گارسون، دو تا نون اضافی با دوتا نوشابه، زردش!

محمی بود که ادامه داد: آی گارسون این لیوونم که آب نداره قربونت، عوضش کن دِ...

صبحانه را خوردند، از قهوه‌خانه زدند بیرون.

محمی گفت: حمد، بی‌خیال راه برو، یه وقت کلاه سبزاش سرخر نشن پسر...

حمد: حرف دهنتو بفهم بچه، کی‌رو نصیحت می‌کنی؟ کی میتونه مزاحم دو تا آغای بامعرفت بشه که جیبا شونم پُرِ پوله!

قهقه زدنهای هماهنگشان طنین خوشایندی داشت، یک طنین از بی‌خیال و دَم غنیمت شمردن کمی در سکوت راه رفتند و بعدش حمد از محمی پرسید: محمی... میگم که... پسر دلت میخواد زن بگیری؟

جون تو... من کُشته مرده‌ی زنای چاق و چله‌م

محمی گفت: زن گرفتن که نه، اینکارا کار مانیس، کار از ما بهتر و نه، ولی خیلی دلم میخواد یه دوست دختر داشته باشم، همقدِ خودم، تو بولوارا، تو پارکا، تو پیاده‌روهای جلو دانشگاه باهاش قدم بزنم، گل بگم، گلِ بشنفم و... اِی...

حمد گفت: اینم که مال ما نبود، پسر اینم کار ازما بهترونه...

آهی کشیدند، سایه‌ی غمی بر چهره‌شان نشست، کمی در سکوت راه رفتند و پیچیدند به یک حمام عمومی.

محمی پرسید: راستی حَمَد، اون لا مصبو که رفتیم بالا، بعدش کجا بریم؟

حمد در اومد که: شاید مست کردیم، شاید بد مستی کردیم، شلوغ کردیم و بردنمون زندون، شایدم گشتیم و گشتیم تا پاسی از شب و هنگامه‌ی خوابیدن و خواب. خواب، خواب... پسه خواب رو عشق است!

کتاب

همه می‌گویند جوانی، جوانی. اما اگر شده در این دنیا تک و تنها من باشم و بس، باکی ندارم و به تنهایی فریاد می‌زنم: کودکی، کودکی. کودکی من که این طور بود. کودکی شما را خود دانید. دوره دوره‌ی روزهای شیرین و خواب و خیال‌های کودکی و کودکانه بود.

بعد از گذشت این همه سال هنوز هم چشم‌هایم را روی هم می‌گذارم و پروازکنان برمی‌گردم به آن روزها. روزهایی که هنوز مدرسه نرفته بودم. نوروز نزدیک می‌شد و ما دوستان و بچه محل‌ها دقیقه شماری می‌کردیم برای رسیدن شبهای «چله‌قاوان» و چهارشنبه سوری و آتش نوروزی. اما هنوز مانده بود. شاید یک ماه.

شبی از همین شب‌ها پدرم از من و برادر کوچکم پرسید: «فرزند، اگه از شما بپرسم دلتون می‌خواد براتون چی بخرم، چی می‌گید؟»

برادرم مثل همیشه آرزویش مرغ و خروس و کبوتر و قرقی و پرندگان بود. اما من نه. من هر بار دلم به راهی می‌رفت و چیزی می‌خواست. آن شب هم در جواب پدرم فریاد کشیدم: «توپ، توپ می‌خوام. یه توپ بزرگ و هفت رنگ که با بچه‌ها تو کوچه با اون بازی کنم.»

و آنگاه که پدر توپ را برایم خرید و همراه بچه محل‌ها با توپ بازی کوچه را روی کولمان گذاشتیم، رنگین‌ترین و شادترین روزهای کودکیم

بود. اگر بدانید چه فخری می‌فروختم که توپِ بـازی مـال مـن اسـت و اگـر بدانید جملگی دوستان چه فخری به بچه‌های هفت کوچه‌ی دسـت راسـت و هفت کوچه‌ی دست چپ کوچه‌ی خودمان می‌فروختند. آخه تنها کوچه‌ی مـا بود که توپ داشتیم و توپ بازی می‌کردیم. باور کنید لـذت تـوپ بـازی آن روزها از لذت خوردن نخودچی و آجیـل مشـکل گشـا هـم بیشـتر بـود. در سایه‌ی همین توپ بود که در دوران دبیرسـتان مـن و بچـه محل‌هـای مـن بهترین فوتبالیست‌های مدرسه بودیم.

اما زندگی رودخانه است و رودخانه جاری اسـت و درگـذر. مـی‌رود و می‌گذرد و چهره‌هـا عـوض می‌شـوند. خواسـته‌هـا و آرزوهـا هـم عـوض می‌شود.

سال می‌آمد و می‌رفت و مـا در خانـه و مدرسـه و کوچـه و زمین‌هـای خاکی حاشیه‌ی شهر تمام تفریح و بازیمان شده بود توپ بازی. تا ایـن کـه چند سالی گذشت و یک شب، شاید شب یلدا، اولین شب زمستان پدرم یکـی از مردان همسایه را بـه شـام دعـوت کـرده بـود. خـانوادگی، همـراه زن و بچه‌هایش. مادر و خواهرانم با خـانم و دختـران مـرد همسـایه می‌گفتنـد و می‌شنیدند و خـوش بودنـد. پـدرم بـا مـرد همسـایه کـه شـاید از دوسـتان دوره‌ی کودکی یا نوجوانی‌اش بود سرگرم گپ‌زنی و ما ـ مـن و بـرادرم و سه پسر مرد همسایه ـ خانه را روی سرمان گذاشته بودیم. با داد وبیداد و سروصدا و به هم پریدنها و به سر کـول هـم زدنهایمـان. نمـی‌دانم بـا چـه انگیزه‌ای. شاید برای خاموش کردن این همه فریـاد و غوغـا و شـلوغیِ مـا پسران بود که پدرم از مرد میهمان خواست یکی از آن حکایت‌های شیرینی را که قدیما برایش نقل کرده بود، برای ما بچه‌ها هم نقل کند.

مرد نقال شروع کرد به نقالی داستان رستم شاهنامه. نقال به روزهای جوانی و نوجوانی‌اش برگشته بود. خاطران آن وقت‌ها جلو چشمانش جان گرفته و قلب و مغزش را مالامال احساسات کرده بود. چشم‌ها را روی هم گذاشته بود و دکلمه می‌کرد: «صبحگاهان سپاهیان ایران و توران در مقابل هم صف‌آرایی کردند. فرماندهان دو سپاه به شیپورچیان دستور دادند در شیپورها بدمند و آهنگ جنگ بزنند. شیپورچیان در شیپورها دمیدند و صدای شیپور... صدای شیپور... صدای شیپور»

از تمام حکایت آن شب مرد نقال فقط صدای شیپور در ذهن و یادم ماند و صدای جادویی شیپور من و چه کارها که با آن می‌شود کرد، همه‌ی هوش و حواسم را ربود. به طوری که تا چند شب حتی خوابش را هم می‌دیدم. عشق شیپور به جایی رسید که با اصرار و ابرام از پدرم خواستم برایم شیپور بخرد...

و چون شیپور خریده شود و مالک شیپور شدم، عصر هنگام توی کوچه مدتی در شیپور دمیدم و سپس فریاد زدم: «آهای آهای بچه‌ها... بیاین بیرون از خونه‌ها... ما که شیر و پلنگیم، بیاین بریم بجنگیم.»

بعد از آنکه بچه محل‌ها جمع شدند، به آنها اطلاع دادم که از این به بعد آنها را با صدای شیپور دعوت به تجمع می‌کنم و هر کسی باید به محض شنیدن صدای شیپور خود را به محل تجمع برساند. همچنین اعلام کردم ما بچه‌های محله‌ی «کشمش خورها» که سالهای سال است با بچه‌های محله‌ی «گُه‌خورها» دشمنی داریم باید به آنها اعلام جنگ کنیم.

و این گونه بود که هر روز به محض دمیدن در شیپور، بچه‌ها دوان دوان سر رسیده و صف می‌بستند. دسته دسته می‌شدند و مانند سیلاب و رعد و برق غران و پاکوبان به محله‌ی «گه‌خورها» حمله‌ور می‌شدیم...

آی چه شادی و سروری در قلبم می‌ریخت. چه کیفی داشت و چه لذت و مسرتی وجودم را لبریز می‌کرد! یادش بخیر سالی که در کلاس چهارم ابتدایی درس می‌خواندیم و با راهنمایی معلم کلاس شروع به مطالعه کتابهای غیر درسی و بیشتر کتاب‌های داستانی کردیم. یادش به خیر چه سال خوبی و چه روزهای خوب و خوشی بودند. با دوستان آن دوره همه معتاد به مطالعه کتاب داستان شدیم. هر کتاب داستانی که به دستمان می‌رسید، دست به دست می‌گشت و همه مطالعه می‌کردیم و چه بسا با آن مقدار توانایی فکری کودکانه تجزیه و تحلیل و نقد و بررسی می‌کردیم. دیگه پول عیدی و پول توجیبی روزانه و ماهانه و هر پولی که به دستمان می‌رسید، صرف خرید کتاب می‌شد. راستی که چقدر کتاب خواندیم و چه کتابهایی!! رستم‌نامه، سلیم جوهری، لیلی و مجنون و... تا رسیدیم به داستانهای پلیسی،تاریخی و داستانهای عاشقانه سانتی مانتال و... البته این در سالهای اول دبیرستان بود و بلافاصله هم بعد از یکی دو سال تحصیل در دبیرستان یا بهتر بگویم از ۱۴/۱۳ سالگی کتابها و داستانهای جدی را شروع کردیم. کتابهای هدایت، چوبک، کامو، چخوف... اما فعلاً از این داستان دور نشویم. در همان کتابهای دوران ابتدایی، به کتاب جالبی برخوردیم. قهرمان داستان آن کتاب در صفحات پایانی از خوانندگان می‌خواست انقلاب کنند و ریشه‌ی بدی را در شهر بخشکانند. ناگفته پیداست در آن سالها، بدی برای ما، محله‌ی «گُه‌خورها» و مردم آن بودند.

وقتی همه‌ی بچه‌های محله‌ی «کشمش‌خورها» آن کتاب را خواندند و بحث و بررسی آن تمام شد، همه‌ی بچه محل‌ها عزم جزم کردیم تا سپاه بزرگی تدارک دیده و همه‌ی بچه‌های محله‌ی «گُه‌خورها» را تارومار و نیست و نابود کنیم. از آن روز هر روز عصر از مدرسه که برمی‌گشتیم، جیب‌ها و بغل‌هایمان را پر از قلوه سنگ‌های مناسب می‌کردیم و با دمیدن در شیپور اسطوره‌ای به دشمن و کوی دشمن حمله‌ور می‌شدیم. کوی و برزن و خانه و مغازه و زن و مرد و کوچک و بزرگ را سنگباران می‌کردیم. سرها می‌شکستیم و شیشه ها خرد می‌کردیم و این جنگ ویرانگر و خانمان‌سوز را آنقدر ادامه دادیم تا ساکنان کوی دشمن زن و مرد به جان آمدند. جمع شدند و نقشه کشیدند و متحد شدند و روزی که باز حمله کردیم در کمین آنها گرفتار شدیم. بر سرمان ریختند و چشمتان روز بد نبیند، همگی‌مان را خونین و مالین کردند و دماغ سوخته و سر و دست شکسته پیش خانواده‌هامان برگرداندند. شب در خانه از پدرم پرسیدم:

ـ راستی پدر، قهرمانی که در جنگ شکست بخورد باید چکار کند؟

روز بعد عم در مدرسه از معلم کلاسمان پرسیدم:

ـ آغا معلم... قهرمانی که در جنگ از دشمن شکست بخورد، باید چکار کند؟

جالب اینجا بود که هم پدر و هم آغا معلم یک جواب واحد به سؤال من دادند:

ـ قهرمان هرگز و اصلاً و ابداً خود را شکست خورده نمی‌داند! قهرمان بعد از هر ناکامی و نامرادی و بدبیاری شروع به مطالعه و بررسی مسئله

می‌کند. اندیشه و مشورت و رایزنی می‌کند و خود را برای مبارزات مجدد در آینده آماده می‌سازد.

آغا معلم که داستان جنگ ما را می‌دانست و بچه‌های بی‌طرف همه چیز را برایش تعریف کرده بودند. در پایان جوابش به سؤال من کتابی به دستم داد و گفت:

ـ اولاً این کتاب را با دقت مطالعه کن و بده دوستانت هم مطالعه کنند. بعدش هم روی آن بحث و بررسی کنید. البته در کلاس هم در زنگ انشاء آن را می‌خوانیم و تجزیه و تحلیل می‌کنیم. دوماً حتی اگر عاقلانه و مردانه فکر کنید آنها دوستان شما هستند و شما و آنها «دشمن مشترکی» دارید و باید با هم متحد شوید و به مبارزه با آن دشمن مشترک بپردازید.

آغا معلم ادامه داد:

ـ من مطمئن هستم بعد از مطالعه و بحث و بررسی خوب این کتاب و صحبت‌هایی که در کلاس با شرکت همه‌ی بچه‌ها خواهیم داشت، دیگه شما دوست و دشمن را بهتر خواهید شناخت و با نگاه و فکر دیگری به زندگی می‌اندیشید.

من و دوستانم آن کتاب را خواندیم، بارها و بارها هم خواندیم. چند روز عصر جمع شدیم و درباره‌اش بحث و بررسی کردیم. به راستی عجیب بود. بعد از آنکه همه‌ی بچه‌ها آن کتاب را خواندند، و بعد از آنکه در کلاس هم با حضور آغا معلم و دیگر شاگردان آن کتاب را خواندیم و چند جلسه درباره‌اش صحبت کردیم، دیگر آن بچه‌های سابق نبودیم. دیگر مثل سابق فکر نمی‌کردیم. دیگر هرگز به محله‌ای که به غلط آن را محله‌ی ـ استغفر الله ـ گُه‌خورها می‌گفتیم حمله نکردیم و آنها را دشمن نپنداشتیم.

کار به جایی رسید که یک روز عصر جمع شدیم و بعد از صحبت‌های زیاد تصمیم گرفتیم به محله‌ی پائینی، آن محله‌ی سابق برویم و عذرخواهی نموده و آشتی کنیم. همین کار را هم کردیم. آه چه روز باشکوه و زیبایی بود. روزی که همه‌ی بچه‌های محله‌یما به همراه چند نفر از برادران و خواهران بزرگترمان و تنی چند از پدر و مادرهامان به محله‌ی پائین رفتیم و در مدرسه‌ی ابتدایی آن محله آغا معلم خودمان و بچه‌ها و جوانان و بعضی از پدر و مادرهای آن محله هم آمدند و شیرینی و سیب و خیار خوردیم. روبوسی کردیم. فوتبال کردیم و...

راستی چه روزهایی بودند. روزهای توپ و شیپور و... نه... نه... روزهای کتاب، کتاب، کتاب...